

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը տեղեկելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

F U P S

U. S. A.

U. S. A.

1881

Բ Ա Խ Տ

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՑ Ի ԳԱՂՂԻԱՐԵՆԷ
Մ. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆՑ

ՅԵՐՈՒՍԱԴԷՄ

1887

A
105745

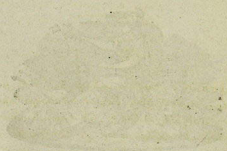

2404

PROBATION & REFORMATION

OF THE AMERICAN

AMERICAN

1881

Բ Ա Խ Տ

ՄԱՍՆ Ա.

Ա.

Այսօր՝ արծաթ, ուստի և եկած լինի, Այս է, ասում են, մեր ժամանակի սիրած խօսքը: Արծաթը նման է այն սիրուն անառա-կուհիներուն՝ որոնց ոչ ոք չէ մտածում հար-ցանել, թէ որտեղաց են դուրս ելել, — ամենքը գիտեն, թէ այդ արուսեակները ծնած են մի փոքր փրփուրից:

Օնորէ Մարսելեթը՝ որոյ անցքը կամիմ ձեզ պատմել, արդէն մօտ էր նշանաւոր մարդ լի-նելու, ըստ որում նորա հարստութիւնը շատ չէր պակասում մի միլիօնից, երբոր մեռաւ: Կան այնպիսի մարդիկ՝ որոնց մասին անիրաւու-թիւն կը լինի ասել՝ թէ ոչինչ են, մինչդեռ ինչ և իցէ լինելու մօտ են, թէեւ Բախտը ոտ-

բանց տանը չէ, բայց եւ այնպէս անյոյս չեն մի օր զայն ունենալուց. նորա ճանապարհի վերայ նստած դիտում են, նորա գալը տեսնում և կարծում են, թէ անշուշտ կը տիրեն նորան: Սիրունիկը գալիս է, նկատում է սուրանց, և հեռանալով անցնում է այլուր: Ո՛հ, յուսահատ փառասէրք:

Մարսելեթը սկզբում նոյնպէս գործեց, ինչպէս և միւսները. նա դարանամուտ եղաւ Բախտին, բայց սորա խորամանկութեան հասու լինելով, միանգամ ընդ միշտ վճռեց որոգայթներ լարել նորա ճանապարհի վերայ և ահա սորանց մէջ Բախտը բռնուեցաւ:

Փասպար Օնօրէ Մարսելեթը այս մակաւնուններից մին ստացել էր իւր կնքահօր շնորհիւ, հայրը կցել էր Օնօրէ⁽¹⁾ անունը, թէեւ կարող էր բազմաթիւ անուանց մէջ մի ուրիշը ընտրել. մի գուցէ այդ պարկեշտ մարդը կամեցել էր մեքենայել ապագայի դէմ:

Մարսելեթը ծնել էր Թուրքն նահանգում, ուր երեխայք կայտառ և կորովամիտ են. երկիրը՝ պարարտ, սնուցիչ և հետեւաբար գրգռիչ որովայնամուկութեան և բազմատեսակ հեշտական ցանկութեանց. Բնիկք՝ յանդուգն ծաղրածութիւնք՝ որոնք թէեւ Աստուծոյ հաւատում են, բայց չափաւոր երկիւղածութեամբ:

Փասպարի հայրը՝ որ այս երկրում խաղաղ ապրում էր իւր շնչին ժառանգական ստացուա-

(1) Պատուի:

ծով, յանկարծ աղնիւ դիտաւ որութիւն ունեցաւ ամուսնանալու մի սիրուն աղջկայ հետ, որ առաւել հարուստ չէր քան նորա տարփածուն. ուստի երբոր սոքա իւրեանց կայքը միացուցին, մի մեծ բան չեղաւ. Այդպէս պատշաճեցուցած ամուսնութիւնը 'ի հարկէ զուրկ մնալու չէր երջանկութենէ, զի ահա առաւել փոքր ժամանակի մէջ, քան որ հարկաւոր էր այդ բանը պատմելու համար, Մարսելեթը երեք արու զաւակներ ունեցաւ, այն է՝ Լուդովիկոս, Գարուոս և Օնորէ. երեքը նահապետաց սովորական թիւն է. ոչ ապաքէն նոյ նահապետը նոյնպէս երեք որդի ունէր. Բայց երբոր երեխայք մեծացան և երբ արդէն կարելի չէր նորանց հօր հին շորերից երեք կապայ ձեւել, պէտք էր հոգալ նմանապէս տարրական դպրոցի ուսման վարձը, նոյն և բարձրագոյն վարժարանինը վերջապէս. — զոյգ ամուսինք չը զոյգացան բնաւ իւրեանց ամուսնութեան պատճառաւ, որովհետեւ բարեպաշտ քրիստոնեայներ էին, միայն նկատեցին, թէ եւ փոքր ինչ ուշ, թէ սիրոյ պտուղներու մէջ ամենայն ինչ քաղցր չէր, ուստի սկսեցին աշխատիլ, իբրեւ երկու ստրուկք հարուածեալք, անդադար և յուսակտուր. Շատ անգամ տանջուելով որ և է պարտատիրոջ մասին, որ արդէն խրոխտում էր, կամ շաբաթի վերջը հասած, առանց փոխառութեան նոր հնար գըտնելու և սարսափելով յաջորդ շաբաթու վերահասնելուց, Մարսելեթ հայրը գնում էր

դաշտ իւր գեղջուկներուն յորդորելու, — նա սկսում էր նախանձոտ աչօք նայել իւր փառաւոր և անհոգ եղներին՝ որոնք արօրը քաշելով, նորա համար մի կտոր չոր հաց էին պատրաստելու։ Այդ ճնշիչ բեռը առաւել եւս ծանրացաւ նորա վերայ, մինչ յանկարծ նորա գեղեցիկ կինը մեռաւ վշտահար, և այնուհետեւ Մարսելեթը մնաց մենակ։ Նորա քաջասրտութիւնը և զոհաբերութիւնը վերջապէս վարձատրուեցան ինչպէս պէտք էր սպասել, դի ահա նորա երեխայքը չափահաս մարդիկ դարձան և հրաժարուեցան տանից։ Մարսելեթը ծերացաւ մենակութեան մէջ եւ կեանքը կնքեց թաղճանօք։ Երեք որդւոց անդրանիկը, Լուդովիկոս, բարեմիտ եւ քաջասիրտ, որոյ օգնութեան հայրը կարէր ապաւինիլ իւր դաժան աշխատութեանց մէջ, դեռ եւս տասնևվեց ամեայ գրուել էր զինւոր, երկրորդ որդին, Թանձրամիտ Գարոլդոսը գնաց գրագիր եղաւ մի առատաձեռն գործակալութեան մէջ, որ եօթանասուն և հինգ ֆր. ամսականի շնորհիւ շղթայեց չուանով նորա պարանոցը, իսկ որ ինչ վերաբերում է կրտսեր որդուն՝ Սնորէին, սա, մատաղահաս և առաւել կայտառ, ընդ փոյթ գուշակեց, թէ առաւել արդիւնաւոր գործեր կաշին, քան որ ընտրել էին իւր եղբայրները։ Նա եկաւ Փարիզ, ուր ամենեւին չը շտապեց որ և է գործի ձեռնարկել։

Այս միջոցին Գասպար Սնորէ Մարսելեթի պատկերը այսպէս էր՝ շէկ մազեր, փայլուն

աչք , զուարթ երես . այդ առաւելութիւնք
բաւական էին նորան մի ընկերութեան մէջ ձը-
գելու , բայց որպիսի ընկերութեան : Մատաղա-
հաս պարոնը իւր դարտակ քսակով կարող չէր
մտնել ո՛չ մեծամեծաց և ո՛չ ընչաւէտ մարդ-
կանց խումբերի մէջ , բայց և այնպէս նա զգու-
շացաւ աննշան և խեղճ ընկերութիւն ընտրե-
լուց , կամ լաւ ևս ասել՝ անորոշաբար հետեւե-
լով իւր երջանիկ բնաւորութեան , համարձակ
մտաւ առաւել զուարճասիրաց խումբի մէջ :
Շատ սիրեցին նորան սկզբում և այս պարագայն
միշտ կ'օգնէ ապրելու համար : Ի՛նչպէս շուտ
սովորեց նա երգել , զուարճանալ , խաղալ
գերդաստանի որդւոց հետ , ամբողջ գիշերներ
տքնել թղթախաղու կամ գինու բաժակի վերայ
և առաւօտեան երկար ժամերը քնով անցնել .
տեղեկացաւ նա ամենայն գաղտնեաց այն ա-
խորժական վիճակին՝ որ վայելում են սովորա-
բար փարիղու դիմակաւոր ընկերութեանց հա-
ղարաւոր կորուսեալ զաւակունք , որոնք ընդ
առաւօտն զարթուցեալ ՚ի քնոյ , չըգիտեն , թէ
ո՛ւր պիտի երեկոյեան հացկերոյթ ունենան ,
բայց տարակոյս չ'ունին իւրեանց ճաշելու մա-
սին , ըստ որում գիտեն , թէ ո՛ւր է լինելու
իւրեանց որ և է ընկերը և արդեամբ իսկ Սնօ-
րէն ամեն օր գոնէ միանգամ կերակրւում էր :
Հինգերրորդ տարին էր արդէն , որ այդ փափուկ
և քաջութեամբ ձեռք բերած կեանքը տեւում
էր , մինչ յանկարծ մատաղ Թուրենացին , սաս-
տիկ զարմանք պատճառելով իւր խաղասէր և

տարփասէր ընկերաց, տաղտուկ զգաց եւ մի քայլնդոստ միայն գործելով, թողուց այն ասպարէզը՝ որոյ մէջ մտել էր նոյն կերպիւ։ Փորիկ Գուփիդօնի ամենայն շարժողութիւնք սրբընթաց էին։ Իւր վճռական դիտաւորութիւնք որոշելու համար բաւական էր միայն մի գիշերը, երբ զննելով իւր բաժակի խորքը, նկատեց այնտեղ ապագայի այնպիսի վտիտ պատկերը՝ որոյ մասին մինչ այժմ հազիւ թէ մտածութիւն ունեցած էր։ Արդէն իսկ նա սկսեց խորհել, թէ հանապազորեայ զուարճութիւնը, անպայման զբօսասիրութիւնը մի բանաւոր էակի համար բնաւ չըկարէ կեանք կոչուել։ զբօսասիրութիւնը տանում է դէպի զբօսանք և ոչ երբէք դէպի յաջողութիւն, մանաւանդ որ՝ նա բերում է իւր հետ և պատիժ։ Զբօսասիրութիւնը մայր է անհոգութեան, որմէ յառաջանում է աղքատութիւն։ Այսպէս խորհրդածելուց յետոյ, Օնորէ Մարսելեթը անյապաղ մի կառք բերել տուաւ և ելաւ գնաց։

Որ եւ է լուր կամ խօսք լսելի չ'եղաւ նորա մասին ամբողջ տասն տարի։ և ահա մի օր նա կրկին յայտնուեցաւ։ Ուստի կր վերադառնար։ Ամերիկայից։ Անզգաստ նոր Աշխարհ, որ չէր գիտացել, թէ պահպանելով երիտասարդ Մարսելեթին, ապահովելու էր իւր փառքը այդ շքեղ քաղաքացու ընկերութեամբ։ Գաւ պար Օնորէն անտարակոյս փոքր ՚ի շատէ Տալաներ բերել էր իւր հետ, բայց այն օր, յորում նա ոտքը դրաւ Ֆրանսայի ափունքը,

նորա եօթներորդ հնգեակի առաջին օրն էր ,
 ուրեմն՝ թէ նորա թեթեւամիտ պատանեկու-
 թիւնը և թէ ֆուրենեան վայելչագեղութիւնը
 անցել էին . փոփոխուած չէր միայն սիրտը :
 Բորբոքուած Անդրովկիանեան բախտախնդրու-
 թեան կիսակատար յաջողութենէն , առաւել
 հաստատուն քան երբեկիցէ հարստանալու
 դիտաւորութեան մէջ , առաւել արգասաւոր
 հանձարեղ և բազմատեսակ հնարներու համար ,
 տանջուած , մաշուած փորձերէ , տուրբուած
 խուռն ցանկութիւններէ , Մարսելեթը դարձ-
 եալ կանգնած էր հին աշխարհի քարայտակի
 վերայ զինեալ ժանեօք իւր ընկերի դէմ . Ո՛վ
 թէ քանի՞ դիւրին կը լինէր նորա համար դար-
 մանել իւր հարուածքը , եթէ լինէր տակաւին
 Քուփիգօն , բայց նա էր երբեմն և չէր այժմ :
 Այս յանդուգն ընկերը տարագրուած գէպի
 առանձնակեցութիւն , սկսեց նորանոր պատե-
 րազմական ծրագրեր յօրինել : Այս անգամ
 կարծես թէ նա խլել էր իւր յարաբերութիւնքը
 ցնորից հետ , դադարել էր հաւատալ որ և է
 ազդեցութեան , մեծամեծ ձեռնարկութեանց ,
 նոյն իսկ յանդգնութիւնը համարում էր բռ-
 նաբարիչ յաջողութեան . նա ստուգապէս հա-
 մոզուած էր այժմ , թէ հարստանալու կարեւոր
 հնարը համբերութիւնն է : Պարոն Մարսելեթը
 գործեց նշանաւոր արուեստագիտաց պէս ,
 որոնք , կատարելութեան հասակը մտած , ըն-
 դունում են և սորա պայմանները , — այսինքն՝
 նա սկսեց աշխատել :

Ո՛վ սքանչելիք , մի տարու վերջում նա արդէն հարուստ էր . իսկոյն թողուց մենակեցութիւնը , դուրս եկաւ այդ նահապետական դժոխքից և յայտնուեցաւ , եթէ ոչ յատկապէս իւր անցեալ անառակութեանց թատրոնի մէջ , սակայն մի այնպիսուն մէջ , որ նորա նմա նութիւնն ունէր . խորամանկ պարոնը տեղեակ էր իւր ժամանակի ուղղութեան . նա քաջ գիտէր , թէ այլ և այլ նոր իրաւանց կարգում , յաջողութիւնը յառաջ քան զամենայն նոյնպէս իրաւունք էր անկախութեան և որովհետեւ նորա դատողութիւնը անգամ միաբան էր նորա ցանկութեան հետ , ուստի ըստ առաջնոյն նա կրկին եղաւ զուարճասէր : Փարիզու մի որոշ մասը շուտով ճանաչեց նորան , երջանիկ Մարսելեթին : Այդ զբօսասէր ընկերութեան մէջ , ուր նա մտնում էր իբրեւ իւր տունը , ամենքը պարտաւորութիւն համարեցին պատուով ընդունել նորան , ըստ որում հասկացան իսկոյն , թէ պէտք էր այնուհետեւ գործ ունենալ մի նորանշան մարդու հետ , որ արդէն խղճուկ մէկը չէր : Ոչ որ , նորան տեսնելով , չը մտածեց այն պարզ խնդիրը , թէ ուստի կուգար նա :

Մի ամսոյ մէջ Մարսելեթը անուանի եղաւ , ըստ առաջնոյն անխիղճ խաղացող , բայց և պատրաստ հացակից լինելու , յաջողակ առաջնորդ թէ համեստ և թէ աղմկալի ընկերութեանց : Ահա՛ այսպէս նա մօտենում էր իւր կատարեալ փառաւորութեան , նոյն և յիսունամեայ հասակին՝ որ յիրաւի առաւել եւս փոփոխել էր

նորան, առանց մեծապէս վնասելու: Բախտաւոր թուրքնացու վայելչագեղութեան յաջորդել էր գերութիւն, այնքան տարիք փոթորկաց մէջ անցունելու հետեւանքը, շուայտութեանց մէջ յարատեւելու սովորութիւնը ծաւալել էին նորա երբեմն վարդազոյն թուշերի վերայ եաղութի գոյն, բայց և այնպէս կատարեալ առողջութիւնը և կարողութիւնը յայտնի երեւում էին նորա ամբողջ անձնաւորութեան մէջ, մանաւանդ այն պարկեշտ ժպիտը, որ փայլում էր լայն երեսի վերայ, կը խրախուսէր նորան ում և իցէ ասել, թէ խորագէտ է առաւել քան զնա: Որ ինչ վերաբերում է նորա ընչից աճելութեան, անտեղի էր որ եւ է տարակոյս, ըստ որում հագուստը արդէն յայտարար էր. ո՞վ չէր տեսնում բաձկոնակէն խաչածեւ կախած ոսկեայ 'երեքպատիկ շղթայն, խաղալիկների փունջը, մատանիքը՝ որոնք բեռնաւորել էին նորա մատունքը, թէ և կարէին վնասել դոցա արագաշարժութեան, ոսկէձոյլ խնձորը պսակ նորա գաւաղանին. իցիւ թէ ախորժելի լինէր նորան և իւր գլխարկը զարդարել ոսկեայ զանգակով: Ահա այսպէս պըճնուած կատակերգական խաղուց թագաւորի պէս, այդ ուժեղ յիսնամենին այնքան վայելուչ էր երեւում, մինչ զի պառաւ Լաիսները յաճախակի տխուր փողոցները անձուդարձ անելու ժամանակ կանք էին առնում նորան նայելու և ծանրատաղտուկ հառաչանօք ասում էին՝ « Ո՛չ ապաքէն սա մեր բարեկամն էր »:

Բայց Մարտեկեթը անխնայաբար վատնում էր իւր ուժը, նորան կարելի էր տեսնել ամենուրեք և ամեն ժամ, մի քանի չարամիտ մարդիկ միայն, նորան չը տեսած ժամանակ հետաքրքիր էին իմանալու թէ ուր կարէր լինել։ Նմանապէս նորա անմեկնելի պարսպութիւնը անհանգստութիւն էր պատճառում այն մարդկանց՝ որոնք ճանաչում էին նորան Ամերիկա ճանապարհորդելէ առաջ եւ ըստ այսմ օտարոտի շշուկք լսելի էին լինում այդ վայելուչ մարդու մասին։ Ատելի և ցնորական կարծիք, տղայական զըպարտութիւնք՝ որոնք կը ջախջախուէին նորա ոտից տակ։ Պարոն Մարտեկեթը այժմ այնքան նշանաւոր էր մարդկանց մէջ որ՝ ոչ ոք համարձակելու չէր անձնովի հարցանել նորան, թէ որով իրաւամբ ներկայում էր նա այդ շքեղ երեւոյթը եւ ո՞վ էր նորան միջոցներ հայթհայթում այդ մասին։ Իսկ եթէ պատահում էր երբեմն, ընթերեաց ժամերու մէջ, Մարտեկեթը յայտնում էր իւր զուարճասէր ընկերաց, թէ այն օրը նա աշխտէլէ, ամենքը ականջները սրած, նայում և արմուկով խթում էին միմեանց, և գուրս ելած մտածում էին, արդեօք ի՞նչ էր գործում այդ մարդը։ Յիրաւի այդ մի գաղտնիք էր և օրեր ու ամիսներ անցանելով, առաւելում էին միայն նորա լուծման դժուարութիւնը։ Բայց և այսպէս՝ որովհետեւ հեռաւոր երկրից բերած իշխանական ճոխութեանց այլ եւս չեն հաւատում, ուրեմն ստոյգ պիտի համարէին, թէ Մարտեկեթը աշխատում

էր և թէ արծաթը՝ որ նա ծախսում էր փառաւորապէս, երկինքէ իջած մանանայ չէր, այլ պէտք է ումէ և իցէ ստանում լինէր. ոչ որ վերջապէս չէր երկբայում, թէ մի բան գործում էր նա Ամերիկայից բերած Տոլաները բաղմաստակելու համար, բայց թէ ի՞նչ, ամենքը տարակուսութեան մէջ էին, ըստ որում ոչ որ գիտէր:

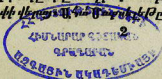
Այս գործողութեան ժամանակ, Բաթինեօյ թաղի մի փոքրիկ փողոցի յետին կողմը մի տուն կար, առանձնակի կանգնած, որոյ արտաքին տեսքը որոշում էր նորան միայն տգեղութեամբ. սորա պատուհանների թխագոյն փեղկերը կանոնաւորապէս բացվում էին առաւօտեան ինն և տասն ժամերի միջոցները, մի վաթսուհնամեայ խոժողադէմ սպասաւոր, լռիկ իբրեւ գերեզման, բերում էր մի մեծ վանդակ և սորա մէջ փառաւոր թուփակ և պատուհանի առջեւ կախելուց յետոյ, իսկոյն մտնում էր ներս, Թռչունը, կտուցը սրելով, թեւերը թափ տալով, ոսկեգոյն և ծիրանի փետուրները արեւու դէմ շողողացնելով, մի քանի իւրակերպ և սոսկալի մեղեդիներ երգելով, ոգեւորւում էր այդ խաղերու մէջ, նման առակի ագռաւուն. կ'սկսէր նա այնուհետեւ կատաղութեամբ զարնել վանդակի ձողերը և ամբողջ փողոցը լցնել խլացուցիչ աղաղակաւ: Ջարմանալի բան, զի ահա և դրացիք շուտով հասկացան, թէ այդ Թռչունը ամենեւին չէր դուրս բերած որ՝ առաւօտեան օդոյ վայելութիւնը զգար, և ոչ

այնու գիտաւորութեամբ, որպէս զի նոցա լսելիքը հարուածէր, այլ թէ խեղճ գերին որ և է գեր ունէր խաղալու այն հանելուկի (մէջ, որոյ լուծական բառը 'ի զուր կ'աշխատէին գտնել: Թռչունի պաշտօնն էր իւր աղաղակաւ նշան տալ այցելուներին և առաջնորդել այդ միջին լարիրինթոսի մէջ դէպի խորհրդաւոր բնակարանը, որպէս զի կարիք չ'ունենային դորա ճանապարհը հարցնելու: Ի՞նչ պէտք էր մտածել այնուհետեւ տանուտիրոջ մասին, ի՞նչ կեանք կը վարէր նա, ի՞նչ անանուն արուեստի տէր էր եւ ո՞չ ապաքէն մի նորանշան մարդ պէտք էր համարել նորան, որ փոխանակ գրպականշանի թութակ է կախում իւր տան առջեւ: Յիրաւի նոր գիւտ է այդ, բայց և հանճարեղ և սքանչելի: Ուրեմն այդ զգուշութեամբ պահպանուած այրի մէջ ի՞նչ էր դործվում, և ի՞նչ պէտք էր մտածել այն այցելուաց մասին, որոնք ամեն առաւօտ կու գային դորա դուռը բաղխելու:

Այցելուք ըստ մեծի մասին շքեղազգեստ երիտասարդունք էին, սոքա գալիս էին մի առ մի, յամբ ընթացիւք, գլուխները խոնարհած, տարակուսութիւնը, երբեմն և երկիւղը սրբտերուն տիրած: Սպասաւորը պատրաստ էր, նա սպասում էր դորանց. դուռը կարծես ինքն ըստ ինքեան բացւում էր և այցելուք մտնում էին, յետ այնորիկ կրկին երեւում էին սոքա դուրս ելնելով, մին գունաթափ, միւսը բորբոքուած, փախչում էին մինչեւ փողոցի ծայրը,

խիստ անիծած թուժակը, իբրեւ չարագուշակ
էակ, մղում էր սոցա հետքէն իւր աղետարեր
աղաղակը: Տասն և մի ժամը զարկեց, վերջին
այցելուն հրաժարուեցաւ. ալեւոր ծառայն
թռչունը վանդակով տարաւ ներս, պատուհանի
փեղկերը ծածկուեցան մինչև երկրորդ օր, բը-
նակարանը ընկղմեցաւ լռութեան մէջ, բայց
կէս օրէն փոքր ինչ յետոյ դուռը անգամ մի ևս
բացուում էր կիսով չափ, տանուտիրոջ դուրս
ելնելու համար. և ահա մի գէր մարդ, հասա-
կը՝ կարճ, շարժուածքը՝ կայտառ, ուղղում էր
քայլերը դէպի քաղաք, ուստի սովորաբար վե-
րադառնում էր գիշերայն և շատ ուշ, ըստ ո-
րում նորա դարձը ոչ ոք տեսած չէր: Մարտե-
լեթը, սա ինքն էր ահա, ձեռները չփելով
քաշւում էր տանից:

Պարոն Մարտելեթի բնակարանը, ուր նա
ընդունում էր առաւօտեան այցելութիւնքը,
մի հասարակ տուն չ'էր, այլ պերճ դահլիճ.
կարասիք, ծխահանք, որմուկք եւ առաստաղ,
բոլորը շքեղացուցած զանազան զարդուք:
Չարաշուք փոքրիկ տունը հիւսած էր ոսկեայ
թելերից և յիրաւի այսպիսի մեծագին խցիկը
կը պատշաճէր այն մարդուն՝ որ վստահ էր ար-
դէն, թէ միլիօնի տէր է լինելու և թէ միայն
մի յաջող ձեռնարկը կը բաւէր դորա լռութեան:
Երկաթեայ արկղը անկիւնը կեցած էր, տանու-
տէրը ինքը փառաւոր թիկնաթուռի վերայ նըս-
տած էր ծալապատիկ, գլուխը մեղկութեամբ
խոնարհած ձեռնի ափի վերայ:

նոր անկողնէն ելած , զուարթ , կազմ և պատ-
 րաստ , ահա նա՝ որ գիտէ արդէն վայելուչ
 ընկերութեանց սովորութիւնքը՝ որոնց համե-
 մատ առանին զգեստը տաճկաձեւ է և ծաղ-
 կանկար . այսուհետեւ նա ժամանակ ունի մը-
 տածելու , ուստի խորին խորհրդածութեան
 մէջ է , նա մտածում է բարեգործել այժմ ,
 մինչ հարուստ մարդ է արդէն , այս պատճա-
 ռաւ ահա դուք տեսնում էք որ՝ ձեռքը առաւ
 նա մի թերթակալ և նորա մէջէն հանեց
 Բնչ էք կարծում , գուցէ մի ցուցակ կարօտելոց
 և բարեկամաց , որոնց նա օգնում է . ոչ , այլ
 պարտատոմսերու մի ծրար՝ որ չըջընում էր
 ձեռաց մէջ , քննում էր և ստորագրութեանց
 ուշի ուշով վերահասու լինում , իբրեւ թէ
 այդ վերիվայր քաշած գիծերը որ և է ծածկեալ
 խորհուրդ ունենային . Բայց անդէն իսկ ժպիտ
 նկարուեցաւ նորա շրթանց վերայ , իսկոյն միջա-
 հատեց իւր զգաղմունքը , թանկագին թղթերը
 գրպանը կոխեց եւ սովորական անհոգ դիրքն
 առաւ : Պատճառ . մի ոք եկել էր , զի ահա
 դուռը բաղխեցին : Այդ այցելուն ինչո՞ւ թո-
 թովելով ներս մտաւ , Բնչ էր խնդրում այդ
 կասկածելի տան մէջ , Բնչ կամէր այդ երիտա-
 սարդը , սովորաբար ծաղրածու և ամբարտա-
 ւան , իսկ այժմ կորիզլուխ և աղերսադէմ , որ
 ինչ կամէր , ասաց կամաց , Մարտեթթը բարձ-
 րաձայն ծիծաղեց : Բարեկամ , ասաց նա , թէկն
 ընկած բազկաթոռի վերայ , ունիմ ես նմանու-
 թիւն վաչխառուի : Ո՛հ , թոթովեց այցելուն ,

քայլ մի յետ քաշուելով, ամենեւին ոչ, պարօն
Մարսելեթ, բնաւ և ոչ երբէք: — Գուցէ՛ մը-
տածէք, թէ եկել էք մի պառաւ Հրէայի խոր-
ձիթը, որ անդգայացած է վաշխային յանցա-
նաց մէջ, որ անչափահաս տղայոց և պարտքէ
ճնշուած զուարճասիրաց նախախնամութիւնն
է, իմ անունը իսահակ է արդեօք կամ Սո-
ղոմոն: — Ձեր անունը Մարսելեթ է եւ...
— Պառաւ Հրէայի արուեստը հնոտեաց առու-
տուրն է, պատրաստ արծաթի փոխարէն, որ
նա չ'ունի բնաւ, նա ձեզ առաջարկում է
թատրոնական աղխամաղխ. տեսնում էք դուք
իմ տան մէջ յարդով լցուցած կոկորդիլոս կամ
թռչնոց վանդակներ: — Ես տեսնում եմ միայն
պատուականագոյն կահ — կարասիք եւ...
— Նման եմ ես Հարփագոնի կամ Քօփսէքի:
— Ամենեւին ոչ: — Դուք տեսնում էք որ՝ Սո-
լիերը և Բալզաքը իմ սիրելի ծանօթներս են:
— Պարօն Մարսելեթ, այդ զարմանալի չէ ինձ:
— Եթէ այդպէս է, ուրեմն պէտք է մտածէք,
թէ ես հասարակ փոխատու չեմ: — Տարակոյս
չ'ունիմ այդ մասին: — Եթէ ես այդպիսեաց
կարգէ չեմ, ի՞նչ բան ունիք ուրեմն իմ մօտ:
— Ես մտածեցի և կարծեցի նաեւ ինձ ասացին
թէ... — Ձեզ ասացին, այո՛... որ և է յի-
մարը. ի՞նչ ասացին ձեզ, ապա՞: — Պարօն,
խնդրեմ՝ ներել, ես արդէն այլ եւս չեմ
պնդել: — Ի՞նչ ասացին ձեզ, ո՛հ, օտ իմ համ-
բերութիւնը սպառելու է: — Ա՛յ դու, ո՛ւր
կ'երթաք: — Կը հրաժարիմ: — Մնացէ՛ք, մնացէ՛ք:

— Կացէք սիրելի, կրկնեց Մարսելեթը հոգածու ձեւով, պէտք է մտածել, թէ որ և է անյայտ երկրէ եկած էք, եթէ երեւայում էք, թէ ներկայ ժամանակիս մէջ վաշխառուք կան դեռ եւս : — Ուրեմն եւ տոկոսը վերացել է : — Քան զայն գերագոյնը կայ : Բայց դուք լաւ գիտէք, թէ ինչ էր այդ վաշխառու կոչուած էակը : — Կարծեմ գիտել : — Սա մի անկեղծ խղճուկ էր եւ սորա անհաւատարմութիւնը յիշաւի անօրինակ կը լինէր, եթէ պարտապանաց անհաստատութիւնը հարկ ՚ի վերայ չը դնէր : — Պարոն Մարսելեթ, ես այդ կարգի փոխառուներէ չեմ . . . — Եւ ոչ ոք կամի լինել միւսոց նման : Դարձեալ ասեմ, մի խեղճ աղուէս, կիւ սով չափ ոչխար, զուգաւորութիւն կասկածաւ նաց և վստահութեան . սա էր ամենքէ առաւել կողոպտուածը, որքան եւ զգուշութիւն ունեցած լինէր : — Բայց և այսպէս փոխառութիւնը կատարուում էր մեծաւ դժուարութեամբ, պարտուց ապահովութեան համար տալիս էին լաւ արժէ թղթեր . . . — Այո՛, բայց ՚ի հասանել հատուցման ժամանակին նորան առաջարկում էին դատաւորի միջամտութիւնը, կամ ամենեւին հրաժարուում էին հատուցանելուց, իսկ ժողովուրդը խնդում էր և ուր ուրեք մի Հրէայ խաբուել էր, խեղկատակութիւնը բնական հետեւանք էր : — Պարոն Մարսելեթ, ինձ թուի թէ դուք նկարագրում էք Թատերախաղու վաշխառուին : — Իրականութիւնը գրեթէ տարբեր չ'է ասածէս :

Անդադար ծաղը, մատնութիւն, ամբաստանութիւն, յաղթութեան ենթարկումն, ըստ որում օրէնսդրութեան պաշտպանութենէ զըրկուած է. սպառնալիք, յաճախ բանտարկութիւն, անդադար կորուստ ստացուածոց, ահա արծաթ փոխ տուողը որպիսի պարագայից մէջ է վերջացնում իւր կեանքը։ Ո՛հ, լաւ արժէթղթեր՝ զորս ՚ի ձեռին ունէր, բայց ահա այդ հէքը անօթի մեռնում է բողոքագրելով լեցուն անկողնոյ մէջ։

Մարսելեթը երկրորդ անգամ քրքիչ բարձրացուց և յանկարծակի դարձաւ դէպ իւր շփութուած խօսակիցը. « Ուրեմն, ասաց նա, դուք փոխառութեան կարօտութիւն ունիք։ — Այո՛, կարե՛մ յուսալ ձեզնէ։ — Կարէք անշուշտ, բայց ես մի հասարակ վաշխառու չեմ, զգոյշ եղիք։ — Զգոյշ լինիմ, ինչ կամիք ասել։ — Ես տառապեալ Հրէայ չեմ, որոյ մասին այժմ իսկ խօսեցայ և ո՛չ այնպիսի անձն՝ զոր կարեն ամբաստանել և վատահամբաւել։ — Պարո՛ն, ես ամենեւին այդպիսի դիտաւորութիւն չ'ունիմ, ըստ որում պատուաւոր մարդ եմ համարում ինձ։ — Մտածեցէք կրկին, թէ ես հասարակ փոխառու չեմ, այլ ընկերակցական խորագէտ մարդ եմ և զբաղում եմ կարի շահաւէտ գործերով, անդէպ և ունայն յուսով մի խաբուիք։ — Պարո՛ն Մարսելեթ, ես երաշխաւորութիւններ ունիմ ձեզ առաջարկելու։ — Երաշխաւորութիւնք, այդպիսի բաներու կարօտութիւն չ'ունիմ, իմ յատուկ երաշխաւորութիւնը ինձ կը բաւէ։

Այսպէս ուրեմն ժամ է արդէն ձեռնարկել . որոշեցիք արդեօք : — Անտարակոյս : — Ես ձեզ ազդ արարի , այսուհետեւ ձեռներս լուանում եմ , դուք կամիք : — Այո : — Ո՞րքան է ձեզ հարկաւոր : — Հինգ հազար ֆրանք : — Եղիցի ըստ բանի՝ քում՝ հինգ հազար ֆրանք ո :

Մարսելեթը վեր կացաւ , գնաց բացաւ երկաթէ արկղը , հանեց նորա մէջէն մի քանի բանքային դրամատոմսեր եւ մի մուրհակաթուղթ եւ այդ ամենը դրաւ սեղանի վերայ : « Վեց հազար ֆր . երեք ամսից յետոյ . ութն հազար՝ վեց ամսից . տասն հազար մի տարուց յետոյ , ասաց նա , այս է իմ փողի օրինաւոր շահը , ստորագրեցէք : Ի՞նչ էք անում , կամէիք ձեր անունը ստորագրել :

Երիտասարդի ձեռնը թուլացաւ եւ թէպէտ քրտինքը ճակատից վազում էր , այնու ամենայնիւ չըթանց վերայ ժպիտ նկարեցաւ . « Բայց ի՞նչ , գոչեց նա , մի գուցէ ձեր անուամբ պէտք էր ստորագրէի ո : Մարսելեթը , առանց պատասխանելու , թերթում էր մի մեծ գիրք՝ որոյ մէջ այբու-բենի կարգով նշանակուած էին անուանք փարիզու վաճառականաց : « Ստորագրեցէք ահա այս անունը ո : Ասաց նա :

— Այո անունը : — Այո , այս անունը : — Զեմ կարող հասկանալ ձեր առաջարկութիւնը : — Եւ մի աշխատ լինիք դորա համար : — Պարոն Մարսելեթ , թուի թէ դուք դեռ եւս չէք դադարում զուարթաբարոյ լինել : — Իրաւունք ունիք կարծել , ըստ որում ՚ի սրտէ կը ցանկամ

ձեռնտու լինել ձեզ. ձեր յաջողութեան պատ-
ճառ լինելու դադարաւորը ուրախութիւն է ինձ
համար: Կամֆը ստորագրել. — Դիցուք — Բայց
այժմ ձեր անունը. — Ի սէր Աստուծոյ, Պարոն,
վերջացուցէք այդ ծաղրականութիւնը. — Ան-
կեղծ եմ առաւել քան երբ և իցէ. — Դուք ինձ
առաջարկում էք . . . բայց չէք մտածում որ՝
այդ կը լինի . . . — Նենգութիւն, քաջ գիտեմ:
— Դուք գիտէք. — Գիտեմ. — Թշուառական:

— Կացէք կացէք, ասաց Մարսելեթը, փա-
ղաքչական ձայնիւ, փոքր 'ի շատէ խորհրդա-
ծութիւնը անտեղի չ'է: Եթէ այդ գումարը
հատուցանելու էք ժամանակի լրման նախընթաց
օրը, ինչո՞ւ կը զարհուրիք. եթէ կը հաճիք ըս-
տորագրել, զորօրինակ՝ Անտոն փոխանակ Յա-
կոբի՝ որ ձեր անունն է, ո՞վ սխտի իմանայ այդ.
— Իսկ ես ինքնին կ'արեմ չ'իմանալ. — Ի՞նչ մեծ
բան է. — Բայց ես ասացի, թէ այդ կը լինի . . .
Ստութիւն կը լինի, եթէ չը հատուցանէք.
— Պարոն, երեւի թէ դուք յոյս ունիք հրա-
պուրել. — Ամենեւի՛ն, դարձուցէք իմ հինգ
հազար ֆրանքը, ես յօժար եմ. — Ա՛յ դուք,
հաւաստեալ գիտէք որ չը կ'արեմ. — Ուրեմն
Ստորագրեցէք. — Ո՛չ երբէք. — Մի երեխայ էք
դուք, ո՞ւր է փտանդը, միթէ չը կ'արէք դատել.
Թէ այդ թուղթը դուքս ելնելու չէ իմ ձեռ-
նէն և նոյն իսկ իմ օգուտը պահանջում է որ՝
պահեմ այս արկղի մէջ մինչ 'ի ժամագրեալ օրը.
— Իսկ եթէ այդ օրը ես պատրաստ չը լինեմ.
— Կը լինիք, իմ պարտապանները միշտ պատրաստ

են լինում այն պատուական հնարքի շնորհիւ, որոյ գործադրութիւնը նոքա կանխաւ զգում են։ — Սա մի ատելի հնար է։ — Բայց հաստիչ է իմ կարողութեան. կամի՞ք ստորագրել։ — Ո՛չ երբէք։ — Կը յօժարիք վերջապէս. մտածութիւնը կըստիպէ ձեզ փոխել ձեր կարծիքը։ — Անգամ մի եւս կամիմ իմանալ, եթէ ժամանակը լրացած՝ ես չը լինիմ. . . — Եթէ հաւաստի չէք իմ հինգ հազար ֆրանքը հատուցանելու մասին, ինչո՞ւ էք եկել փոխառութիւն խնդրելու եւ ինչո՞ւ կը տարակուսիք, եթէ ապահով էք այդ մասին. ո՞չ ապաքէն պարզօրէն ցուցի ձեզ, թէ պատճառ չ'ունիք երկնչելու։ Այսինքն՝ պէտք է անձնատուր լինիմ ձեզ։ — Տէ՛ր Աստուած, այո՛, այո՛։ — Եւ այս պարտութուղթը իսկապէս կը մնայ այս տեղ։ — Գուցէ այդ երաշխաւորութեան պատճառաւ մի բան երազում էք։ — Չ'ունիմ ինչ երազելու։ — Պարզենք վերջապէս, փողի հարկաւորութիւնը սպառում է ձեր կեանքը և եթէ դուք փող չը գտնէք, կը կորուսանէք. . . ո՞վ գիտէ, նախ և յառաջ դուցէ ձեր վարկը, յետոյ ձեր պատիւը ընկերութեան մէջ, կամ ձեր բարեկամներին՝ որոնք իւրեանց քսակով ձեռնտու են եղել ձեզ և կամ վերջապէս ձեր տարփածուին՝ զոր կը սիրէք։ — Յիշաւի այդպիսի վտանգի մէջ եմ։ — Դէ՛հ, ստորագրեցէք, ստորագրեցէք։

Ինչպէս և կատարւում լինէին այդ գործերը, ոմանք ստորագրում էին։ Սատանայ Մարտիլէթը, առաւօտները, լափում էր երեք

այդպիսի հոգիք, իւրաքանչիւրից երեք հազար
ֆրանք շահուելով: Նորա հարիւր յիսուն հա-
զար ֆրանքը, դեռ եւս տասն տարի չ'անցած,
արդէն քառապատկել էր նորա հնարագիտու-
թեան շնորհիւ: Եւ յիրաւի հնարագիտութիւնը
հոյակապ էր, խորհուրդը նորակերպ, անլուր
և անհաւատալի, ամենայն մանրամասնութիւն-
քը իմաստութեամբ տնօրինած և ըստ պատշա-
ճի կարգադրած: Նայէ՛ Հերմէս, չաստուածդ
կասկածաւոր վաճառաշահութեանց, զի ահա՛
դու յաղթուած ես:

Փոխատուութեան վտանգաւոր արուեստի
մէջ, գլխաւոր պայմանը մէջ ապաքէն փողը յետ
դարձնելու ապահովութիւնն է, ուրեմն Մար-
սելեթը իրաւունք ունէր ասելու, թէ ինչ որ
նորանէ պարտք էին առնում, միշտ հատուցա-
նում էին և զիմրդ կարէին չը հատուցանել,
մինչդեռ վտանգը ակներեւ էր: Պարտապանք
պատրաստ էին, ըստ որում անպատրաստու-
թիւնը ընչից և ստացուածոց, նոյն և կենաց
խնդիր էր և մւր էր պատրաստ չը լինելու
հնարը: Եթէ ժամանակի լրման նախընթաց օրը
այդ դժբախտներէ մին դատարկ ձեռներով
դալիս էր հատուցման յապաղումն խնդրելու,
Մարսելեթը ուսերը բարձրացնում էր, պա-
տանին ազաչում պաղատում էր, ունայն,
Մարսելեթը անողոր էր: « Ո՛վ էք դուք, հար-
ցնում էր նա, ոսկեայ շղթայի հետ խաղալով
եւ կատարեալ անհոգութեամբ. Բնչ խնդիր
ունիք, դուք ինձ անծանօթ էք. ձեր անունը

Յակոբ է, փոյթ չէ, Թող լինի, բայց ես Յակոբի հետ գործ չ'ունիմ. Ես ունիմ պարտաւորման Անտոնի ստորագրութեամբ և վաղիւ նորա վերայ կը լինիմ խնդրագործ, Բնչ ունիք ասելու ո՞ր խղճուկ պատանին, յիրաւի, ոչինչ այլ եւս չը կարաց խօսել, ձայնը կոկորդի մէջ խեղդուեցաւ, ծնկները Թուլացան, ամօթով և զարհուրանօք կտտամահ լինելով, ընկաւ նա իւր դահճի ոտքը. բայց ահա՛ ոտքի ելաւ յանկարծ. « Ես ձեր ձեռքումն եմ, գոչեց նա, արարէք ինչ որ կամիք, իմ ապաւէնը դատաւորն է, եթէ դուք կամիք պատճառ լինիլ իմ կորստեան, կը մատնեմ և ես ձեզ նոյն կորստեան. Մարսելեթը կը ժպտեր:

Ամբաստանութիւն, Մարսելեթը այդ մասին երկիւղ չ'ունէր, միք պիտի լինէին վկայքք. այդպիսի սպառնալիքը նորա զոհերի կողմանէ խիստ ծաղրական էին երեւում նորան. Բնչ կարէին գործել նորա դէմ, ոչ ապաքէն նա էլ ապացոյցներ պատրաստած էր իւր կողմէն. Ո՞վ էր հաւատալու այդ Թշուառ մարդկանց՝ որոնք սուտ ստորագրութեան յանցանաց մէջ արգարանալու համար, սնուտի պատճառներ յառաջ կը բերէին, իբր Թէ բռնի ստիպել էին նորանց ստորագրել. Ակամայ նենգաւոր. — Բնչ ասել է. Ո՞չ ապաքէն ամենայն յանցաւորք աշխարհի պատրաստ կը լինէին, իւրեանց օգտի համար, արտասուախառն աղերսանօք հաստատել, Թէ գառնի պէս անմեղ կը լինէին, եթէ փորձիչ սատանան չը գար և նոցա մէջ չը փչեր

չար մտքեր . ծաղրելի են այդպիսի ապացու-
ցութիւնք : Ո՛չ , ո՛չ , նման օրինակ պարագայից
մէջ այլք չը կարէին լինել այնքան յանդուգն
եւ ոչ այնպիսի ճիշդ պայմանագիր , որպիսի
էր Մարսելեթը , բանի խորքը քննելու համար
նա իմաստանագոյն էր քան զբաղումս : Մի բան
կար միայն , որ նորան ազդում էր սատիկ
երկիւղ , այն է՝ եթէ չար դիպումածով փոխա-
ռուք յամառէին և անհնար լինէր , թէ՛ հաւա-
նական պատճառօք և թէ՛ փաղաքշանօք համու-
ղել նորանց դէպի սովորական թեթեւ պայման
ները : Որոնք խուսափել էին սատանայ Մարսե-
լեթի որոգայթներէն , կարծում էին 'ի սկզբան ,
թէ սիրուն խաղ էին խաղալու նորա հետ ,
բայց կանխահաս էր այդ պարծանքը , ըստ որում
հարկաւոր էին վկայութիւն եւ ապացոյց :
Մարսելեթը իւր ձեռնով մի բառ անգամ
չէր գրում և գիտէր , թէ խօսքը , ըստ առածին
անցաւոր է : Թեթեւամիտ չարախօսաց դէմ
ղինքը պաշտպանելով իբրու ընդդէմ զրպար-
տութեան , քաջ ճանաչելով իւր հզօր իրա-
ւունքը , նա զերծ էր յամենայն վտանգէ :
Ուստի նորա ճարտարարուեստ հնարը յաջ-
ղելով , օր քան զօր յաւելում էր արդիւնքը :
Բայց՝ երեւի թէ , վաղ կամ ուշ մատն Աստու-
ծոյ պէտք է յայտնուէր , զի ահա պարտա-
պաններէն մին , չը կարելով պարտքը ժամա-
նակին հատուցանել , ինքնասպան եղաւ :

Սա աղնիւ գերդաստանի զաւակ էր և այն
միջակ հարստութիւնը՝ զոր ունէր երբեմն ,

մօտ էր սպառելու իւր համբաւեալ տարփածուի շնորհիւ : Այն ահաւոր վայրկենին , մինչ կամէր իւր դիտաւորութիւնը կատարել , անգամ մի չը մտաբերեց դիմել դէպի իւր հայրը եւ թողութիւն խնդրել նորանէ այն չարեաց մասին , զորս գործել էր և ոչ վերջին անպատուութեան մասին՝ որով արատաւորելու էր նորա անունը . նա մտածեց միայն իւր տարփածուի մասին : Նա կամեցաւ արդարացնել այս անարգ գործը միայն այն գեղեցիկ աչաց առջեւ , որք միակ պատճառ էին նոյն չարեաց , սւստի և իւր հրաժարական ողջոյնը միայն նորան ուղղեց : Լաիսը կարգաց նամակը և ընկաւ ուշաթափ . պատեհ գիպուած էր այդ , ուր նա կարէր ներկայ գտնուած ոտխայց ցուցանել իւր վայելագեղ անկումն 'ի գետին : Բայց և այնպէս քաջասիրտ աղջիկ լինելով , այն ինչ ուշքը ժողովել էր , երդմամբ խոստացաւ նոր սիրող չ'ընդունել , մինչ չէր կատարել առաջնոյն վրէժխնդրութիւնը և այսպէս նամակն 'ի ձեռին ուղեւորեցաւ դէպի դատարան :

Մարտելեթը , երջանիկ Մարտելեթը շատ հեռի էր մտածելուց , թէ շանթ և կայծակ կախ էին իւր գլխուն վերայ : Երիտասարդի մահուան գոյժը նորան յայտնել էին և նա չէր հաւատացել . գեղեցկապէս վայելելով իւր կեանքը , ինչու էր կամաւ երեւակայելու որ և է փոփոխութիւն : Բայց այդ տխուր գիպուածը առ ժամ մի ազատ չը թողուց նորան մասնաւոր հոգածութենէ , ըստ որում երկնչելու էր , թէ

մի գուցէ այդ ապուշը յառաջ քան անձնասպանութիւնը որ և է անխորհուրդ և յիմար բան գործած լինէր : Մակայն կրկին մտածեց , թէ թշուառականը սպանութեամբ կնքելով իւր կեանքը միայն խայտառակութենէ և հօր անէծքէն խուսափելու համար , լռութեամբ պէտք է կատարած լինէր իւր գործը : Մարսելեթը տարփածուի մասին չը մտածեց , չէր ճանաչում նա նոյնպէս և մարդկային սիրտը . այդ յանկարծահաս իրողութենէն նա հետեւեցուց , թէ մեռնողի պատճառաբանութիւնքը , որ ինչ և լինէին , առաւել ծանր կշռելու չէին , քան մի կենդանի մարդու խօսքը . այս տեղ եւս նա սխալեցաւ : Ինչո՞ւ պէտք է ստախօսելու կամք ենթադրել այն մարդու մէջ , որ արդէն հրացանը ուղղել է դէպի իւր ծնօտը . այսպիսի մարդու խոստովանութիւնը բոլոր աշխարհի արդարութեան ատեանները անսուտ կը համարեն . ահա այս էր որ՝ հանճարեղ Մարսելեթը չը կշռեց և չը տեսաւ որ հաւանականութիւնը իւր կողմը չէ :

Այս էր պատճառը որ՝ հետեւեալ աւուր կէս օրէն փոքր ինչ յառաջ , ըստ որում Բաթինեօլի խորհրդաւոր տան այցելութեան սակաւ էին եղած , Մարսելեթը հանգիստ գուրս ելաւ , դնաց Խաւրական Բուլվարի երեւելի պանդոկը նախաճաշիկ անելու : Այն ինչ երեկոյեան մի ժաւր դարկեց և ահա՛ ոստիկանութեան պաշտօնեայն ներկայացաւ : Խուռն բազմութիւն կանգնած էր պանդոկի դրան առջև , ամենքը միմեանց

խթելով, մղելով, հարիւր տեսակ հարցեր էին անում: « Ո՛հ, ասացին մի քանի բարեսիրտ անձինք, կորաւ այդ մարդը: Պաշտօնեան հազիւ հազ ճեղքելով բազմութիւնը եկաւ կանգնեցաւ սեւամբի վերայ: Մայրագոյն երջանկութեան հասած, մեծն Մարսելէթ, նոյն իսկ նախաճաշիկի վերայ, իբրեւ 'ի քաջագէտ ժամու, յանկարծահաս մահուամբ կնքեց իւր կեանքը, Հանգիստ ոսկերացն: »

Այնքան պատուով վաստկած ստացուածքը, այն է առաւել քան ութն հարիւր հազար ֆրանք, կտակաւ թողուց նա իւր եղբոր, զինւոր Լուդովիկոսի դստեր Մագթաղինէ Մարսելէթին:

Բ.

ԼՈՒԴՈՎԻԿՈՍ Մարսելէթ զինւորը իւր բոլոր կենաց մէջ յայտնի էր իբրեւ պարկեշտ եւ ազնուաբարոյ անձն, որ և յիրաւի խափան չէր եղել նորա չափաւոր յառաջագիւմութեան: Տասնեակ պատերազմաց մէջ գտնուելուց յետոյ, հազարապետութեան աստիճանի հասած, կերպարանքը վերքերէ ապականուած, սակաւուք թուականորուած, բայց և այսու իսկ գոհ, մեռել էր վերջապէս, քաջաբար տանելով վիրաց ցաւը եւ ուղղակի նայելով

դէպի փառաց արեւը՝ որ նորա համար չէր եղած երբէք առաւելքան մի ազօտ լապտեր։ Նորա կինը, հասարակաց սովորութեան համաձայն, մի փոքր բան պահպանել էր ամուսնոյ թռչակէն, իսկ դուստրը ստացել էր դաստիարակութիւն Սէն — Դէնիսեան արքունի դպրոցի մէջ, ըստ որում իրաւունք ունէր առ այդ։ Հազարապետի յիշատակը արժանի էր օրհնութեան և նորա քաջարի հոգին կարէր վայելել հանգիստ ի կայանս դիւցազանց։

Տիկին Մարսելէթը տասնեակ ամօք յառաջ եկել էր Սէն — Դէնիս, դստեր դաստիարակութիւնը հոգալու տեղական դպրոցի մէջ։ Սէն — Դէնիս տխուր քաղաք է, մէջէն անցնող ջրերը դարձահոտ, չրջապատ ստուար ծառուղիք չը կարեն գեղեցկացնել աշխարհի որ և է գծուծ անկիւնը, օդը՝ թանձր, երկիրը՝ յոռի, կանաչութիւնը՝ անշուք և արեգակը, կարծես թէ, ճառագայթում է խնայողութեամբ ուսմկաբնակ փողոցների և տխուր ծառուղիների մէջ։ Բայց և այնպէս, տիկին Մարսելէթը, անգամ մի արդէն եկած գտնուելով, մնացել էր այս տեղ։ Նորան փոյթ չէր այս կամ այն բնակութիւնը, հերիք էր օր՝ կը տեսնէին նորան մաքուր զգեցած ըստ սովորութեան, անխոնջ և ժրջան, եւ կը գուշակէին, թէ զորականի այրի էր, ընտելացած ամեն ամիս զորապահակը փոխելու, բոլորովին անտարբեր էր դէպի տեղեաց զանազանութիւնը, դաշտային էր, թէ լեռնային, ցամաք թէ կղզի։ Եւ ոչ մի այնպիսի կին էր նա՝

որ զբաղէր բազմատեսակ մանր բաներով, զորս սիրում են միւս կանայք։ Ուր և դար, մի ակնարկով շարիւմ ճանաչում էր տեղական պարագայքը, իսկոյն բաց էր անում պայուսակը և ահա հազիւ մի ժամ անցած, նա պատրաստ էր զորահանդէս գնալու. շրջում էր հսկայական քայլերով, իբրեւ թէ պատերազմական թմբուկ առաջնորդում լինէր նորան, նորա զգեստը առաւել քան հինաւուրցն պարզութիւն կ'ուներնար, եթէ այնքան շատ չը սիրէր փետուրներ։ ամառը կը շրջէր առանց հովանոցի եւ առնական ձեռնոցներով։ Միով բանիւ այդ կինը իբրեւ մի ձուլեալ նիւթ էր, մարմինը՝ կարծր, սիրտը պնդակազմ, խօզքը՝ ազդու, սովորութիւնքը՝ անաչառ. նա չէր թոյլ տալ երբէք այսպանել կարգապահութիւնը, երբէք չէր ունեցել աղախին, ըստ որում նորա հրամանաւ տարութիւնը միշտ եղել էր կամ մի զինւորի և կամ իւր անձին վերայ։ Ըստ այսմ՝ յընթացս վեց ամաց, մինչ նորա դուստրը Սէն — Դէնիսի դպրոցն էր, ինքն ստոյիկեան հաստատամտութեամբ կեցել էր միայնակ և ձանձրոյթը, իմա նալով, թէ ում հետ էր գործ ունենալու, եւ ոչ անգամ մի համարձակել էր բաղխել նորա դուռը։ Անյողդողդ հաւատարմութեամբ պարտականութեան գաղափարին և անողոք սիրոյն դէպի կարգ ու կանոնը, որոնք առաջնորդում էին նորան մանր գործողութեանց մէջ անգամ, հազարապետի այրին ամենայն ինչ տնօրինում էր Մագթաղինէի համար, մինչ նա կը դառնար

տուն, անպատում ուրախութեամբ պատրաս-
տում էր սպասք և կարասիք. անբնական հա-
կասութիւն համարելու է որ՝ այդ առնագնաց
կինը, որոյ յատկութիւնքը յաւէտ արական
սեռի կը վերաբերէին, ասեղնագործութեան
ճաշակաւ կապուած էր իւր սեռի հետ. նա
անդադար ձեւում կարում էր, նստած պա-
տուհանի մօտ եղէգնեայ աթոռի եւ կաշեայ
բարձի վերայ, որ նորա հասակը այնքան բարձր
էր երեւցնում, մինչ զի անցորդք զարմացած
կանգնում էին նայելու. իսկ թափառասէր տը-
ղայք վախնում էին նորանից: Բայց ահա այն
միջոցին՝ որուն հասել ենք մեր պատմութեան
մէջ, պատուհանի առջեւ շատուց արդէն եր-
կու աթոռք կային և անցորդք հազարապետի
այրիէն զատ նկատում էին եւ մի սիրուն
օրիորդ. մաղերը՝ խարտեաշ, ախունքը՝ երկնա-
գոյն և շրթունքը՝ վարդանման: Մօր համբե-
րութիւնը ստացել էր վարձատրութիւն, զի
ահա ՚ի չորից ամաց հետէ դուստրը իւր մօտ էր:
Մագթաղինէն այժմ քսան և երկու տարեկան
էր:

Այդ սիրունիկ օրիորդի ծնունդը անտա-
րակոյս պէտք էր վերաբերել զիպուածոյ կամ
բնութեան քմահաճութեան: Մինչդեռ նա
հինգ կամ վեց տարեկան էր, գնդապետի կինը,
նկատելով սորա սիրուն երեսը եւ ոսկեգոյն
մաղերը, գիտութեամբ հարցած է եղել ծնու-
ղաց. թէ ի՞նչպէս է պատահել, որ՝ նոցանից
ծնել է մի այդպիսի գեղեցիկ էակ: Այդ իսկ

միջոցին Մադթաղինէն, զքօսանաց ժամանակ
 ընդ մէջ հօր և մօր ընթանալով, նմանում էր
 այն փոքրիկ և աներկիւղ ծաղկանց՝ որոնք բու-
 սանում և փթթում են ընդ մէջ երկուց քարա-
 ժայռից: Դեռ եւս երեխայ, նա մանրիկ էր և
 նուրբ, զուարթ իրրեւ վարդ, անհանդարտ
 և կայտառ իրրեւ ծիծեռնակ և այս ամենայն
 մինչ այժմ իսկ փոփոխութեան ենթարկուած
 չէին. փոքրիկ աղջիկը արդէն չափահաս օրիորդ
 էր, բայց նորա չթուկքը նկարում էին նոյն
 երեխայական ժպիտը, ինչպէս երբեմն, իսկ թէ
 ճրքան խմատութիւն էր արտայայտում այդ
 թեթեւաբարոյ արարածը, անշուշտ կարելի էր
 նկատել նորա առաւել ծիծաղիկոտութեան և
 զուարճութեան մէջ այն միջոցում, երբ մայրը
 առտնին պարագայիւք նեղուած կը տրտմէր.
 քրքանօք և ուրախական երգերով փարատում
 էր նա այդ տրտմութիւնը, հոգատարութեամբ
 յուզուելով, անդադար տարուբերում էր նորա
 շուրջը, այնպէս որ՝ վերջապէս հազարապետի
 այրին ապշեալ այդ վայելուչ աղմուկէն, սեղ-
 մում էր նորա ձեռները իւր ձեռների մէջ և
 մղեգնութեամբ սքանչանում էր նորա վերայ.
 նա չը կարէր ընտելանալ դստեր մարգասիրու-
 թեան և վայելագեղութեան հետ և ժամանակը
 մինչ այժմ անզօր էր այդ պարագայի մէջ:
 Առաւել քան երբեմն գնդապետի կինը, զար-
 մանում էր նա, թէ իւր մարմին և արիւնից
 զխմրդ կարէր տանդուել այդպիսի շնորհա-
 գեղ էակ, անշուշտ կը ցօնկար նա ճնշել

իւր զաւակին գգուանօք և փափկութեամբ ,
բայց ամենեւին չ'էր կարող փափկութեամբ
արտայայտել մայրական գործովը : Նորա սիրտը
հալ ու մաշ էր լինում կոշտ կեղեւի տակ
եւ յականողեաց ծորում էին խոշորակա-
թիլ արտասուք արեւակէզ պտից վերայ :
Եղևիկ , երբէք այլ իմն երջանկութեան չ'էր
ցանկալ նա , միայն թէ լինէր առաւել հա-
րուստ : Մտածելով ապագայն եւ դստեր քը-
տաներկամեաց հասակը , պէտք էր լուծել այն
սոսկալի խնդիրը , թէ ինչպէս էր ամուսնա-
նալու այն աղջիկը՝ որ չ'ունէր ինչ : Այդպիսի
չարագոյժ խորհրդածութիւնք ամեն գիշեր
պաշարում էին խղճուկ մօրը , իսկ առաւօտուն
նա արդէն կանգնած էր նորոգ զարթուցեալ
Մազթաղինէի անկողնոյ մօտ , կամելով լըր-
տեմել նորա երազոց մէջ սրտի խորհուրդքը .
որովհետեւ սարսափում էր , թէ մի գուցէ
մատաղ դուստրը միակերպ և չափաւոր կեն-
ցազավարութեան մէջ , տաղտուկ զգար և նորա
զուարթութիւնը լինէր միայն վեհազնական
կեղծիք , բայց Մազթաղինէն զարթնում էր
միշտ ուրախագէժ : Բախտաւոր է , իւրովի
ասում էր մայրը , բայց եկամուտքը միայն
հազար հինգ հարիւր լիբայ . որ և է յոյս ոչ
ուստեք :

Մի առաւօտ մինչդեռ մայր եւ աղջիկ ,
տան պէտքերը կարգադրելուց յետոյ , մին
ասեղնագործութիւնը , միւսը հիւսուածը ձե-
ռին , նստած էին սովորական աթոռոց վե-

բայ պատուհանի մօտ, յանկարծ թղթաբերը
բաղխեց ապակին, Նամակ. բայց նորա ըն-
տանիք չ'ունէին և խղճութիւնը սաստիկ նը-
ւազեցուցել էր նոցա ծանօթից և բարեկամաց
թիւը. որո՞ւ միտքն էր եկել ուրեմն այդ նա-
մակագրութիւնը, թղթոյ ծալուածը յայտնում
էր որ և է կարեւորութիւն. տիկին Մարսելե-
թի անսասան սիրտը թնդաց, հոտոտելիքը ըզ-
գացին պաշտօնական կամ դիւանական բու-
րումն: Գուցէ՛ այդ լինէր հանգուցեալ հազա-
րապետի ծառայութեան ըստ արժանւոյն գը-
նահատութիւն, կամ նորա թոշակի կրկնա-
պատկութեան ազդարարութիւն: Ահա այս-
պիսի ցնորական մտածութեանց մէջ քակտեց
կարմիր կնիքը. « Մեղայ՛ քեզ, Տէ՛ր, այս Բնչ է,
աղաղակեց նա, ո՞վ կամեցաւ մեզ ծաղրել, որ
և է լիա՞ն. ո՛չ, ո՛չ... նօտարի ստորագրութիւն
կայ ներքեւը: Ո՛հ, կարծես թէ հայեացքս քու
ղարկուել է: Ի՞նչ եղաւ ինձ, Մագթաղինէ,
գուցէ ուղիղ չը կարդացի:

— Մայրիկ, թո՛յլ տուր ինձ կարդալ:

— Մաղրածութիւն չէ՞, կրկնեց մայրը, մեզ
նշաւակելու մեքենայութիւն չէ՞, մի՛ գուցէ
խաբուեցայ, կամ անմիտ և ցնորուած եմ՞:

Եւ այսպէս տիկին Մարսելեթը աղջկան
ետեւը կեցած՝ թիկանց վրայէն կը ջանար նա-
մակը կրկին կարդալու:

— Մայրիկ, ասաց Մագթաղինէն, թո՛յլ տուր
ինձ վերջացնել:

— Տէ՛ր Աստուած, որքան ժամանակ պէտք է

քեզ մի նամակ կարդալու, կամիս ինձ մա՜հ
որատճառել, չա՛ր աղջիկ :

— Ի՞նչ կայ Մազթաղինէ, ստոյգ է, հա-
րո՛ւստ ե՛նք :

— Թուի թէ ստոյգ է :

— Բարերար՛ Տէր. մի բաժակ ջուր տո՛ւր ինձ,
ղաւակս, շնչառութիւնս սպառում է :

— Կ'աղաչե՛մ, մայրիկ, հանգիստ եղիք, ահա՛
ջրոյ բաժակը : Ի՞նչ եղաւ, մի թէ մի փոքր ար-
ծաթի համար, որ յերկնից կ'իջանէ մեզ, դուք
կամիք հիւանդանալ :

— Մազթաղինէ ըրբան է, հառաչանօք հար-
ցուց մայրը :

— Ութն հարիւր հազար ֆրանք :

— Ութն հարիւր հազար ֆրանք, կրկնեց տի-
կին Մարսելէթը գոցելով աչքերը ո՛ :

— Մայրիկ, ասաց Մազթաղինէն, դուք ինձ
երբէք որ և է լուր հաղորդել չէք իմ հօրեղբօր
կենդանութեան մասին :

— Ո՛հ, եթէ իմացած լինէի այդ :

— Ընդ հակառակն՝ դուք ինձ պատմել էիք,
թէ նա գնացել էր Ամերիկա և այն տեղ վախ-
ճանել էր և թէ իմ հայրը՝ որ յարգանաց ար-
ժանի չէր համարում նորան, յաճախ ասել է,
թէ լաւ է որ մեռել է . . . :

— Քո հայրը մի կատօն էր, միջահատեց հազա-
րապետի այրին. ո՛չ, ո՛չ, Օնօրէն Ամերիկա վախ-
ճանած չէր, նա ապրում է եղել մեզ համար
հարստութիւն գիշելու. այդ սիրելի մարդը,
. . . Մազթաղինէն, նրբագոյն իմն ժպիտ ար-

տայայտելով, կտրեց նորա խոփը. « Մայրիկ, ասաց, դուք նորան աւելի սիրում էք մեռնելուց յետոյ :

— Ի՞նչ ես խօսում աղջիկ, ոչ ապաքէն իրաւունք է մեզ ուրախ լինել, մինչ արդէն հաբուստ եմք :

— Բայց հարկ չէ ուրախանալ որ և իցէ մեկուն մահուան պատճառաւ :

— Իբրաւ է, ութն հարիւր հազար ֆրանք, այդպէս կարդացիր. որքան շահ կը բերէ, քաղցրիկդ եմ Մագթաղինէ :

— Քառասուն հազար ֆրանք :

— Քառասուն հազար : Ի՞նչ պէտք է գործենք այժմ, ժամանակ չը կորսնցնեմք, սիրելի : Տէր Աստուած, ինչո՞ւց սկսենք : Մի խորհուրդ տուր ինձ, Մագթաղինէ :

— Ըստ իս, մայրիկ, նախ և յառաջ պէտք է դիմել Նօտարին :

— Գնանք ուրեմն պատրաստուենք : Տիկին Մարսելէթը վեր կացաւ և տակաւին թալկացեալ ընթացիւք ուղղեցաւ դէպի իւր սենեակը, կանգ առնելով այն տեղ, կրկին նայեցաւ դէպի դուստրը և դարձեալ ողջագուրեց նորան :

— « Մագթաղինէ, ասաց նա, թուի թէ դու բաւական գոհ չ'ես. միթէ զգալի չէր քեզ քո խղճութիւնը » : Մագթաղինէն ընդ գրկեց նորան, « Մայրիկ, պատասխանեց դուստրը, եթէ սկիւն իցէ մեզ երկուքիս տեսնէր այժմ, կը հաւատար արդեօք որ՝ ես քեզնէ առաւել արիասիրտ եմ :

— Յիրաւի , պատասխանեց հազարապետի
այրին , կեցուածքը ուղղելով եւ ծածկաբար
արտասուքը սրբելով , բայց գէթ ողջում
չեմ : Մագթաղինէն միւս անգամ զսպեց
յւր ժպիտը :

— Մայրիկ , ասաց նա , կը հաճի՞ք որ՝ յառաջ
քան մեր գնալը , մի քանի խօսք գրեմ
Բեռնարին :

— Ո՛հ , պատասխանեց տիկին Մարսելեթը ,
նախանձաբեկութեան թեթեւ շարժումն գոր-
ծելով , այո՛ , գրիր , ես մոռացել էի որ՝ մի
Պարոն Բեռնար կայ և քո ուշք ու միտքը նորա
հետ է :

— Ինչո՞ւ տղայ , ասաց Մագթաղինէն , կարի
խիչ հարկ է որ՝ նա եւս հաղորդ լինի մեր
ուրախութեան :

— Գրիր ուրեմն , ասաց մայրը :

Մագթաղինէն չ'սպասեց հրամանը երկրորդ
գելուն , բայց նորա մի խօսքը եղաւ մի տոմսակ
և տմբողջ նամակ լինելուն փոքր էր պակասում :
Այդ քաղցր թղթակցութիւնը Բեռնար լեկու-
րի հետ էր , որ Սէն—Դէնիսի արքունի հարկաւ
պահանջի մօտ անվարձ գրագիր էր և որ անյոյս
չէր վաղ կամ ուշ պաշտօն ստանալուց հարիւր
ֆրանք ամսականով , իբրեւ վարձատրութիւն
նորա անցեալ փութաջան աշխատութեան :
Այն ինչ վերջացուց գրուածքը , եկաւ օրիորդը
միացաւ մօրը , որ արդէն պատրաստ սպասում
էր նորան : Մի ժամից յետոյ՝ նոքա փարիզ
էին : Նօտարը բնակում էր Շօսէ—դ'Անթէն

փողոցի վերայ, ուր տիկնայք հետի գնացին. տիկին Մարսելիթի համար նոր բան չ'էր լի նել առաւել հետի եւս ընթանալ, իսկ Մագթաղինէի մանրիկ ոտքը բաւական թեթեւ էին, բայց և այնպէս մայրը սորա թեւը առել էր իւր թեւի վերայ և սիգաճեմ քայլերով ընթանում էր, հազար յիմարութիւնք արտաբերելով, զորս զարմանալի էր լսել մի այդպիսի ծանրաբարոյ տիկնոջէ, որ գլուխը բարձր եւ ամբարտաւանօրէն կը ձեմէր, իբրեւ Բելլօն:

«Մայրիկ, ասաց յանկարծ Մագթաղինէն, հաճի է արդեօք միւս ժառանգաց ուրախութիւնը կշռել ձեր ուրախութեան չափով: Դուք ակամայ միտս էք բերում այն ծեր Գեներալին՝ որ գալիս էր մեր դպրոցը իւր թոռնին տեսնելու և ամենքիս համար բերում էր շաքարեղէն. նա ամենեւին հարուստ չէր և միայն արքունուստ ոտանում էր թռչակ: Ո՛վ թէ քնչպէս շղոմ էին նորան, գգւում և ցանկանում էին հարիւրամեայ կեանք: Քանի երջանիկ են ծեր Գեներալները: Գիտէ՞ք մայրիկ, եթէ իմ հօր եղբայր Օնօրէն միայն թռչակ ունեցած լինէր գուցէ մեզ առաւել հաճելի լինէր ողբալ նորա մահը: Ո՛հ, այժմ, մինչ մեք հարուստ եմք, ես կը ցանկայի մեր բոլոր ստացուածքը այնպէս տնօրինել, որպէս զի մեր մահուան հետ նա սպառէր, եւ ոչ ոք չը հրճուէր մեր կենաց վախճանի վերայ:

— Դուստր իմ, ասաց հազարապետի այրին զգօնութեամբ, դու յաւիտեան մնալու ես երեխայո:

Այս միջոցին նորա եկան Նօտարի տան մօտ .
 տիկին Մարսելեթի երեակայութիւնը նկարում
 էր ծանուցագրերի ժպիտը առ ինքն . Մտան փա-
 ռաւոր դաւիթը , անտի ելին օթոցներով ծած-
 կուած սանդուղները , բացին ոսկեղօծ դուռը
 և ահա մի սենեակի մէջ էին , ուր հինգ կամ
 վեց մարդաձեւ մեքենայք դարձնում էին չը գի-
 տեմ ինչ կախարդական գիրք , իւրաքանչիւրոց
 ձեռին մի մի մեծ գրիչ փոխանակ մուրճի եւ
 ամենքի առջեւ դրոշմած թղթեր փոխանակ
 սալի : Մաշուած , հնացած թղթոց բուրումը
 իբրեւ փոշի օդոյ մէջ տարածուած էր , փայտեայ
 պահարանաց դարակներու մէջ կարգաւ դա-
 սաւորած էին կանաչ թղթապատեանք . այս
 տեղ մարդ մահուան երկիւղով կը բռնուէր :
 Երբ որ տիկին Մարսելեթը և նորա դուստրը
 մօտն այդ սենեակը , մի քանի գրագիր պարո-
 նայք յօտին առաւօտեան հացկերոյթը կ'ընդու-
 նէին , չորաբեկ նախաճաշիկ , զոր , Սպարտացոց
 աշխարհէ ջնջուելուց յետոյ , միայն ֆարիզքիք
 կարեն մարսել առանց չարախորժութեան :
 Վեցեակ զոյգ աչաց , բաւական լկտի հայեացք ,
 դարձան դէպի տիկնայքը , թեթեւ ակնարկք
 և ժպիտ : Այս պարօնները նկատեցին հազա-
 րապետուհւոյ ծաղրելի անձնաւորութիւնը և
 նորա դստեր բաւականաչափ գեղեցկութիւնը :
 Բայց ահա տիկին Մարսելեթը յայտնեց իւր
 անունը . վեցեակ միջնոդունք ծալուեցան նորա
 առջեւ , Գառպար Օնօրէ Մարսելեթի կտակը
 յայտնի էր ամբողջ գրասենեակին . Նօտարի

Այս միջոցին նորա եկան Նօտարի տան մօտ .
 տիկին Մարսելեթի երևակայութիւնը նկարում
 էր ծանուցագրերի ժպիտը առ ինքն . Մտան փա-
 ռաւոր դաւիթը , անտի ելին օթոցներով ծած-
 կուած սանդուղները , բացին ոսկեղօծ դուռը
 և ահա մի սենեակի մէջ էին , ուր հինգ կամ
 վեց մարդաձեւ մեքենայք դարձնում էին չքի-
 տեմ ինչ կախարդական գիրք , իւրաքանչիւրոց
 ձեռին մի մի մեծ գրիչ փոխանակ մուրճի եւ
 ամենքի առջեւ դրոշմած թղթեր փոխանակ
 սալի : Մաշուած , հնացած թղթոց բուրումը
 իրրեւ փոշի օդոյ մէջ տարածուած էր , փայտեայ
 պահարանաց դարակներու մէջ կարգաւ դա-
 սաւորած էին կանաչ թղթապատեանք . այս
 տեղ մարդ մահուան երկիւղով կը բռնուէր :
 Երբ որ տիկին Մարսելեթը և նորա դուստրը
 մտին այդ սենեակը , մի քանի գրագիր պարո-
 նայք յոտին առաւօտեան հացկերոյթը կ'ընդու-
 նէին , չորաբեկ նախաճաշիկ , զոր , Սպարտացոց
 աշխարհէ ջնջուելուց յետոյ , միայն ֓արիզքիք
 կարեն մարսել առանց չարախորժութեան :
 Վեցեակ զոյգ աչաց , բաւական լկտի հայեացք ,
 դարձան դէպի տիկնայքը , թեթեւ ակնարկք
 և ժպիտ : Այս պարօնները նկատեցին հազա-
 րապետուհւոյ ծաղրելի անձնաւորութիւնը և
 նորա դստեր բաւականաչափ գեղեցկութիւնը :
 Բայց ահա տիկին Մարսելեթը յայտնեց իւր
 անունը . վեցեակ միջնողունք ծալուեցան նորա
 առջեւ , Գասպար Օնօրէ Մարսելեթի կտակը
 յայտնի էր ամբողջ գրասենեակին : Նօտարի

ազնական գրագիրը դեղագրուն ձայնիւ հրաւի
րեց զերկոսին եւս իւր ետեւէն դնալ և ինքն
յետս յետս դառնալով նոցա առջեւէն, միտ-
ցուց նորանց տան ու տիրոջ գրասենեակը :

Պատերը կանաչ, վարագոյրները կանաչ,
աթոցքը կանաչ, մեծ և հաստաշէն գրասեղանը
մի մասամբ նմանում էր դիւանական տոննի
և միւսով հաշուեսեղանի, ընդհանուր երե-
ւոյթը պերճ և տխուր, այս էր ահա Նօտարի
փառաւոր դահլիճը : Թէեւ եղանակը ամառ-
նային էր, քնքուշ Մագթաղինէն արդէն գան-
դատում էր ցրտից : Դահլիճը Թափուր չէր,
զի ահա մի մարդ տեղից վեր կացաւ դժուա-
րութեամբ և դարձեալ անկաւ աթոռոյ վերայ,
ցաւագին և ծաղրաշարժ հնչիւնք արտաբե-
րելով, որ 'ի սկզբան օրիորդին ծիծաղեցուց :
Այդ մարդու հանդերձները մաշուած և կարկա-
տած էին և կօշիկները կաշեայ լարերով կապած,
իւր գլխարկը ձեռաց մէջ պտուտելով, նա
նայում էր անհանգիստ աչօք դէպի նորեկ կա-
նայքը, որ հաճելի չէր Մագթաղինէին :

Օրիորդը սակաւիկ ինչ շքեցաւ սենեկի
մէջ, իբր թէ կամէր գտնել որ և է նկար պա-
տերի վերայ, բայց գտաւ միայն նահանգական
արգելմանց ցուցակը՝ որ ամենեւին շահագրգիռ
չէր նորա համար և դառնալով դէպի իւր տեղը,
կրկին հանդիպեցաւ անհանգիստ հայեցուածոյն՝
որ չէր դադարում նորան զննելուց : Այս
տարօրինակ անձը հանգիստ չէր մնում աթոռոյ
վերայ, դէմքը ծռում էր, բերանը բանում էր

կիսաշափ, իբրեւ թէ կամէր խօսիլ, նորա կախ
թուշերը, տափակ սանտրած մազերը, անմիտ և
կեղծ բարեպաշտական կերպարանքը, որոնք կը
պատշաճէին դիւղական եկեղեցւոյ լուսարարի,
առաւել անհաճոյ էին տիկին Մարսելեթին, Յան
կարծ վեր կացաւ սա, շրթուներ կ'սմթեց,
դննեց այդ սպրդած մարդուն այնպիսի դիմօք՝
որ կարէր ահաբեկել առաւել խրոխտներին
անդամ եւ մինչ պատրաստուում էր անողոք
խառութեամբ հարցանել, թէ որով իրաւամբ
և ինչո՞ւ էր նայում դէպի իւր դուստրը, գրա-
սենեկի դուռը բացին, Նօտարը մտաւ ներս:

Հանդերձը սեւ, փողապատը սպիտակ,
կզակը գերծած, ոսկեղօծ ակնոցը քթի վերայ,
կաշեայ դենջակը թեւի տակ, ահա այս էր
Նօտարի երևոյթը նոյնչափ պաշտօնական որչափ
և նորա գրասենեակը: Դեռ եւս երիտասարդ
էր նա, նուրբ, և յոգնած դիմօք, բռնազքօսիկ
աչօք՝ որոնց հայեցուածք սքանչելի կերպիւ
նա կարէր ամօքել, կարէր 'ի հարկին եւ իւր
դեղնած շրթանց վերայ վայելչագեղ ժպիտ
երեւցնել: Առաջին ողջոյնը տուաւ ժառան-
գուհւոյն եւ մեծարանօք խօսեցաւ նորա
բախտի յաջողութեան վերայ: Մագթադինէն
կարմրեց, որովհետեւ կարծում էր, թէ այդ
չափազանց քաղաքավարութիւնը անխառն չէր
սակաւ ինչ հենգնութենէ: Մինչդեռ Նօտարը
վերջացնում էր իւր քաղաքավարական ցոյցքը,
նոյն անհանգիստ մարդը, որ դեռ մնում էր
իւր տեղը, կրկին արձակեց հեծութեան հըն-

չումն՝ զոր 'ի սկզբան արդէն լսել էին կանայք :
Նօտարը դարձաւ դէպի նա՝

— « Գարոլնս , ասաց նա մեղմ ձայնիւ .
դուք խոստացաք պարկեշտ լինել ո՛ր Գարոլոս ,
այդ անունը խռովայոյզ յիշատակ զարթուց
Մագթաղինէի մտաց մէջ , իսկ նորա մայրը ,
բողորովին անտարբեր դէպի այդ պարագայն .
նուաճել էր Նօտարին եւ հեղձում էր հարց
ու փորձերով :

— « Ո՛ւր կը բնակէր հանգուցեալը Ամե-
րիկայից վերադառնալուց յետոյ , Փարիզ
արդեօք . Փարիզ տիեզերք է , անծայր է . եր-
կու բարեկամք , երկու եղբարք կարեն քսան
տարի բնակել երկու կից փողոցներու մէջ ,
առանց երբէք միմեանց հանդիպելու : Ի՞նչ
կը գործէր արդեօք այդ մարդասէր և աղնիւ
Օնօրէ Մարսելէթը՝ որ այդքան փոքր ժամա-
նակի մէջ ճարել էր մի մեծ հարստութիւն :
Անտարակոյս որ և է արուեստ է ունեցել ,
կամ մի բազմաշահ հնարագիտութեան և մե-
քենայութեան հեղինակ է եղել : Բայց քանի՜
հրաշալի է որ՝ այդքան հարուստ մարդը կան-
խաւ մտածել է իւր ընտանեաց մասին . ի՞նչ է
եղել արդեօք այդ միտքը յղանալու պատճառը :
Իցիւ թէ իւրայնոց յաջողութեան բաղձանքն է
եղել . որ և է առանձին պայմաններ կա՞ն այդ
բարերարութեան մէջ ո՛ր Մինչդեռ տիկինը
շարունակում էր այդ հարցերը , Նօտարի սովոր-
ական անկարեկից կերպարանքը յայտնում էր
առաւել սառնութիւն և հանդիսաւորութիւն :

նորա միակ պատասխանին այն եղաւ որ՝ առաջարկեց կտակը կարդալ : Մագթաղինէն այս միջոցին զգաց որ՝ նորա հանգերձը քաշուամ էին եւ արդարեւ սա նոյն խոժոռագէմ անձն էր , որ այժմ մեղմիկ սահել էր դէպի Մագթաղինէն :

— « Դուք ինձ չէք ճանաչում , ասում էր նա , ես Գարոլոսն եմ » : Մագթաղինէն դժկամակութեամբ դարձուց իւր դէմքը : « Իմ անունը Գարոլոս Մարսելեթ է , կրկնեց նա փոքր ինչ բարձր ձայնիւ , ես եւս հանգուցելու եղբայրն եմ » :

— Գարոլոս Մարսելեթ , գոչեց օրիորդը : « Մայրիկ , յիշաւի իմ հայրը երկու եղբայր ունէր » : Այս , այս տեղ կանգնած էր Գարոլոս Մարսելեթը , հողագործի երրորդ որդին՝ առ որ ընտանիք այնքան անուշագիր էին , որքան նա ապուշ էր : Հաղարապետի այրին այլագունեցաւ և սրտմտութեամբ յանկարծ վեր կացաւ : Նստարը ուսերը բարձրացուց . « Գարոլոս , ասաց նա խստութեամբ , դուք չը հաւատացիր ինձ , թէ ձեր եղբայր Օնորէն ամենեւին չէր մտածել ձեր մասին . այս պատճառաւ միայն թոյլ տուի ձեզ գալ այս տեղ և հանգուցելու ընտանեաց հետ միասին կտակի ընթերցումը լսել : Ես ձեզ կ'արգիլէի մտնել իմ գրասենեակը , եթէ չը ճանաչէի ձեզ մինչդեռ գրագիր էիք իմ մօտ . այդ մի սիրելութիւն էր դէպ առ ձեզ . ուրեմն տեղի մի տաք ինձ զղջալու » : Յետ այսուրիկ նա շարունակեց ընթերցումը : Այն ինչ այդ

Թեթեւ հարուածի ազդեցութիւնը անցել էր .
տիկին Մարտեւեթը ինքը սկսեց քննել դժբախտ
Գարուսին . նկատելով նորա խղճութիւնը եւ
թշուառութիւնը, նա մտածում էր, թէ Յնորէ
Մարտեւեթը դիւրաւ կարէր ինչ և իցէ գործել
իւր երէց եղբօր մուրացկանութիւնը արգիլե-
լու համար, բայց մի և նոյն ժամայն յակամայս
սարսափում էր, թէ մի գուցէ նշանաւոր բան
գործած լինէր . երկիւղը դստեր մասին էր .
Մագթաղինէն լուռ նստած՝ անզգայաբար
թուում էր հօրեղբօր հազուստի կարկատան,
ներք. դժկամակութիւնը՝ զոր 'ի սկզբան ազդել
էր նորան այդ տգեղ անձը, փոխուել էր դէպի
հոգաւ և կարեկցութիւն . նա նոյնպէս սպասում
էր կտակի մէջ որ և է կարգադրութիւն յօգուայ
այդ հէք մարդուն, բայց չը կար ինչ . Գարու-
սիսը ունայնացեալ 'ի յուսոյն, կրկին անկաւ
իւր օթոռոյ վերայ, իբրեւ 'ի կոր կործանեալ .
Հազիւ վայրկեան մի անցած՝ վեր կացաւ նա
յանկարծ և արշաւակի դիմեց դէպի կանայք .
« Իսկ ես, աղաղակեց նա, իմ համար չը կայ
ինչ » :

Այժմ նորա դէմքը չէր այնպէս ցաւազին
և կեղծեալ, որպէս մի ժամ յառաջ, երբ կա-
րեկցութիւն շարժեցին տիկին Մարտեւեթի և
նորա դստեր մէջ . Ագահութեան դեւը մտել
էր այդ ծոյլ մարմնոյ մէջ և ելեքարականու-
թեամբ բորբոքել էր նորան, փրփուրը թափ
վում էր նորա բերանէն, այս էր ակնկալեալ
Բախտի արդիւնքը . Եթէ ժառանգութենէ

ղրկուած Գարուսը գանկատած լինէր միայն
 իւր Թշուառութենէն, Մագթաղինէն և նո-
 րա մայրը ողորմելով մի փոքր բան կը տային
 և ինքեանք կ'երթային հարստութեան երջան-
 կութիւնը վայելելու, երբէք նոքա չէին իմա-
 նալ իւրեանց յաջողութեան աղբիւրը: Բայց
 Գարուսի ահագին բարկութիւնը խռովեցուց
 տիկին Մարսելեթին. նա բռնեց Գարուսի
 բազուկը և խստութեամբ յետս մղեց նորան
 իւր դստերէն. միթէ այսօրիսի պարագայի մէջ
 նորա կուռ բազուկը անգործ էր մնալու:
 Յետ այսորիկ նա յայտնեց, թէ վարուելու է
 համոձայն հանգուցելու կամաց, Գարուսը
 վայրկեան մի մնաց լուռ, զի չը կարէր խօսել:
 Նստարը նմանապէս լռիկ նկատում էր այդ
 տեսարանը՝ որոյ պատրաստութեան մէջ գուցէ
 եւ ինքն անմեղ չ'էր: Գարուսը վերջապէս
 վերստին կարողութիւն ստացաւ խօսելու.
 «Դուք իրաւունք ունիք, բացառանչեց նա,
 այս կերպիւ ահա ձեր ստացուածքը կը լինին
 երկիցս յափշտակեալ, դուք իրաւունք ունիք»:

Յափշտակեալ, կրկնեց հաղարապետի այրին,
 յափշտակեալ, վերակրկնեց Մագթաղինէն.
 նայեցան նոքա փոխադարձաբար և երկոցունց
 հոգիք նկարուեցան այդ նայեացքի մէջ: Մայրը
 թէկն ընկաւ դստեր ուսին եւ երկուքն եւս
 երկար միջոց մնացին ակնկոր, չը համարձակելով
 զաչս 'ի վեր ամբառնալ: Յետէ Մարսելեթը
 թողում էր նորանց կողոպտած հարստութիւն.
 Այդ քնչ լոյս էր, քնչ զարթուում և քնչ ան-

կումն. Բնչպէս մի ժամ յառաջ տեսած սիրուն
երազը տխուր և անարգ ծուխ էր դառնում։
Տիկին Մարսելեթը զգում էր արեան խուսա-
փանքը իւր սրտից, կեանքը, կարծես, թէ կա-
թիլ առ կաթիլ ծորում էր նորա միջէն. միայն
մի միտք շրջւում էր նորա նուազած գլխու-
մէջ, միայն մի ձայն լսելի էր նորան և սա մի
աղաղակ էր. թէ Մաքթաղինէն դարձեալ աղ-
քատ է։ Դուստրը նմանօրինակ մտածմանց մէջ
էր, թէ մայրը թշուառութեան մէջ կը ծերա-
նայ. Գարուսի զայրոյթը շիջած կ'երեւէր, նա
դարձել էր իւր անկիւնը թաղծացեալ և դառ-
նապէս ողբալով. սորա հեծեծանայց կսկծալի
ձայնը այժմ խանդարում էր ընդհանուր լուռ-
թիւնը բնակարանի մէջ։ Նօտարը կարէր ընդ-
հատել, բայց նա չը գիտէր, թէ ինչ հետեանք
էր ունենալու այդ անցքը, մանաւանդ և օրի-
որդի արամադրութիւնը չը կարէր գուշակել.
այսպիսի պարագայից մէջ զգուշութիւնը առա-
քինութիւն էր նորա պաշտօնին վերաբերու-
թեամբ, իսկ բարեգործութեան մասին սովո-
րական երկմտութեան մէջ էր, ուստի նա մը-
նում էր սպասելով։

«Պարոն, գոչեց վերջապէս տիկին Մար-
սելեթը, ես չը կարեմ դատապարտել այն
մարդուն՝ որ իմ ամուսնոյ եղբայրն էր եւ
որ կամեցել է իւր հարստութիւնը թողուլ
իմ դստեր, մինչդեռ չը գիտեմ, թէ ինչ է և-
ղել նորա յանցանքը և ահա դուք էք, որ այդ
տեղեկութիւնը պիտի տաք ինձ. խօսեցէք...»

Մազթաղինէն ընդհատեց մօր խօսքը: «Պարոն,
ասաց նա կամաց, ակնարկելով դէպի Գարողու
սը, հրամայեցէք այդ մարդուն դուրս ելնել:»
Նստարը այս անգամ ևս չը հասկացաւ օրիորդի
դիտաւորութիւնը. նա կարծեց, թէ կամէին
բառնալ այն դժուարութիւնները՝ զորս կարէր
սպառնաւել մի վկայ՝ որ այնքան շահախնդիր էր
հետեւորդ կարգադրութեանց մասին, ուստի
իւր նենգ ժպիտը չըթանց վերայ՝ «Գարողու,
ասաց, ելէք աստի:»

Այս անխորհուրդ հրամանը սաստիկ գրե-
զուեց Գարողոսին. նա վեր կացաւ, բռունքը
սեղմեց եւ յառաջ եկաւ: «Ի՞նչ է եղել նորա
յանցանքը, աղաղակեց նա, կամ ի՞նչ է գոր-
ծել, որ դուք կամիք կեղծել, իբրեւ թէ չըգի-
տէք, ես եմ ահա, ես՝ որ կը պատմեմ ձեզ,»
և այնուհետեւ մի առ մի պատմեց Յնօրէ Մար-
սելեթի նախկին կենցաղավարութիւնը, նորա
յաջողութիւնը, թեթեւ մոլորութիւնքը, թշուա-
ռութիւնքը և հարստութիւնը, փառաւորու-
թիւնը եւ վախճանը. բաց չըթողուց նա եւ
ոչ մի մանրամասնութիւն այդ հրահանգիչ
պատմութենէն եւ մինչեւ վերջը հասուց մեծ
մարդու դիւցազնական վէպը. նորա ձայնը հաս-
կլում էր կատաղութենէն եւ խորդում կո-
կորդի մէջ, շնչառութիւնը սպառելով մինչ
վայրկեան մի դադարում էր, Նստարը փոր-
ձում էր բոլորովին լռեցնել, բայց թուի թէ
առաւել դիւրին էր ալեաց արշաւանքը դադա-
րեցնել: Տիկին Մարսելեթը, բնազդեցութենէ

շարժուած , երկու ձեռք ծածկել էր իւր
դէմքը , Մագթաղինէն երեւում էր անկա-
րեկիր , միայն սաստիկ եւ փայլուն կարմրու-
թիւն մի ծաւալում էր նորա այտից վերայ .
առանց մի խօսք ասելու նա չմոռւմ և պատա-
ռում էր իւր թաշկինակը : « Ժառանգեցէք ,
ժառանգեցէք այժմ , ազազակում էր Գարոլդ-
սը . որ ինչ վերաբերում է ինձ ձեռքերս լուա-
ցի , և ահա սիրտս թեթեւացուցի . ոչ ապա-
քէն այդ ընտանեաց մէջ մի պատուաւոր մարդ
պէտք է գտնուէր . . . » Բոլոր դրագիրք շտա-
պաւ եկին դէպի այդ աղմուկը եւ Պաշտօնաւ-
տեաի ակնարկը հասկանալով , դուրս հանեցին
Գարոլդսին : « Ժառանգեցէք , ժառանգեցէք ,
ճշում էր նա կից սենեկի մէջ , միայն ես եմ
պատուաւոր , և զիս ահա կրկնապտեն » : Աւեր-
ջապէս նորան արտաքսեցին :

Մագթաղինէն դարձաւ դէպի Նօտարը .
« Պարոն , ասաց նա , եթէ մեք հրաժարուենք
հօր եղբօրս Օնօրէ Մարսելեթի թողած ժա-
ռանգութենէն . . . »

— Աղջիկս , միջահատեց հաղարապետի այ-
րին , մի թէ պէտք է հրաժարուիլ :

— Մի տարակուսիք այդ մասին , մայրիկ , պա-
տասխանեց Մագթաղինէն . բայց ասացէք ինձ ,
Պարոն , ո՞ւմ կ'անցնի . . . :

— Ինչո՞ւ , սիրելի , հատուցանելով այդ չա-
րաբախտի զոհերուն , զոր ինչ նոցանէ կորզած
էր , մոածեցէք , թէ մեք կարէինք դեռ եւս . . .

— Իսկ եթէ ամբողջ կայքը կողոպուտ է » Տի-

կին Մարսելեթը գլուխը կորացուց : « Պարոն , հարցուց Մագթաղինէն պարզ եւ անյողդողդ գիտաւորութեամբ , ո՞վ կը ժառանգէ այդ հարստութիւնը :

— Օրիորդ , ասաց Նօտարը . . . :

— Գուցէ միւս հօրեղբայրս՝ որ այժմիկ իսկ ելաւ աստի ո : Նօտարը ուշի ուշով նկատեց նորան եւ հաստատական նշան տուաւ : Եթէ այդպէս է , մեք կը պահենք այդ հարստութիւնը :

— Կը պահենք , գոչեց մայրը :

— Այո՛ , մայրիկ , աղքատաց համար ո :

Յանկարծուստ նկատելով Նօտարի սովորական եւ կծու ժպիտը , որով կամէր ցուցանել , թէ գուշակում էր օրիորդի գիտաւորութիւնը , մինչդեռ յայտնապէս սխալում էր , օրիորդը յաւելցուց՝ « Այդ ութն հարիւր հազար Ֆր . կը մնայ ձեզ մօտ , որպէս զի չ'երկբայիք այն գործածութեան մասին , զոր պատուաւոր կանայք մտադիր են կատարել ո :

— Ապա բռնեց նա մօր բազուկը եւ ասաց՝ « Մայրիկ , ամենայն ինչ վերջացաւ ո : Նօտարը առ ժամ մի մնաց շփոթուած . այդքան անկեղծութիւնը եւ այդ բնական վեհանձնութիւնը անշուշտ պէտք էր ղինաթափ առնէին նորան : Երբէք այդպիսի բան տեսած չ'էր նա եւ առաջին անգամ իւր կենաց մէջ փորձը ստիպում էր նորան հաւատալ ոչ միայն հասարակաց ողջմտութեան , այլ , որ առաւելագոյն է , ամբիժ առաքինութեան , անսահման բութութեան , հոգւոյ եւ սրտի աղնիւ եռանդին ,

որոց միայն անունները գիտէր եւ զորս մինչ այժմ նա համարում էր ոչ առաւել քան զարգարուն ցնորք, որոց վերայ հիմնուած էին մարդկային ընկերութիւնք, առանց նոցա հաւատալու և մանաւանդ՝ առանց գործնականապէս արդիւնաւորելու։ Նա վշտացաւ այն չար խորհրդոց մասին, որոնք հետամուտ էին եղել նորան այդ արարուածոյ սկզբէն եւ այն նենդաւոր թոյլտուութեան մասին, որով Քարոլոսը իրաւունք էր ստացել ընտանեաց հետ միասին այդ սենեակը մտնել։ Ուստի շտապաւ յառաջ գնաց դէպի կանայքը, մինչդեռ սոքա պատրաստուում էին դուրս ելնել։

«Օրիորդ, գոչեց նա, ձեր դիտաւորութիւնը առաւել գեղեցիկ է, քան որ հարկաւոր էր արդար եւ իրաւացի լինելու համար։ Դուք անծանօթ էք աշխարհի իրողութեանց, մինչդեռ պարարում էք ձեզ այն յուսով, թէ այդ աշխարհը գոհութեամբ կ'ընդունի ձեր զոհաբերութիւնը։ Նա խոյս կուտայ դորան հաւատալուց կամ ծաղրելով եւ եթ կը խօսի դորա վերայ։ Ենթադրեցէք, թէ ես թոյլ տուած չը լինէի Քարոլոսին գալ այս տեղ, դուք կ'ըստանայիք ձեր կայքը առանց որ և է կասկածանաց նորա ծագման մասին և կը դառնայիք տուն հարուստ, երջանիկ եւ պատուեալ։ Այո, պատուեալ։ Չարաչար կերպիւ վաստակած արծաթը ոչ զոք կը զարհուրեցնէ և մանաւանդ՝ քանի՜ քանի հնարք կան բնական կերպարանք տալու հարստութեան աղբիւրին։

առանց ստիպուած լինելու ամբողջ այդ հարըստութիւնը 'ի ձեռս նոցա արկանել, որոնք արդարեւ արժանի չէին լինելու : Եթէ կը յամառիք ձեր գիտաւորութեան մէջ, ես չը գիտեմ այնուհետեւ, կարեմ արդեօք գործակից լինել ձեզ այդ բանի մէջ ձեր գանձու աւանդապահը լինելով, կը դժուարանամ մի այդպիսի շքեղ գործոյ մէջ գործակալութիւն յանձն առնուլ, ըստ որում այնչափ շքեղ է : Դուք չը գիտէք ձեր խղճմտանաց անչափութիւնը, բայց չը գիտէք նոյնպէս, թէ օրէնսդէտը չը կարէր հաւանել այդ, ըստ որում չը կարէր հարցիլ ենթարկել ընկերական հարստութեանց մեծագոյն մատը : Ո՛հ, օրիորդ, յարգում եմ ձեզ, հիանում եմ ձեր վերայ, բայց պարտաւորուած եմ պարտաւել . . . :

— Պարոն, ընդհատեց Մագթաղինէն, յոյժ յապաղեցաւ ձեր յարգանքը դէպի մեզ և ձեր հիացման մեք արժանի չ'եմք : Բայց ես նկատում եմ որ՝ դուք փոքր ինչ զղջացած էք այն կարծեաց վերայ, որով ձեզ պարարում էիք մի ժամ յառաջ և զգում էք որ և է հատուցման պարտաւորութիւն : Ուրեմն՝ մի՛ զլանաք մեզ այն միակ հատուցումը՝ զոր ձեզնէ խնդրում ենք : պահեցէք այդ արծաթը, աղաչում եմ ձեզ, այդ է իմ ցանկութիւնը, ո՛չ ոք, այլ դուք պէտք է պահէք ։

Տիկին Մարսելէթը նշանացի հաստատեց Մագթաղինէի վերջին խօսքը : Նա բոլորովին հաւան էր դատեր կարգադրութեանց և ուրիշ

կերպիւ չք կարէր ցոյց տալ . այնուհետեւ մի-
տաւ դասեր կ'ոնատակը և երկուքը 'ի միասին
դուրս գնացին : Աւա՛ղ , այժմ առաւօտեան
գնացքը չ'էր : Սէն — Դէնիսի վարձակառքին
հասած , մտին նորա մէջ , առանց մի խօսք մի-
մեանց ասելու : Հազարապետի այրին կորուսել
էր իւր կենաց ամենագեղեցիկ և վերջին պատե-
րազմը . մի և նոյն օրը դէպ եղաւ նորան տես-
նել Օստերլիցի արեւը եւ Վաթէրլօի աղէաբը
եւ նորան մնում էր այժմ տանել իւր հետքէն
բազմադիմի վիրաւորուած յոյսեր և մնջիկ քա-
ջուածեամբ գալ հասանել Սէն — Դէնիսի գծուծ
բնակարանը : Երկոքին կանայք մի միայն ուղե-
կից օւնէին կառքի մէջ , բայց և այնպէս տիկին
Մարսելեթը գէմբը դարձուց դէպի պատուհա-
նը , կամելով և այն միակ մարդիկներրից ծածկել
իւր արտասուքը . նոքա դուրս եկին կառքէն և
միակերպ շարժմամբ քօղերը քաշեցին երեսնե-
րու վրայ . « Տէ՛ր Աստուած , աղաղակեց Մադ-
թաղինէն , այն ինչ մտել էր տուն , սրպիսի
թախանձանօք խնդրել էի Բեռնարին այս երե-
կոյ մեզ մօտ գալ :

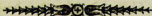
— Բեռնարին , ասաց մայրը , զանց չ'առնէր ,
վաղէվաղ կուգայ , բայց՝ ո՞վ գիտէ , իցէ թէ
առաւօտուն :

— Մայրիկ , մայրիկ , ի՛նչ կամիք ասել , Բեռ-
նարը այդքան վատասիրտ չ'է . ո՛հ , դուք ինձ
չատ չարիք գործեցիք :

— Դու չ'ես ճանաչում , ո՛չ Բեռնարին և ո՛չ
նորա մօրը , ասաց տիկին Մարսելեթը : Այս

վերջինը այնպիսի դժնդակ գոյներով կը նկարէ
քո վեհանաճական գործը որդւոյ առջեւ, որ
սա, թէեւ չհամարձակի յայտնապէս պարսա-
ւել քո արարքը, ոխ կը սահէ սրտին մէջ :
Այս կինը տոտ և անդ շրջելով պատմելու է,
թէ մեք յաւեր դարձուցինք նորա որդւոյ բախ-
տը : Թէեւ բոլոր աշխարհ ծաղըէր նորանց,
բայց՝ ինչպէս ասաց Նօտարը, կը ծաղըէ եւ
ղմկէ : Ո՛հ, Մագթաղինէ, կործանեցիր ամ-
բողջ կենացդ երջանկութիւնը : Մի վայելուչ
բախտ էր այդ, յաւելցուց մայրը ակամայ ցած
ու ցած ձայնիւ, գուցէ անիրաւութիւն գոր-
ծեցիր հրաժարուելով :

— Ես չեմ հրաժարուիլ. ասաց Մագթաղի-
նէն, այլ չը կարելով ընդունել, թողել եմ
յօգուտ աղքատաց : Անգամ մի եւս առացէք
ինձ, մայրիկ, թէ յանցաւոր եմ, ես կը յօժա-
րիմ ընդունիլդ : Հաղարապետի այրին այլուր
դարձուց հայեացքը եւ հառաչանօք մրմնջեց՝
« Տեսնենք ինչ կ'առէ Բեռնարը » :

Գ.

ԱՅՆ ինչ եօթներորդ ժամը լրացել էր , տիկին Լէկուրը և նորա որդի Բեռնարը եկին . տիկինը թէեւ յիսնամեայ , պարծում էր քառասնամեայ լինիլ , բաց 'ի իւր գեղեցկութեան հոգսից , նա զբաղուած էր և այլ և այլ հոգածութեամբք : Այս կինը կարճահասակ էր եւ մետղ , անբնական կերպիւ կայտառ և այնչափ թեթեւաշարժ , մինչ զի կարելի էր ենթադրել , թէ նորա գէրութիւնը բաղկանում էր մկունքէն , վտիտ էին միայն ձեռները , որ բնական է այնպիսի անձանց՝ որոնք հանապազ մտաւոր յուզմանց մէջ են . ձայնը համոզիչ , քաղցր և իմաստութեամբ չափաւորած , այնպէս որ՝ իւրաքանչիւր խօսքը կազմում էր պատշաճութիւն . երեսի գոյնը սաստիկ թուխ , աչքը փայլուն և հրաբորբոք , նոցա ազդեցութիւնը , արտաքուստ փոքր 'ի շատէ չափաւորած , ամբողջութեամբ ղեղում էր ներս և սպառում մաշում էր նորա հոգին : Բոլոր այդ եռանդը՝ զոր դժուար էր թագուցանել , նա նուիրել էր իւր որդուն Բեռնարին՝ որ արժանի իսկ էր այդմ . ըստ որում նորա յատկութիւնքը նոյնչափ գեղեցիկ էին և գովելի , որչափ և մօր յատկութիւնքը : Սոցա երկոցունց համար բաւական չ'էր փոխադարձ կաթոգին սէրը , այլ պէտք էր յիմարանային այդ սիրոյ մէջ . եթէ մի ծանօթ

ներկայ լինէր, ամենայն մտադիւրութեամբ ըս-
կըսում էին միմեանց գովաբանել, իսկ եթէ
ծանօթից թիւք աւելի էր, այնուհետեւ ա-
ռանց ակնածելու քաղաքավարական կանոն-
ներէ, որդին կոչում էր մօրը գերբնաիր
կին, եւ սա իւր որդուն՝ հանձարեղ երիտա-
սարդ, Տիկին Լէկուրի բոլոր հոգսը, յոյսը,
փառասիրութիւնը, երազական տեսիլները կա-
յացած էին որդւոյ յաջողութեան մէջ: Աւաղ
ժամանակաց հետէ սորա շինութեան առաջին
քարը նա արդէն դրել էր, բայց յառաջ չ'եր-
թալու վտանգը ակներեւ էր. և մինչդեռ նոյն
առաւօտ մտատանջութեան մէջ էր այդ մասին,
Մագթաղինէի նամակը եկաւ հասաւ, իբրեւ
թէ նորան մտածութեանց լաբիւրինթոսէն ա-
զատելու համար: Այս դիպուածում մայրը մի
հոյակապ եւ աշխարհավայել խօսք ասաց որ-
դուն՝ « Բեռնար, Աստուած վարձատրում է
այդ փոքրիկ աղջկան քեզ սիրելուն սպառնա-
ռաւ »:

Եւ յիրաւի տիկին Լէկուրը նկատում էր
որդւոյ սէրը դէպի փոքրիկ Մագթաղինէն
սաստիկ մեծամտութեամբ. ըստ որում նորա
սկզբունքը այդ մասին այն էր, թէ որ և է վար-
չութեան մէջ ծառայող գրագիրը պէտք է
ամուսնանայ կամ իւր մեծաւորի դստեր հետ
եւ կամ՝ եթէ արտաքոյ պաշտօնատան ու-
րոնելու լինի, միլիօնատէր մարդու դըս-
տեր հետ. որովհետեւ միայն բարիք կա-
րեն յառաջ գալ քան զինքն հարուստ օրիորդ

սիրելուց : Բայց թուի թէ առաւօտուց հետէ նորա մտաց ուղղութիւնը վերաբերութեամբ Մագթաղինէին փոխուել էր , զի ահա բարձրաձայն գոչեց , այն ինչ մտել էր ներս՝ « Մագթաղինէ՛ , անուշիկ Մագթաղինէ , սրախի աղ-նիւ զգացումն է յառաջ քան տանէ դուրս ել-նելը լուր հազորդել Բեռնարին . ձեր նախկին մտածութեան առարկայն նա է եղել . դուք սիրում էք նորան , դուք չէք վրդովուել յա-ջողութենէ :

Այնուհետեւ նա ողջագուրեց օրիորդին և նորա մօրը , մերթ առ մին , մերթ առ միւսն անցնելով գոհացողական աչօք յերկինս նայե-լով և նոյն ժամայն հարցու փորձ առաջարկելով երկուց կանանց . « Մագթաղինէ՛ , պատմէ՛ ինձ , ինչ կերպիւ ստացաք դուք այդ յաջողութիւնը :

— Իսկ դուք , տիկին , ասաց նա հաղարապետի այրւոյն , ինչո՞ւ ծածկել էիք մեզնէ ձեր բարե-հոգի տագրին : Ո՛վ արժանայարգ անձն , ո՞վ ամենապատուական մարդ : Ի՞նչ հիւանդու-թիւն է ունեցել այդ խղճուկը : Օրէ՞նք է ար-դեօք որ՝ բարեմիտք կ'ելնեն յաստեացս , իսկ չարամիտք կը մնան : Պէտք է ձեր հօրեղայրը շատ աշխատ եղած լինի , Մագթաղինէ , զձեզ ձեր առանձնութեան մէջ գտնելու համար : Գուշակե՛լ է արդեօք մօրենու տակ ծածկուած ծաղիկը . անո՞յ Վարդիկ , քանի փթթեալ ես այժմ : Աստուանձ իմ , Աստուանձ իմ , որ այն-չափ բարութեամբդ վարձատրում ես նորանց՝ սրտիք Քեզ սիրում են :

— Իսկ արդ՝ ասացէք, սիրելի տիկին, գնացի՞ք արդէն Նօտարի մօտ :

— Եւ դուք, իմ սիրունիկ Մագթաղինէ, մինչ կը վերադառնայիք, որ և է պատուական ակունք կամ զարդ գնեցի՞ք ձեզ համար : Փանք Աստուծոյ, այսուհետեւ դուք կարէք ձեզ զարդարել :

— Ո՛րդի, գրկեցիր քո հարսնացունին, քո կնոջը : Ձեզ մնում է այժմ վայելել երջանկութիւն, սիրելի զաւակունք : Աստուած հատուցանում է ձեր վայելչագեղութեան և շնորհազարդութեան փոխարէնը, Մագթաղինէ : Նա վարձատրում է նոյնպէս և Բեռնարի արժանաւորութիւնքը, նորա գերագոյն հանճարը զիմօրդ կարէր դատապարտուիլ չքաւորութեամբ ։

Տիկին Մարսելէթը, յուսահատութենէ ան զգայացած, ընդունում էր այդ յարձակմունքը, առանց մտածելու անգամ որ և է պատասխան տալ : Բայց վերջին խօսքերը՝ որոնք ոքանչեւ պէս նկարում էին այդ ատելի կնոջ իբր համեստութեան և անշահասիրութեան գաղտնի զգացմունքը, յանկարծ զարթուցին հազարապետի այրւոյն, գլուխը բարձրացուց որպէս թէ որ և է նախատական երգ լսէր ՚ի ձայն փողոյ : Մագթաղինէն նմանապէս սարսափեցաւ, բայց խեղճ աղջկիլ, սիրտ առաւ մօտե նալ մօրը ականջին : « Մի խօսիք, մայրիկ, ասաց նա կամայ, յառաջագոյն ես պէտք է խօսիմ որդուն հետ :

— Բեռնար, եղիկելի ձայնիւ ասաց նա, խօսք ունիմ առ ձեզ, եկէ՛ք իմ հետ :

Բեռնարը անհանգիստ ականարկ արձակեց դէպի մայրը՝ որ, զարմացած և առաւել անհանգիստ քան որդին, շրթունքը շարժում էր արդէն հարցնելու Մագթաղինէից առաջարկած առանձնախօսութեան պատճառը, ըստ որում սորա բնութեան հակառակ էր անտեղեակ մնալ որ և է իրողութեան, բայց չը համարձակեցաւ և պատանին գնաց օրիորդի ետեւէն։

Բեռնարը խարտեաշ և սպիտակ էր, ըստ կազմուածոյն նոյնպէս նուրբ, որպէս և Մագթաղինէն. բազմիցս, մինչ սորա ամառնային երեկոյները թեւ թեւի զբօսնում էին ծառուղիներու մէջ, կարծում էին թէ հարազատք էին։ Այդ մասնաւոր նմանութիւնը 'ի սկզբան օրիորդի սրտի մէջ շարժել էր համակրութեան եւ հետաքրքրութեան զգացումն՝ որ հուսկ յետոյ փոխեցաւ 'ի սէր։ Ստուգելով իւր և հրապուրիչ երիտասարդի գծագրութեանց նմանութիւնը, Մագթաղինէն հաւատացել էր, թէ նորա հոգին եւս նման էր իւր հոգւոյն, բայց խաբուած էր դեռ եւս կիսով չափ միայն։ Այն ինչ երեխայական հասակը անցել էր, Բեռնարը նոյնպէս կայտառ էր և քնքուշ, որպէս Մագթաղինէն, բնաւորութիւնը՝ եռանդուն, բարբառը ակնորժալուր, սրտի խորհուրդը՝ միշտ պատրաստ շրթանց վերայ. քսանամեայ պատանին մի ծաղիկ էր կարճատեւ, որուն մայրը ջանք էր գործում թառամեցնել. փառասէր տիկինը սքանչելի յաջողակութեամբ հասել էր իւր նպատակին, նա արդէն ճանաչել էր

այդ շարժումն և տկար հոգւոյ խորքը և քաջութիւնն որ սերմանում էր նորա մէջ իւր պատուիրանքը և խորամանկութիւնը . արդիւնքը այն եղաւ որ՝ վերջապէս նորա մէջ զարթեցաւ ինքնահաւանութեան ճշգրիտ, հզօր և տեւալիան տխտը . Բեռնարը զարմանօք բաղմած էր բնականեկան բազմի վերայ, առանց ամենեւին նկատելու, թէ քրմուհու գործիքն էր և թէ նորա տեսութեան և շահասիրութեան սարուկն էր . ամենայն ինչ այնուհետեւ նա կշռում և դատում էր ըստ կամաց մօր եւ հետեւաբար կորուսանում էր իւր նմանութիւնը Մագթաւդինէի հետ . Այլ եւս սորա շրթանց վերայ դրոշմուած անբնական ժպտին և օրիորդի նուրբ եւ անկեղծ ժպտին միջեւ ոչ ինչ նմանութիւն կար . Խղձուկ երիտասարդը ծպտեալ իբրեւ մի վերին անձն, մայրական կատակերգութիւնը համարում էր ստոյգ իրողութիւն . հաւատեալ արհամարհելով աշխարհի մնացորդ բաները և մօրը թողլով իւր յաջողութեան հոգսը, անտարակոյս էր, թէ սա ամենայն ինչ կը տնօրինէ գեղեցիկ պատշաճութեամբ նորա հանձարոյն՝ որում քաջածանօթ էր .

Մագթաւդինէն առաջին նկատողն եղաւ այն փոփոխութեան՝ որ կատարուել էր Բեռնարի մէջ և ամենեւին չը տրտմեցաւ . նա սիրում էր Բեռնարին, բայց զմայլեալ չէր նորա վերայ, ըստ որում շատ լաւ ճանաչում էր նորան . համոզուած լինելով նորա թոյլ բնաւորութեան մասին, առանձին ատելութիւն չէր զգում

դէպի նա . անցայտ չէր օրիորդին մօր կորստա-
բեր ազդեցութիւնը որդւոյ վերայ , որոյ աղա-
գաւ չ'էր մտածում անգամ յանդիմանել նորա
այդ հպատակութիւնը , նա ներողամիտ էր .
որովհետեւ հաւատում էր գեռեւս նորա սի-
րոյն , մանաւանդ թէ և ինքն անկեղծ , պար-
կեշտ և խաղաղ սիրով գրաւուած , անգամ մի
չէր մտածել , թէ իւր տարփածուի ամբողջ
սիրտը չ'արժէր իւր սրտի հարիւրերրորդ մա-
սը : Բայց այս երեկոյին , խռովութենէ եւ
տրտմութենէ վհատեալ , այն ինչ նկատեց որ՝
Բեռնարը սաստիկ կասկածանօք կ'երթար նորա
ետեւէն , չը կարաց զինքը պահպանել սրտմի-
տութենէ այդ քսան և միամեայ երիտասարդի
դէմ , որ գիտնալով հանդերձ , թէ իւր սիրեց-
եալը որ և է կարեւոր խորհուրդ ունէր իրեն
հաղորդելու , տարակուսանաց մէջ տատանում
էր , թէ ինչպէս պէտք է ընդունէր օրիորդի
խօսուածքը , առանց կանխաւ մօր հետ խոր-
հրդակցութեան : Այդ անակնկալ տարակու-
սութիւնը նոր յայտնութիւն էր Մագթաղինէի
համար . նա ամօթ և երկիւղ զգաց , որովհետեւ
հասկացաւ , թէ այն մտերմութիւնը՝ որ կամէր
ցուցանել Բեռնարին , կարի վերագոյն էր քան
նորա հոգին և թէ իւր գատաւորը լինելու էր
մի կամակոր երեխայ :

« Բեռնար , ասաց օրիորդը համարձակ ,
Բեռնար , խրախոյս կարդա՛ դէպի քո քաջու-
թիւնը . այսօր առաւօտուն ես գրեցի քեզ .
թէ մեք հարուստ եմք . ես այդպէս էի կար-

ծում և արդեամբք իսկ այդպէս էր, բայց միայն մի ժամ, յետ որոյ այդ երազը յօգս ցնդեցաւ, ղի ահա՛, բարեկամ, ըստ առաջնոյն մեք չբաւոր եմք :

— Զբաւոր, գոչեց Բեռնարը, դուք ահա՛ կրկին մնացիք . . . Սիրելի Մագթադինէ . . . Զէ՛ ինչ փոյթ, եթէ ծաղր և ծանակ չէ ձեր խօսքը : Ի՞նչ կայ ուրեմն, ասաց նա կրկին սաստիկ խռովութեամբ՝ զոր ՚ի զուր կ'աշխատէր ծածկել : Ինչո՞ւ կը նայիք ինձ այդպիսի կերպարանօք, երեւի որ և է անխորհուրդ գործ էք կատարել :

Մագթադինէն սարսափեցաւ : Անխորհուրդ գործ : Այդ ի՞նչ խօսք էր և ի՞նչպէս պարզ նկատում էր սա Բեռնարի հոգին և այն դատաւճիռը՝ որ մայր և որդի կնքելու էին նորա վարուց մասին : Նա անդէն իսկ զգաց որ՝ ուղիղ գործոյ ժխտումը շառագունեցուց իւր երեսը, սրտի խորքէն դուրս ելաւ ձայն սրտմըտութեան, բայց ծանր վէրքը սպառեց այդ ձայնը շրթանց վերայ : Ամենով իւր ուժը կազդուրել ու ժամանակը փոքր ինչ երկարել, մատնանիշ ցուցուց նա Բեռնարին մթին ծառափողոցը՝ որ տան մօտով տարածւում էր, կալաւ նորա բազուկը և մրմնջեց՝ « Եկէ՛ք, այն տեղ կը պատմեմ ձեզ բոլոր անցքը :

— Գնանք, ասաց Բեռնարը կեղծեալ զուարթութեամբ : Ի՞նչ ասացի ձեզ, սիրուհիդ իմ, ես ահա պատրաստ եմ լսել ձեր խոստովանանքը » :

Մագթաղինէն երբէք չը պատասխանեց և արագ ընթացիւք երկոքին միասին յառաջ գնացին դէպի ծառափողոցը : Անանային երեկոյ էր զով և վայելուչ, թէպէտ և փոքր ինչ մառախլապատ : Լուսնոյ պայծառութիւնը ամպերու մէջէն մազուելով, սփռւում էր ծառուղւոյն մօտակայ դաշտերու վերայ . մառախուղը ամեն ուստեք բարձրանալով, իրրեւ խիտ առ խիտ տուր և առ գիշերային շնչոյ, բարձրաբերձ ծառոց տակ անցնելով և տերեւոց միջէն ՚ի վեր անդր ելնելով, երկրորդ կամար էր կազմում տխուր ծառափողոցի վերայ : Քաղաքի շէնչիւնքը չ'էին հասնում այդ առանձնատեղին, լսելի էին միայն սեւաթոյր գետոյ կարկաջանքն ՚ի մօտոյ : Մաղկահաս զոյգը բազմեցաւ մի քարեայ նրստարանի վերայ : Մագթաղինէն ժողովեց իւր բոլոր ուժը . « Բեռնար , ասաց նա , սիրելի Բեռնար . . . Կանգ առաւ նա յանկարծ և սարսափեցաւ երկրորդ անգամ : Մի այլ սիրահար զոյգ , թեւի թեւի , կամաց խօսակցելով , անցնում էր նոցա առջեւէն : Աւանդ , յարտասուս հարեալ՝ մտածեց Մագթաղինէն , սոքա վստահ են , թէ վաղիւ եւս փոխադարձ սէր կը վայելեն :

« Բեռնար , ասաց Մագթաղինէն , եթէ դուք ունենայիք դէպ առ իս փոքր ինչ վստահութիւն՝ զոր ունիք դէպի ձեր մայրը , եթէ դուք սիրելիք զիս այնպէս , որպէս մի վեհանձնական սիրտ պէտք է սիրէր նորան , որոյ հետ կենակից լինելու կամք ունէր , եթէ . . . Ո՛հ , ինչ փոյթ է ենթադրել որ ինչ չը կայ բնաւ ,

ըստ որում անտարակոյս ես արժանի չեմ որ
այդպէս լինէր : Դուք կը սիրէք զիս , խղճուկ
բարեկամ , և ուրիշ ոչինչ : Այս է պատճառը որ
ես ստիպուած եմ հաշիւ տալ ձեզ այն գործի
մասին , զոր սրարտաւորութիւն համարեցի կա-
տարել այսօր իմ պատիւը և ձերն իսկ պահպա-
նելու համար , թէեւ այդ դժնդակ պատմու-
թիւնը պատառելու լինէր իմ շրթունքը . ու-
րիշ պարագայի մէջ ես բաւական կը համա-
րէի ասել՝ այո՛ , ես գործեցի այդ և . . . դար-
ձեալ կը կրկնեմ , որ դուք չ'էք սիրէր զիս
այնչափ որ հաւատաք խօսքերուս , թէ իրա-
ւունք ունէի , մինչդեռ հաւաստի եմ , թէ
ձեր մայրը հարց ու փորձ է անելու ձեզ և ինչ
պէս պէտք է վարուիք նորան պատասխանելու
համար ո . . . :

— Սիրելի բարեկամ , ընդհատեց Բեռնարը
նեղսրտութեամբ , չեմ հասկանում , արդեօք
յանցա՞նք կամիք համարել իմ մեծարանքը
դէպի ծնողս . ուստի՞ է այդ յոռի տրամադրու-
թիւնը և ո՞վ է ձեզ այդ միտքը հաղորդել ,
թէ ես ձեզ չեմ սիրում այնպէս , որպէս ար-
ժանի էք : Արդարեւ երբէք տեսած չ'եմ ձեզ
այսչափ . . . :

— Անիրաւ , կամիք ասել , գոչեց օրիորդը :
Ո՛հ , Բեռնար , ես առաւել կը ճանաչեմ զձեզ ,
քան դուք զիս կը ճանաչէք ո :

Ահա այսպիսի պարագայից մէջ , Մագթա-
ղինէն տարակուսում էր իւր խոստովանու-
թեան առջեւ , նման այն ծիծեռնակին՝ որ ջրու-

տից թմրած կանգնած է ծովեզերքը և տրտում զգացողութեամբ չափում է տարածութիւնը՝ որոյ վերայով պէտք է անցանէ։ Պատիւ յոյս այլեւս պարարում չէր օրիորդը այն զգացմանց մասին՝ զորս խոստովանութիւնը ազդելու էր տարփածուի սրտին։ Նորան այնպէս էր թռւում, իբր այդ անարժան սրտի վերայ, մտադրեալ փորձը արդէն կատարել է և այնուհետեւ մտածում էր, թէ ինչո՞ւ մի քանի ժամ չը յետաձգէ իւր խօսքը, ինչո՞ւ այժմիկ իսկ հաւատաէ նորան սիրելու անկարելութիւնը, ինչո՞ւ չը խնայէ իւրեան գոնէ մի օր արհամարհանք և դառնաղէտ կսկիծ զգալուց։ Բայց և այնպէս նա հասկանում էր, թէ լռութիւնը ամենամեծ անարգութիւն էր. որովհետեւ՝ եթէ սպասելու լինէր Բեռնարից որ և է ազնիւ և վեհանձնական եռանդ ՚ի պատասխանի իւր խոստովանութեան, անտարակոյս նա կը շտապէր խօսիլ։ Օրիորդի տագնապը, թախծութիւնը եւ ամօթը այնպիսի որոտառոյտը պատերազմ էին յարուցել նորա հոգւոյ մէջ, մինչ զի կարողութենէ լքուած, երեսը ծածկեց երկու ձեռք և սկսեց լալ։

Բեռնարը նայեցաւ դէպի նա. այդ արտասուքը կարծես թէ յանկարծ սկսեցին հալել նորա սրտի սառչը. շտապաւ գրկեց նա օրիորդին. « Մագթաղինէ, Մագթաղինէ, աղաղակեց, ՚ի սէր Աստուծոյ, ասացէք ինձ, ի՞նչ եղաւ ձեզ, ես բնաւ տեսած չեմ ձեր այդպէս արտահուելը »։

Մագթադինէն արտասուալից աչօք նայե-
ցաւ դէպի Բեռնարը եւ անդէն իսկ կրկին
խոնարհեցուց հայեացքը, ըստ որում տարփա-
կան շարժումը զարմացուց նորան, բայց չը քա-
ջալերեց : Այնու ամենայնիւ օրիորդը Զանք
չը գործեց արձակել ղինքը այդ գրկախառնու-
թենէն, զոր ընդհակառակն ընդունում էր
քաղցրութեամբ իբրեւ վերջին վկայութիւն
այն սիրոյն՝ զոր ստիպուած էր մերժել : Գանդա-
ղանօք, որպէս թէ յակամայս գլուխը հանգոյց
նորա ուսին վերայ և պատասխան չը տուաւ :

« Մագթադինէ, գոչեց Բեռնարը, պա-
տասխան տուէք, կ'աղաչեմ, մի թողուք ղիս
այդ անյայտութեան մէջ, որ հաղարապատիկ
չարագոյն է քան որ ինչ առելու էք ինձ :
Վերջացուցէք այդ լռութիւնը և անկեղծու-
թեամբ խօսեցէք, որպէս ղի չար մտածու-
թեանց առիթ չը տաք : Ես կամիմ իմանալ
ճշմարտութիւնը այդ ժառանգական հարստու-
թեան մասին, ամբողջ ճշմարտութիւնը . դու-
ցէ այդ ստացուածքը ձեզ սեփականելու հա-
մար այնպիսի պայմաններ կան, զորս դուք
դժուարանում էք ինձ բացատրել . . . Վերջա-
նապէս չը գիտեմ, բայց թուի թէ նոր յաջո-
ղութիւնը մեզ երկուքիս միմեանցից բաժան-
ուելու սպառնալիք է : Ձեր հօրեղբայրը կարե-
լի է ձեզ կտակել է միայն իւր ինչքը, կամ իւր
ընտրութեամբ որոշել է մի այլ ոք՝ որ պէտք է
բաժին ստանայ այդ ժառանգութենէն . . . :
Գուշակեցի՞ արդեօք, ձեզ առաջարկում են մի

ամուսին և . . . դուք վարանում էք ո :

— Բնաւ չ'էի վարանիլ, այլ կը մերժէի: Բայց ինչո՞ւ այլ եւս կը խօսիք յաջողութեան և ժառանգութեան վերայ: Ես նոյնչափ խեղճ եմ այժմ, որչափ էի առաւօտուն, ո՞չ ապաքէն ասացի ձեզ արդէն ո :

Բեռնարը չը կարաց հանդուրժել և ոտքը սաստկապէս գետնին զարնելով, գոչեց՝ « Դիցուք, դուք խեղճ էք, այս է ուրեմն ձեր արտասուելիւ պատճառը ո :

— Բեռնար, ասաց Մագիթադինէն, կը յիշէք արդեօք մեր առաջին հանդիպումը միմեանց երկու ամօք յառաջ, այս իսկ ծառերու ներքեւ դուցէ եւ այս տեղ իսկ, կիւրակէ օր էր այն, երբ քո մայրը մօտեցաւ իմ մօրս, թուի թէ նոքա շատուց ծանօթ էին: Ես և դու լռիկ կը նայէինք միմեանց, կարծես թէ մեք յառաջ եւս տեսնուած էինք, միմեանց ամենեւին օտար չ'էինք, այլ արդէն սիրով կապուած էինք: Երկու տարի: Գիտէք արդեօք հաւաստեալ, թէ երկու տարի է ՚ի վեր մեք կը սիրեմք միմեանց: Ո՛հ, Բեռնար, այժմ կարեմ ասել ձեզ, թէ ջերմ սիրով կապուած էի ձեզ հետ. սիրում էի ձեզ առանց որ և է ջանք գործելու, սիրում էի ինչպէս ինքզինքը կը սիրեն . . . Դուք տեսնում էք որ՝ ես անցելոյ վերայ կը խօսիմ, ուրեմն՝ Բնչպէս չ'էք հասկանում որ՝ կ'ողբամ մեր կորուսեալ երջանկութիւնը:

— Լճու եղիր, ասաց Բեռնարը այլայլեալ ձայնիւ և տմարդօրէն ճնշելով օրիորդին իւր

գրկաց մէջ, հասկացայ այժմ զիս այլ եւս չը սիրելու սպառնալիքը :

Վերջապէս սրտմտեցաւ եւ զայրացաւ Բեռնարը . նա չըկարէր ըստ արժանւոյն գնահատել այն սէրը, որով չքնաղ օրիորդը գրաւուած էր դէպի նա, բայց զգուժ էր արդէն այդ սիրոյ մօտալուտ կորստեան վտանգը . նորա ամուսնի սրտէն ցայտեցին մի քանի խօսք՝ զորս կարելի էր ընդունել իբրեւ աղնիւ եւ սիրտունէն զգացմանց վկայութիւն և ահա Մագթաղինէն սարսափեցաւ ՚ի յուսոյն, նորա աչաց առջեւ երկնից մի անկիւնը բացուած էր ճառագայտաւէտ լուսով :

« Եղկելի՛ բարեկամ, ասաց նա դողալով, դուցէ անիրաւարար դատեցի զձեզ, ներեցէք ինձ : Երբոր Քրիստոս ասաց Պետրոսին՝ « Մինչեւ հաւու խօսեալ իցէ, երիցս ուրացիս զիս » . Նա ճշմարիտ խօսեցաւ . ճշմարիտ է նաեւ, թէ Քրիստոս Աստուած էր, նախատես ասպագայից : Իսկ ես դուցէ լաւ չըքննեցի ձեր սրտի խորքը : Ասացէք ինձ, Բեռնար, թէ ուրանալով չ'էք զիս, ասացէք, թէ որ ինչ այսօր գործել եմ, պարտաւոր էի գործել, թէ կուրօրէն հաւանում էք և դժգոհ չ'էք իմ վերադարձ չքաւորութենէն, մինչդեռ հարուստ եղած էի, եթէ այդ անիծած յաջողութիւնը . . . Բեռնար, ասացէք, թէ բարեմիտ է իմ վարմունքը :

— Այդ կը ցանկաք, ասաց Բեռնարը, գոհ եղիք ուրեմն : Այո, Մագթաղինէ, բարւոք էք գործել :

— Ծնորհակալ եմ, գոչեց օրիորդը, այժմ կարեմ խօսիլ, Բեռնար Աստուած իմ, Աստուած իմ, ի՞նչպէս ասեմ Բեռնար, կրկնեց նա յանկարծ, հակելով դէպի նորա ականջը, իմ հօրեղբայրը եղել է մի

— Ի՞նչ, կրկնեց Բեռնարը, մի վաշխառու Այնուհետեւ երկայն լռութիւն յաջորդեց

«Բարեկամ, ասաց Մագթադինէն տատամստ կերպիւ, ես երկար չը մտածեցի, թէ ի՞նչ էր մնում ինձ գործել, որովհետեւ ըստ իմ կարծեաց խնդիրը դժուարալոյծ չ'էր . պէտք էր վճռել միայն, թէ կարելի է արդեօք ընդունիլ անօրէնութեամբ վաստկած ինչքը, յուսալով նոցա ազնիւ գործածութեամբ յապագայս ձեռները մաքրել, ըստ իս անկարելի էր այդ . Կան այնպիսի սկզբնական բիծեր՝ զորս անհրձեարին է ջնջել եւ որոնք լուանալով առաւել կ'ընդարձակուին և ո՞վ արդեօք կարէ պարծիլ, թէ ապահով է իւր խղճմտանաց հաստատութեան մասին . Հարստութիւնը այնպիսի երեւակայական յայտնութիւններ կը ներկայացնէ, որոնք զօրաւորագոյն մարդուն անգամ կը հրապուրեն և կը խոտորեցնեն այն ճանապարհէն՝ որով երդուել էր ընթանալ . Բազմատեսակ անձանօթ ցանկութիւնք ծնանում են մեր սրտից մէջ, այն ինչ նոցա կատարման կարելութիւնը ակներեւ է և յայնժամ՝ մնաք բարեալ մաքուր դիտաւորութիւնք, բարեմիտ գաղափարք . Ո՛հ, ես հասկացայ այդ վտանգը՝ որոյ պատճառաւ կը հրաժարուէի հարստութենէն, եթէ այդ

սխիսի որոշման հետեւանքը չը լինէր ժառանգութեան անցումը դէպի մի անարժան անձն, Այսպէս ուրեմն ես ընդունեցի . . .

— Բարւո՛ք, միջահատեց Բեռնարը զգալի կերպիւ, ընդունեցիք, ի՛նչ էիք ասում ուրեմն.

— Այո՛, պատասխանեց Մագթաղինէ՛ն մեղմ ձայնիւ, աղքատք այսուհետեւ քառասուն հազար ֆրանք տարեկան եկամուտ կ'ունենան, ինձնէ ատահովուած: Այս է ահա իմ անդարձ որոշումը: Իմ մասին կարեմ ասել, թէ չ'ունիմ և ոչ մի դանկ, տրտում է հոգիս, բայց խաղաղ: Այժմ խնդիրը պարզուած է ձեզ համար:

— Յիրաւի պարզ է, ասաց Բեռնարը, նաեւ հրաշալի. դուք հրաժարեցաք աւազակութեամբ դիղած հարստութենէն, դուք ՚ի բաց մերժեցիք անարգութեան աղբի մէջ գտնուած ոսկին և դեռ եւս երկիրդի մէջ էիք, թէ մի գուցէ նախատեմ ձեզ դորա համար. դուք երկմիտ էիք, ո՛չ միայն իմ սրտի մասին, այլ եւ իմ խղճմտանաց, ողջմտութեան և գործող մասին. Արդարեւ այն անձը՝ զոր դուք կը սիրէք, մեծապէս փոքրոգի կ'երեւի ձեզ. Եւ այժմ իսկ գուցէ յերկբայս լինիք իմ անկեղծութեան մասին, եթէ մի անգամ եւս ասեմ ձեզ՝ Մագթաղինէ՛, բարի են ձեր գործքը:

— Մարդասէ՛ր Տէր, աղաղակեց Մագթաղինէն, արդեօք այդ հաւանութիւնը կատակաւ որոշուած չ'է՞: Ո՛հ, Բեռնա՛ր, Բեռնար, ճշմարիտ է ձեր խօսքը:

— Գուցէ՛ և ո՛չ, պատասխանեց Բեռնարը նոյն զայրացկոտութեամբ։ Դիւրին է ձեզ հասկանալ, թէ այսօր ես առաւել դժգոհ եմ ձեզնէ, քան երէկ, մինչ ոչ ինչ ունէիք ինձ առաջարկելու։ Կարելի է ես ձեզ սիրել էի այն յուսով, թէ մի օր հարուստ էիք լինելու, կամ որ և է զրոյց լսել էի այդ ցնորական հօրեղբօր մասին, զոր դուք եւ ձեր մայրը մեռած էիք համարում քսան տարի յառաջ։ Անդասին իսկ դուք չք նկատեցիք այն խորհուրդը՝ զոր հաստատել էի ձեր գորովոյ վերայ։

— Բարեկամ, գուցէ Մագթաղինէն, խնայեցէք զիս, կ'աղաչեմ, ո՛չ ապաքէն դուք տեսնում էք որ՝ հարստութեան աղդեցութիւնն էր այդ, այն ինչ նա անցաւ իմ ձեռքը, չար խորհրդոյ որոմն բուսուց իմ մէջ ու։

Բեռնարը մնաց լուռ. նորա բարկութիւնը շուտով զիջած էր. յանկարծական սրտմտութիւնը՝ զոր յարուցել էին նորա մէջ Մագթաղինէի անարդարութիւնը եւ երկբայութիւնը, արդէն դադարել էր. այժմ նա խորհում էր։ Հարստութիւնը անցել էր նորա աչաց առջեւ եւս։ Աստուծոյ միայն յայտնի է, թէ այդ տեւիլը աներեւութանալով, ի՞նչ պէտք է թողուր նորա հոգւոյ մէջ։

« Իմ է յանցանքը, ասաց Մագթաղինէն պատկառանք, ձեր յիսկալութիւնը օրինաւոր է, ուրեմն՝ չք խօսիմք այլ եւս այդ բաներու վերայ եւ դառնամք տուն, ձեզ հարկաւոր է մի ամբողջ գիշեր մտածել, որպէս զի հաս-

կանաք, թէ ես վշտացած էի և վեհանձնաբար
սկսեալ է ներեք ինձ բայց դուք չը կամիք
ձեր թեւը ինձ տալ: Ո՛հ, Բեռնար, սաստիկ է
այդքան ատելութիւնը իմ դէմո:

Բեռնարը մեկնեց իւր բաղուկը և երկուքին
միասին անցին հարիւր քայլաչափ առանց մի
խօսք ասելու:

Չէ թէ Մագթադինէն չ'էր զգում հազար
ու մէկ տարփալից բաներ՝ որոնք պատրաստ էին
արդէն նորա շրթանց վերայ, բայց անտարբեր
կը ձեւանար. նորա լուութիւնը խորաքննու-
թիւն էր, նորա տրտմութիւնը կեղծիք էր, նա
չը կամէր փարատել իւր տարփածուի իրաւացի
ոխր՝ որ երջանկութիւն էր իրեն համար: Եթէ
Բեռնարը անհոգի մարդ լինէր, իրաւամբ մը-
տածում էր օրիորդը, ես նորան վիշտ և դառ-
նութիւն չ'էի ցոյց տալ: Բեռնարի թաղծալի
կերպարանքը՝ զոր մի ժամ յառաջ և այժմ իսկ
օրիորդը նկատում էր, առաւել քաղցր էր նորա
համար, քան զուարճութեան ժպիտը: Անարժան
զրպարտութենէ յառաջ եկած աղնուական ոխը
այնքան բարեգուշակ էր նորա կարծեօք, մինչ զի
ցանկանում էր, որ նա տեւէ առաւել քան մի օր:
Բայց և այնպէս զղջումը, գորովը, անհանգըս-
տութիւնը չ'էին դադարում պատերազմել նո-
րա մէջ ընդդէմ այն լուութեան՝ որ վճռել էր
պահպանել մինչեւ տուն դառնալը. ալիք ծը-
փեցին նորա սրտի մէջ այնպիսի սաստիկու-
թեամբ, որ չը կարաց այլ եւս համբերել:

« Բեռնար, միմեջեց նա, ես Թանթալեան

ծարաւով պապեցայ : Գուք ինձ չէիք հաւա-
տալ , եթէ ասէի , թէ այդ հարստութիւնը
և ոչ վայրկեան մի հրապուրեց զիս յատկապէս
իմ համար , յիրաւի և ոչ իմ մօր համար , որ
այսուհետեւ դատապարտուած է տխուր ծե-
րութեան , այլ թէ իմ բոլոր ուշք ու միտքը
դուք էիք և մինչ այժմ իսկ ասում եմ ձեզ ,
գիտեմ որ՝ դուք չէք հաւատալ , որովհետեւ
չարացած էք իմ վերայ : Ո՛հ , Բեռնար , աչաց
առջեւ ունենալ մի կտակ՝ որոյ շնորհիւ կարէի
վայելել ութն հարիւր հազար ֆրանք և մտա-
ծել , թէ դուք ըստ առաջնոյն մնալու էք խեղճ ,
տիրել այդ հարստութեան և նոյն ժամայն թո-
ղուլ յօգուտ աղքատաց , վշտացելոց , աստ-
ուածապարգև եղբարց , անձանօթից և վերջա-
պէս բոլոր աշխարհի , բացառելով միայն զիմ
սիրելին , որպիսի պատիժ է այդ : Մինչ մտա-
ծում եմ , թէ ամբողջ կենացս մէջ կարէի ան-
գէտ լինիլ , թէ իմ հօրեղբայրը . . . և յայն-
ժամ քանի՜ երջանիկ կը լինէինք մեք ո :

Այս միջոցին նոքա հասան բնակարանի
դուռը . Մագթաղինէն յանկարծ կանկ առաւ .
« Բեռնար գոչեց նա , կը ցանկայի որ՝ դուք
միանգամ եւս ասէիք ինձ , թէ բարւոք եմ
վարուել և թէ իրաւունք ունէի ո :

Բեռնարը կարծես թէ ՚ի քնոյ զարթեցաւ .
« Այո՛ , այո , պատասխանեց նա անշշուռէ ձայ-
նիւ , պանծալի է ձեր արարքը ո : Մագթաղինէն
եռանդուն զգացողութեամբ ողջագուրեց Բեռ-
նարին և լիասրար բերկրութեամբ համբու-

րեց նորա ճակատը : « Ահա ես երջանիկ եմ
և կը սիրեմ զքեզ , միայն զգուշութիւն ունե-
ցիր մինչդեռ մայրդ կը խօսէ քեզ հետ » :

Արկիոցունց մայրերը մնացել էին տանը
առաւել քան մի ժամ դէմ առ դէմ , սպառա-
զինեալք զանազան անօթիւք և ահազնապէս
գործածելով իւրեանց ղէնքը միմեանց դէմ :
Տիկին Ղէկուրը ամենայն ինչ սպառել էր ,
հարց ու փորձ , ակնարկութիւն , հեգնութիւն ,
բարկութիւն , մասամբ իւրիք սպառնալիք եւ
ծածկեալ խորհրդոյ խօսք ամենեւին չէին օգ-
նել . նա յերկրայս էր և ինչ ոչ գիտէր : Պէտք
էր տեսնել , թէ հաղարապետի այրին ընդիսի
յաջողութեամբ , փոխանակ պատասխանելու ,
առարկում էր կամ անձրեւաց յորդութիւնը
և կամ եղանակի բարեխառնութիւնը : Տիկին
Մարսելէթը վարուեցաւ անստգիւտ համաձայ-
նութեամբ դստեր կամաց եւ ոչինչ յայտնեց
մինչև դստեր վերադարձը : Քանի քանի անգամ
այդ եղիկին շրթունքը շարժում էր արդէն ,
որպէս զի աղաղակէ դէպի ատելի կինը՝ « Ի բան
դնա , մեք չ'եմք այլ եւս հարուստ » , բայց՝
յիշելով իւր խօստումը , ստիպուած էր լռու-
թեամբ կնքել իւր հեծութիւնը . նա սեղմում
էր իւր կուրծքը , որպէս զի խափանէ սրտի
ղեղումը : Ընդ վայր կը յամառէր Տիկին Ղէկուրը
փոս փորել այդ կենդանի ամրոցի շուրջը , հա-
կառակորդաց հաւասարութիւնը կորուսուած
էր , վերօք ծածկուած պաշարողի խոշորակա-
թիլ քրափնքը թափւում էին , մինչդեռ պաշա-

րեալը ողջանդամ կեցած էր և ահա այս միջոցին
դեռահաս զոյգը մտաւ ներս : Տիկին Լէկուրը
արդէն կանգուն էր , նա նշանացի արաւ որդ-
ւոյն , կիսաչափ մեծարանօք հրաժարական ող-
ջոյն տուաւ տիկին Մարսելեթին և մի այնպիսի
դառն ականարկ արձակեց դէպի Մագթաղինէն ,
մինչ զի խեղճ աղջիկը սարսափեցաւ և աչերը
գոցեց , իսկ մինչ նորէն նայեցաւ , մայր եւ
որդի արդէն ելած էին : « Օ՛ն , մտածեց
Մագթաղինէն , պէտք է սպասել մինչեւ վաղը
հաւաստելու համար , թէ արդեօք վճռելու են
սոքա ջախջախել իմ սիրտը » :

Դ.

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ Գասպար Օնօրէ Մարսելեթի
Նօտարը կոչւում էր Պ. Ժափոյն : Այդ անունը
յայտնի էր ստորին Նորմանտիա և ոչ սակաւ
օրէնսգէտ մարդիկ սերունդէ սերունդ այս կո-
չումը ունենալով , փառօք պատուով պահպանել
էին դայն : Օնեղիմ Ժափոյնը , այդ աւանդական
տոհմի վերջին շառաւիղը , պարտէզի ամենա
գեղեցիկ բոյսը , մի ծանրաբարոյ մարդ էր , որոյ
անյեղլի սովորութիւնը պահանջում էր ամե-
նայն դիպուածոց մէջ այն սկզբանց պատշա-
ճութեամբ վարուիլ , զորս ինքը մշակել էր

Համեստաբար և վայելչապէս ապրելու համար և որ մինչ այժմ չէր ունեցել որ և է պատճառ իւր կանոններէ խոտորելու : Եւ ահա մի պարագայ՝ որ նորան շփոթեց , իւր պաշտպանութեան այժմիկ ենթադրեալ օրիորդ Մարսելեթի վեհանձնական դործը բոլորովին վրդովուժէր նորան : Երկու գիշեր անընդհատ նա անցուցել էր խոր մտածութեանց մէջ միայն առաքինութեան , գիւցաղնութեան , առասպելական ողջմտութեան եւ ցնորական արդարասիրութեան մասին . մարդկային աղբը նորա անընդ մէջ սքանչելի էր : Եթէ չորս գիշեր եւս այդպիսի անընդ մէջ անցանէին , Պ . Օնէգիմը , բոլորովին փոփոխուած , գուցէ հրաժարուէր իւր գրասենեակէն և մօնէր մի հիւղ և դրչի փոխարէն բրիչ առնէր ձեռը : Դժբախտաբար դեռ եւս երրորդ օրն էր և ահա առաւօտուն Մագթաղինէն եկաւ նորա մօտ :

Երազական շնորհը գէպի ընդհանուր մարդկութիւնը խսկոյն դադարեց ազդել նորա յամու հոգւոյ վերայ եւ նոյն իսկ վայրկենին առաջին գաղափարը՝ որ ծնաւ նորա մտաց մէջ , այն էր , թէ օրիորդը ցաւում էր մերժած հարստութեան մասին , թէ անտարակոյս նախընթաց օրը նա փոքր ինչ մտածել էր և այժմ յոյժ հեռի նախկին աղնիւ միամտութենէն , եկել էր իմանալու թէ կարէ՞ր արդեօք որ և է պատշաճաւոր կերպիւ կրկին ստանալ այն ժառանգութիւնը՝ որմէ հրաժարուել էր : Օրիորդը մինակ էր եկել , վասն էր մայրը նորա հետ չէր ,

գուցէ հազարապետի այրին , իրագէտ կին լի ներով , զգացել էր , թէ դստեր քնքուշ ընթացքը անվայել էր իւր զինուորական բրտութեան , յաւել եւս , թէ Մագթաղինէն դժգոյն էր և դողդոջուն . ինչ պէտք է լինէր դորա պատճառը , եթէ ոչ շփոթը , տարակուսութիւնը և անտեղի ամօթը : Ո՛վ թէ զիարդ փոխուեցաւ Նօտարի հովուականութիւնը , Մարդկութիւնը սկսեց երեւել նորան իւր բնական կերպարանօք , այն ինչ ինքը սթափել էր անուրջներէ :

« Պարոն , ասաց Մագթաղինէն այնպիսի ձայնիւ , որոյ մէջ լսելի էր նորա հաստատամբութիւնը , ես եկել եմ ձեզ հետ տնօրինելու այն անիծեալ ժառանգութեան գործածութիւնը , որ ձեզ մօտ է » :

Ժալոյնը խոնարհութեամբ սպասեց :

« Դուք նկատում էք , թէ ես միայնակ եմ եկել , շարունակեց Օրիորդ Մարսելեթը , արդէն մի տարի է որ ես կատարելահասակ եմ և իմ գործքերը կարօտ չեն մօրս ստորագրութեամբ վաւերանալու , բայց և այնպէս կանխաւ խորհրդակցութիւն ունեցայ նորա հետ :

— Ի դուր կ'աշխատիք պատրել զիս , օրիորդ : Ձեր մայրը նոյն է մտածում , ինչ որ ես . նա սքանչացած է ձեր վերայ , բայց հաւանում չէ ձեր գործը , գուցէ այս պատճառաւ նա կամի օտար մնալ և ձեր կարգադրութեանց մէջ

— Բաւական է , պատասխանեց Մագթաղի :

նէն , ասացի ձեզ , թէ եկել եմ դործը տնօրէնելու :

— Ուրեմն՝ ասաց Նօտարը շեշտելով ամեն մի իւր բառը , վիճակը հանուած է , ձեր խօսքը վճռական է , դուք հրաժարուում էք այդ հարստութենէն : Օրիորդ , թուի թէ երազ եմ տեսնում :

— Իսկ զի՞նչ , ասաց Մագթաղինէն ուղղակի նայելով նորան , կարծում էիք , թէ իմ զգացմունքը փոխելու էի ո՞ . Նօտարը նշանացի վիայեց :

« Ես մտածեցի , շարունակեց օրիորդը , թէ յետաձգութիւնը կը մնասէ նոցա , որոնց նուիրել եմ այդ թշուառ հարստութիւնը : Շտապէ՛ք ուրեմն , Պարոն , որովհետեւ խեղճ ողորմելիք սպասում են :

— Ըստ իս , պատասխանեց նօտարը ծիծաղելով , ընդ փոյթ դործելու բան չէ այդ :

— Այո՛ , գոչեց Մագթաղինէն դառնութեամբ , պէտք է շտապել . կը ցանկայի որ այդ բանը վերջացած լինէր , որպէս զի ոչինչ այլեւս մնար կատարելու ո՞ :

Այդ դառն ազաղակը՝ որ յայտնի ապացոյց էր ծաղկահաս օրիորդի ծածկեալ անձկութեան , մի թեթեւ հարուած տուաւ Նօտարի սրտին : Փութանակի քննեց Մագթաղինէին . Նորատրտում եւ արտասուածոր աչիւնները հաստատում էին , թէ ոչ այլ ինչ էր ողբացել , այլ միայն կորուսեալ հարստութիւնը , առանձին իմն դառն վիշտ եւ պատրանք կրծում :

էին նորա սիրտը : Նօտարը հեռի չէր ճշմարտութիւնը գուշակելուց : Այդ արտասուքը՝ զորս օրիորդը դժուարանում էր բնաջինջ առնել, Նօտարի մտաց մէջ կարծիք յաբուցին, թէ ՚ի դերեւ ելած սիրոյ արգասիք էին : Կարելի իսկ էր, թէ օրիորդ Մարսելեթի տարփածուն, եթէ այդպիսի մի դք ունէր նա, հաւանած չէր այդ զսհարերութեանը :

— Եւ եթէ սա մի խելացնոր չէր, անտարակոյս հաւանելու չէր : Այսպէս կարելի եւս էր, թէ յանկարծուստ յայտնութիւնը այն մոգիչ հարստութեան՝ որ մօտ էր սորա ձեռքը անցնելու եւ որ անակնկալ կերպիւ, շնորհիւ իւր սիրելւոյն, յափշտակվում էր նորա վայրկենական զմայլումէն, արդէն մի զօրաւոր պատճառ էր ՚ի սիրոյն լքանելու և մոլեգնութենէն խուսափելու . . . Պ. Ժավոյնը բոլոր յիշեալ պարագայները մտածեց. որովհետեւ, ինչպէս ասացինք, սքանչելապէս ճանաչում էր մարդկային բնաւորութիւնը և դեռ եւս քրննական աչօք նայելով Մագթաղինէին խորին խորհրդածութեան մէջ էր :

Օրիորդ Մարսելեթը, մի միջոց անցած, մտախոհութենէն հանեց նորան : « Պարոն, ասաց նա, գիտէք, ո՞վ պէտք է լինի առաջինը իմ խեղճերու մէջ, ահա նորա անունը՝ Գարուտ Մարսելեթ : Դուք նորան կուտսք, եթէ հաճելի է ձեզ, տարեկան թոշակ երկու հազար ֆրանք » :

Նօտարը վեր թռաւ : « Ի՞նչ ասացիք, Գա-

լողտխին, Գարուլտսին՝ որ կործանեց ձեր կեանքը, որ ձեզ թշնամանք գործեց այս տեղ իսկ եւ ձեր մօրը նախատինք . Գարուլտսին՝ որ գուցէ ստել է իւր եղբօր անցքը ձեզ սլաամելով, որովհետեւ ո՞վ գիտէ, օրիորդ, թէ ստայօդու-
թիւնն չ'էր նորա խօսքը :

— Պարոն , սլաամասխանեց Մագթաղինէն տրամագին , առանց ուշադիր լինելու դէպ ի վերջին ասածուածքը , ըստ իմ կարծեաց , Սնօրէ Մարտիկեթը իւր եղբայրը բոլորովին զրկելով, ծայրագոյն անիրաւութիւն է գործել . . . :

— Եւ դուք կամիք հատուցումն առնել , ընդհատեց Ժափոյնը անհոգութեամբ . բարձր արարէք նոցա , որք չարիք գործեցին ձեզ : Ահա՛ քրիստոնէութիւն , գերագոյն քրիստոնէութիւն . . . : Բայց այդ երկու հազար ֆրանքը երբ նորա ձեռքը անցնի , ռալիսի գործածութիւն էք սպասում նորանից :

— Մի թէ բաւական չ'էք համարում , ասաց Մագթաղինէն :

— Շատ չ'է . Գարուլտը չարագոյն չը լինիլ քան մի այլ դք :

Մագթաղինէն սարսափեցաւ եւ երեսը դարձուց : Սկեպտիկեան Նօտարը շարունակեց՝ « Երկու հազար ֆրանք Գարուլտի բաժինը դուրս հանած , ձեզ կը մնայ երեսուն ե ութն հազար ֆրանք , զորս դուք կը բաշխէք ո՛չ առաւել քան զնա արժանաւորաց » . . . :

Օրիորդը յանկարծ վեր կացաւ : « Շնորհակալ եմ ձեզնէ , դռնեց նա , դուք տշխատում

էք լուսաւորել իմ միտքը, բարի է այդ, բայց միթէ չ'էք տեսնում որ՝ վատութիւն էք անում ինձ, ժամ առաջ սրտաբեկելով զիս։ Ո՛հ, դուք երբէք չը կարէք իմանալ քանի մեծագնոյ կ'արժէ ինձ իմ հօր անուան պատիւը պահպանել. դուք չը գիտէք, թէ սրբան ցանկալի է ինձ խղճմտանացս խաղաղութիւնը։ Բայց ահա եւ ես ինքնին չը գիտեմ այլ եւս, թէ ինչ կը խօսիմ

— Օրինորդ, պատասխանեց Նօտարը, ես պատրաստ եմ անմուռնջ հնազանդիլ ձեզ։

— Օ՛հ, եթէ այդպէս է, ասաց օրինորդը իբրեւ թէ կարգը ինքեան եկած լինէր անուրջներէ ելնելու, յառաջ տաննէք ուրեմն մեր դործը։ Ի՞նչպէս վճռենք, ում տանք այս արծաթը՝ որ այրում է ձեռներս։ Թուի թէ հարըստութենէ հրաժարուելը անգամ նեղիչ պարագայներ կը ներկայէ։

— Թեր եւս աւելի նեղիչ քան զայն ձեռք բերելու հետամտութիւնը, բայց էր ապաքէն հրաժարուելու վերայ կը խօսիք, մինչ, միտս է որ՝ երէկ կամք ունէիք անձամբ կատարել ձեր բարերարական դիտաւորութիւնքը և պահել . . .

— Երէկ, գոչեց Մազթաղինէն, երէկ ես չ'էի ճանաչում նորան՝ որ . . . Երէկ ես չ'ունէի այն ահագին կարծիքը, որ այսօր պաշարել է զիս Պէտք է այդ հարստութենէն չը մնայ ինձ և սչ ինչ, ոչինչ, լսում էք, պարոն, ոչինչ

— Հրաշալի, ասաց Նօտարը, ես կարեմ մի-

այն կրկնել , թէ պատրաստ եմ ընդունիլ ձեր հրամանները : Ասացէք ուրեմն , Չարսուսը կը լինի ձեր առաջին բաշխառուն : Կը հաճիր և զայլս անուամբ յիշել :

— Է՛, ինչ գիտեմ , միմիջեց օրիորդը ձեռնե-
րը գալարելով , ընտանիք չ'ունիմ , բարեկամք
կարէի այժմ ունենալ , եթէ կամենայի , ու-
սումնակիցներս սփռուած են . . . բայց ոչ ա-
պաքէն փորրիկները դեռ եւս կան այն դպրոցի
մէջ , ուր և ես երբեմն դաստիարակուեցայ . ին-
չո՞ւ ուրեմն . . . նոցանից շատերը կարօտու-
թիւն ունին . . . :

— Կարելի է ասել , թէ ամենքը այն տեղ
դաստիարակուած են իրենց վիճակէն վեր ,
պատասխանեց հեգնասէր Նօտարը : Ձեր
գիտաւորութիւնը յոյժ գեղեցիկ է , օրիորդ ,
միայն թէ վշտալի է գործադրութեան դժուա-
րութիւնը :

— Չուցէ չ'եմ հասկանում , թէ ինչ կամիք
ասել , ինձ թուի թէ ամենեւին դժուարու-
թիւն չըկայ , ասաց օրիորդը բարձրաձայն :
Ո՞չ ապաքէն իրաւունք ունիմ իմ սեփականու-
թիւնը , թէեւ ակամայ լինէր այն իմը , անօրի-
նել ըստ կամաց : Կան օրէնք . . . :

— Այո՛ կան , ընդհատեց Նօտարը զգօնու-
թեամբ . ես պարտաւոր էի տեղեկութիւն տալ
ձեզ նոցա մասին : Օրէնսդրութիւնը այնպիսի
տմարդութիւն կը բովանդակէ , զոր դուք կը
դժկամակէիք կարգալ : Ես ձեզ հետ այնպէս
համարձակ կը խօսիմ որպէս եւ օրէնքը՝ որ

արգելաւիթ չ'է ստացուածոց կարգադրութեան ըստ կամաց . . . միայն՝ հաճեցէք ուշադիր լինել հետեւեալ խօսքերուս . իւրաքանչիւր բաշխումն՝ զոր դուք կը կատարէք, կարէր յետս կոչուիլ, եթէ դուք ամուսնանայիք և եթէ ձեր զաւակունք մի օր . . .

— Պարոն, գոչեց Մազթաղինէն ծիրանեգոյն դարձած, ես ամենեւին այդ չ'էի հարցնում ձեզնէ :

— Ես պարտաւոր էի բացատրել ձեզ այդ, առաց խափոյնը նոյն ղգօնութեամբ . . . և կը յաւելում, թէ յիշեալ պարագայից մէջ յետս կոչելու գործը կը վերաբերի բոլոր բաժանակցաց նոյն և ձեր ամուսնոյն : Անողորմ բան է երկիւղ ունենալ այն մարդուց՝ զոր կը սիրեն : Եւ այս իսկ է որ՝ այժմ իսկ կ'առաջարկէի ձեզ հաստատուն կերպիւ սահպանել հարստութիւնը այն ազնիւ գործածութեան համար, զոր դուք վճռել էք : Այսու եղանակաւ, օրինորդ, դուք կարէք անվտանգ ամուսնանալ եւ օրէնքը՝ զոր կ'ամբաստանէք, կարէր պաշտպան լինիլ ձեզ, մինչդեռ դաշնագիրք եւս կան այդպիսի ասպահովութեան համար :

Մազթաղինէն ձեռներով ծածկել էր իւր երեսը : « Ո՛հ, մտածեց նա, Բեռնարի վատթարութիւնը և իմ իսկ ամօթը դրոշմուած են եղել դիմացս վերայ : Այդ մարդը ամենայն ինչ գուշակել է » :

— Պարոն, գոչեց Մազթաղինէն, եթէ ես ամուսնանայի, մի թէ կարծում էք, թէ կը

Համարձակէի այդպիսի նախաախնք գործել այն մարդուն՝ զոր կ'ընտրէի ընկերանալ ինձ ամբողջ կենացս մէջ։ Ոչ ապաքէն բաւական կը լինէր ինձ ճանաչել նորա սիրտը եւ ունենալ նորա խոստումը՝ որ անտարակոյս առաւել կ'արժէ քան որ և է դաշնագիր։

Նոտարը ժպիտ 'ի շրթունս՝ պատասխանեց « Բիշ անգամ »։

— Իսկ արդ՝ պատրաստեցէք այդ պատուական դաշնագիրը։ անհամբերութեամբ մինչեւ վաղը կ'ըստպատեմ դորա օրինակին »։

Այնուհետեւ Մագթաղինէն դուրս գնաց շփոթուած։ Պ. Ժալոյն մնաց ապշած։ Որիորդը արգէն հեռացել էր գրասենեակից, մինչ Նոտարը կամեցաւ կրկին հասնել նորան, յանկարելութենէ ստիպուած, կանգնեցաւ պատուհանի առջեւ, որպէս զի տեսնէ նորան և խորաքննին հայեացքով կը դիտէր նորա հետքը։

Մագթաղինէն դարձաւ Սէն-Դէնիս։ Մառուղին մտած կանգ առաւ, վեր քաշեց երեսի քողը և կնձնիների տխուր կամարի տակ, ակնդէտ դէպի երկայնութիւնը, 'ի խնդիր էր այն մարդուն, զոր ոչ կարէր տեսնել և արդեամբք իսկ չը տեսնալով, դառնապէս ժպտեցաւ։ Բայց եւ այնպէս յառաջ երթալով, եթէ զո՛ր եւ իցէ 'ի հեռուստ նկատում էր ծառերի ներքոյ, յաւամայս կատելով, մտածում էր՝ նա է։ Անցւորք մօտենում էին և ահա՛ մի անհոգ ամն՝ որ 'ի մօտոյ անցնելով, ողջունում էր, ըստ որում հազարապետի այրին և նորա գուստրը նոյնչափ

Ճանաթ էին Սէն — Դէնիսում, որչափ երբեմն
փննելովէն — Ռթակիայի մէջ :

Այսպէս ահա Մագթաղինէն շարունակեց
իւր ճանապարհը և վերջապէս փողոցի ծայրը
հասած՝ նկատեց երկու անձինք՝ որոնք ծանրա-
քայլ գալիս էին իւր դիմացը : Կարծես թէ ճա-
նաչեց նա սորանց հասակ ու դիրքը և թալկա-
յաւ : « Ո՛հ, միմնջեց նա, մօրը ուղեկից է առել,
իրը թէ կը վախնայ մինակ ինձ հանդիպիլ » :

Տիկին Լէկուրը եւ նորա որդին միաբան
հաւանութեամբ որոշել էին ընդ առաջ ելանել
իւրեանց քաղցրիկ Մագթաղինէին՝ որ առա-
ւօտուն ղեկուցել էր իւր խօսնայրին, թէ
գնալու է Փարիզ ու երեկոյին վերադառնալու
է. անտարակոյս Բեռնարը պատգամը օտացած՝
խսկոյն հաղորդել էր մօրը և երկուքը միասին
շտապել էին գալ : Խղճնէկ երեխայ, առանց
սորան տեսնելու կարէի՛ն արդեօք մի ամբողջ
օր անցուցանել : Խեղճ պարզամիտ հոգի, խեղճ
անկեղծաւոր և սիրակէզ սիրտ, խեղճ սիրունիկ
ժառանգուհի՝ որ միամտութեամբ կարծում
էր, թէ կարէր ինքնովի մերժել ժառանգու-
թիւնը և թէ նորանց կողմից որ և է ոխի կամ
առեւելութեան վկայութիւն երեւելու չ'էր :

Երրորդ օրը անցնելու վերայ էր, որ դեռ
եւս Ուրիորդ Մարսելէթը սպասում էր, թէ
տիկին Լէկուրը կը խօսի իրեն հետ այն
ծանր խնդրոց մասին, որ ինքը վերջնական
կերպիւ լուծել էր : Բայց տիկինը դեռ եւս
խօսել չ'էր : Քանիցս անգամ Մագթաղինէն

ասել էր Բեռնարին, թէ ցանկանում է կրկին
խօսել նորա հետ առանձնակի, իսկ Բեռնարը
չը հասկանալ ձեւացեր էր : Ինչպէս մայրը չէր
ուզում խմանալ, թէ ինչ էր խօսել որդին օրի
որդի հետ, նոյնպէս և որդին, թուի թէ չէր
կամենում միտքը բերել այդ խօսակցութիւնը,
Երկուքն եւս լուռ էին, բայց և այնպէս երկ-
պատկել էին իւրեանց գորովը դէպի մատաղա-
հաս օրիորդը և նորան ցուցանում էին բազմա-
տեսակ, նոր, հանճարեղ և քնքուշ խնամք,
իրեւել այնպիսի անձին, որուն պէտք էր հոգ-
ւով հիւանդ համարէին : Առաւօտ և երեկոյ
սրանք գալիս էին միասին միշտ ուրախ գիմօք
եւ ահա այս երեկոյ եւս բոլորովին անխռով
մօտեցան նոքա օրիորդին : Երեք ամբողջ օր
Մագթաղինէն չը նկատեց որ և է խռովութիւն
Բեռնարի դիմաց վերայ կամ որ և է ոխ և բար-
կութիւն արկին Լէկուրի լափիչ բիրերի մէջ :
Նրանց սին եւ տմարդի ժպիտը թէեւ կապ-
տում էին նորա հայեցութեամբ, այնու ամենայնիւ
այդ ժպիտի մէջ նա նշմարում էր մի ծածկեալ
խորհուրդ, ինչպէս սառած ապակու մէջ
նշմարում են ամպերի անցքը ընդ օդս :

« Մագթաղինէ, ասաց արկին Լէկուրը,
սի, ինչպէս հիւծուած և դեղնած էք դուք,
զաւակիկս : Ո՞վ կարէր երեւակայել այդ կամ
սի կարէ ասել, թէ Բախտը և երջանկութիւնը
ձեր այցելուքն են այժմ » :

Բախտ, երջանկութիւն, այս թշնամական
խօսքերը վրէժխնդրութեան բոցեր փայլեցու-

յին օրիորդի թուշերի վերայ, բայց կարողու-
թիւն ունեցաւ դեռ եւս լուռ մնալու :

Տուէք ինձ ձեր ձեռնը, շարունակեց բա-
րեհոգի տիկին Լէկուրը քաղցրացուցած ձայ-
նիւ, երգնում եմ ձեզ որ՝ սաստիկ բորբո-
քուած է :

— Յիրաւի, ասաց Բեռնարը. նմանապէս իւր
ձեռներրի մէջ առնելով օրիորդի քնքուշ ձեռնը
եւ հակելով դէպի հարսնացուի ականջը, իմ
անուշիկ, հարցուց նա, ինչու էք այդպէս
տրտում :

Մագթաղինէն շտապաւ խլեց իւր ձեռնը.
կարծես թէ նորա ամբողջ մարմինը սառում էր
ձեռնը սեղմելուց կամ իբր մի ահագին թոյն
թանձրացնում էր արիւնը նորա երակների մէջ :

— Քաղցրիկ Մագթաղինէ, կրկնեց տիկին Լէ-
կուրը, յուսամ որ՝ այս անգամ Փարիզում մի
քանի բան գնած կը լինիք :

— Ամենեւին, ասաց Բեռնարը քմիծաղով,
սլափափափ եմ գրաւ դնել որ նա այսօր զբա-
ղուած է եղել առաւել ծանրակշիռ բաներով,
քան թէ զարգերով ու պաճուճանքներով, այդ-
եւս գուշակում եմ նորա կերպարանքից, կ'ըս-
տուգէք, Մագթաղինէ որ կը տանէի իմ գրաւը :

— Կը տանէք, ասաց Մագթաղինէն և այնպէս
բեւեռեց իւր հայեացքը Բեռնարի վերայ,
մինչ զի սա ստիպուեցաւ ականկոր մնալ. Իսկ
դուք, տիկին, մի թէ չը գիտէք որ՝ կարիք չ'ու-
նիմ որ և բան գնելու :

— Այդ ինչ է, աղաղակեց տիկին Լէկուրը,

բարձր քրքիչով . հազիւ երեք օր է , որ դուք հարստացել էք , սիրելի , և ահա ազահուծիւնը տիրել է ձեզ արդէն :

— Այո , տիկին , պատասխանեց օրիորդը , ազահ եմ այն ստացուածքի գործածութեան մէջ , որ իմ սեփականութիւնը չ'է ո :

Տիկին Լէկուրը շփուները կծելով արիւնում էր . որդին կամաց նորա թեւը քաշեց , երկուքը եւս նկատեցին որ երկիրը հրդեհուած էր և պէտք չ'էր աւելի յառաջ երթալ : Տիկին Լէկուրը , միջահատելով իւր հետաքրքրութիւնը , սկսեց մտածել .

« Մագթաղինէ , կրկնեց նա խստութեամբ , դիտէք արդեօք , որ պէտք է զգոյշ լինիք այն շոգիներից՝ որոնք կը թմրեցնեն ձեզ :

— Մի՛ թէ , ասաց Մագթաղինէն , ի՛նչ շոգիներ , ի՛նչ կամիք ասել , տիկին :

— Կամիմ ասել , թէ տերեւի մէջ որդ կայ պահուած եւ վտանգ կ'ըսպառնայ կոկոնի փթթելուն , շարունակեց տիկին Լէկուրը իմաստախօսութեամբ : Տէր Աստուած , մի՛ թէ ես ինքնին փորձիւ չ'եմ ճանաչել այդ քսանամեայ հասակի աղնիւ բաղձանքը : Արտատուչոր շփոթը ճահիլ աղջկանցն է , մտքի յուզմունքը տղայ մարդկանց , այդպէս է օրէնքը :

— Այո , տիկին , իմ սիրտը շփոթուած է , իրաւամբ նկատեցիք :

— Ուրեմն՝ ասաց տիկին Լէկուրը , ես չը սխալեցի , երբ դուշակեցի , թէ դուք փոքր ինչ հիւանդ էք : Ես ձեր միտքը հարիւրապատիկ

աւելի լաւ հասկացայ, քան թէ կարէի հաւ
կանալ իմ սեփական միտքը: Տեսնենք ինչ է
այդ, սիրունիկ: Որ և է չարանիւթ ցնորք պէտք
է անցած լինի ձեր տկար գլխէն, ըստ որում
ուրիշ պատճառ չքկայ, մինչդեռ ինձ յայտնի է,
որ դուք երջանիկ էք, ամենայն ինչ ժպտում
է ձեզ եւ կանչում է դէպի զուարճութիւն:
Նայեցէք ահա Բեռնարին, նայեցէք և ինձ իսկ,
ո՛չ ապաքէն սիրում ենք ձեզ ու:

Այս խօսքից յետոյ բռնեց օրիորդի թեւը
և մի քանի քայլ յառաջ տարաւ. « Կացէք,
ասաց նա կամաց, իբր չը կամելով որ Բեռնարը
լսէ. կացէք, ես կ'ուզէի որ նա լինէր այդ
պարագայից մէջ, իմ որդին հարստութիւն ժաւ
աւանգած լինէր որ և է անծանօթ հօրեղբորից
բերէր այդ հարստութիւնը ձգէր ձեր ոտքերի
առջև: Ո՛վ, ինչպէս նախանձում եմ ձեր բախ-
տին, որ կարէք առատութեամբ լցնել իմ որ-
դուն: Բեռնար, գոչեց նա բարձրաձայն, դառ-
նալով դէպի օրդին, Մագթաղինէն չը գիտէ,
թէ քանի եռանդուն է քո սէրը դէպի նա:

— Օ՛, ասաց Բեռնարը մատնանիչ սպառնալիք
ցուցանելով հարսնացունին, երեւութական է
այդ անգիտութիւնը:

— Թուի թէ իրաւունք ունիս, ասաց մայրը,
չար աղջիկը կերպարանումէ իւրան տխուր,
որպէս զի մեզ փոքր ինչ շփոթէ: Դէ՛հ, Մագ-
թաղինէ, ուրախ եղիք, տրտմութիւնը անվա-
յել է այն յաջողութեան մէջ, որ հանդիպել է
ձեզ այս օրերս: Ո՛չ ապաքէն ապերախտու-

Թիւն է այդ գէպի նրկնային շնորհը ո :

Օրիորդ Մարսելեթը ապշած լուում էր, մինչ գեռ տիկին Ղէկուրի շրթունքից խառնափնդոր թափուում էին ականարկութիւնք եւ խրատք, խաղաղ յանդիմանութիւնք եւ սպառնալիք, զղջումն եւ հեգնութիւն, մեղը եւ օշինդր եւ անդադար այդ սոսկալի « Դուք հարուստ էք ո, խօսքը բերւում էր, իբրեւ նկարի մէջ որ և է ժանտատեսիլ ստուեր, զոր ՚ի զուր աշխատ կը լինէին լուսաւորել և գեղեցկացնել. իսկ մինչ հարկաւոր էր լինում որ Բեռնարը հաղորդ լինի խօսակցութեան, մայրը իսկոյն կանչում էր նորան եւ սա կամ աւելցնում էր մի խօսք, կամ որ և է փաղաքշանք եւ տիկին Ղէկուրը նորէն նայելով Մագթաղինէին կեղծ քնքշութեամբ, կրկնում էր՝ « Դուք երջանիկ էք, դուք հարուստ էք ո :

Ոչ յոգնում էին սրանք եւ ոչ դադարում անգիտանալու դերը խաղալուց : Յանդուգն, պատշաճաւոր, և իւրեանց կարծեօք յայտնապէս անսխալական էր իրանց գիտաւորութիւնը : Եթէ Մագթաղինէն յուսակաւոր եղած և իւր լուութենէն ամօթապարտուած, աղաղակ բառնալու և ասելու լինէր, որ ինչ առաջուց շատ լաւ գիտէին նորանք, Բեռնարը գլուխը կը խռնարհեցնէր առանց պատասխանելու, իսկ նորա ճարտար եւ պանծասէր մայրը պատրաստ էր ասելու « Դուք սիրում չ'էք մեզ ո : Ո՛հ, Մագթաղինէին քաջ յայանի էր որ՝ տիկին Ղէկուրը այսպիսի խօսքերով եւ եթ գրաւել էր իւր

որդւոյն, սորանց մէջ էր այն որոգայթը՝ որ նա
լարել էր Բեռնարի թոյլ սիրտը դէպի իւր դի-
տաւորութիւնքը որսալու համար: Քանիցս
կրկնել էր նա բարկութեամբ, թէ Մագթա-
ղինէն ապերախտ երեխայ է, եթէ մերժէ այն
դիպուածը՝ որ կարէր երջանիկ եւ զօրաւոր
առնել քեզ, մինչդեռ բոլորովին արժանի ես
երջանկութեան: Եթէ նա քեզ զրկում է, քեզ
նից խլում է այդ հարստութիւնը՝ որ քո սե-
փականութիւնն էր արդէն, ուրեմն նա քեզ
սիրում չէ . . . :

Այդ կիկնը՝ որ այլ իմն զգայութիւն չ'ունէր
բաց ՚ի դժնի և նախանձօտ գորովը դէպի որդին՝
զոր անձուկ ուշադրութեամբ աշխատում էր
իւր նման պատրաստել, — այդ կիկնը՝ որ որդւոյ ե-
րեխայական հասակից անդադար տքնել էր նորա
վերայ, սարսափելով ինչպէս մատակ առիւծը
իւր կօրիւնի վերայ, թէ մի գուցէ չըլինի նա
նոյնչափ հզօր և անօղոք, որչափ ինքն է, — այդ
կիկնը՝ որ երկարատեւ համբերութեամբ մշակել
էր իւր որդւոյն համաձայն իւր հաճոյից, պատ-
շաճեցուցել էր իւր երազներին, իւրացուցել
էր ըստ ամենայն պարագայից եւ վերջապէս
իրբեւ մի կուռք բաղմեցուցել էր մէհենի վե-
րայ բոլորովին պատրաստ պաշտելու այդ կա-
ւեղէն աստուծոյն՝ որուն ինքը հաւատալով,
տարակոյս չ'ունէր թէ նոյն կոյր սէրը Մագ-
թաղինէի հոգւոյ մէջ մտած՝ իսկոյն նուաճելու
էր նորա սիրտը: Տիկին Լէկուրը յանդգնու-
թիւն էր համարում օրիորդի երկօրեայ ընդ-

դիմութիւնը . նա երբեք չ'էր տիրել այդ շէկ
աղջկան և ոչ նորա վարդապոյն դէմքը՝ որ յիշե-
ցնում էր նորան որպէս իւր տգեղութիւնը ,
նոյնպէս և այն , թէ այդ ծաղիկ հասակը ինքն
ունեցած չ'էր . բայց այժմ նայելով օրիորդին ,
ատելութիւնը առաւել քան երբ և իցէ տիրել
էր նորան . փոքրիկ կանացի ախտերը բանակա-
նութեամբ մինչ այժմ զսպած , կատաղութեամբ
զարթել էին , որովհետեւ մայրական փառասի-
րութիւնը վտանգի մէջ էր , նա ոխ ունէր դէպի
Մագթաղինէն նորա պատուով խեղճ մնալու
որոշման համար , օրիորդի զոհաբերութիւնը
գրգռում էր նորան , մինչեւ անգամ նա՝ չ'էր
կարող հաւատալ դորա կատարման . Շատ է
այդ յիմար երեխային , որ սիրուն է եւ կարէ
իւր գեղեցիկ դէմքը ցուցանել , ինչմէ պէտք է
թոյլ տալ որ պարծանք կազմէ իւր վեհանձ-
նութեամբ :

Բայց որովհետեւ օրիորդ Մարսելէթը սկսել
էր յառաջ գնալ , ուստի մայր և որդի ստիպուած
էին նորա հետքից գնալ . Բեռնարը մօտեցաւ
օրիորդին և առաջարկեց նորան իւր թեւը ,
Մագթաղինէն մերժեց և այնուհետեւ լռու-
թեամբ գնացին ու մտին ծառափողոցը : Տիկին
Լէկուրը գաղտագողի գննում էր Մագթաղի-
նէին ու նկատում էր որ նա յուսահատուած
էր . այլ ոչ երբեք համոզուած կամ դիտաւո-
րութիւնը փոխած . կարծես թէ՝ այն բացատ-
րութիւնը որ տիկինը ճարտարել էր երեք ամ
բողջ օր նորան զգուշացնելու կամ յողդողդե-

լու համար, փորձիկ ապստամբը լսում էր յուզում, բայց հաստատամիտ, այսու ազագույն խորամանկ կինը դատեց, թէ պէտք էր քակել նորա շանթալից և մրկածուփ լռութիւնը:

Նա փորձեց խօսակցութիւն սկսել մի քանի սնոտի առարկաների վերայ, յուսալով թէ մատաղ օրիորդը ահամայ հաղորդ կը լինէր, բայց հեշտ չ'էր այդ ջանքը. որովհետեւ օրիորդը պատասխանել անգամ չ'ուզեց: Տիկին Լէկուրը Բեռնարի օգնութեանը դիմելով, նշանացի կանչեց նորան, Մագթաղինէն բռնեց նորան անցնելու: Անհանգստութիւնը, սրամտութիւնը, կատաղութիւնը, մամալով ինչպէս ծփանք, տիրեցին տիկին Լէկուրի ազնիւ հոգուն, մինչ յանկարծ Մագթաղինէն դարձաւ դէպի Բեռնարը և իւր թեւը անցուց նորա թեւի տակ, որ մի ժամ առաջ արդէն մերժել էր:

Բայց և այնպէս Բեռնարը հազիւ մի քանի աննշան խօսքերով միայն հաղորդ էր եղել այն խօսակցութեան՝ որ շարունակուում էր մինչ այժմ նրանց մէջ: Օրիորդը կարծես թէ կը կարդար բոլոր անձկութիւնը եւ հոգսը այն ժպիտի մէջ, որ Բեռնարը ջանք էր գործում արգելել իւր շրթունքի վերայ, որպէս զի չը ստէ իւր անձին դէմ. սորա ամբողջ երեւոյթը վկա յութիւն էր, իբր թէ իւր գործողութիւնքը շարչարում էին նրան մինչեւ հոգու խորքը, այնպէս որ՝ Մագթաղինէն, նայելով նրան, զգաց իբր թէ իւր հոգու մէջ քամուում էր մի կտթիլ ջրոյ զով և մաքուր: Յոյսը նման է գետ

նի արտօսարին՝ որ գտնուում է երբեմն անտառ-
ների խորքում չոր տերեւների տակ : Այսպէս
մինչ մենք կարծում ենք , թէ աղբիւրը ցամա-
քել է , նա կայ դեռ եւս և ծածկուած սողում
է մեր սրտի մի անցայտ անկիւնում :

Մագթաղինէն արագապէս մօտեցել էր
Բեռնարին , յափշտակուած այն մտքով , թէ
գուցէ 'ի ներքուստ նա պարսաւում էր իւր
մօրը , առ այժմ նա աւելի ինչ չ'էր պահանջում
իւր սիրելիից , Կարելի է Բեռնարը , չը համար-
ձակելով մերժել իւրեան առաջարկած դէրը
այդ ատելի կատակերգութեան մէջ , հաճել
էր մասնակից լինել : Ո՛չ ապաքէն օրիորդը ճա-
նաչում էր Բեռնարին՝ իբրեւ թոյլ , դիւրահա-
ւան , անձեռնհաս ընդդիմանալու որ և է աղ-
դեցութեան կամ առ ինքն գեգերանաց և մա-
նաւանդ որ և է փաղաքշանաց : Ո՛չ ապաքէն
քաջ գիտէր նա , թէ ինչ լաւ բան որ կար
Բեռնարի մէջ , միայն իւրանից էր ստացել և
ո՛չ ապաքէն տեսնում էր այժմ նորա մօտ կանգ-
նած մօրը՝ որ փառասիրական գօրովով ոգե-
ւորուած՝ իբրեւ չար հրեշտակ դիտում էր
նրան : Ահա այսպէս՝ մինչ յանկարծահաս
աղդեցութենէ զրաւուած՝ անցուց նա իւր
թեւը տարփածուի թեւին , վստահ իբրեւ թէ
կրկին նրան իշխելու է , օրիորդը մի ակնարկ
արձակեց դէպի տիկին Նէկուրը , կամելով ասել
այժմ իմն է դա :

Բայց՝ հարկը ստիպում էր օրիորդին խօսել
Բեռնարի հետ , որովհետեւ ժամանակը սուղ

էր, ծառափողոցից արդէն դուրս էին եկել եւ տանը մօտեցեր էին : « Բեռնար, ասաց օրիորդը կամաց . . . Այսքան միայն կարաց ասել, որովհետեւ տիկին Լէկուրը արդէն նորա կողքից կանգնած՝ զգուշութեամբ բռնել էր օրիորդի միւս թեւը : « Մնաս բարով, սիրելի, ասաց տիկին Լէկուրը, այն ինչ հասել էին բնակարանի դուռը, խնդրեցէք ձեր մօրը ներողութիւնը, որ չ'ենք կարող զինքը տեսնելու համար ներս մտնել, Սէն — Սօրլէնի տիկնայքը մեզ սպասում են ճաշելու » :

Բեռնարը սարսափեցաւ, զգալի կերպիւ նայեցաւ մօրը և մնաց ակնկոր : Այդ անակնունելի ստախօսութիւնը՝ որոյ մասին տարաւիցս չը կար, ամաչեցուց նրան եւ ստիպեց հրաժարուիլ Մագթաղինէից, առանց համարձակելու անգամ սեղմել նորա ձեռնը :

Մագթաղինէն մտաւ իւրեանց նեղ և անշուք սենեակը, ուր երեք օր առաջ վստահ և զուարթ՝ հաւատում էր աշխարհի ազնիւ և բարի բաներին, հաւատում էր մանաւանդ Բեռնարի, հաւատում էր սիրոյ իսկութեան : Ի՞նչպէս հանգիստ նստած էր նա մօր մօտ, երբոր Բախտը նենգաւոր պարզեւներով եկաւ նրանց դուռը բաղխելու : Այժմ Մագթաղինէն այնպիսի զգացումն ունէր, իբրեւ թէ գերեզման մօտ լինէր, կամ իւրեանց ցուրտ սենեակի շուրջը ծածանում լինէր սգաւորութեան քողը, թէեւ ամենեւին փոփոխութիւն եղած չ'էր նորա մէջ, Հազարասպետի այրին առաջուա

պէս նոյն աթոռին և կաշեայ բարձի վերայ , և նոյնպէս ասեղնագործութիւնը ձեռքը նրա տած էր . կարծես թէ իւր բարձր հասակաւ աւելի անողորբելի եւ նիհարութեամբ աւելի խիստ եղած էր . նա չէր այլ եւս նկարագիր առաքինական զուարթութեան , որ երեւում էր առաջ նորա Բելլօնեան գծագրութեան մէջ , այլ պատկերացնում էր անմեռնչ ցաւ և վիշտ , ըստ որում յաղթուած էր : Արիորդի քայլերը լսելով , ամենեւին դէմքը չը դարձուց դէպի նա . նորան յայտնի էր դատեր փարիզ գնալու գիտաւորութիւնը և նա հաւան էր դորան , բայց չէր ուզում ասել այդ իւր դատերը , որովհետեւ չէր ուզում որ այլ եւս խօսք լինի նրանց մէջ Օնօրէ Մարսելէթի եւ նորա ժառանգութեան մասին : Մագթադինէն նմանապէս չը կամեցաւ մօտենալ մօրը և քայլամուր չըջում էր սենեկի մէջ , բայց յանկարծ նորա կարողութիւնը հատաւ , նա չը կարաց պահել իւր լալագին հեծեծանքը :

Վեր թռաւ տիկին Մարսելէթը իւր տեղից , սրնթաց վազեց դէպի դուստրը , բարձրացուց նորան , առաւ իւր ծոցը , նստաւ եւ իրրեւ մի երեխայի նստեցուց նրան իւր ծնկաց վերայ :

— Աւանդ , ասաց նա , դու նրանց տեսել ես ո :

— Այո , պատասխանեց դուստրը , նա ինձ թողում է , մօր կամքը այդ է և այսօր նա ճշում է Սէն-Սօրլէնի տիկիններէ մօտ :

Ե.

Մի քանի գիշեր անքուն, արտասուքի մէջ եւ ինքն իրան հետ ոգորելով անցուցանելուց յետոյ, Մագթաղինէն զարթեցաւ մի առաւօտ առաւել ուժեղ և կորովամիտ, ըստ որում նոյն գիշերը հանգիստ անցուցած էր։ Քսան և միաժեպ հասակը առանց տուժելու չ'է անցնում, ուստի եթէ դէպ լինէր սիրաբ խաւարի մէջ դնել, հարկ էր և մի արեգակ տանել այն տեղ։ Օրիորդը դանդաղանօք և իբրեւ թէ անձնահաճութեամբ շորերը հագաւ, տխուր յօժարութեամբ յարդարեց իւր հազարաւոր մանր եւ շէկ մազերը, ինչպէս դալար յակինդի հիւռում, այնպէս որ՝ ճակատի և թուշերի վերայ կ'իջանէին և այնուհետեւ մի թեթեւ ժպիտ նկարուեցաւ նորա շրթունքի վերայ իւր գեղեցկութեան պատճառաւ, որոյ մասին, մի քանի օր էր որ՝ սաստիկ երկբայում էր, տեսնելով թէ օրգլաի տմարդութեամբ մի փոքր ոսկին իւրմէ առաւել էին պատուում։

Հայելու մօտ կախ էր Բեռնարի պատկերը՝ որ յիշեցնում էր Մագթաղինէին այդ մարդու գործած մահաբեր նախատինքը, յիշեցնում էր այն ամպարիշտ և նենգաւոր տարփածութիւն՝ որուն երկու ամբողջ տարի սիրել էր միակ, պարզ և մտերիմ սիրով։ Նա կարէր միօրինակ քննել նորա դէմքի գծագրութիւնքը պատկերի մէջ

եւ խորը հայելու մէջ : Մի ժամանակ ասում էին , թէ այդ երկու գէմքը իբրեւ քրոջ և եղբոր էին , իսկ այժմ երկու հոգիքը երկուց թշնամեաց էին : Այս պատկերը Բեռնարը Սրբոյն Մագթաղինէի Տօնի օրը , ընծայել էր օրիորդին , որուն , թէ ընդ խաղ և թէ քրնք-շութեամբ , արդէն կոչում էր իւր կինը : Որպիսի քաղցրութեամբ դեռ եւս ժպտում էր ապերախտը կտաւի վերայ :

Բայց Մագթաղինէն յանկարծ այլագունեցաւ : Նա կարծես թէ առաջին անգամ նկատեց որ՝ նկարիչը իսկութեամբ ուշադիր եղած չէր դէպի այդ կերպարանքի և շրթունքի կազմուածքը , բայց գուցէ բնազդեցութենէ ըստիպուած և առաւել խոր քննելով , կարողացել էր գտնել այն ստուերը՝ որ ձգել էր նորա ժպիտի վերայ եւ այն անստակութեան գծերը՝ որ դրոշմել էր նորա շրթունքի կրկնւածքի մէջ եւ որ կարէր խայթել մարդու սիրտը : Եւ յիրաւի սրանց մէջ էր թաղուցուած սնոտի փառասիրութիւնը , կռուասէր նախանձը , հարստութեան անյադ ծարաւը , ցանկութենէ եւ թուլութենէ ծնած ստութիւնը , յիրաւի այսպիսի էր Ճշմարիտ Բեռնարը՝ որուն Մագթաղինէն լաւ չէր ճանաչել և որուն չը կարէր նա սիրել , եթէ տեսած լինէր նրան առաջ , ինչպէս տեսնում էր այժմ մերկապարանոց : Ա՛յ , որքան ցանկալի էր նրան այս վայրկենիս լինել հանգէպ նկարչին՝ որ այդ աստիւի և յաւէրժ սիրելի կերպարանքը գծադ

բել էր եւ յանդիմանելով նորա ամուլ խորագիտութիւնը , ասել նորան : « Ո՛հ , դուք որ խղճմտանաց խորերը քննելու կարողութիւնը ունիք , նորանք քննելուց յետոյ ինչո՞ւ զիս չքզգուչացուցիք . . . » :

Մի շարաթ էր որ Բեռնարը այցելութիւն տուած չ'էր Մարսելեթներին , իսկ նորա մայրը եկել էր միայն մի անգամ : Մտածելով այդ այցելութեան վերայ , Մագթադինէն յօժար էր յիշողութիւնը կորուսանել , ըստ որում նորա համար դժուար չ'էր հասկանալ , թէ տիկին Ղէկուրը վերադարձել էր Փարիզից և թէ նա գնացել էր Ժափոյնի սեղանատանից Մարսելեթի ժառանգութեան մասին տեղեկութիւններ ստանալու համար . իսկ այդ Պարսնը անտարակոյս բոլոր պարագայները բացատրել էր նրան : Խելագար բարկութիւնը մղել էր այդ կնոջը դէպի տիկին Մարսելեթի բնակարանը , առանց բնաւին մտածելու անգամ , թէ ի՞նչ հարկաւոր էր այն տեղ գործել , Հանձարեղ կիներ ամենեւին չըհոգաց , թէ ինչ ձեւով պէտք էր վարուել կամ սրսկիսի քաղաքավարութիւն գործածել , այլ նորա բորբոքուած շրթունքի վերայ ճայթեցաւ առաջին խօսքը՝ որ էր դաշնագիրը : Մագթադինէն մնաց լուռ և ակնկոր , նա այնքան միայն քաջասրտութիւն ունեցաւ որ՝ կարաց նշանացի պատասխանել , բայց այն ինչ տիկին Ղէկուրը հրաժարուել էր , մի նամակ գրեց Բեռնարին , աղաչելով նրան իւրեանց մօտ գալ մենակ : Նա դեռ եւս երազում էր ,

Թէ այս վերջին հրաւերով յիշեցնելով նորա իւր պատիւը և սէրը, կարէր ստիպել իւրեանց մօտ գալ: Նա յոյս ունէր, թէ մի վայրկենի մէջ, մէկ հայեցումով, մէկ սրտառու չխօսքով, և մէկ ձեռքի սեղմումով պիտի ամաչեցնէր նրան իւր բարբի մասին, իւր անարգ դիտաւորութեանց մասին և պիտի դարձնէր նորան դէպի այն զգացողութիւնքը՝ որոնք պէտք էր զարթընէին, յիշելով իւր անցեալը, իւր երդումը և սր ինչ էր . . . բայց Բեռնարը չեկաւ:

«Տէր Աստուած իմ, ասաց Մագթաղինէն, ծունր իջաց անկողնակալի մօտ, իւր առաւօտեան աղօթքը անելու համար, որ մոռացել էր. Տէր Աստուած իմ, եթէ հարստութիւնը մի պարգև է Քեզնից, ինչո՞ւ այդքան ստեպ հաճում ես Դու որ նա պիղծ ձեռներ անցնի: Եթէ հարստութիւնը մի բարիք է, որուն Քսերկու խեղճ սպասուհիք ամենեւին արժանի չէին, ինչո՞ւ հրապուրեցիր նորանց այդ փորձութիւնով: Եթէ Դու ուզում էիր մեզ պատժել, եթէ հարստութիւնը մի չարիք է, որով կոմեցար իրաւամբ փորձել և հրապուրել մեզ, ինչո՞ւ նորան ցուցիր մեզ ժանտատեսիլ և ապականեալ: Մոռացա՞ր արդեօք, թէ մեզ տըւել էիր խղճմտանք՝ որ արգիլելու էր մեզ ընդունել զայն: Տէր Աստուած իմ, ինչո՞ւ կեանքը այդքան խստութեամբ իմացնում ես նորանց՝ որոնք Քեզ սիրում են, չճարճիտ է արդեօք, թէ կեանքը՝ որ մենք այդպէս սիրում ենք, լի է թշուստութիւններով և ստութիւն:

րել էր եւ յանդիմանելով նորա ամուլ խորագիտութիւնը , ասել նորան : « Ո՛հ , դուք որ խղճմտանաց խորերը քննելու կարողութիւնը ունիք , նորանք քննելուց յետոյ ինչու զիս չքզուշացուցիք . . . » :

Մի շաբաթ էր որ Բեռնարը այցելութիւն տուած չ'էր Մարսելեթներին , իսկ նորա մայրը եկել էր միայն մի անգամ : Մտածելով այդ այցելութեան վերայ , Մագթաղինէն յօժար էր յիշողութիւնը կորուսանել , ըստ որում նորա համար դժուար չ'էր հասկանալ , թէ տիկին Լէկուրը վերադարձել էր Փարիզից և թէ նա գնացել էր Ժափոյնի սեղանատանից Մարսելեթի ժառանգութեան մասին տեղեկութիւններ ստանալու համար . իսկ այդ Պարսնը անտարակոյս բոլոր պարագայները բացատրել էր նրան : Խեղադար բարկութիւնը մղել էր այդ կնոջը դէպի տիկին Մարսելեթի բնակարանը , առանց բնաւին մտածելու անգամ , թէ ինչ հարկաւոր էր այն տեղ գործել : Հանճարեղ կիներ ամենեւին չը հոգաց , թէ ինչ ձեւով պէտք էր վարուել կամ սրպիսի քաղաքավարութիւն գործածել : այլ նորա բորբոքուած շրթունքի վերայ ճայթեցաւ առաջին խօսքը՝ որ էր դաշնագիրը : Մագթաղինէն մնաց լուռ և ակնկոր , նա այնքան միայն քաջասրտութիւն ունեցաւ որ՝ կարաց նշանացի պատասխանել , բայց այն ինչ տիկին Լէկուրը հրաժարուել էր , մի նամակ գրեց Բեռնարին , աղաչելով նրան իւրեանց մօտ գալ մենակ : Նա դեռ եւս երազում էր ,

Թէ այս վերջին հրաւերով յիշեցնելով նորա իւր պատիւը և սէրը, կարէր ստիպել իւրեանց մօտ գալ: Նա յոյս ունէր, թէ մի վայրկեանի մէջ, մէկ հայեցումաճքով, մէկ սրտառու խօսքով, և մէկ ձեռքի սեղմումով պիտի ամաչեցնէր նրան իւր բարքի մասին, իւր անարգ դիտաւորութեանց մասին և պիտի դարձնէր նորան դէպի այն զգացողութիւնք՝ որոնք պէտք էր զարթընէին, յիշելով իւր անցեալը, իւր երդումը և որ ինչ էր . . . բայց Բեռնարը չեկաւ:

«Տէր Աստուած իմ, ասաց Մագթաղինէն, ծունր իջաց անկողնակալի մօտ, իւր առաւօտեան աղօթքը անելու համար, որ մոռացել էր. Տէր Աստուած իմ, եթէ հարստութիւնը մի պարգևու է Քեզնից, ինչո՞ւ այդքան ստեպ հաճում ես Դու որ նա պիղծ ձեռներ անցնի: Եթէ հարստութիւնը մի բարիք է, որուն Քս երկու խեղճ սպասուհիք ամենեւին արժանի չ'էին, ինչո՞ւ հրապուրեցիր նորանց այդ փորձութիւնով: Եթէ Դու ուզում էիր մեզ պատժել, եթէ հարստութիւնը մի չարիք է, որով կամեցար իրաւամբ փորձել և հրապուրել մեզ, ինչո՞ւ նորան ցուցիր մեզ ժանտատեսիլ և ապականեալ: Մոռացա՞ր արդեօք, թէ մեզ տըւել էիր խղճմտանք՝ որ արգիլելու էր մեզ ընդունել զայն: Տէր Աստուած իմ, ինչո՞ւ կեանքը այդքան խստութեամբ իմացնում ես նորանց՝ որոնք Քեզ սիրում են, ձգտաւիտ է արդեօք, թէ կեանքը՝ որ մենք այդպէս սիրում ենք, լի է թշուստութիւններով և ստութիւն:

Յերով և թէ սէրը նուազել է մարդկանց մէջ։
Ջշմարիտ է արդեօք, թէ այն բազմաթիւ յո-
ժարութիւնների մէջ, զորս Քեղնից ստացել է
մարդկութիւնը, մին է միայն, որ միւսներին
շատ շուտ ենթարկում է մոռացութեան, որոյ
աղբեցութենէն աղնուագոյն իղձերը կործան-
ւում ջնջուում են և որ միանգամ մեր սրտի
մէջ մտած, իսկոյն բազմում է այն տեղ իբրեւ
ռնիրաւ եւ արիւննուշտ իշխան երգմնաղան-
ցութեանց վերայ, աւերակաց վերայ, Նղիցին
կամք Քո, Տէր։ Արծաթի սէրը թագաւորել
է աշխարհի վերայ և ես չը գիտէի այդ, բայց
և կարօտ չ'էի լինիլ իմանալու, եթէ Դու ինձ
թողած լինէիր խեղճ։ Դու իմ միտքը լուսաւո-
րեցիր այսուհետեւ, Դու ինձ ցուցիր ամենայն
ինչ՝ որուն պէտք է հաւատալ, բայց ինչ բա-
նի պէտք է հաւատալ այժմ, մինչ առաւել նը-
ւիրական զգացողութիւնք նշաւակւում են մի
ցանկութիւնից՝ որ յաւէտ տմարդի և չար է
եւ այն ինչ սա ծնանում է, միւսները ոչնչա-
նում են։ Այսպէս ցանկութիւնը անդադար
պաշարում է հոգիների դուռը եւ միայն մի
փայրիեանը բաւական է նրանց նուաճելու
համար։ Տէր Աստուած, ինչպէս ես խնայում
էի երբեմն, ինչպէս չար և ամպարիշտ էի հա-
մարում նրանց՝ որոնք իմ նորածին բանակա-
նութեան մէջ աշխատում էին արմատացնել
այն դառն ուսումը՝ որ Քո հարուածներից
միայն մին ցաւագին կերպիւ դրոշմեց իմ սրտի
փէրքի մէջ։ Բայց եւ այնպէս նրանք ուզում

էին միայն բանալ իմ աչքը դէպի իրական
ճշմարտութիւնը . նրանք գործում էին այդ
առանց բարկութեան և ատելութեան , որով
հետեւ միտս է որ՝ մինչդեռ բացայայտում
էին ինձ այդ անարգ գաղտնիքը , ժպտալ հրա-
ժարւում չ'էր նորանց շրթունքից : Եւ մինչ ես
իբրեւ երեխայ , զայրանում էի նրանց վերայ ,
յանդիմանում էի այդ մարդասէր հեգնիչներին
նորանց ապերախտութիւնը Քո առջեւ , անար-
գարութիւնը դէպ 'ի մարդիկ և պատասխանում
էի , թէ հակառակ նորանց դժնեայ խրա-
ներին , դադարելու չ'էի հաւատալ բարու-
թեան , անկեղծութեան , հաւատարմութեան ,
սիրոյ և ամենայն բանի՝ որ բարի և գեղեցիկ է
աշխարհում եւ թէ մինչ ց'մահ հաւատալու
էի , — նրանք գլուխները շարժում եւ կրկին
ժպտում էին : Տէր Աստուած , իմն էր արդեօք
յանցանքը և իրաւունքը նրանց ո :

Այսպէս աղօթելուց յետոյ , Մագթաղի-
նէն վեր կացաւ , դարձաւ յանկարծ դէպ ի
Բեռնարի պատկերը եւ կորզեց զայն պատի
վերայից : Այդ ատելի և կեղծ նկարը՝ որ մինչ
այժմ այնչափ սիրելի էր նրան , նա վճեց վեր-
ջին անգամ զննել ուշադրութեամբ , բայց ար-
դեօք բաւական էր այդ այլ եւս նորան չը տես-
նելու համար : Նա պատրաստ էր պատահել ,
ջնջել նորա յիշատակը անգամ , ձեռք բարձրա-
ցուց դէպի կտաւը և նորէն վար առաւ , որով
հետեւ սրաի բորբոքը զիջանելու վերայ էր : Յամբ
բայլերով գնաց նա դէպի սենեկի խորքը ,

պատկերը դրաւ մի պահարանի մէջ, փակեց
և բանալին պատուհանէն դուրս նետեց։ Այ-
նուհետեւ Մագթաղինէն այնչափ թեթեւու-
թիւն զգաց, զի ահա իւր անցեալ օրերու յի-
շատակի մէջէն հանել էր այդ կտաւը և ոչինչ
այլ եւս արգիլելու չ'էր նրան մի նոր եւ այն-
պիսի կեանք սկսել, որ բոլորովին տարբեր էր
նորա անցեալ կեանքից։ Վերջապէս նա հա-
գաւ իւր պարկեշտ շորերը, ուսերը ծածկեց
սեւ շալով և գնաց մօրը տեսնելու։ Հազարա-
պետի այրին մի ակնարկ արձակեց դէպի դուռ-
րը և հառաչանօք գլուխը շարժեց։ « Գիտեմ
նւր կ'երթաս, Մագթաղինէ, ասաց նա, եւ
ցանկանում եմ, որ բաղմամբիւ դժբախտներու
չը հանդիպես, կամ գոնէ բաղմամբիւ ապեւ
բախտներու։ Վշտի առաւելութենէն տիկին
Մարսելեթը նոյնչափ սկեպտիկ էր այժմ, որչափ
և Նօտար Ժալոյնը։ Մագթաղինէն այս անգամ
եւս զգաց որ քաջասրտութիւնը նուազում էր
իրա մէջ, բայց յոյսը լցուց այդ պակասու-
թիւնը։

Երբ որ նա դուրս եկաւ տանից, մայր
եկեղեցւոյ զանգակը հնչեց կէս աւուր ժամը։
Օրիորդը հեռացաւ քաղաքի կեդրոնից և մտաւ
մի նեղ փողոց՝ որ պարտէզների միջով տանում
էր դէպի արուարձանը։ Օրը գեղեցիկ էր,
թէև ամառնավերջի ցրտախառն թաղձութիւնը
զգացնում էր, աշնան դառնաւէտ հոտը երկրի
խորքից գոլորշիով բարձրանում էր, ծառերի
ցրուած և թառամած տերեւները, այդ վեր-

ջին զարդը ամառնային եղանակի, տխուր կերպիւ կախ էին պատերի վերայ և եղեամի ձգած հետքը, սառն գիշերների նշմարանքը, տեղ տեղ երեւում էին խոտի վերայ ճանապարհի եզերքում, Միով բանիւ՝ ձմեռը արդէն մօտ էր ևւ խեղճերը անձկութեամբ նայում էին իւրեանց դատարկ կրակարաններին, մտածելով, թէ բնաւ տեսնելու չ'էին նրանց մէջ կրակի զուարթացուցիչ բոցերը՝ որոնք հարուստների տանը դադարելու չէին փողփողել նսրանց մառանայ տալու արեւի ջերմութիւնը։ Իրաւամբ ուրեմն այդ արուարձանը կոչւում էր խեղճերի թաղ։ Երկու կարգ ծուխից սեւացած տուններ կազմում էին նորա բաղամարդ համարուած փողոցը։ արեգակը կարծես թէ խնայում էր իւր ճառագայթները անցուցանել նեղ պատուհանների պատառոտուն վարտգուրների միջով, որոնք այժմ չորանալու համար պարանի վերայ կախ, ծածանում էին մինչեւ տանիքը, իբրեւ թշուառութեան դրօշներ։ Զբկար այս տեղ եւ ոչ մի միջին խցիկ՝ որոյ մէջ չը բնակէր ամբողջ գերդաստան։ այդ սեւ տունները թանձր միջիւննոցներ էին մարդկանց՝ որոնք վերէն 'ի վայր լցուած էին։

Այդ փողոցի միջով վազում էր մի վտակ և նորա ափի վերայ խաղում էր երեխայներու մի խումբ, մէկուն գլուխը շէկ, միւսինը սեւա մազ, վարդը բամբիներուն տուած, թուշերը վարդագոյն, թէ և սրանց մէջ քիչ չ'էին և այն պիսիք՝ որոնց մայրերը մոռացել էին առաւօ

տուն քանի մի կաթիլ զով ջուր օրսկել նրանց
երեսին : Աղջկունք և տղայք , բաձկոնները ,
և պատմութեանները պատահութեամբ , ոտները մերկ ,
տիզմի մէջ դրօսներով շրջում էին : Մի փառաւոր
թղթից շինած նաւակ ձգել էին ջրի վերայ և
օտարիկ անձկութեամբ նայում էին , թէ ուր
կը գնար նա , փողոցի ծայրը արդեօք , ուր
վտակը լայն և ընդարձակ էր , թէ կը շրջէր
մի տեղ կաղնու կեղեւի նման : Նաւակը ե-
րերում էր եւ մի թեթեւ բաղխունը ծռում
էր նրան դէպի ափը : Երեխայների խումբը ափի
բերան կեցած էր : յանկարծ յորձանքը զարկեց
նաւակին , պտուտկեց նրան և ջրասոյզ ըրաւ :

Այս միջոցին , Մագթաղինէն՝ որ կամաց
մօտեցել էր երեխերքին , ձեռնը դրաւ մի
աւելի հասակաւոր աղջկայ ուսի վերայ , իսկ
սա բոլորովին ահաբեկուած՝ դէմքը դարձուց
դէպի օրիորդը : Ոչ մէկը մինչ այժմ նկատել
չէր սիրուն օրիորդին և այն ինչ տեսին նրան ,
իսկոյն ցրուեցան , ինչպէս ծիծեռնակի ձագեր
իւրեանց բոյնից : Աղջկը նոյնպէս կամեցաւ
փախչել , բայց նա արդէն որոացուած էր ,
ուստի բարձրացուց շփոթուած հայեացքը
դէպի օտարուհին՝ որ նրան գերել էր եւ
Մագթաղինէի մարդասիրական ժպիտը քա-
ջալերեց նորան այնպէս որ՝ սա ինքն եւս ժրպ-
տեց : Օրիորդը հարցուց նորա տարիքը և ա-
նունը , աղջկը բոլորովին ընտելացած՝ համար-
ձակ պատասխանեց նրան : Մագթաղինէն հա-
նեց գրպանից մի ուռած քրակ և նորա միջից

մի փայլուն ոսկի տուռա աղջկան իւր համբոյրի հետ միասին և խնդրեց նրան գնալ իւր ընկերներին գանել և բերել իրա մօտ :

Երեսերքը հեռի չ'էին . Մագթաղինէն տեսաւ որ՝ քսան քայլ միայն բացակայ իրանից , կծկուած միասին , ակնկուռ նայում էին դէպի ինքը : Պատգամաւոր աղջիկը խօսում էր ընկերներին հետ ճառաբանօրէն , հրաւիրելով նրանց իւր հետ գնալ : Ամենամեծ վարանաց մէջ էր նա , թէ ինչպէս բացայայտէ նրանց այդ անձանօթ տիկնոջ ով լինելը : « Սա այն ողորմասէր կիներից չ'է , ասում էր աղջիկը , այլ ծաղկաւ հասակ օրիորդ է , ահա եւ նրանից ստացած ոսկին » : Օրիորդ Մարսելիթը , լաւ հասկանալով բանի սրայիսութիւնը , սկսեց քաջալերել նրանց հրաւիրական նշաններով : Զրկարելով այլ եւս ընդդիմանալ , երեսերքը ակնկոր եւ յամրաքայլ մօտեցան օրիորդին : Մագթաղինէն որ դեռ եւս ուռած քսակը կապել չ'էր , նորէն հանեց նորա մէջից ոսկիքը , ամեն մէկի ափի մէջ դրաւ մի ոսկի և նկատեց մանր ձեռների դիւրաշարժութիւնը ընդունելու համար : Փայլուն խաղալիկը՝ որ աղջկունք երբեք տեսած չ'էին , անսովոր հիացման մէջ ընկղմեց նրանց եւ այնուհետեւ սկսեցին նրանք վազել և ոտաոտտել Մագթաղինէի շուրջը : Խաղայնելով մատների մէջ ոսկու սիրուն կաթրիկը , ամենից փոքրիկը , իւր հատիկը խաղայնելու ժամանակ , անդգուշութեամբ վտակի մէջ ձգեց և ահա յորդ արտասուքը , հեկեկանքը և յու-

սահառութիւնը խեղդում էին նրան, վաղվա
ղեցին միւսները վտակի մէջ, փորեցին տիղմը,
որոնեցին, օրիորդը ինքը հովանոցով ուղղում
էր նորանց խաւարկութիւնը և ահա՛ վերջապէս
ոսկին գտան։ Փոքրիկ աղջիկը վեր առաւ եւ
ձեռնում պինդ բռնած՝ վազեց դէպի տուն։
Շարժեցաւ և բոլոր խումբը և աղաղակելով
գնաց նորա քամակից։ Հազիւ մի րոպէ անցած
Մագթաղինէն մինակ էր։

« Ի՞նչ սուրբ կոյս, ի՞նչպէս ողորմած էք
դուք, տիկին, մըքան բարեսիրտ էք, ամենքին
մի մի ոսկի տուիք ր։ Այս ցաւագին և ողորբիչ
խօսքերը յանկարծ լսեց Մագթաղինէն իւր
քամակից կամ ետեւից։

« Այո՛, կրկնեց միւսը դաժան ձայնիւ, այո՛,
քաղցրահայ վաճառող կիներ լաւ օգուտ կը քաղէ
տիկնոջ բարերարութիւնից։ Ըստ իմ կարծեաց,
այդ ոսկիները պէտք էր մայրերուն տալ։

Այս անգամ զարմացած Մագթաղինէն
միտքը ժողովեց և յետոս նայեցաւ։ Երկու կին
մօտեցել էին նորան բոլորովին անշշունչ եւ
պէտք է կարծել, թէ շատուց արդէն լրտեսում
էին օրիորդին։ Մին անհաճոյ էր Մագթաղի-
նէին իւր մոմանման երեսով, դեղնած չրթուն-
քով, ստրկական հայեացքով, կարծես թէ
սողում էր սա մարդկանց բոլորափքը նրանց
հոգւոյ դռնիկը գտնելու համար։ Իսկ միւսը
իւր թաղձագին դիմօք վախեցուց նրան։
Մագթաղինէն, մի վայրկեան մտածելուց յետոյ,
ուղղւում էր խուսափել այդ օտարոտի թախան-

ձիւներէից և գառնալ իւր բնակարանը . նա՛
զգու՛մ էր որ և է մի յորդոր բաւականանալու
մինչ այժմ գործած բարերարութիւնով, բայց
ահա ցաւագին խնամին հասկացաւ այդ դէ
տաւորութիւնը :

« Դուք նոր կին էք ողորմածութեան , ես
տեսնում եմ այդ , ասաց նա նոյն խղճահար
ձայնիւ՝ որ սաստիկ անախորժ էր օրիորդին .
հէ , փոքրիկ բարեսիրտ տիկին , Պարոն ժողւ
վըրդապետը գուցէ խօսել է ձեզ հետ իմ
մասին . . . :

— Այլ ոչ իմ մասին , միջահատեց յանկարծ
առնադէմ կինը , գլուխս կուտամ որ չէ խօսել .
մենք ոչխարաց հոտից չ'ենք , մենք եկեղեցի
չ'ենք գնում . . . :

— Ես չորս երեխայ ունիմ կերակրելու :

— Եթէ ես երկուսէն աւելի չ'ունիմ , այդ
իմ յանցանքը չ'է , աղաղակեց երկրորդը :

— Իմ խեղճ ամուսինը հիւանդ է :

— Ես մեղաւոր չ'եմ որ իմը բոլորովին առողջ
է , թէ եւ իմ Բախտից թողել է զիս : Ե՛ ,
գրացի , չ'էք թոյլ տալու որ մի խօսք ասեմ ,
միայն դուք տէտք է խօսէք , մինչդեռ ամենքը
գիտեն որ՝ եկեղեցիից և բարերարական պաշ-
տօնատանից ստացածով դուք կարող էք ամեն
շաբաթ մի սագ փետրել :

— Վայ ինձ , պատասխանեց միւսը վրէժխնդ-
րական ձեւով , եթէ այդ սագը ձեր տանը
փետրէին , դուք նրան որսկելու գինի եւս
կը գտնէիք : Դուք եկեղեցի չ'էք գնում , բայց

մենք գիտենք . թէ ինչ էք գործում , լաւ կը լինէր որ չքխօսէիք

— Յիրաւի լաւ կը լինէր որ՝ երկուքդ եւս լռէիք , ասաց Մագթաղինէն , ամօթու ծիրաւ նեղոյն դարձած եւ շտապաւ ողորմութիւն տուաւ նրանց եւ հեռացաւ :

Հաղիւ մի քանի քայլ փոխել էր՝ նա զգաց որ հանդերձը քաշում էին , ահա մի կին եւս , մի ծեր կին :

« Օրիորդ , ասաց նա բեկբեկեալ ձայնիւ , օրիորդ . . . Այս կինը սխալում չ'էր խորհրդաւոր բարեգործուհւոյ հանգամանոց մասին , որ առաջին անգամ երեւում էր նրանց խեղճ թաղում իբրեւ տեսիլ 'ի բարձանց : Օրիորդ , շարունակեց նա ժպիտ 'ի շրթունս , շատուց չ'է , թուի թէ , ձեր բարերարութեանց սկիւռւածքը ո՛ր . Մագթաղինէն նկատեց եւ սառաւի ժպիտը նորան երեւեցաւ փոքր 'ի շատե պարզ եւ անկեղծ : Կինը կը լինէր ութսունամեայ , նորա դէմքը բոլորովին խորշմած էր , ինչպէս խնձորը ձմեռուայ վերջերում , աչքերը սաստիկ ծերութիւնից փոքրկացած էին , ծանրացած արտեւանունքի տակից խորամանկ լոյսը երեւում էր բարակ թելի պէս :

— Գիտեմ , ձեր վերայ անհաճոյ ազդեցութիւն գործեցին այդ երկու կանայք , ձեզ տրտմեցուցին նրանք , ահա ձեր թուշերը բոլորովին կարմրած են , ասաց ծեր կինը :

— Ճմարիտ է , պատասխանեց Մագթաղինէն միամտութեամբ , միշտ ցանկալի է բարութիւն

գտնել նրանց մէջ, որոնք վշտացած են եւ որոնց հարկ էր օգնել, բայց երբ այդ բարութիւնը գտնուած չ'են . . .

— Այո՛, ասաց պառաւր, խորտնում են, զայրանում են և շտապում են վատ դատողութիւն անել խեղճ մարդկանց մասին։ Ձեր կարծեօք ինչպէս պէտք էր շարժելին նրանք։ Միթէ հարուստների սիրտը խղճահարելու համար պէտք չէր, որ անայլ կերպարանք մի ցուցնէին։ Եթէ միայն անկեղծութեամբ ասէին, թէ դժբախտ են, կարծում էք, թէ կը հաւատային նրանց։

— Հասկացայ ձեր խօսքը, պատասխանեց Մադթաղինէն. եթէ թշուառութիւնը բազմիցս լինում է մայր կեղծաւորութեան, սորա պատճառը այն է որ՝ հարուստների վշտակցութիւնը սակաւ երբեմն յայտնուում է իբրեւ ծնունդ ճշմարիտ սղորմածութեան։ Բայց դուք, որ այդպէս բացասիրտ խօսում էք . . .

— Ո՛հ, ես չ'ունիմ կարօտութիւն ինչ, իմ հասակում եթէ ունենայի եւս, այդ կը լինէր միայն մահու կարօտութիւնը, բայց ես խօսում եմ այլոց համար։

— Ուրեմն՝ պէտք է օգնէք ինձ նոցա վիշտը թեթեւացնելու համար. դուք աւելի տեղեկութիւն ունիք քան զիս, ուստի կարող էք ուղեկից լինիլ և ցոյց տալ ինձ բարերարութեան ճանապարհը։ Կամի՞ք արդեօք ո՛ր։

Պառաւի փոքրիկ աչքերը շողացին։

«Եթէ այդպէս է, յիշաւի կտամ. եկէ՛ք

ուրեմն : Այնուհետեւ նա սկսեց վազել օրիորդ Մարսելեթի կողքից կարճիկ քայլերով , որ նորա ութսունամեայ ոտքերի համար փառք համարելու էր : Այդ ընթացքի մէջ պառաւր գլուխը ծօծելով և ինքզինքը մոռացած , բարձր ձայնիւ խօսում էր : « Վերջացաւ , ասում էր նա , այլ եւս չի բարկանալ . . . նրանք կը գրկախառնուին . . . փոքրիկը կ'երգէ ո . . . Մագթաղինէն , նեղացած այդ օտարոտի և կիսատ խօսքերը չը հասկանալուց , վճռեց կանգնեցնել պառաւին և բռնեց նորա թեւը :

« Ուր ենք գնում , հարցուց նա , ապահով էք որ ինձ տանում էք պատուաւոր մարդկանց մօտ :

— Անտարակոյս , պատասխանեց կինը , քրքրելով . ես ձեզ տանում եմ իմ թոռնի մօտ :

Աղջիկ թոռնի մօտ , Մագթաղինէն յանկարծ կասեցաւ : Այս էր ուրեմն պառաւի գեղեցիկ ճառախօսութեան վերջաբանը , թէ այլոց համար է խօսում : Բարեմիտ կերպարանք , բացասիրտ խօսակցութիւնը ուրեմն խորամանկութիւն էին կամ ճարտարութիւն անձնական շահախնդրութենէ և ագահութենէ ծագած : Այսքանը շատ էր արդէն Մագթաղինէի սրտի մէջ կասկած ձգելու համար : Պառաւը շատ լաւ հասկացաւ բանի որպիսութիւնը :

« Աւանդ , ասաց նա աղերսադէմ , սա իմ օրդւոյ դուստրն է . ամուսնացած է . այնչափ աղքատ էն , որ ամեն բան կը պակսի իրենց . կինը տասն և եօթնամեայ է . խիկ մարդը հաղիւ

քաներկու . . . բայ աստի աւելցուց՝ ինչպէս
սիրում են միմեանց :

Այ կախարդիչ խօսք . մրպիսի արագու-
թեամբ կրկին սկսեց գնալ Մագթաղինէն ,
նրանք սիրում են միմեանց . քանի հաճելի է
ուրեմն այդ վշտացած տարփածունների առջեւ
յայտնուիլ իբրեւ բարերար ոգի , նրանց գրգ-
ռանայ մէջ սահիլ իբրեւ արեւու ճաճանչ
և նորանց արտասուքը ցամաքեցնել : Խաբուած
սէրը բորբոքւում էր ցանկութեամբ բազմել
երջանիկ սիրոյ մօտ , որ վշտացած էր , և ձեռը
մեկնել ամուսնին , իբրեւ եղբօր : Մագթաղի-
նէն այժմ ինքն էր շտապեցնում պառաւին :
Սլացան նրանք երերուն սանդուղի վերայէն
դէպի աղքատիկ բնակարանը և այն ինչ հասել
էին վերնայարկը , Մագթաղինէն յանկարծ
կանգնեցաւ սաստիկ զարմացած : « Տէր Ասա-
ռած , ասաց նա , այս ի՞նչ աղմուկ է ո՞ր Պառաւը
կորագլուխ մնաց լուռ : Լսելի էին երկու զայ-
րացական ձայն , բարկութեան աղաղակ , նա
խատինք , սպառնալիք , հայհոյութիւնք և սո-
րանց հետ միասին բուռն հարուածք կահերուն
եւ կսկծալի կանացի ձայն : Բոլոր այս դը-
ղբրդիւնը մի ահագին կռիւ էր : « Ի՞նչպէս
սիրում են դորանք միմեանց , կրկնեց ակամայ
Մագթաղինէն : Ի՞նչ ուրախութիւն է ուրեմն
յայտնուել իբրեւ բարերար ոգի երկու տար-
փածունների առջեւ , որոնք համբերութեամբ
տանում են իւրեանց թշուառութիւնը և փոր-
ձութեան մէջ վարւում են քաղցրութեամբ :

Պառաւր ընկել էր սանդուղի մի աստիճանի վերայ, առանց մի խօսք արտաբերելու. ամօթը, տառապանքը և երկիւղը կործանել էին նորան։ Մագթաղինէն տասն ոսկի դրաւ նորա մօտ և կամայ իջաւ սանդուղքից։

Թաղի ծայրը հասած, շինուածոց կարգի վերջերը, քսան քայլ բացակայ երեւում էր մի կիսաւեր խրճիթ, վշտագին նկարի վերջին ստուերազիրը, այնքան երերուն որ՝ պէտք էր ամեն վայրկեան սպասել որմերի անկումը հողի վերայ, որմէ կառուցած էին։ Կիր ու գաճը, տանիքից թափուած քարերը, կոտրած պատուհանների ապակիքը խառն 'ի խուռն սփռուած էին գետնի վերայ, նոյն իսկ տան դուռը ընկած էր։ Ինչո՞ւ կանգնեցաւ Մագթաղինէն այդ աւերակի առջեւ։ Պէտք է հաւատալ նախազգացութեանց՝ որոնք ճակատագրի պատգամաւորներն են։ Մի անդիմադրելի ոյժ արգիլում էր Մագթաղինէին թողնել այդ տունը և անցնիլ գնալ։ Մի անքննիւն ազգեցութիւն տիրեց նորա սրտին և նա քաջութեամբ մոտա ներս։ Նախ և առաջ նա շրջեցաւ գետնայարկը. անընակ և թափուր էր։ Վեր ելաւ երկրորդ յարկը եւ նկատեց որ՝ մի նկուղի կը հասնի, այնուհետեւ փոքր ինչ երկիւղ և տարակուսութիւն զգաց։ Նորա առջեւ մի կիսաբաց դուռ կար, եւ համարձակեցաւ Մագթաղինէն մեղմիւ ձայն տալ։ Ի՞նչ որ պատասխանեց. աներկիւղ ներս մտաւ։

Սարսափի ճիւղ ընդունուեցաւ այցելուհին։

Նկուղի մէջտեղում նստած էր տասն և չորս կամ տասն և հինգ տարեկան մի աղջիկ և սուրա առաջին շարժումը այն եղաւ որ՝ իսկոյն գնաց սպաստանեցաւ իւր անկողնակալի քամակում, երկու սեւ աչուները զարհուրած փայլում էին, նայելով խշտեակի վերայից, անկողինքը յուր էին եւ աթոռը՝ որմէ հրաժարուել էր այնպիսի արագութեամբ, միակ կահն էր և միակ զարդը այդ թշուառութեան դահլիճին, որոյ մէջ քամին, ցուրտը և անձրեւը աղատութեամբ զքօսնում էին, ինչպէս դաշտավայրերում։ Աղքատաց բարերարելու մտածութեան մէջ, Մագթաղինէն շատ անգամ երեւակայութեամբ նկարել էր չքաւորութեան աղէտները, բայց բնաւ երբէք այդպիսի սոսկալի պատկեր չ'էր երեւել նորա աչաց առջեւ։

Այդ տեսարանը սառեցուց օրիորդի սիրտը եւ մինչ ուզեց նա խօսիլ երեխայի հետ, որ դեռ եւս ծածկուած էր մթին անկիւնում, մինչ կամեցաւ քաջալերել նորան և կանչել իւր մօտ, — նոյն ջրթուները միայն հեծեծանք արտաբերեցին։ Այդ ցաւակցութեան հնչումը ամեն բանից աւելի արժէք ունի վշտացելոց համար։ Ո՛չ պատուէր եւ ոչ սպառնալիք կարէին այն զօրութիւնը ունենալ, որ ունեցաւ Մագթաղինէի սրտի խորքից դուրս ելած հեծեծանքը։ Երեխան լսեց, վեր կացաւ և եկաւ նորա մօտ։ Նորա մերկութիւնը հազիւ ծածկում էին մի կոճկենիկ և մի պատառոտուն շապիկ։ Յրտաշունչ հողմը ամեն կողմից փչելով այդ փեռեկուած

տան մէջ, հասնում էր խեղճ աղջկայ մերկ և
կարծրած ուսերին և նորա արեան նուազու-
թիւնը ցուցանում էր մարմնի մորթոյ տակէն,
նորա ատամունքը կափկափում էին և ձեռները
դողում տենդից, բայց թուշերը դեռ եւս դա-
լար էին և վարդագոյն ու փոքրիկ սոված բե-
րանը նման էր գարնանաբեր ծաղկի :

Աղջիկը չ'սպասեց որ՝ օտարուհին հարց
ու փորձ անէ նորան, նա ինքը շտապեց ներս
ղութիւն խնդրել օրիորդից իւր սոսկալի չքա-
ւորութեան մասին. ամօթու նա սկսեց խօսել
եւ առաջին խօսքը այն էր, թէ նա միշտ այդ-
պէս խեղճ չ'է եղել և թէ երկու տարի առաջ
նորա հայրը՝ որ մի մօտակայ քաղաքում վաճա-
ռականութիւն էր անում, հարստութիւն ու-
նէր եւ յայտնի էր իւրեանց նահանգում, իսկ
մինչ մեծամեծ ֆնասներ և կորուստներ կրեց,
պարտատէրները նորան չը ներեցին : Երբ որ
մարդիկ տեսնում են թէ սուտ աստուած կը
պաշտեն, նորանք բաւական չ'են համարում
միայն դադարել այդ աստուծուն պաշտելուց,
այլ եւ պարտաւորում են ոտնակոխ անել նո-
րան : Թէ ինչպէս էին պատահել նորան այդ
ֆնասները, աղջիկը գրեթէ չը գիտէր, նրան
յայտնի էր միայն իւր հօր մահը այդ պատճա-
ռաւ. իսկ մայրը ընչից մնացորդը մի առ մի գրաւ
դնելով, մի տարի լաւ թէ վատ ապրել էր և
այնուհետեւ չքաւորութիւնը և սորա ընկեր
արհամարհանքը վտարել էին խեղճ ընտա-
նիքը քաղաքէ քաղաք մինչեւ Սէն-Դէնիս եւ

տանէ տուն մինչեւ այդ նկուղը , թիւիւթը (աղջկայ անունն է) արտասուելով պատմեց , թէ մայրը օրը մի քանի սու աշխատում էր գործարանատանը , իսկ եղբայրը՝ որ պատրաստում էր իրաւաբան լինել , քար տաշում է ընդարձակ ճանապարհի շինութեան համար : Բայց աւանդ , այս ամենը բաւական չ'էին աւուր պարենի համար անգամ : Սենեկի մէջ միայն թիւիւթի անկողինը մնացած էր եւ տակաւին նախընթաց օրը տարել էին աղջկան վերջին շրջադէսը հնավաճառին :

Որքան և հասարակ բան լինէր այդ պատմութիւնը , այնու ամենայնիւ Մագթաղինէն ցաւագին մտադրութեամբ ունկն դիր եղաւ : Միամիտ թիւիւթը նոյնչափ վստահ էր այժմ գէպի օրիորդը , որչափ մի ժամ առաջ զարհուրանաց մէջ էր : Սորա ամենայն բնաւորութիւնքը զգայուն , ազատ , ինքնայօժար մինչեւ անգամ փոքր ինչ վայրենի էին : Այս նոր օրինակ երեխայն կարծես թէ այնչափ ուրախ էր որ՝ շարժել էր այցելուհու քնքուշ վշտակցութիւնը , մանաւանդ մինչ մտածում էր , թէ ոչ որ նրանից առաջ գթացել չ'էր գէպի իւր թշուառութիւնը : Այսպէս մինչ Մագթաղինէի աչկունքը լցւում էին արտասուքով , աղջկը սկսում էր առանձին տենչանօք եւ քննադիրութեամբ նայել նորան , միջահատում էր իւր պատմութիւնը , որպէս զի նրան ասէ , թէ բարի է նա եւ գեղեցիկ և թէ պէտք է ներէ իրան որ այնպէս յիմարար վախեցաւ նա :

բանից եւ փախաւ .

Բայց և այնպէս , Ժիւլիէթի երախտագիտութեան կցորդ էր եւ մի նշանաւոր մասն զարմացման , նա նման էր այժմ այն թռչուն, ներքի երախտագիտութեան , որոյ մի անծաւնօթ բարերար ձեռք մեկնում է հացի փշրանք սփռելու և որոնք սկիզբը զարհուրած թռչում հեռանում են , կրկին վարադառնում և նորէն թռչում են , իսկ վերջապէս մօտենում են եւ յափշտակելով փշրանքը , ճռուողում են 'ի նշան շնորհակալութեան : Այն ինչ Մագթաղինէն համբուրեց Ժիւլիէթի ճակատը նրան քաջալերելու նպատակաւ , աղջիկը յանկարծ ընկաւ նորա ոտքերը եւ բռնելով ձեռքերը սկսաւ համբուրել :

Օրիորդ Մարսելէթը մեծ դժուարութեամբ կարողացաւ ինքդինքը ազատել այդ երեխայական յափշտակութենէն : Յայտնելով նրան , թէ կամի հրաժարուիլ , իւր շալով ծածկեց նորա ուսերը , ընծայեց իւր քսակը՝ որոյ մէջ կիսով չափ ոսկիք մնում էին : Երեխան թոյլ տուաւ գործել ըստ կամաց , բայց մինչ նկատեց որ՝ Մագթաղինէն պատրաստուում էր գնալ , կախուեցաւ նորա շորերից և աղաչեց մնալ , « Ես սիրում եմ քեզ , յաւիտեան չը կամիմ հրաժարուել քեզնէ , այլ քեզ քոյր կամիմ լինել » : Այս խօսքերը և ուրիշ յիմար բաներ եւս նա ասում էր այնպիսի քնքշութեամբ , մինչ ղի Մագթաղինէի հաստատամտութիւնը սկսեց նուազել , իսկ Ժիւլիէթը շարունակելով իւր աղերսը ,

Համագումր էր օրիորդին, թէ դեռ եւս կանուխ է և որովհետեւ շալը տուել է իրան, ուստի պէտք է սպասէ մինչեւ գիշեր, ըստ որում առանց շալի քաղաքի միջէն անցնել չ'է կարող։ Օրիորդ Մարսելեթը քաղցրութեամբ նկատել տուաւ նորան, թէ օրը արդէն երեկոյանում էր և խոստացաւ հետեւեալ օրը կրկին գալ։ Աղջիկը մնաց լուռ։ Բայց նոյն ժամայն Մագթաղինէն տեսաւ որ՝ նա վազեց դէպի իւր անկողինը, հանաւ բարձի տակից մի փոքրիկ խաչ և զարմանալի հանդիսաւ որութեամբ օրիորդի առջեւ դնելով, աղաչեց նորան երդնուլ այդ նշանի վերայ, որ հետեւեալ օրը կէս օրից առաջ կուգայ իւր մօտ։ Մագթաղինէն ծիծաղելով փոքր ինչ ընդդիմացաւ, բայց տեսնելով նորա արտասուախառն աղաչանքը, զիջաւ եւ երդուեցաւ։ յայնժամ միայն աղջիկը թոյլ տուաւ նորան գնալ։

Մագթաղինէն կրկին անցաւ խեղճերի թաղը և կրկին հազար ու մէկ զգացմունք պաշարեցին նորա սիրտը՝ զոր համարում էր թեթեւացած։ Նրան քաղցր էր մտածել այն բարերարութեանց վերայ, զորս միայն մի օրուայ մէջ գործել էր. նա կարծեց, թէ վերադառնում էր այժմ մաքրուած անրջական աշխարհը ճանապարհորդելուց և թէ հեռացել էր անցեալի չարայուզութիւնից և ձանձրոյթից։ Յանկարծ նա յիշեց եւս, թէ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ և ոչ անգամ մի մտածել էր Բեռնարի վերայ։ Ո՞րպիտի պարծանօք անցնում գնում էր և որ-

քան ցանկալի էր նորան այն վայրկենին հանդիպել ապերախտին, կանգնել դէմ առ դէմ և ասել նորան՝ « Գնացէք այժմ, ես ոխ չունիմ դէպի ձեզ, ձեր կարօտութիւնը զգում չեմ բախտաւոր լինելու համար, ես ահա սովորեցի ապրել առանց ձեզ սիրելու » : Այս երկպառիկ նենգաւոր միտքը օրիորդին դէպի տուն տարաւ այն փողոցով, ուր բնակում էր Բեռնարը և յիրաւի նա ցանկանում էր հանդիպել ճանապարհում Բեռնարին, կարծելով, թէ ամենեւին տկարանալու կամ շփոթուելու չէր նորան տեսնելուս, բայց եւ այնպէս այն ինչ մտել էր նա այդ փողոցը՝ որուն քաջածանօթ էր, սկսեց վարանիլ. ակամայ տարակուսութիւն էր այդ կամ նորա սրտի վերջին մատնութիւնը : Տիկին Լէկուրի բնակարանի մօտ հասած, Մագթաղինէն յանկարծ նայեցաւ դէպի վեր և ահա տան պատուհանները փայլում էին այնպիսի լուսաւորութեամբ, որ կարելի չէր ենթադրել, թէ մայր և որդի մենակ խօսում լինէին տանը իւրեանց խաբուած փառասիրութեան վերայ : « Ա՛, իւրովի ասաց օրիորդը փախչելով, ուրեմն փոխարինական ճաշկուտան և Սէն-Սորլէնի տիկինները այս տեղ են » :

Յիրաւի տիկին Լէկուրի տանը ժողով էր, մեծ ժողով : Փառաւոր լոյսը ճաշարանի պատուհաններից էր ցլանում, ուստի պէտք էր կարծել, թէ ճաշում էին : Բայց Մագթաղինէն սխալվում էր, ենթադրելով, թէ

հրաւիրականք Սէն—Սօրլէնի տիկիներն էին։ Մի այդպիսի ծանր կարծեաց վերաբերութեամբ, տիկին Լէկուրը զգուշանալու էր ուրիշ կոչնականներ հրաւիրելուց, բացի իւր սիրուն աչքերը սաշտող յիսունամեայ մեծարոյ մարդիկը՝ որոնք տեսնելով նորա սոսկալի աչաց յարատե բորբոքը, ամենեւին երկբայութիւն չ'ունէին նորանց ծերացած լինելու մասին։ Հանձարեղ կինը առաւել բարեպաշտ բարեկամներ չունէր իւր պատմութիւնը արդիւնաւորութեամբ լրտել տալու համար։ Կատակերգութիւնը սկսուեցաւ մօր և որդւոյ մէջ երկուստեք խանդաղատական յարձակումներով։ Մրգեղէնը սեղանի վերայ էր։ Կոչնականք հանդարտ միտքերը ժողոված՝ կարծում էին դեռ ևս երկար մնալ այս տեղ և խօսակցիլ առանց մի բան ասելու և մանաւանդ որ և է միտք յայտնելու, մինչ յանկարծ խորին հառաչանք և մի խուլ եւ աղիողորմ աղաղակ՝ որոյ մէջ լսուեցաւ « Խեղճ Բեռնար » խօսքը, — շփոթեց բազմականաց անդորրութիւնը։ Սրուեցան լսելիքը, բացուեցան աչքերը, նկատեցին Բեռնարի պատրաստութիւնը խօսելու համար եւ տիկին Լէկուրի մատը՝ որ դրել էր իւր շրթունքի վերայ, մինչդեռ ինքը դուրս արձակեց մի նոր հառաչանք։ Յետ այնորիկ, աղնիւ որդւոյ և սքանչելի մօր ձեռները միացան և սոքա երկուքը սկսեցին միմեանց նայիլ այնպիսի մորմոքեցուցիչ քնքշութեամբ, խռովեալ հոգւով և յուսահատական դիմօք, մինչ զի նորանց ջերմ բարեկամները, առանց ամե-

նեւին բանի զօրութիւնը իմանալու, արտասուք զգացին իւրեանց արտեւանունքի տակ : Տիկին Լէկուրը իւր արտասուքը պատրաստ ունենալով, Թափեց համարձակ :

Արժանայարգ բարեկամներ, ընտիր բարեկամներ, հրապիտի սրտատուչոր շնորհակալութիւն յայտնեց տիկինը այդ Պարոններին, կարծես թէ նորա ամբողջ հոգին հալուելու վերայ էր, թէեւ անտարակոյս այդպիսի բան երբեք նրան պատահած չ'էր : Ի՞նչպէս կարէր նա չ'ընդունել նրանց անկեղծ համակրութեան վկայութիւնը մի այդպիսի ցաւագին դիպուածի մէջ, որուն ենթարկուել էր իւր տունը. նա ընդունում էր այդ ցաւակցութիւնը՝ որ կարէր նրան մխիթարել և առաւել քան որ ինչ և իցէ, ընդունում էր իւր որդւոյ սէրը, ներողութիւն խնդրելով, որ այդ սիրով աւելի էր պանծալու քան նրանց բարեկամութիւնով և յիրաւի նա ներում էր Բեռնարին սիրել իրան որքան եւ կամէր, որովհետեւ այս մասին գոնէ իւր որդին ապահով էր, թէ նովին չափով վայելում է իւր մօր սէրը : Ո՛հ, նա փոքր ինչ շտապել էր մի ուրիշին սիրել եւ նուազեցնել իւր սէրը դէպի մայրը, բայց թող ինքը այժմ վճռէ, թէ այդ անարգ դաւաճանունհին արժէք արդեօք իւր մօրը : Թող ինքը դատէ, թէ սիրել էր արդեօք իրան այդ փառասէրը՝ որուն յանկարծահաս յաջողութիւնը բոլորովին մուրեցուցել է . . . :

Օ՛, այսքանը հերիք էր ասելու : Զգածեալ

բարեկամները խռովեցան 'ի հոգիս : Տիկին լէկուրը նկատեց իւր գործած աղդեցութիւնը և դադարեցաւ և յետոյ սկսեց զգալի ձեւով ներողութիւն խնդրել , որ անփոյթ լինելով սովորական պատշաճութեան , թոյլ տուաւ իրան խօսել մի այնպիսի նիւթի վերայ , որոյ մասին երգուել էր ամենեւին չը խօսել , իսկ այնպիսի հարուածներ՝ որոց գաղտնի ցաւագին դառնութիւնը անբժշկելի է : Նենգաւոր աղջիկ , ով կը կարծէր նրանից մի այդպիսի բան : Նենգաւոր աղջիկ և այլ ոչ ինչ . աւելի նշաւակելը անօգուտ է , ըստ որում ամենքը ճանաչում են նրան :

Եւ ինչ արդեօք , ոչ ապաքէն բեռնարք բսան և հինգամեայ էր , ուրեմն ինչո՞ւ պէտք է մի մայր , առանց որ և է ամբարտաւանութեան , չը մտածէ , թէ ամենայն պարագայիւք նա պատրաստ է հաճելի լինելու համար : Միթէ նրան յաջողելու չ'էր առաւել բարձր պաշտօններ ստանալ , բայց նա փափաքում էր ապահովել իւր համար ընտանեկան կեանքը , որ նորա ցանկութեան նպատակն էր և այսպէս հաստատուն մնում էր իւր համեստ պաշտօնի մէջ , առանց երկբայելու գօնէ սորա առաջին կարգը անցնելու մասին : Ոչ ապաքէն մի անաւրճակ ամուսին էր նա այն դինւորի աղջկայ համար , որ մի դանգ անգամ թողել չ'էր իւր մահից յետոյ : Բայց ահա անծանօթ հօրեղբայրը վճռում է մեռնիլ և տես թէ փոքրիկ Մագթաւ դինէն օրպիսի փոխակերպութեան է ենթարկ-

ւում, Թէեւ յիրաւի փափուկ զգացմանց մի
 փոքրիկ մնացորդը դեռ եւս արգելում է նրան
 ազատօրէն յետս առնուլ իւր խոստումը, բայց
 և այնպէս սրպիսի ճարտարութիւն է գործա-
 ծում դորա համար և սրպիսի մեծամտութեամբ
 է վարւում այնուհետեւ : Այժմ նա խօսում
 է իբրեւ ժառանգուհի և գնահատում է իւր
 անձը : Ուրեմն կարելի էր որ՝ Բեռնարը, վա-
 ղուց նորա սիրած տարփածուն, յանկարծ ու-
 րանար իւր պերճութիւնը և ամօթալի պայման
 ներով ընդունէր այն ձեռը, որ երբեմն եր-
 ջանկութիւն էին համարում առջարկել նրան
 եւ որ բոլորովին թափուր էր : Կարելի էր
 ընդունիլ այնպիսի դաշնագիր՝ որ աներկիւղ
 բախտախնդիրները անգամ ամօթ կը համարէին
 կարգաւ, ընդունել անարգ զգուշութիւններ
 պատուաւոր մարդկանց դէմ, որոնց մասին
 կասկած ունենալու պատճառ չը կար : Կարելի
 էր . . . : Ամենեւին, ամենեւին կարելի չ'էր :
 Այս միակ աղաղակը դուրս ելաւ սեղանը
 չըջապատող կոշնականների բերանից : Տիկին
 Նէկուրը այնպէս վերջացուց իւր ճառը, ինչպէս
 ժողովրդից պատուուած խեղհատակները վեր-
 ջացնում են իւրեանց դերի ազդու մասը, ընդ-
 հանուր ծափահարութեան մէջ : Նա ասաց,
 Թէ անակնկալ եղելութեան նախկին ազդեցու-
 թենէն որդւոյ սիրտը ջախջախեցաւ, — նրան
 հաւատացին : Բեռնարի սիրտը, — ինչ ասել
 կ'ուզի : Նա աւելցուց, Թէ այդ որդին սակար-
 կութիւն չ'արաւ իւր պարտականութեան եւ

պատուոյ վերայ եւ թէ նա հրաժարուեցաւ առանց գանդատանաց, — ոչ որ չը տարակուսեցաւ այդ մասին : Տիկին Լէկուրը լաւ ճանաչում էր իւր բարեկամներին և գիտէր նոյնպէս, թէ մարդկանց մտքի մէջ որ և է կարծիք անցուցանելու հաստատուն և անվրէպ հնարը այն է որ՝ այդ կարծիքը զուրկ լինի ամենայն հաւանակաւ նութենէ և անհամաձայն սովորական իմաստի հետ : Ահա այս գաղափարից էր յառաջանում նորա կարծիքը, թէ իւր պատմութիւնը՝ որով կարծում էր ապահովել իրան հասարակութեան դատողութենէն, կարօտ չ'էր, ոչ զօրաւոր բանահիւսութեան և ոչ վկայութեանց վերայ հիմնուած լինելուն : Եւ յիշաւ որքան որ կոպիտ էր նորա լարած որոգայթը, այնու ամենայնիւ հրաւիրականներից միայն մէկը չը բռնուեցաւ նորա մէջ :

Այդ մէկը տան բժիշկն էր : Նրան վաղուց յայտնի էին այն վայելուչ ուսմանները՝ որ զանազան ընտանեաց մէջ յօրինուած էին անարդարութիւնը արդարութիւն երեւցնելու հաւմար և այն շինական սովորութիւնը՝ որով ուղում էին իրաւունքը իւրեանց կողմէ կարծել տալ, մինչդեռ արդարութեամբ նա միւս կողմումն էր : Բժիշկը իսկոյն զգաց գարշելի ստութեան հետքը : Այսպէս, մինչդեռ ճաշատանից անցնում էին միւս սենեակը, տիկին Լէկուրի մտերիմ բարեկամները, մօտենալով նրան եւ սրդուն, սկսեցին քաջալերել նրանց, թէ հարկ չ'էր չափից առաւել նեղանալ մի ուխտադրութ

աղիկաց պատճառաւ, որ ամենեւին հոգի չ'ունի, թէ այդ կորուսող այնքան մեծ քան չ'է դեռ եւս, որովհետեւ շատ օրիորդներ կան, որոց ուրախութիւն կը պատճառէ Բեռնարէն ուղուիլը, օրինակի համար յիշենք Սէն — Սօրլէնի օրիորդին՝ որ նրանց կարգումն է և որ թէեւ քառասուն հազար ֆրանք եկամուտ չ'ունի, գոնէ հինգ հազար ունի հաստատապէս և թէ վերջապէս . . . բժիշկ Ղեկըներ այս խօսքի վերայ, նկատելով տիկնոջ ժպտը, սկսեց ինքն եւս ծիծաղել. « Ի հարկ է, ասաց նա, փոքրիկ, բայց ապահով յաջողութիւնը ընտրելագոյն է քան մեծ և ապարդիւն յոյսը ».

Մագթաղինէն այս միջոցին շարունակում էր իւր ճանապարհը, բայց վերջացել էին նրա խաղաղութիւնը և թիւիէթի երեսից քաղած ծաղկանց զուարճութիւնը։ Ի զուր յանդիմանում էր նա իրան նախանձի եւ բարկութեան անխորհուրդ դարձը իւր մէջ այդ խնջոյակատար տան առջեւ, որմէ պատրաստ էր աշխարհի ծայրը փախչել, եթէ բանականութիւնը չը կասեցնէր նրան։ Լաւ կը լինէր, եթէ 'ի բաց մերժէր այն կերպարանքը՝ որ չփոթելու էր նորա օրտը, բայց ահա անցեալը պաշարեց նրան և վիրաւորուած յիշատակները յարձակուեցան նորա վերայ ինչպէս հեղեղ՝ որ դահավիժելով քաշում տանում է գետափների ծաղկունքը։ Նոյն միջոցին, երբ Բեռնարը ուրանում էր Մագթաղինէի սէրը, այդ օրիորդը ակամայ թոյլ տուաւ իրան մի անգամ եւս

երեւակայել այն երջանիկ օրերի ցնորքը, որոնք անցել գնացել էին : Անգութ յիշատակ սրտի, որ միայն է անջնջելի : Մագթադինէն սկսեց մտածել այն վերջին զբօսանքի վերայ, երբ Բեռնարի հետ միասին գնացել էին անտառ և անցել էին նորա խորքը :

Ամառուայ մէջն էր այդ, երբ մի օր վաղ առաւօտուն, Մէն-Դէնիսից դուրս եկած, տապադին արեւու տակ, սկսել էին նրանք գնալ : Ո՛րքան քարքարուտներ, ուր Մագթադինէի փոքրիկ ոտքերը չըկարէին գնալ առանց նրա հաճոյակատար սիրականի օգնութեան : Ո՛րքան պարզ և վճիտ առուակներ, որոց վերայ վազելով անցնելուց յետոյ, ծիծաղադէմ օբիորդը նայում էր միւս ափի վերայ կանգնած անհամբեր տարփածուին և յանկարծ որոշում էր մի թռիչքով ընկնել նրա գիրկը եւ այնուհետեւ անտառի խորքը մտած՝ սկսում էին որոնել առաւել անհետ առանձնութիւն : Բեռնարը ձարխոտների մէջով անցք հարթելով, վերջապէս գտաւ ցանկացած դադարատեղին մի մամուլապատ լեռնակի վերայ, ուր նստեցին նրանք դեռ եւս լուռ ու մունջ : Բայց յանկարծ զարհուրեցան այն մտքից, թէ մինակ էին իւրեանց սիրոյ կատարեալ ազատութեան մէջ : Կաղնիների տերեւախիտ ստերու տխուր կամարը գլուխներու վերայ, եւ հեղեղատի խորքերի փոքր ծառերը ոտներու տակ, ինչպէս տերեւային կրկին ովկիանոսք բարձրանում էին և հողմաւ կոծվում ի խորս, մինչև թռչնոց երգեցողական

ժամանցը լռելի էր լինում ամենուրեք խիտ կանաչութեան մէջ :

Միջահատելով լռութիւնը, Բեռնարը սկսած էր խօսել տենջայոյզ ձայնիւ նա ճնշում էր Մագթաղինէին և բազմատեսակ անձկացուցիչ և պատրողական հարցումներով աշխատում էր անդադար կրկնել տալ նրան, թէ սիրում է զինքը, բայց և այնպէս տրտնջում էր նրա պատասխանների սառնութենէն : Ուրիորդը ժլպտում էր, իսկ պատանին բարկանում և աղաչում էր ծանրաբարոյ լինիլ, ըստ որում խնդիրը նրա համար մահու կամ կենաց խնդիր էր : Բեռնարը դժգոյն էր եւ նեղացած, ոչ նրա աչքերը երբևիցէ փայլել էին այդպիսի տարւ փանօք և ոչ նրա շրթուները այդքան խռովայոյզ : Յանկարծ նա ծունր իջաւ Մագթաղինէի առջեւ և գլուխը ամփոփած նրա ձեռների մէջ դառն արտասուեց : Բեռնարի մայրը այս տեղէն էր որ տեսնէր նրան կամ լսէր եւ ասէր, թէ անարժան էր նրան ծնկաչոք լալ իւր տարւ փածուի առջեւ և ահա այսպէս, հեռի իւր բռնակալ մօր աչքից, Բեռնարի տկար սիրտը դուրս արձակուած էր վերջապէս, ըստ որում մինչ ցայն վայր ստիպուած էր զսպել իւր պատաւ նեկական բորբոքը : «Ես սիրում եմ քեզ, ասում էր նա, և այլ ոք չը կամիմ սիրել, որովհետեւ դու իմ բարի հրեշտակն ես, իսկ միւսները փորձիչներ են : Ես քեզնով բարի եմ և քեզնով կը լինիմ հզօր, իսկ առանց քեզ ոչինչ կը լինիմ, ինչու որ զգում եմ որ՝ դու իմ հոգին ես » :

Ահա այսպիսի խօսքերից յետոյ Թշուառա-
կանը մոռացաւ Մագթադինէին :

2.

ԲԺԻՇԿ ԴԵԿԷՆՆԵՐ՝ որուն, առաւել քան միւս
սիրելի ծանօթները, շօյում եւ գգւում էր
տիկին Ղէկուրը եւ որ պատեհ գիպուածում
փոխարինում էր դառնահամ խնամակալու-
թեամբ եւ բարեկամութեամբ, իրաւամբ
կարէր պարծել, թէ բոլոր քաղաքը պահում
էր իւր երկու մսեղ ձեռների մէջ. ուրեմն
եւ տիկին Ղէկուրի կեանքը եւ մահը նորա
ձեռքումն էին. Սէն—Դենիսի մէջ ընդհան-
րապէս նորան համարում էին Ֆրանսիոյ քա-
ղաքորձ բժիշկ եւ միանգամայն այլանդակ
անձն բոլոր աշխարհի մէջ. Բայց եւ այնպէս
ոչ ինչ չէր զանաղանում նրան միւս մարդ-
կանց բազմութիւնից, ոչ եւ նորա բժիշկ ըն-
կերներից. ոչ գեղեցիկ էր նա եւ ոչ տգեղ,
ոչ երիտասարդ եւ ոչ ծեր: Ո՛րքան եւ աշխա-
տում էին չարակամք ընդունիլ նորան իբրեւ
յիմար, եւ բարեկամք—իբրեւ իմաստուն, այնու-
ամենայնիւ նա ոչ մին էր եւ ոչ միւսը. թերեւս
նա ոչ չար եղած էր եւ ոչ բարի, բայց խորա-
մանկ էր իբրեւ կապիկ եւ հետաքրքիր իբրեւ
կին. նորան տիրել էր մի այլանդակ մոլութիւն,

այն է նորա այնչափ ցանկութիւնը միշտ պարզ տեսնելու իւր մերձաւորի սրտի խորքը։ Արդարեւ նորա պաշտօնը զօրաւորապէս օգտուած էր այդ նպատակին, բայց՝ միւս կողմից առաւելում էր նորա հետաքրքրութիւնը։ Որ և է անշնան դիպուածը՝ որոյ մէջ նա չէր կարողացել մի և եթ հայեացքով խորամուտ լինել, չափից դուրս գրգռում էր նորան, մի փոքրագոյն մութութիւնը չարչարում էր և եթէ չէր յաջողել նորան անարգել կարգաւ մարդկանց գործերի մէջ և նորանց հոգու մէջ ինչ որ ուզում էր, բժիշկը դորանով հիւանդ էր։

Այսպէս ահա կատակերգութիւնը՝ որ մի բանի օր առաջ խաղացել էին նորա առջեւ տիկին Ղէկուրի տանը, կարէր գոհացուցիչ համարել։ Բայց զգալով նորա մէջ որ և է գաղտնիք և ստութիւն, բժիշկը սաստիկ զայրացած էր Բեռնարի եւ նորա մօր դէմ, որովհետեւ նորա մենամոլութիւնը այն աստիճանին էր հասել, որ անձնական թշնամի պէտք է համարէր նորանց՝ որոց մասին կասկած ունէր, թէ մի բան թաքուցանում էին իրանից, ուստի յիշեալ օրից սկսած չէր դադարում հարցանել իրան, թէ ո՞ւմ էին արգեօք խաբում այդ բանի մէջ և յաւելցնում էր, թէ խաբուողը բնաւ ինքք չէր։ Այն պատմութիւնը՝ որ տիկին Ղէկուրը յօրինել էր մրգեղէնը օւտելու ժամանակ, յիրաւի կարելի էր համարել և նորա սովորական ծանօթների համար հաճոյական, բայց սրտոնս բժշկի համար այդ կտոր բանը բաւա-

կան ոսկեջրած չ'էր : Ի՞նչ էր նշանակում այդ յանկարծագէտ գոտութիւնը օրիորդ Մագ-թաղինէի և նորա խօսնայրի մէջ : Ի՞նչ խորա-մանկութիւն, ի՞նչ դարձուածքներ, ի՞նչ նախա-տակական զգուշութիւն էր, որոց վերայ խօսում էին և որոնք իբր թէ ստիպել էին Բեռնարին հրաժարուիլ օրիորդից : Եւ ի՞նչ էր այն հոյակապ դաշնագիրը՝ որու մէջ ուզում էին թակարթել Բեռնարին : Քառասուն հազար ֆրանք եկամուտ և այդ ամբարտաւանները դեռ եւս կը խօսէին պայմաններու վերայ՝ զորս Բեռնարը չը կարէր ընդունել Կարէին լինել այնպիսի պայմաններ, որոնք տարակուսութիւն պատճառէին այդ հարստութեան առջեւ :

Բժիշկը այդ խորհրդածութեան, երկբայութեան, կամ լաւ եւս ասել՝ իւր սովորական թերահաւատութեան մէջ էր, երբոր մի տումսակ տուին նորա ձեռք : Զբաղուած մտքով բացաւ նա այդ նամակը . . . զարմանքը քիչ մնաց որ գլխիւայր կործանէր զինքը : Արդարեւ բժիշկ Դեկլէնը այնպիսի մարդ էր, որ հաւատում էր Նախախնամութեան, բայց հաւատում էր քիչ թէ շատ, նայելով ժամանակին և իրողութեանց ընթացքին, նա չ'էր համարում նորա մէջ այդքան կարողութիւն և պատշաճութիւն : Տոմսակը օրիորդ Մարսելէթից էր, նորանից գրուած և նորա ձեռքով ստորագրած : Նա խնդրում էր բժշկին գալ իւր հիւանդ մօրը տեսնելու :

Վաղեց բժիշկը դէպի իւր գլխարկը, ճէպը դրաւ գործիքների պահարանը և այնուհետեւ ոչ թէ արշաւեց, այլ թռչունի պէս սլացաւ ։ Քանի քանի մտածութիւնք ընկերութիւն արին նորան այդ ճանապարհում ։ Ազնիւ տիկին Մարտեւեթը սրպիսի դիպող ժամանակ հրաւիրում էր բժշկին՝ որ գրեթէ չ'էր ճանաչում նորան, որովհետեւ նա երբեք բժշկի կարօտութիւն չ'էր ունեցել և ո՞վ կը հաւատար, թէ Բեւլոնը մի օր հիւանդանալու է ։ Որ ինչ վերաբերում է Մագթադինէին, սորան կարճ միջոցի մէջ մի քանի անգամ հանդիպած լինելով մոռացած չ'էր նորա սիրունութիւնը ։ Բժիշկը, ինչպէս և տիկին Ղէկուրի միւս բարեկամները, գիտէր արդէն, թէ Բեռնարը սիրահարուած էր այդ վայելչագեղ աղջկան ։ Այդ մասին սկզբից նորան ցուցել էին առաւել ընտանեկան մտերմութիւն, որովհետեւ նա ինքը սկզբից հետամուտ լինելով այդ տեղեկութեան, լսել էր ամենին պէս, թէ մի սքանչելի ժառանգութիւն Նրկնից ընկել էր օրիորդ Մարտեւեթի վերայ, ինչպէս շանթ կայծակի ։ Միայն այս էր նորա իմացածը, բայց ունէր սաստիկ բաղձանք ուրիշ պարագայներ եւս իմանալու ։

Ահա՛ այդ քննասիրութիւնը սկսեց գնալ նորա առջեւից, իբրեւ հրեղէն սիւն՝ որ առաջ նորդել էր անապատում Մովսէս մարգարէին ։ Ճանապարհում նա հանդիպեց երեք մարդու, որոնք նորա օգնութեամբ բժշկութիւն էին ստացել եւ այժմ բոլորովին առողջացած՝ ող-

ջունեցին նորան, նա մոռացաւ փոխադարձ ողջոյն տալ նորանց : Ուրիշ երկու անձինք, տենդով հիւանդ, մօտեցան բժշկին և առաջարկեցին իրեանց բաղկերակը, բժիշկը երեսը դարձուց նրանցից : Այսպէս երբոր նա հասաւ տիկին Մարսելեթի բնակարանը, քրտինքի մէջ լողում էր և այնպէս սաստիկ բաղինց դուռը, որ տեսնողները պիտի կարծէին, թէ նորան հետամուտ էին գողեր կամ որ և է մի պատահար :

Դուռը բացաւ Մագթաղինէն : Բժիշկ Դեկլէնը չը կարէր երեւակայել, թէ այդքան գեղեցիկ էր օրիորդը, երբէք նա մօտուստ տեսիլ չ'էր, ոչ նորա մետաքսեայ վարոքը՝ որոնք անթիւ կայծերի պէս դուրս էին թափւում նորա գլխարկի տակից եւ ոչ այն նուրբ արիւնը՝ որ հոսում էր կաշույ տակ : Մագթաղինէն նոր քնից զարթած եւ երազներից սթափուած, պայծառ էր իբրեւ կարմիր վարդ, նորա հագուստը մի կարմելագոյն լօգիկ էր մէջքը ժապաւենեայ գօտիով զսպած : Բժիշկը մտածեց, թէ օրիորդի նոր յաջողութիւնը կը պարտաւորէր զինքը մի ուրիշ առտնին շոր հագնել քան թէ այդ բրդեայ պարկը, թէեւ այսպէս եւս նորա բնական վայելագեղութիւնը բնաւ չ'էր փաստուում : Մի թեթեւ շացութիւն զգաց բժիշկը իւր արտեւանանց վերայ, երբոր Մագթաղինէն գնաց նորա առջեւից և միայն չաք սատանան կարէր իմանալ, թէ ինչպէս պատահեցաւ որ, այս իսկ վայրկենին Դեկլէնը միտը բերաւ որ՝ այդ ազնիւ օրիորդը քառա-

սուն հազար ֆրանք եկամուտ ունէր : Մագ-
թաղինէն, ամենեւին կասկած չ'ունենալով այդ
ծանրաբարւոյ մարդու մասին, չը հոգաց յար-
դարել իւր դէմքը եւ դիրքը : Այն ինչ մտել
էին սենեակը, օրիորդը այնպիսի կայտառ շար-
ժումով յետս դարձաւ դէպի բժիշկը, որ սա
շփոթուած՝ դիպօղ միջոց չ'ունեցաւ մեղմա-
ցընելու իւր սոսկալի նայուածքը, աչքերը
բեւեռեց ծաղկահաս օրիորդի աչքերի մէջ եւ
մնաց ապշած այդ սիրուն կերպարանքի գծագ-
րութենէն : Յայտնապէս մի հոգի կար նորա
մէջ, բայց բժիշկը չը կարողացաւ այլ եւս հե-
տելիլ իւր դիտողութեանց : Օրիորդ Մարսե-
լեթը թողուց նորան, ասելով թէ հիւանդին
բերելու կ'երթայ :

Երբոր տիկին Մարսելեթը ներս մտաւ իւր
աղջկայ բազկին կռթնած, բժիշկը չ'էր ուզում
հաւատալ իւր աչքերին, նա միտն էր բերում
նորա ահացուցիչ մարմնոյ դիրքը, նորա հաս-
տատուն հասակը, զինուորական ընթացքը և
այն նշանաւոր կրկնաչափ քայլերը՝ որոնք զար-
մացնում էին ամբողջ քաղաքը : Ի՞նչ փոփոխու-
թիւն . մէջքը կորացած, դէմքը մաշուած, ձեռ-
ները դողդոջուն, նայուածքը տխուր և անդգայ :
Տիկինը այս տեղ իւր տան մէջ առաւել
նման էր մի օտարուհւոյ՝ որ չը գիտէ թէ ուր
է . կարծես թէ նորան զրկել էին իւր անձնա-
կան գոյութեան գիտակցութիւնից կամ լաւ
եւս ասել՝ այդ գոյութեան մէջ անգամ մի
այնպիսի անսահման և խորին ներքսական բան

կար, որ նորան երազի մէջ էր կարծել տալիս :
Նորան տիրել էր հեղցուցիչ խորհուրդ, մի
վիշտ՝ որ մաշում էր միանգամայն նորա հոգին
և մարմինը, բժիշկը սկսեց մտածել հաճոյական
կերպիւ, թէ հիւանդն է յանցաւորի դէմք ու
նեցողը և յիրաւի կարելի էր կարծել, թէ նա
էր ուրացել Բեռնարի սէրը եւ այժմ խիղճը
տանջում էր նրան :

« Տեսէք, Պարոն, չատ կամաց ասաց Մագ-
թաղինէն, ոչ ապաքէն երեւակայութեան հի-
ւանդութիւն է, որ դուք պէտք է բժշկէք » :

Այս վերջին խօսքը զարմացուց հազարա-
պետի տիկնոջը, նա չը ճանաչեց Դեկլէնին.
դուստրը ասել էր նորան, թէ բժիշկը գալու
է, բայց մայրը մոռացել էր, նա թոյլ էր տը-
ւել տանել իրան դէպի օտարականը, առանց
իմանալու, թէ նա բժիշկ է, իսկ մինչ իմացաւ,
միայն մի նշան տուաւ ուսերը բարձրացնելով :
« Պարոն, ասաց նա անհոգութեամբ, բժշկա-
կանութեան յայտնի չէ այն բալսամբ՝ որ հար-
կաւոր է իմ վէրքին : Չ'արժէր ուրեմն որ աշ-
խատ լինէիք » :

Բայց բժիշկը այնպիսի մարդ չ'էր, որ խռո-
վէր այդ փոքր բանից : Նա ապահով կերպիւ
մնաց իւր աթոռի վերայ, մի քիչ հազաց, կէս
րոպէի չափ ղգաղեցաւ ակնոցի ապակիքը սրը-
բելով և վերջապէս, որովհետեւ հրաւիրուած
էր Մագթաղինէից եւ ներկայացուցած նորա
մօրը իբրեւ հիւանդի, իրաւունք համարեց
առանց որ և է կանխակալութեան եւ միայն

իւր բժշկական կոչման հետեւելով, հարց ու փորձ անել, թէ ինչպէս էր պատահել նորատկարութիւնը։ Տիկին Մարսելեթը զգուժ էր ընդհանուր թուլութիւն՝ որ պէտք էր կարծել, թէ բարոյական և մտաւորական պատճառներից էր յառաջ եկած։ Ուրեմն՝ ինչ կամէր լսել բժիշկը։ Միայն խոստովանութիւն, թէ այդ պատճառները յիրաւի կային եւ այնուհետեւ նա աշխատելու չ'էր խորամուտ լինել այլ և այլ որպիսութեանց մէջ, ըստ որում գիտէր իւր պաշտօնի պարտաւորութիւնները՝ որոց առաջինը իրաւամբ սաստիկ զգուշութիւնն էր . . . :

Այդպէս դատելով, բժիշկ Դեկլէնը պատշաճ համարեց կարճատե դադար տալ իրան, առ ՚ի ցոյց, թէ սպասում է պատասխանուոյ, բայց պատասխան չ'ստացաւ։ Հազարապետի այրին կրկին ընկել էր իւր անմեկնելի մտախոհութեան մէջ։ Մագթաղինէն խռովուած հոգւով մտածում էր իւրովի և տարակուսում դեռ եւս։

« Պարոն, ասաց նա վերջապէս, ոչ ապաքէն այժմ իսկ պարզօրէն բացատրեցի ձեզ, թէ իմ խեղճ մայրը հիւանդ է երեւակայութեամբ, ոչ ապաքէն ամենայն ինչ որ հարկ էր իսկապէս ասացի ձեզ, իմ մայրը չարչարուում է, նորա կեանքը սպառում է . . . Նայեցէք նորան, աւելցուց Մագթաղինէն մօտենալով բժշկին։ Եթէ բժշկականութիւնը, չքկարէ օգնել նորա հոգւոյն, զոր լաւ գիտեմ, գոնէ չէ՛ կարող ազատել նորա մարմինը հալումաշ լինելուց »։

Բժիշկը գլուխը շարժեց, այս էր առ այժմ նորա պատասխանը. բայց եւ այնպէս այս ողջունական նշանով կամէր ասել, թէ բժշկականութիւնը ամեն դիպուածի մէջ հնարաւոր է։ Այնուհետեւ նա բռնեց տիկին Մարսելեթի ձեռքը, որ ոչ միայն ընդդիմութիւն չը դործեց, այլ և ոչ նայեցաւ անգամ բժշկին, ըստ որում ընկզմուած էր մտածութեանց եւ յիշատակութեանց մէջ։ Նկատելով այդ անշարժ դէմքը և նորա փղոսկրեայ դեղնութիւնը, կարելի էր հարցանել, թէ այդ սիրտը բարախում է արդեօք միւս սրտերի պէս. և յիրաւի բժիշկը տեսաւ որ՝ հիւանդի կեանքը այնքան ծանր և յամր էր, մինչև անգամ կենդանութեան նմանութիւն չ'ունէր։ Բայց եւ այնպէս նա սկսեց մտածել, թէ քառասուն հազար ֆրանք եկամուտը, իբրեւ հարստութիւն, առաւել զօրաւոր սպեղանի էր քան բոլոր բժշկական դեղորայքը։ Այսպիսի մտածութեանց մէջ նա տեսաւ որ՝ Մագթաղինէն ուշադրութեամբ լրտեսում էր նորա մտքերը, ուստի տրտում դէմքով սկսեց գլուխը շարժել։

«Ի՞նչ կայ, միմիջեց Մագթաղինէն, զգուշանալով աղաղակելուց. մի գուցէ վտանգաւոր է վիճակը։

— Ես այդ չ'ասացի, պատասխանեց բժիշկը զգալի կերպիւ, բայց և այնպէս բնական բան է երկիւղ ունենալ նորանց մասին, զորս սիրում են։ Ահա մի խեղճ գլուխ սաստիկ խճաղած և ներդեր սաստիկ յուզուած. այդպիսի հիւան

դուժիւնները յիրաւի նոյնչափ յամառ են , որչափ և անագորոյն և շատ անգամ որ և է ջնջին բան , այսինքն՝ պատեհ ժամու առաջարկած դքսանք , օդոյ կամ կլիմայի փոփոխումն , ճանապարհորդութիւն զոր օրինակ դէպի Իդալիա

— Ճանապարհորդութիւն դէպի Իդալիա , ազաղակեց Մագթաղինէն , դուք այդպէս էք դատում :

— Այո , ճշմարտապէս , պատասխանեց ազնիւ բժիշկը զարմացած , միթէ որ և է արգելք կարէին լինել : Ես չը կամիմ երեւել ձեզ անխորհրդապահ , որովհետեւ գիտեմ այնքան միայն , որքան հռչակուած է ամբողջ քաղաքի մէջ . մանաւանդ և իմ սկզբունքը և սովորութիւնքը ներում չ'են ինձ խառնուիլ ընտանեկան գործերու մէջ , բայց եթէ հաւատանք վերջապէս հասարակաց զրոյցներուն , ձեր նիւթական վիճակը , ձեր յաջողութիւնը . . . բաւական փոփոխուած են և այս պատճառաւ միայն ճանապարհորդութիւն առաջարկեցի ձեզ . . . :

— Իդալիա , կրկնեց Մագթաղինէն ինքն իրան հետ խօսելով , ինչո՞ւ չ'է . . . Տէ՛ր Աստուած , ես չը կարեմ տարածել իմ ազնուամտութիւնը մինչև մոլեգնութիւն , մինչև յանցանք և մինչև մօրս մահու կամաւոր թոյլտուութիւնը . . . : Մայրիկ , գոչեց նա , լսո՞ւմ էք . բժիշկը հրամայում է Իդալիա ճանապարհորդել , ինչո՞ւ պիտի չը գնանք :

— Զը գիտեմ լաւ հասկացա՞յ արդեօք , պա-

տասխանեց հազարապետի այրին յանկարծ արթննալով : Թուի թէ դուք ինձ ասացիք , դատրիկ , թէ Իդալիա պէտք է ճանապարհորդել :

— Այո՛ , ասաց Մագթադինէն դողալով :

— Այդ ի՞նչ անմտութիւն է , սիրելի , մրտեղաց պէտք է առնենք այդ ուղեգնացութեան ծախքը , եթէ չ'առնենք այն կայքից , որ մեր սեփականութիւնը չ'է : Պարոն , իմ դուստրը խօսում է իբրեւ երեխայ և չ'է մտածում , թէ մենք խեղճ ենք :

— Խեղճ , ազադակեց բժիշկը ապշած : Այն ժառանգութիւնը . . . :

— Այն ժառանգութիւնը կար , շարունակեց տիկին Մարսելեթը նոյն մահանման անզգայութեամբ , բայց և նոյն անվիշտ ազնուութեամբ , մենք հարուստ էինք միայն մի ժամ , այդ ժամու մէջ ես տեսայ մայրական խրազներին իրադործութիւնը , բայց յետոյ ճշմարտութիւնը յայտնուեցաւ և ես ահա վար եմ ընկած իմ անուրջների բարձրութիւնից : անտարակոյս այդ իսկ է և իմ ցաւու պատճառը : Այժմ դուք լաւ տեսնում էք , Պարոն , որ իմ դուստրը յանցանք է գործել ձեզ հրաւիրելով : Իմ առողջութիւնը որ և է բժշկի օգնութեան կարօտ չ'է :

Դեկէնը , այդ հետաքրքիր բժիշկը մնաց լուռ : նա փոփոխաբար նայում էր տիկին Մարսելեթին և նորա դստերը , նա վախում էր , թէ գուցէ եւ ինքը խաղալիկ էր որ և է խաբէութեան , Բոլոր լսածները այժմ խառնիխուռն շշնջում

էին նորա լսելեաց մէջ և այնպէս վրդովում էին նորան, մինչ զի իւր սովորական արագութիւն մտքի գործածութիւնը կորուսել էր : Հազարապետի այրին վեր կացաւ, բժիշկը հարկ համարեց նոյնը գործել, բայց և ոտքի վերայ անգամ, նա չ'էր մտածում հրաժարուիլ անխճած հետաքրքրութիւնը կարծես թէ բեւեռել էր նորա ոտքը տախտամածի վերայ : Այժմ նա համոզուած էր, թէ սքանչելապէս հասկանում էր Բեռնարի և նորա մօր հրաժարման նշանակութիւնը, բայց մնացորդը, բայց քառասուն հազար ֆրանք եկամուտի գալը, նորանց ձեռքից գնալը :

« Ո՛հ, գոչեց նա, ներեցէք, տիկին, իմ այլայլութիւնը, ներեցէք իմ զարմացման անչափութիւնը : Ինչ որ ինձ պատմեց տիկին Լէկուրը, բոլորովին անհամաձայն են ձեզնից լսածներուս հետ » :

Յաջորդեց երկարատեւ լռութիւն : Մագթաղինէի այլագունութիւնը սոսկալի էր : Բարեմիտ բժիշկը դիտում էր նորան ծայրագոյն անհամբերութեամբ, կարծելով, թէ նորա խօսուածքից միայն կարէր լոյս ծագել, բայց օրիորդը մնում էր լուռ : Վերջապէս կրկին սկսեց խօսիլ հազարապետի այրին :

« Տեսնում ես, Մագթաղինէ, այդ վերջին հարուածը, Բեռնարը անտարակոյս զըպարտել է քեզ :

Այս անգամ Մագթաղինէն ո՛չ թէ այլագունեցաւ, այլ կարմրեցաւ ինչպէս հասած

նուսն : Բարեմիտ բժիշկը իւր խորհրդաւոր
խմաստութեան արդիւնքը տեսնելով, անդէն
իսկ խղճահարութիւն զգալու վերայ էր, մինչ
շտապեց առաջքը առնել : « Պարոն, ասաց նա,
որքան եւ ապստամբ երեւի իմ մայրը դէպի
բժշկութիւնը, այնու ամենայնիւ նա կարօտ է
ձեր բազմարդիւն հմտութեան և ձեր հոգացու
ղութեան . յուսամ ուրեմն որ մենք յաճախ
կը տեսնուինք, միայն ազաչում եմ ձեզ բնաւ
չք յիշել Բեռնար Լէկուրին :

— Օրիորդ . . . միմեջեց բժիշկը :

— Մի դառնաք այդ առարկային, միջահատեց
Մագթաղինէն փոքր ինչ մեծամտութեամբ,
իսկ եթէ դուք կը պնդէք, ես պարտաւորուած
կը լինիմ արգիլել ձեզ ո :

Բայց յամառ բժիշկը յաղթուած չը համա-
րեց իրան եւ հրաժարական ողջոյն տալով,
խոստացաւ մի քանի օրից յետոյ կրկին գալ :

Մինչդեռ Մագթաղինէն առաջնորդում էր
նորան դէպի դուռը « Հապա, ասաց նա հոգա-
ցողական ձեւով, ես կը մտածեմ հիւանդի
մասին, բայց ափսոս որ դուք չ'էք կարում
իդալիս գնալ ո :

Այդ նետի հարուածը ուղղակի հասաւ
Մագթաղինէի սրտին . օրիորդը մնաց սառած :
— Արդեօք վերջին արդարութիւնն է այդ,
մտածեց նա, կամ վերջնական վճիռ է : Չար-
շելի՛ հարստութիւն, կատակ թշնամական նա-
խախնամութեան, որ ապականած էր նորա
սէրը, անմեղութիւնը, ծաղիկ հասակը և որ

չը կարէր պիտանի անգամ լինել իւր մօր կեանքը պաշտպանելու համար : Ո՛հ , ո՛չ նորա անձնական վիշտը , ոչ նորա ջախջախած կեանքը բնաւ չ'էին կարողացել մի վայրկեան միայն շփոթել նորա միտքը , իբր թէ կարէր դրժել իւր երգումը՝ որով ուխտել էր չը մօտենալ անիծած ժառանգութեան : Այդ ճանապարհորդութիւնը հանդիպեցաւ իբրեւ առաջին փորձութիւն , բայց այնքան հզօր , որ պէտք էր կարծել , թէ որ և է մի հանճարեղ դեւ հնարել էր նորան առաջարկելու համար :

« Իդալիս , ասաց նա , թող լինի » :

Եւ ահա կանխաւ իսկ հարիւրաւոր պատճառներ իրաւունք էին տալիս նորան խնդիրը այդպէս լուծել . մի բոսկէի մէջ նա առաւել կորովամտութիւն եւ ճարտարութիւն գտաւ դորա համար , քան երբ եւ իցէ գտել էր Աստուածաբանութեան վարդապետը որ և է մեղաց թողութիւն տալու համար : Յիրաւի նա երդուել էր իւր համար մի բան չը հանել Օնօրէ Մարտելեթի անարգ հարստութիւնից , բայց նա երդուել չ'էր իւր մօր համար : Եւ ո՛չ ապաքէն կան այնպիսի զօրաւորագոյն դիպուածներ՝ որոնք խափանում են առաւել հաստատուն խոստումների կատարումը և որոնց առջեւ տկար կամքը յետ է քաշւում ինչպէս ալիքը թումբի առջեւ : Մահու վտանգի առջեւ ո՞վ է երբէք յանցաւոր եղել տուած խօսքը չը պահելով : Այսպէս էր պատճառաբանում Մագթաղինէն և մինչ արդէն զգաց իւր ամուր

կամքը, շտապեց դառնալ դէպի իւր մայրը, նա բացաւ սենեկի դուռը եւ մնաց իւր տեղում: Ո՛չ նորա պատճառաբանութեանց արդիւնքն էին նուազել նորա մտքում եւ ոչ նորա խղճմտանքն էր տաքնապի մէջ, այլ նորա սրտի զգացմունքը արդիւնցին զինքը այդ սեամբի վերայ:

Այս տեղից նա սկսեց սաստիկ տրտմութեամբ դիտել քաղցրիկ մայրական ստուերը, որ երբեմն քնքուշ էր եւ հսկուն, իսկ այժմ լուռ եւ անդգայ: Տիկին Մարսելեթը շատ լաւ տեսաւ իւր աղջկան, բայց ամենեւին տեսնելու նշան չը տուաւ, թէ եւ գիտէր, թէ բժշկի խօսակցութեան մէջ Բեռնարի անունը յիշելուց Մագթաղինէն սաստիկ վշտացած լինելով, սպասում էր իրանից մի հայեցուած, կամ ձեռնի սեղմում եւ կամ մի խօսք: «Միթէ ոչինչ ասելու չ'է ինձ, ինքն իրան հարցնում էր օրիորդը դառնութեամբ ու եւ սոսկալի մտքեր պաշարում էին նորան, ինչպէս ուրուականք գիշերուայ մէջ պաշարում են շնչասպառ ճանապարհորդին: Մի գուցէ կորուսած հարբստութեան ամսոսանքը, պատիր երեւոյթի յանկարծակի ցրիւ գալը մաշում էին նորա կեանքը եւ ձգում նորան անընդհատ անուրջների մէջ: Հարկ էր արդեօք այդ վիճակի մէջ նկատել որ եւ է ռոսկալութիւն նոյնչափ անգութ, որչափ եւ ականայ ծպտուած ըստ պատշաճի վշտերի դիմակով: Բայց գուցէ եւ աւելի ինչ եւս լինէր, այսինքն՝ այդ յարատեւ լուսթիւնը

լինէր մի կշտամբանք : « Մայրիկ , ասաց նա , մօտենալով կամաց դէպի հիւանդը , գիտէ՞ք որ բժիշկ Դեկլէնը ամենեւին չ'է փոխել իւր կարծիքը և պնդում է ընդունել առաջարկած ճանապարհորդութիւնը . . . Մայրիկ , իմ խիղճը ասում է , թէ մենք կարենք այդ կատարել » :

— Ձեր խիղճը արգահատող է , պատասխանեց հազարապետի այրին խստութեամբ , բայց ես չ'եմ գնալ Իդալիա . . . : Յիրաւի , աւելցուց նա կամաց և դատերը չը նայելով , ձեր խիղճը կարեւոր պատկառանք չ'ունի դէպի ձեր մայրը . . . : Դուք ինձ ճանապարհորդութեան ողորմութիւն էք անում , դուք ինձ դասում էք ձեր խեղճերի կարգը :

Է .

ՄԱԳԹԱՂԻՆԷՆ գահավէժ արագութեամբ դուրս եկաւ սենեակից : Նա օդ էր խնդրում և ընդարձակ վայր . նա կարօտ էր իւր սրտի քաջալերութեան . նորան պէտք էր զովացնել իւր գլուխը՝ որ բոլորովին բորբոքուած էր լսած խօսքերի ազդեցութենէն : Այդ վերջին հարուածը այնքան բուռն և խիստ էր , որ դուցէ սպառէր նորա զօրութիւնը , եթէ մի միակ յոյս մնացած չը լինէր տարակուսել եւ երկբայել

դեռ եւս , թէ գուցէ լաւ չ'էր լսել մօր
խօսքերը : Ո՛չ , ո՛չ , անկարելի էր որ նորա
մայրը հակառակած լինէր դստերը եւ մը-
տածէր յանդիմանել նորա այն վճռական
գործը՝ որ կատարել էր իւրեանց պատուոյ
համար : Այդ խղճուկ հոգին հիւանդ էր եւ
հեշտիւ գրգռուած էր . նա չը կարէր ընդու-
նել առաջարկած ճանապարհորդութիւնը եւ
անհամբերութիւնը անտարակոյս մղում էր
նորան անդր քան իւր մտածութիւնը : Ահա
այսպէս էր մտածում Մագթաղինէն , բայց չ'էր
կարող այս վայրկենիս դառնալ դէպի իւր ան-
ողորմ մայրը : Նա զգում էր որ իւր արիութիւնը
անկեղծապէս և պարզ կերպիւ վարուելու հա-
մար կարօտ էր քաջալերութեան , ինչպէս այն
բթացած զէնքը՝ որ քուրայում կարմրացնելուց
յետոյ կրկին կարծրանալու համար կարօտ է
կենդանի ջրոյ մէջ ձգուելու :

Մագթաղինէն գնաց դէպի փոքրիկ ծիւլի-
էթի բնակարանը , ուր շատուց այցելութեան
չ'էր գնացել : Այդ բնակարանը այժմ նոյն կէ-
սաւեր նկուղը չ'էր , այլ մի փոքրիկ , բոլորովին
նոր և սպիտակ տնիկ էր , զարդարած յասմակի
ծաղիկներով և ձողաբարձերով . ծիւլիէթ այլ
ևս մինակ չ'էր իւր բնակարանին մէջ , իւր մայ-
րը տիկին Մարտօլիէն նորա հետ էր : Ծիւլի-
էթը չը կարէր այլ եւս ողբալ իւր եղբօր վրայ ,
որովհետեւ օրիորդ Մարսելէթը նորա մասին
յանձնարարական նամակաւ խնդրել էր Պ . Ժա-
վոյնին՝ որ թէեւ իբրեւ կանոն ընդունել էր

երբեք չը կարգալ դէպի ինքը ուղղած յանձնա-
բարական թղթեր, բայց Մագթաղինէինը կար-
դացել էր և ոչ այսչափ միայն, այլ և չ'էր դը-
ժուարացել Լուդովիկոս Մարժօլիէին երկրորդ
գրագրի պաշտօն տալ, յայտնելով նորա ընկեր-
ներին, թէ պատանին նշանաւոր ապագայ ունի:

Մագթաղինէն նստեց փոքրիկ պարտիզի
մէջ ձողաբարձի առջեւ, որոյ վերայ կարմրած
տերեւների մէջ կախ էին դեռ եւս մի քանի
կիսաչոր ողկոյզներ: Անշուք արեւը խնայում էր
իւր ջերմութիւնը. ալեւոր աշունքը մոմռում
էր ախուր ձայնիւ. օդը խոնաւ և ցուրտ էր,
բայց և այնպէս աշխարհի այդ փոքրիկ անկիւնը
վայելուչ էր Մագթաղինէի համար. որովհետեւ
այստեղ գոնէ նա ապահով էր, թէ սիրում
էին իրան. խեղճ տիկին Մարժօլիէն նայում էր
նորան սնապաշտական երախտագիտութեամբ
եւ տարակուսական զարհուրանօք, այն բարեւ
պաշտ անձանց նման, որոնք նկատելով սուրբ
պատկերի հրաշագործութիւնքը իրեանց օգտի
համար, դեռ եւս մտածում են, թէ արդեօք
նա՞ է գործում հրաշքը: Որ ինչ վերաբերում է
Ժիւլիէթին, այդ փոքրիկ և զուարթուն աղաւ
նին, այնքան ընտելացած էր արդէն օրիորդի
հետ որ՝ գնաց նստաւ նորա առջեւ, արմուկ-
ները դրաւ իւր բարերարուհւոյ ծնկաց վերայ,
գլուխը թեքեց դէպի նորա օւտը եւ սկսեց
շաղփաղփել:

Մատաղ աղջիկը մտերմական խորհրդակ-
ցութիւն ունէր Մագթաղինէի հետ և միան-

գամայն նշանաւոր աղաչանք դէպի նա : Բանը իւր եղբօր մասին էր , որ այս միջոցին պիտի գար և որուն Մագթաղինէն դեռ եւս լաւ չէր ճանաչում , որովհետեւ Լուդովիկոս Մարտօլիէն հապիւ թէ տեսած էր օրիորդին : Ժիւլիէթը արտասուախառն ծիծաղով սկսեց պատմել , թէ Լուին աշխարհի ամենամեծ վայրենին է և թէ օրիորդ Մարսելէթի անունը միայն նորան այնպէս վախեցնում է որ՝ մինչ այժմ ոչ մի կերպիւ չ'են կարողացած արգիլել նորա փախուստը տանից ամեն անգամ , երբ կ'իմանար թէ օրիորդը իրանց տունը պիտի գայ : Բայց Մագթաղինէի բարեհոգութեան վերջին ապացոյցը արդէն յաղթել էր նորա երկչտութեան եւ այժմ նա ինքը խնդրում էր թոյլ տալ տեսնալ իւր ընտանեաց պաշտպան բարի ոգուն և հեղուլ նորա առջեւ իւր նուիրական երախտագիտութիւնը : Ժիւլիէթը աղաչում էր մնալ եւ սպասել եղբօր գալուն : Մագթաղինէն կամաւ և հաճութեամբ ընդունեց այդ խնդիրը :

Էլէս օրէն յետոյ Լուի Մարտօլիէն կանուխ դարձաւ տուն , նա սաստիկ փութացել էլ , որպէս զի չի կորուսանէ այցելուհոյն տեսնելու պատեհութիւնը : Այն ինչ առաջին քայլը գործել էր , տարակուսութիւնը տիրեց նորան . պարտեզը այնքան փոքր էր որ՝ Մագթաղինէն արդէն նորա առջեւն էր եւ պատանին նորան տեսնում էր կարծես թէ կից իւր հետ : Այն կենդանագիրը՝ որ պատանւոյ մայրը եւ մատաղ քոյրը պատկերացուցել էին նորա առ-

ջեւ իբր բարերարութեան անձնաւորութիւնը, Լուի Մարտօղիէին համոզել էին կիսով չափ միայն, բայց այժմ նորան տեսնելով, յիշեց նա այն պահապան հրեշտակները, որոնց հաւատալ ուսուցել էին իւր երեխայական հասակում: Սա էր այն աներեւոյթ պաշտպանը՝ որ օրիորդի շէկ մազերի և շնորհալից դէմքի տակ պահուած, ծննդենէ մինչ այժմ հսկում էր նորա վերայ եւ փրկել էր նորան փորձութեան եւ նախաւ տանաց դժբախդութիւնից: Լուին ողջունեց օրիորդին գողալով:

Մագթաղինէն կը դիտէր նորա դալը, ծիւլիէթը սեղմում էր եղջօր ձեռը, արմուկով կը մշտէր նորան եւ կը կծէր իւր շրթունքը, որպէս զի չը ծիծաղէ խղճուկի շփոթութեան վերայ: Օրիորդը նոյնպէս դժուարանում էր չափաւորել իւր զուարթութիւնը եւ մինչ նորա հայեցուածը ընկաւ այդ երիտասարդի խոշոր և դեռ եւս սեւ և փապարոտ ձեռների վերայ, մինչ տեսաւ այդ երաշխեպքը աշխատութեան և խղճութեան, նա զգաց որ՝ արտեւանունքը լցւում էին արտասուքով: Լուի Մարտօղիէն բարձրահասակ տղայ էր, ոչ այնքան գեղեցկադէմ, որքան վայելչադէմ: Նորա ընդհանուր դիմագրութիւնը յայտարար էր անկեղծութեան, միայն այս միջոցին շփոթուած հայեացքը հակառակ կարծեաց պատճառ կարէին լինել: Բարեբախդաբար փախչելու համար նորա կարողութիւնը այժմ այնքան նուազել էր՝ եթէ թոյլ տային անգամ, նա դեռ եւս

կը տարակուսէր, որովհետեւ անհամբեր ցանկութիւնը տուորում էր նորան, որպէս զի շուտով լսէ պահապան հրեշտակի ձայնը։ Եւ ահա այդ հրեշտակը, տեսնելով որ՝ պատանին չ'էր կարող նորից իրան մօտենալ կամ իւր հետ խօսել, չ'էր կարող, միով բանիւ, յաղթել իւր երկչոտութեան, ինքը ողորմեցաւ եւ մի քանի քայլ յառաջ գնաց դէպի նա, բայց նոյն պէս շփոթուած այն մասին, թէ ինչ կարէր ասել։ Վճռեց ձեռը մեկնել ՄարԺօլիէնին։ Այս անգամ պատանին երկչոտութիւնից անցաւ դէպի մոլեգին յանդգնութիւն, նա նշուածեց այդ սիրունիկ ձեռը եւ սկսաւ համբուրել։ Երախտագիտութեան համբոյրները անուշութեամբ լցուցին Մագթաղիէնին սիրտը։ Յուզուած այդ քաղցր զգացմունքով, նա միտը բերեց, թէ Բեռնարը երբեմն իրաւունք կ'ունենար նախանձելու։

Երբոր օրիորդը և պատանին նստեցան որթատունկի տակ ծիւլիէթի մօտ, որ մնացել էր նորանց սպասելու, մի միջոց լռութիւն յաջորդեց, որովհետեւ ՄարԺօլիէի սիրտը այնքան զեղուն էր որ՝ չը գիտէր թէ ինչից սկսէ զայն բացատրելու։ Քոյրը բոլորովին անշփոթ և անտարոյս, թէ եղբօր ազդեցութիւնը Մագթաղիէնի վերայ բարեգուշակ էր, վճռեց հաւատել և հակելով դէպի բարեկամուհւոյ ականջը կամաց հարցուց, թէ գուցէ գոհ չ'էր նա իւր եղբորից։ Իսկ Լուին հարիւրապատիկ առաւել կը ցանկար փոխանակ խօսելու, ծունր իջանել

իւր բարերարութեան առջեւ կամ կրկին բռնել
այն ձեռնիկը, որ մի ժամ առաջ ունէր իւր
ձեռների մէջ. բայց այդպիսի ցանկութիւնը
արդէն անգործագրելի էր: Այնու ամենայնիւ
նա փորձեց մի քանի խօսք թոթովել եւ ան-
դէն իսկ յուսահատեցաւ, չը կարելով յայտնել
իւր հոգու խորին և սաստիկ զգացողութիւնքը:
Այն ակնկուռ հայեցումածը՝ որ նա բեւեռել
էր այժմ Մագթաղինէի վերայ, պարտաւորեց
թիւլիւթին վերջաբանել եղբօր խօսակցութիւ-
նը: Երկրորդ անգամ Մագթաղինէն խղճահա-
րեցաւ, հրեշտակը կրկին օգնեց պատանւոյն.
նա սկսեց խօսել և բացատրել, թէ իւր մար-
դասիրութիւնը դէպի նորա ընտանիքը բոլորո-
վին բնական բան է և թէ աւելորդ է համա-
բուժ խօսել անգամ դորա վերայ, այլ սպա-
սում է նորանից առաւել բարութիւն քան որ
լոկ խօսքերը կարէին լինել. վերջապէս իւր սո-
վորական անկեղծութեամբ խոստացաւ փորձել
մի օր նորա երախտագիտութիւնը: Լուի Մար-
ժօլինէն, ուրախութեամբ յափշտակուած, եր-
կու ձեռքով կալաւ սիրելի քրոջ գլուխը և ա-
մենայն զօրութենէ համբուրեց. կայտառ եւ
խորամանկ աղջիկը, պատճառելով եղբօր ըն-
թացքը, հարկ համարեց կռուիլ նորա հետ,
որպէս զի յաղթէ նորա մնացորդ երկչոտու-
թեան և սքանչելապէս յաջողեցաւ. որովհե-
տեւ Լուին ոգեւորուեցաւ առանց բնաւին
տարակուսելու քրոջ դիտաւորութեան մասին
եւ այնուհետեւ խօսք ու զրոյցը նրանց մէջ

դուարձութեամբ շարունակեցաւ :

Մագթադինէն խաղաղ եւ անոյշ հաճութեամբ լսում էր նրանց խօսակցութիւնը , ունկնդիր էր մանաւանդ թիւլիէթին՝ որոյ ձայնը յիշեցնում էր նրան այն զուարթ երգը՝ որ դարունքին լսվում է անտառաց եղերքում : Մատաղաշ աղջիկը օրըստօրէ գեղեցկանում էր եւ նորա ծաղիկ հոգին փթթում շնորհալից վայելչութեամբ : Երջանիկ էր , եթէ մի օր կը սիրէին նորան այդ գեղազարդութեան և հոգւոյ ձիրքերի համար : Իսկ Լուի՛ն : Սա իւր կեանքի այն կարճատեւ շրջանն էր անցնում , երբ մեր ժամանակի մարդիկ դեռ եւս կարեն սիրել , որովհետեւ աշխարհը եւ կեանքը չ'են ցուցած նրանց , թէ ինչ պէտք է առաւել քան սէրը նախադաս համարել : Եթէ այդ քըսանամեայ հասակում նա սիրէր , գուցէ հաւատարիմ մնար իւր տղայական երազներին , մինչդեռ այն կարծեալ կարեւորութիւնը , որոյ օգնութեան միշտ հետամուտ են անտիական մարդիկ , չ'էր բացել նորա հոգւոյ դուռը դէպի թշնամի յօժարութիւնքը և փառասիրութիւնը , ագահութիւնը . վայելչասիրութեան եւ հարստութեան ծարաւը չ'էին պաշարել և ըստ պառել նորա սիրտը : Ահա այսպիսի բարեմիտ խորհրդածութիւններով զբաղուած էր Մագթադինէն , մինչ գիշերուայ մօտենալը հանեց նրան ախորժ մոռացութենից՝ որոյ մէջ ընկըմուած էր երկու ծաղկահաս ստեղծուածների խօսակցութեան պատճառաւ : Յիշատակը այ-

նուհետեւ ներկայացուց նրան այն անողորմ տեսարանը՝ որ առաւօտուն զինքը հալածել էր տանից . նա կրկին մտածեց իւր մօր վերայ եւ կամեցաւ գառնալ տուն :

Սաստիկ եռանդով նա ուզում էր տեսնել իւր մօրը , այն ապերախտ և պաշտելի մօրը՝ որոյ խօթացած հոգին անձուկ փափաքանօք կամէր փորձի տակ դնել և եթէ դիպուածը 'ի դերեւ հանէր նորա յոյսը , իմանալ գոնէ , թէ ինչ նոր սլաք էր պահում իւր դստեր համար : Բայց 'ի զուր փութացուց նա իւր քայլերը , զի ահա արուարձանը անցնելուն , առաջ մի քանի խեղճ կանայք ճանաչեցին նորան եւ կասեցուցին , յետոյ այն երեխայք՝ որոնք չ'էին մոռացել փայլուն ոսկիները , վազեցին եկան ամէն կողմից եւ քաղցած ճնձղուկների պէս փոփսալով և ճղալով շուրջ պատեցին նորան , առանց սաստիկ աղմուկ յարուցանելու : Մագթադինէն անհանգիստ հոգւով շարունակում էր իւր ընթացքը միշտ առաջը նայելով եւ կասկածելով թէ մի գուցէ հանդիպի որ եւ է քաղաքացւոյն՝ որ նորա ողորմութիւնների գաղտնիքը ստուգելով , գուշակէ նմանապէս եւ նորա հարստութեան գաղտնիքը : Նորա մէջ մնում էր դեռ եւս սիրոյ պատկառանք , ըստ որում այդ երկիւղը ոչ այնքան իւր համար էր , որքան Բեռնարի համար՝ որոյ հրաժարուելու իսկական պատճառը չ'էր ուզում հռչակել :

Բայց ահա՛ ճակատագիրը՝ որ երբեմն ար-

դարութեամբ է վարւում, այլապէս էր պատ-
ուիրել: Վերջին անգամ իւր ճանապարհում
նա հանդիպեց այն մարդուն՝ որոյ մասին կա-
րէր կանխատեսած լինել: Փողոցի անկիւնը
հասած, մինչ ուղում էր կողմնային փողոցը
անցնիլ, նորա առջեւ յայտնուեցաւ բժիշկ
Դեկէնը: Այդ պատուական, հետաքրքիր եւ
միշտ համեստաբարոյ անձը պարտուպատշաճ
ակնածութեամբ ողջունեց օրիորդին և անցաւ:
Անտարակոյս քաղաքի այդ հեռաւոր տեղում
նա կարէր դիպուած օրէն հանդիպել մանաւանդ
որ՝ խեղճերի թաղում այդ միջոցին յիրաւի
ջերմով հիւանդ կար: Մագթաղինէն շատ հե-
ռի էր մտածելուց, թէ բժիշկը նորա հետքից
էր գնում, ինչպէս երեխերքի խումբը, արուար-
ձանը մտնելու սկզբից: Բայց եւ այնպէս նա
սարսափեցաւ և մի տարօրինակ ազդեցութիւն
դգաց. նրան այնպէս թուեց, իբր թէ կոր-
զում էին այն վերջին քողը՝ որով նա ծածկել
էր իւր սիրտը և թէ ամէնքը տեսնում էին նո-
րա վերքի խորքը: Նա հասկացաւ որ՝ բժիշկը
դիւրաւ կարէր տեղեկանալ նորա ամօթոյ և
դժբախդութեան անցքին, և թէ նորա շնոր-
հիւ այդ լուրը հասարակաց եղած լինէր:

Եւ յիրաւի երկրորդ օրը Մագթաղինէի սի-
րուն ձեռներով սփռած արքայաւայել ողոր-
մութիւնների հռչակը տարածուեցաւ ամբողջ
քաղաքի մէջ: Հիւսիս, հարաւ, արեւելքից
արեւմուտք մի գոյիւն էր, թէ օրիորդ Մար-
սելէթը խելագար է: Ի՞նչ չէին խօսում այն

յիսուն օսկւոյ մասին , որ մի նուագում միայն
պարգեւել էր զաւակօք բեռնաւորուած մի
խեղճ մօր : Մարդ չըկայ , որքան և սովորաբար
բարեգործ , որուն այդ առատաձեռն ողորմու-
թիւնը չըվըդովէր բարեպաշտական սրտմտու-
թեամբ : Օրիորդ Մարսելէթը չափազանցում էր
ողորմութեան մէջ , օրիորդ Մարսելէթը վատա-
համբաւում էր հարուստների ամենափափուկ
բաղձանքը : Ի՞նչ տարօրինակ ձեւ է ժառան-
գութեան այսպիսի գործածութիւնը , Ի՞նչ այ-
լանդակութիւն է , ի՞նչ յիմարութիւն է , ա-
սում էին ոմանք : Ո՛հ , հառաչում էին միւս-
ները , ի՞նչ գաղտնիք է այդ , միթէ բնական
բան է մի միլիօն կամ փոքր ինչ պակաս հարըս-
տութիւնը կամաւ այդպէս վաանել և ո՞չ ապա-
քէն սոսկալի պէտք է լինին այդ զարմանալի
ողորմածութեան պատճառները : Այսպէս յուզ-
մունքը , փոխադարձ հարցութորձերը չ'էին դա-
դարում . և ամենքը նոյն իսկ խորագէտներն էլ
մոլորում էին խաւարի մէջ : Յայտնի էր միայն մի
բան և այն՝ ահագին խորհրդածութեամբ ծած-
կուած , թէ օրիորդ Մարսելէթին առաւել սի-
րելի էր իւր հարստութիւնը աղքատաց սփռել ,
քան թէ բաշխել Բեռնարին , իւր նշանածին :

Յերաւի բժիշկ Դեկլէնը չըկարէր պատմել
առաւել քան զոր ինչ գիտէր մինչ այժմ : Բայց
ի՞նչ գիտէր նա՝ թէ օրիորդ Մարսելէթը քա-
ռասուն հազար ֆրանք եկամուտ չ'ունէր ար-
գէն , մինչդեռ միւս կողմից հիմնաւոր պատ-
ճառներ ունէր կարծելու , թէ այժմ իսկ նա

ուներ այդ հարստութիւնը : Բժիշկը բաւական
աղնիւ մարդ լինելով, խղճմտանօք վարուեցաւ
և չըկամեցաւ հռչակել որ և է վստահութիւն
կամ մտերմութիւն դէպի ինքը, որ չ'էր ստա-
ցել բնաւին : Զ'ուշացաւ նա այցելել տի-
կին Մարսելէթին՝ որոյ խորհրդաւոր հիւան-
դութեան օտարոտի վիճակը բժշկի քունը կըտ-
րել էր : Մագթաղինէն՝ որ առաջին անգամի
պէս պարտաւոր էր առաջնորդել բժշկին դէ-
պի մօր սենեակը, այն ինչ տեսաւ նրան, նոյն
սարսափը և նոյն կասկածանաց ազդեցութիւնը
զգաց, հանդերձ մի փոքր չարայուզութեամբ՝
որուն չ'էր կարում յաղթել, զի թէեւ ոչինչ
չուէ հասած չըլինէր նորա ականջաց բժշկին
հանդիպելուց յետոյ, այնու ամենայնիւ ա-
ներկբայ էր որ նա խօսել էր : Իսկ բժիշկը ա-
մենեւին ուշ չըդարձուց դէպի այն պարագայ-
ները, որոնք պարզապէս նկարուած էին օրիոր-
դի տենչալի դիմաց վերայ : Մի կարճ խօսակ-
ցութիւնից յետոյ, նա արդէն նստած էր տիկին
Մարսելէթի մօտ, առանց որ և է ընդգիմու-
թեան վերջինի կողմից. երկարօրէն քննում էր
նրան եւ յօնքերը խոնարհեցնելով մտածում
էր առանձին ուշադրութեամբ, կրկին քննում
էր և իբր նոր և երկիւղալի պատճառներ ու-
նենալով, չ'էր ուզում հեռանալ նրանից :
Վերջապէս վեր կացաւ, խորաքննին ձեւով
առաջարկեց մի ըմպելի որ ռամկական անուն
մի ունէր, որոյ անօգուտ լինելը իրան իսկ կա-
տարելապէս յայտնի էր եւ հառաչանօք վեր

առաւ իւր գաւազանը։ Նա գիտէր որ Մագթաւ
ղինէն ուղեկից էր լինելու նրան դէպի դուռը։

« Պարին, ասաց օրիորդը, ես քաջասիրտ եմ,
ի սէր Աստուծոյ մի թաքցնէք ինձնից ձեր
կարծիքը

— Գնացէ՛ք Իդալիա, գոչեց բժիշկը, և առանց
օրատասխանի սպասելու, հեռացաւ։

— Մագթաղինէ՛, աղաղակեց հազարապետի
այրին, այդ մարդը կրկին խօսեցաւ արդեօք
Իդալիոյ մասին։

— Այո՛, խօսեցաւ, մայրիկ, կը հաճիք եւ
կ'ընդունիք խոհեմութեամբ այդ խորհուրդը
.

— Ահա՛նադիկ բժիշկներ, միջահատեց տիկին
Մարսելէթը տկար ձայնիւ և ՚ի խորոց սրտի,
ուղարկում են Հռովմ մեռնելու, թէեւ սորա
համար հարկաւոր լինէր երկինքը այլակերպել,
միայն թէ չը փոխէին իւրեանց կարծիքը։

— Աւա՛ղ, ասաց Մագթաղինէն, տեսնում եմ
որ դուք այդ մտքով բոլորովին պաշարուած էք։

— Զղջումը հեռի է քեզնից, դուստր իմ,
կրկնեց այրին դառնութեամբ, բայց և հեռի է
ինձնից քո փիլիսոփայութիւնը։

Մագթաղինէն մի քանի վայրկեան մնաց լուռ
և յետոյ կրկին խօսեցաւ, ջանալով բռնել հի-
ւանդի ձեռք։

« Մի գուցէ քէն պահած լինէք դէպի ինձ
և միթէ յիշաւի է որ

Նա մնաց այս խօսքի վերայ և կարճեց իւր
մորմոքը ։

— Ի՞նչ էք ասում, նորէն հարցուց տիկինը անհոգութեամբ. եթէ ես զղջայի կամ ամսոսէի, ինձ համար չ'էր լինելու այդ. ինձ բնական է այժմ անտարբեր լինել դէպի հարրստութիւնը և չքաւորութիւնը, մինչդեռ քաջ գիտեմ որ իմ կեանքս արդէն սակաւօրեայ է. Դու առատապէս ճանապարհորդութեան ամենայն ծախքը կ'անէիր ողորմելով ինձ, բայց ես անյոյս եմ իմ առողջութիւնը վերականգնելու մասին. Ուրեմն խոստացիր ինձ այլ իմն կերպիւ կատարել այդ ողորմութիւնը, խոստացիր յետ իմ մահուան ամփոփել իմ մարմինը Բելֆօրում՝ որ իմ ամուսնոյ վերջին զօրատեղին էր. Նորա նման կը մեռնեմ ես մի վերքից, որ ստացայ ոչ թէ պատերազմի մէջ, այլ կեանքի պարագայից դէմ ճակատամարտ տալուս. Ո՛հ, չը գիտեմ ես, ի՞նչ կը գործէր նա, մեզ այսպիսի խղճութեան մէջ տեսնելով. . . . Չը գիտեմ նմանապէս ինչպէս կը վարուէր նա այդ ժառանգութեան հետ:

— Ո՞ւր է թէ կամօքն Աստուծոյ կենդանի լինէր նա, աղաղակեց Մագթաղինէն. դուցէ նա առաւել լաւ վարուէր, քան թէ ես վարուեցայ:

— Բաւական է, ասաց այրին, այսօր աւելի ինչ չը կամիմ խօսիլ. Քո հայրը այնպէս կը գործէր, ինչպէս դու գործեցիր:

— Թողնենք այժմ ինչ որ իմ հայրը կարէր գործել, ասաց Մագթաղինէն ազդու ձեւով. Որքան կարողացայ հասկանալ, դուք այժմ ձեր

մահու սպառնալիքը խօսեցիք ինձ, կեանքը ան-
տանելի է ձեզ, բայց ինչպէս էք կարծում,
մայրիկ, արդեօք նա քաղցր է ինձ: Եթէ այն
անցածի յիշատակը, որ միայն մի վայրկենի ցը-
նորք էր, ձեզ բոլորովին պաշարել է, քանի ա-
ռաւել վիշտը իբրեւ հրացայտ շրջան տառապե-
ցնում է իմ կեանքը, մինչ տեսնում եմ որ՝
դուք հիւանդ էք և չէք ուզում առողջանալ:
Բժիշկը առաջարկում է ձեզ գնալ ուրիշ եւ
բարեխառն կլիմայի մէջ բնակել, իսկ դուք ինձ
ասում էք, թէ այլ ճանապարհորդութիւն կը
ցանկայիք կատարել: Կատարե՞նք ուրեմն ըն-
կերութեամբ մեր հոգւոյ ճանապարհորդու-
թիւնը: Ո՛հ, ես բոլորովին պատրաստ եմ:
Շղթան ծանրացաւ արդէն իմ վերայ և աղա-
տութիւնը փափաքելի է ինձ, որքան և յայտ-
նի լինէր ինձ նորա անկարելիութիւնը: Ասում
են, թէ հոգին ազատ է, բայց դուք տեսնում
էք որ այդպէս չ'է, որովհետեւ մարդիկ չ'են
կարող մեռնիլ, երբ ուզում են: Ինձ ակնե-
րեւ է այժմ, որ ձեր սիրտը կտրուել է ինձնից.
դուք՝ որ մինչ այժմ ձեր հոգին միաւորել էիք
իմ հոգւոյ հետ, հրաժարուել էք ինձնից և այ-
լոց պէս մատնիչ և դաւաճան էք դարձել ինձ:
Զ'եմ գանդատում ձեր անգթութենէն, ներու-
ղամիտ եմ դէպի ձեր ցաւը, բայց հարկ էր
արդեօք որ այդ ցաւը առաւել դառն և ան-
արդար լինէր քան իմը: Ոխակալութիւնը, ե-
թէ ներելի լինէր ձեզ ունենալ, պէտք է ար-
դեօք ընկնէր իմ վերայ, որ առաջին վերաւորն

է ձեր յիշած ճակատամարտի։ Հարստութիւնը, այդ ատենի հարստութիւնը յանկարծ փայլեց ձեր աչաց առջեւ և իսկոյն աներեւութացաւ։ Ինչո՞ւց զրկուեցիք դուք, — մի երազից, իսկ ես ի՞նչ կորուսի, — ոչինչ։ Ի՞նչ են նշանակում իմ ունայնացած սէրը, իմ անարգ անուրջը։ Ի՞նչ են նշանակում իմ անձկութիւնքը, արտասուքը և ամօթը — ոչինչ։ Ո՛հ, ձեր կեանքը միշտ դաժան է եղել և այն պատիւ տեսիլը՝ որ յանկարծ դէպի ձեր սիրտը ուղղեցաւ, անյագ գետին դտաւ այն տեղ մի ժամու մէջ, և այնքան զօրացաւ որ արդէն անձեռնհաս էք նրան ձեր սրտից կորզելու համար։ Աղաչում եմ ձեզ, մայրիկ, ժողովեցէք ձեր ուշք ու միտքը . . .

Հազարապետի այրին շատուց արդէն լսում չէր դստեր խօսուածքը։ մտախոհութեան մէջ ընկղմուած՝ ինքն իրան հետ խօսում էր ինչպէս իւր սովորութիւնն էր, բայց ահա դրստեր վերջին խօսքի վերայ սկսեց գլուխը շարժել։ « Ուրեմն՝ Զրանսիայից հրաժարուելը մեր կամքից էր կախուած, ասաց այրին մեղմ ձայնիւ եւ եթէ այդպէս է, պետք էր Նօտարի հաշուեանից դուրս եկած օրը չուէինք դէպի Իդալիա։

— Ո՛հ, մայրիկ, գոչեց Մագթադինէն, քանիցս ճգնեցայ ես իմանալ, թէ ի՞նչ էր արդեօք ստիպել Օնօրէ Մարսելէթին այդ ժառանգութիւնը մեզ թողնել և այժմ միայն հասու եղայ։ Նա գուշակել էր այն չարիքը՝ որ մեզ գործելու էր, նա գիտէր հարստութեան զը-

Ժոխային զօրութիւնը և իւր վրէժը որ բոլոր պատուաւոր մարդկանց դէմ էր՝ մեր վերայ կամեցաւ կատարել ու :

Ը .

ԱՅն առաւօտուն օրիորդ Մարսելէթը գընացել էր Փարիզ մի քանի կարեւոր գործեր տնօրինելու իւր խորհրդատուի, առաջնորդի, հաւատարիմ բարեկամի և գանձապահի, մեծապատիւ եւ փոյթեռանդն Նօտարի Պ. Օնեղիմ Ժավոյնի հետ : Սա իւր գրասենեակումն էր բոլորովին պատրաստ և ճիշդ սովորական սեւ ու սպիտակ շորերով . ուստի մինչ նկատեց իւր պաշտպանութեան ենթակայ օրիորդի մտնելն, յանկարծ վեր կացաւ, յայտնի երեւում էր որ՝ նա սաստիկ շփոթուած էր եւ չվ գիտէ, թէ ինչ էր այդ շփոթութեան պատճառը, օրիորդի քառասուն հազար ֆրանք եկամուտը, թէ նորա խարտեաշ մաղերը և երկնագոյն աչկուները և կամ այդ երկու վայելագեղութիւնքը միասին : Ո՛վ չը գիտէ, թէ շատ անգամ չար միտքը սկզբնաւորութիւն է որ և է բարի մտքի : Մարդկային սիրտը իբրեւ պարզիչ գործիք ընդունում է սեւ ջրային նիւթ եւ բղխում է երբեմն պարզ և մաքուր ջուր :

ինչ և իցէ, որովհետեւ Մագթաղինէն քա-
նիցս անգամ արդէն եկել էր առաւօտուն Նո-
տարի գրասենեակը և նորա առջեւ նստել էր
իբրեւ մի մատղաշ Թագուհի իւր նախարարի
մօտ, ուստի Պ. Ժափոյնը փորձիւ գիտէր, թէ
հրապիսի իմաստուն ձեւով պէտք էր վարուիլ
նորա հետ։ Այսպէս նա սկսեց խօսել նախ
և առաջ նորա դժուարալոյծ գործերի մասին,
որոց պատճառաւ օրիորդը ստիպուած էր
գալ իւր գրասենեակը և ՚ի հարկ է պէտք է
դգուշանար ուրիշ նիւթերի վերայ խօսելուց,
Բաժանորդութիւն, պարտատոմս, առք, վա-
ճառք, դաշնագիր, ապահովութիւն, անշարժ
գրաւ, ահա այս խօսքերն էին կարկուտի պէս
Թափուում Մագթաղինէի շուրջը, որ արդէն
տաղտկացած էր և անզգայացած։ Խորամանկ
Նոտարը երեք ամբողջ ժամ առանց միջադա-
տելու կարէր այդպէս շաղակրատել և վկայու-
թիւն բերել, թէ իրանից լաւ գանձապահ
չըկար աշխարհում և թէ Օնորէ Մարսելէթի
կտակած հարստութիւնը նորա ձեռնում տաս-
նապատկելու էր, — եթէ Մագթաղինէն յուսա-
հատութիւն ցոյց տալով, շնորհ չը խնդրէր
նրանից շահաւորելէ դադարելուց։

Այդ դիպուածը Դեկտեմբեր ամսոյ մէջ
լինելով, Պ. Ժափոյնը մեղմիկ մօտեցուց Մագ-
թաղինէի Թիկնաթուր դէպի հրաբորբոք կրա-
կարանը. և մինչ օրիորդը իւր մանրիկ ոտները
տաքացնում էր, ինքը գաղտագողի նրան նա-
յելով, պատրաստեց մի քանի թղթեր՝ զորս

պէտք է ստորագրէր օրիորդը : Այդ թղթերը առաջարկելու ժամանակ Նօտարի ձեռք սկսեց այնպէս շարժիլ, իբր թէ ներքին յոյզից դողդողում էր և այն պատճառաւ նա համարձակեցաւ միայն ասել օրիորդին, թէ ցուրտը ուրիշ կանանց տգեղացնում է, իսկ նորան, ընդ հակառակն, գեղազարդում է և թէ նա այժմ վարդի պէս պայծառ և զուարթ է : Օրիորդը չը կարաց արգիլել իւր ժպիտը և ո՛վ գիտէ, թէ այդ ժպիտը ինչ յիմարութիւններ գործել կուտար թափոյնին, եթէ Մագթաղինէն յանկարծ վեր չը կենար տեղից :

Գրագիրների սենեակը անցնելու ժամանակ օրիորդը կանգնեցաւ Լուդովիկոս Մարժօլիէի մօտ, նա ուրախ էր որ՝ նորա ձեռքի մէջ տեսնում էր իրմէ ստացած գրիչը եւ ոչ առաջուայ բրիչը : Պատանին եռանդուն աշխատութեամբ պատրաստում էր մի ցանկ, զուարթարար եւ սքանչելի գործ, որուն բոլորովին անձնատուր եղած, հազիւ նկատեց որ մի նուրբ ստուեր հակել էր իրա քամակից և մինչ դարձաւ եւ տեսաւ օրիորդ Մարսելէթին, նորա սեւ աչկունքը փայլեցին յանկարծահաս լուսով և օտարօտի հայեցուածք ուղղեցաւ դէպի բարերարուհին : Միւս գրագիրները խորամանկ ուշադրութեամբ ղննեցին իւրեանց նոր պաշտօնակցին՝ որ կարէր պարծիլ այդ սիրուն, մատղաշ եւ հարուստ բարեկամուհւոյ ներկայութեամբ : Պ. Թափոյնը ականբեւ անհամբերութեամբ յետկոյսը կեցած՝ նկատում էր զգու-

շութեամբ թէ Մագթաղինէին եւ թէ նորա պաշտպանութեան ենթակայ դրագրին : Օրիորդը դժգոհ էր որ զինքը շրջապատած անձինքը տենչալի հայեացքով նայում էին եւ նորանց թաքուն խորհուրդները պարզ երեւում էին , ուստի նա ստիպուեցաւ դուրս ելնել , բայց ահա Լուին աղաչական նշանով պահեց նրան . վաղվաղակի գնաց դրասեղանի վերայից առաւ մի փոքրիկ տուփ , և որովհետեւ ինքը այս երեկոյ վերադառնալու չէր Սէն-Դէնիս , խընդրեց Մագթաղինէից այդ ընծան , իւր աշխատանաց առաջին երախայրիքը տալ իւր քոյր ծիւլիէթին : Օրիորդը խոստացաւ կատարել այդ խնդիրը :

Եւ այն ինչ դարձաւ նա Սէն-Դէնիս , առաջին հոգսը եղաւ տանել ծիւլիէթին տալ նորա եղբօր ընծան : Փոքր ինչ անհանգիստ էր նա ճանապարհում , որովհետեւ Մարթօլիէի յանձնարարութիւնը օտարոտի էր երեւում նորան , իսկ նորա հայեցուածք , մինչ աղաչում էր կատարել իւր խնդիրը , ակամայ շփոթում էր նորան խորագոյն մտածութեամբ : Թէեւ երեկոյեան ժամանակը դեռ եւս մօտ չ'էր , այնու ամենայնիւ օրիորդը չ'ուզեց երկար մնալ սպիտակ տնակում և ծիւլիէթի խանդաղատ ուրախութիւնը այդ այցելութեան պատճառաւ անգոր էր այժմ ստիպել նրան մնալ , ինչպէս սովորաբար պատահում էր . և այսպէս նա հրաժարուեցաւ յառաջ քան թէ ծիւլիէթը բացել էր խորհրդաւոր տուփը եւ տեսել էր

եղբայրական սիրոյ նուէրը : Մագթաղինէն կարծես թէ վախնում էր որ այն տուփից չ'եւ նէին բարին և չարը միասին , ինչպէս Փանդորի տուփից :

Ի դուր աշխատեցաւ նա 'ի բայց մերժել այդ միտքը՝ որ առաւել ատելի էր քան միւս միտքերը՝ որոնք պաշարել էին նորան այն ժամանակից , մինչ դադարել էր հաւատալ մարդկանց բարեմտութեան եւ աղնուութեան : Անվտարհութիւնը նորա սրտի մէջ մտած , սողում էր ստուերում , իբրեւ մի օձ՝ որ սպրդած լինէր տան մէջ : Թէ ինչո՞ւ էր նա վախնում ծիւլիւթի եղբորից , դեռ եւս չը կարէր ինքն իրան խոստովանիլ , բայց զգուշացաւ նոյնպէս հաւատալուց , թէ իւրան սիրելու զգացումը կարէր լինել միայն քսանեամեայ հասակի յանդըգնութիւն , վտանգաւոր նորա սրտի համար , առանց հաշուի տակ ձգելու իւր հարստութիւնը , որովհետեւ օրիորդը չ'էր կարծում , թէ այնուհետեւ կարէին իրան սիրել այնպէս , ինչպէս սիրում են միւս կանանց . նա այժմ իրան համարում էր հրապոյր և նպատակ , համարում էր տենչանք ամենքի համար՝ որոնց աւարդ երազների կատարումը պէտք է լինէր այն աշխարհում՝ որոյ գեգերանաց նպատակը հարստութիւնն է : Նոյն առաւօտը , լսելով Պ. Ժավոյնի մեծարանքը , որ կարծում էր հրնարիմացութեամբ սքողել իւր յոյսը , օրիորդը միայն ժպտեց . բայց մատաղահաս մարդը , կամ լաւ եւս ասել , այդ երեխան՝ որ ամեն բանով

պարտաւորուած էր օրիորդից : այդ երեկուայ
սովածը՝ որ նորա խնամօք թշուառութիւնից
սպաւնովուած էր , միթէ իր պարտքը ուզում
էր նախատանօք հատուցանել օրիորդին :

Սոսկալի ախտ , կորստաբէր ընազդեցու-
թիւն , անխնայ ծարաւ , որ տանուժէ մարդ-
կանց , ինչպէս կենդանի մօի և արիւնի ծարաւը
տանուժէ վայրենի դազաններին : Ինչո՞ւ Լուի
Մարժօլիէն՝ որ այնչափ ուղղամիտ եւ արի էր
աղքատութեան մէջ , հազիւ այդ չքաւորու-
թենէ ազատուած , հարկ չը համարէր նոյնպէս
հարստութիւն երազել : Ինչո՞ւ նա եւս չը վըճ-
ռէր կարելի օգուտը քաղել այդ յաջող դիպ-
ուածից և խորհուրդ չը դնէր իւր մոքումը ըս-
քանչելի ազդեցութեամբ սիրահարել իւր
բարերարուհուն : Մի միտքը միայն բաւա-
կան է երբեմն սրտի զգացմունքը փոխելու հա-
մար : Բեռնարը նմանապէս մաքուր էր . նա
փառասէր էր երբեմն եւ դժգոհ իւր չքաւո-
րութենէն , բայց և այնպէս հեռի էր անարգ-
ցանկութիւններից : Ազահ տենջանքը չէր ան-
ցուցել նորա աչաց առջեւ իւր հրապուրիչ
հայելին՝ որոյ մէջ բարին և չարը երեւում են
մի և նոյն կերպարանօք , որոյ մէջ մին և միւսը
յայտնուում են իբրեւ պարզամիտների երկ-
պատիկ ցնորք , որոյ մէջ ամենաքաղցր զգաց-
մունքը փոքրկանում են և անհետանում և ոչ-
ինչ այլ եւս մնում չ'է , բաց ի տենչացողաց
սեփական ցանկութեանց փայլումը : Ո՛հ , Բեռ-
նարը անտարակոյս իւր ազնիւ սրտի զայրացու-

Թեամբ կը պատասխանէր, մինչև ի՞նչ և ի՞նչ գար նորան ասելու, թէ մի փոքրից յետոյ նա ուրանալու է իւր աստուածներին, ուրանալու է ինքնիրան եւ թէ ամաչելու չ'է մի օր անպատիւ գործ առաջարկել իւր տարփածուն նորա սէրը դէպի ինքը մշտնջենաւորելու համար :

Մագթաղինէն միջահատեց իւր մտածութիւնքը, որովհետեւ հասնում էր տուն : Օրը խոնարհում էր դէպի երեկոյ : Նա կարծեց ՚ի սկզբան, թէ աչքերը խաբում էին իրան, բայց և այնպէս սաստիկ խռովեցաւ, ըստ որում երեւոյթը յանկարծահաս էր և ակնունքի. եւ ո՞վ էր արդեօք, կամ որո՞ւն էր կարծում, թէ տեսնում էր : Բեռնարի՞ն արդեօք . . . Այո, Բեռնարին : Մագթաղինէի առաջին շարժումը դէպի փախուստ էր, բայց հաղիւ մի քանի րոպէ անցած, նա կասեցոյց իւր գնացքը. նորա կարողութիւնը սպառել էր եւ ամօթը տիրել էր նորան. միայն նա գոհ էր երեկոյեան մութից՝ որ կարէր արգելք լինել նորա փախուստը նրկատելուն : Դարձեալ նա շարունակեց գնալ և դարձեալ վարանեցաւ. տասն անգամ կասեցաւ և վերջապէս ամենամեծ զգուշութեամբ յառաջ գնալով՝ գիշերային աղջամուղջի մէջ, հասաւ տուն : Բեռնարը անհետացել էր :

Ի՞նչ գործ ունէր Բեռնարը այդ բնակարանի մօտ, որոյ առջեւից անցնելուս պարտաւոր էր այլուր դարձուցանել իւր հայեացքը : Երկու պատճառներ ծընան Մագթաղինէի մտքին

մէջ . առաջինը սքանչելապէս համաձայն էր բժիշկ Դեկլէնի մարդասիրական ազդարարութեանց եւ տիկին Լէկուրի քաջածանօթ խորամանկութեան հետ , այն անողորմ կանոնի հետ , որ հնարագէտ կիներ գործէք էր շինել հասարակաց դատողութիւնը դէպի իւր օգուտը դրաւելու համար : Միթէ սորա ազդեցութեան արդիւնքը չ'էր որդւոյ այդ տարօրինակ դարձը : Միթէ սորա խորագէտ թելադրութիւնը չ'էր քաջալերել Բեռնարին գալ այդ տան շուրջը թափառել , ինչպէս մի փտարանդի՝ որ անարդարութեամբ պքսորուած հայրենիքից , գալիս գեգերում է նորա եղբրքը . եւ ո՞չ ապաքէն այդ ամենը գեղեցիկ տնօրինուած էր , որպէս զի ամբողջ քաղաքը կարծէ , թէ Բեռնարը մի յուսահտուր տարփածու էր , որ երբէք չ'էր դադարել հաւատարիմ մնալ օրիորդ Մագթաղինէին և թէ արդարեւ նա կ'ամուսնանար նորա հետ , թէ խեղճ լինէր նա և թէ հարուստ , ուստի եւ յանցանքը այս մասին վերաբերում էր փառասէր օրիորդին՝ որ իւր նորահաս յաջողութեան պատճառաւ յղացել էր եւ նորանոր պահանջներ եւ յոյսեր եւ պքսորել էր Բեռնարին իւր տանից : Մագթաղինէն բառ առ բառ և առանց ամենեւին երկմտելու կրկնում էր մտօք այն հանճարեղ առասպելը՝ որ Բեռնարի մայրը պատմել էր բարեկամաց խնճոյքի երեկոյին , ուրեմն նա լաւ ճանաչում էր տիկին Լէկուրին : Երկրորդ պատճառը , որ Բեռնարը ... բայց չ'է ... Ի՞նչ հեգ-

նութիւն է և յիմարութիւն . միայն առաջինը կարէ լինել ճշմարիտ , իսկ երկրորդը անմիացնորք էր , որ Մագթաղինէի տկար և երկչոտ մոգով միայն կարէր անցանել

Բայց եւ այնպէս նա անկասկած էր որ Բեռնարը զինքը սիրած էր , իւր հոգւոյ լիապատար տարփանքը իրան նուիրած , ամենայն անկեղծութեամբ պատրաստ էր ամուսնանալ նորա հետ , չը նայելով իրենց աղքատութեան , անփոյթ նմանապէս և տիկին Ղէկուրի խուլ ընդդիմութեան եւ զարհուրանաց , զոր զգացել էր որդւոյ կամակորութեան պատճառաւ : Այո՛ , Բեռնարը սիրում է եղել : Կենսական կայծը բորբոքել էր այդ տխուր սրտի մէջ եւ նորա բոցերը անցել էին նորա սառնասառուց կենդրոնը . սէրը մի նոր հրաշք էր գործել և այդ հրաշքը տեւել էր երկու ամբողջ տարի : Խորհրդաւոր և սքանչելի կայծ՝ որ փոքր ինչ առաջ դեռ եւս փայլում էր ապերախտ սրտի մէջ և մի գուցէ այդ կայծն էր յանկարծ ցայտում նորա յիշատակի թերաշէջ մոխրոյ տակից , այդ կայծը՝ որ խղճահարութենէ արծարծուելով , զարթնում էր նորա էութեան խորքում և տանում էր նրան դէպի այդ վըշտացած տունը . . . Ո՛հ , Մագթաղինէն հալումաշ էր լինում տարակուսութիւնից , թէ արդեօք տիկին Ղէկուրը գիտակ էր իւր որդւոյ օտարոտի ընթացքին , կամ եթէ ինքը համախոհ չէր որդուն . ինչն էր արդեօք դրդել Բեռնարին գալ անցուդարձ առնել նորա պատուհանների

առջեւ, Բնէ յուսով էր նա իրան պարարում,
Ամբողջ սոսկալի գիշերը Մագթաղինէն անցուց
մի հարց միայն կրկնելով, Թէ արդեօք վաղիւ
եւս կուգայ Բեռնարը :

Հետեւեալ օրը Մագթաղինէն՝ որ մինչեւ
երեկոյ կարծես Թէ իւր մօր ցաւը լինէր սաա-
ցած և նորա պէս մտախոհութեան մէջ լինէր
ընկղմուած, յանկարծ սթափելով վաղեց դէպի
պատուհանը. — Բեռնարը այն տեղ էր : Բնազդե-
ցական շարժումով օրիորդը դարձաւ դէպի
մայրը . նա ուզում էր իւր վիշտը պատմել եւ
նրանից օգնութիւն խնդրել, բայց այդ սառած
ստուերի տեսքը, որոյ մէջ սէրը դէպի դուստրը
անհետացած էր երեւում, կասեցուց օրիորդի
շրթունքի վերայ նորա թաղծալի հոգւոյ ճիչը :
Բեռնարը երթեւեկում էր փողոցի մէջ, առանց
ամենեւին հայեացք՝ ուղղելու դէպի պատու-
հանը . կարծես Թէ նա չ'էր համարձակում,
բայց և այնպէս գուցէ գուշակում էր, Թէ օ-
րիորդը վարագուրի քամակում դողդողուն ձե-
ռօք բեհեղը պատառում էր : Մագթաղինէն
գիտում էր Բեռնարի ընթացքը այնպիսի ան-
յադ ուշադրութեամբ, մինչ զի շուտով նորա
աչքերը սկսեցին պղտորուել և այնուհետեւ
իբրեւ ընդ մէջ քողոյ կը տեսնէր զայն : Թալ-
կացած վեր ընկաւ նա աթոռի վերայ, երե-
սը ամփոփեց ձեռների մէջ եւ ջանք գործեց
միտքը ժողովել, որ կարծես Թէ խոյս տալու
վերայ էր : Բայց արդեօք Բեռնարի՞ն էր նա
տեսնում : Եթէ ստրջանքն էր նրան առաջնոր-

դել դէպի այս վայրը , միթէ նա կարծում էր , թէ բաւական էր այդ լուռ վկայութիւնը , կամ հերքէ էր նրան յաւէժ թափառել այն տան բոլորտիքը , որ լի էր նորա յանցանքը : Միթէ նա չ'էր բաղխելու այն գուռը՝ որոյ սեամբը յաճախակի անցել էր սիրախօսելով : Միթէ չ'էր գալու ծունր իջանել նորա առջեւ , զոր թշնամանել էր , կրկին նուիրել նորան իւր կեանքը , խոստովանելով , թէ իւր ազնւութիւնը և պատիւը նորա ձեռաց գործն էր և ասել , ինչպէս երբեմն՝ « Դու իմ հոգին ես » : Տէս թէ ինչ զօրութիւն ունի ցանկութիւնը որ՝ Մագթաղինէն նոյն վայրկենին յայտնապէս լսեց դրան բաղխումը , բայց ո՞վ էլ լինէր , Բեռնարը չ'էր , որովհետեւ օրիորդը կրկին մօտեցաւ պատուհանին եւ տեսաւ որ Բեռնարը հեռանում էր :

Տարակոյս չըկար այլ եւս , տիկին Ղէկուրը սպասում էր տանը իւր որդուն , 'ի հեռուստ հսկելով այն խորհուրդի յաջողութեան վերայ , որոյ հեղինակը անշուշտ ինքն էր : Ինչո՞ւ պէտք է Մագթաղինէն հաւատար , թէ Բեռնարը եկել էր ինքնին , որովհետեւ , կրկին ասում ենք , եթէ նրան ստիպել էր խղճմտանաց տաղնապը , նա չ'էր կարող ընդդիմանալ իւր բուռն և թաղծագին բաղձանաց , նա կը մտնէր ներս , ուրեմն նա բոլորովին համաձայն էր մօրը հետ : Երկուքը միասին նոր նենգութիւն էին հնարել օրիորդին խաբելու , բայց ինչպէս , ո՞ւր էր օրոգայթը , ինչ էր նրանց ծածկեալ խոր-

հուրդը , որոյ մասին Մագթադինէն աներկ-
բայ էր :

Միւս օրը անմեկնելի բանդագուշանք տի-
րեցին Մագթադինէին , մինչ նոյն ժամուն , ինչ
պէս անցած երկու օրը , Բեռնարը յայտնուե-
ցաւ նորա պատուհանների առջեւ : Օրիորդը
աննպատակ շրջում էր սենեկի մէջ եւ ժամաւ
նակ առ ժամանակ կանգնում էր մօր առջեւ :
Հաղարապետի այրին քնից զարթելով , յանկարծ
բեւեռում էր իւր տխուր և զայրագին հայեց-
ուածը դստեր վերայ , զարհուրանօք փախչում
էր յետ կոյս : Երբէք օրիորդը այդպիսի յոյշ
չ'էր զգացել իւր հոգու մէջ , այժմ նորա շք-
թունքի վերայ պատրաստ էր ոչ թէ տրտունջ ,
այլ անէծք : Նա թողուց իւր առանձնութիւնը
և ակամայ մօտեցաւ պատուհանին Բեռնարին
տեսնելու : Անարգ սիրտ , ստուերացած սիրոյ
կատակ , ծաղրալի ուրուական , սին կերպարանք՝
որուն նա սիրելի էր : Դառնագոյն ժպիտ փայ-
լեց այնուհետեւ նորա դիմաց վերայ : Ո՛չ , ո՛չ ,
մտածեց նա , ինչո՞ւ կուգայ նա ինձնից թողու-
թիւն խնդրելու , մինչդեռ նորա քաջութիւնը
ամբարտաւանութիւն է : Օրիորդը նկատեց որ ,
Բեռնարը թէեւ ամենեւին չ'էր նայում դէպի
իրանց տունը , բայց անտարակոյս էր որ , նու-
րան տեսնում էին , գուցէ և փափաքում էին .
նկատեց նմանապէս , թէ նորա իւրաքանչիւր
շարժումը և քայլը առանձինն մտադրութեամբ
հաշուած և ուղղած էին և որ առաւելն է , այդ
յանգուգն արշաւանքը գործելու համար նա

նոր օրինակ կերպիւ զարդարուած էր։ Խղճուկ տղայ, մայրը նրան ասել էր՝ « Բեռնար, վա-
յելուչ կազմէ քեզո, և նա երեխայի պէս հը-
նազանդել էր, հանդիստ և ապահով իւր պատ-
րաստած յաղթութեան մասին։ Նոյն միջոցին
և տիկին Լէկուրը, նկարելով իւր ճարպիկ ե-
րեւակայութեան մէջ օրիորդի ապաշաւանքը,
որ իւր որդու միայն տեսքը ազդելու էին նո-
րան, իւրովի ասում էր՝ « Մենք կը յաղթենք
նրան, այսօր նա մեզ անձնատուր կը լինի եւ
ինքը մեզ կը կանչէ ու Ի՞նչ խեղկատակութիւն է,
բայց Մագթազինէն որքան և ծաղրական հա-
մարէր այդ միտքը, այնու ամենայնիւ դեռ եւս
հարցնում էր իրան, թէ մի գուցէ ճշմարիտ էր
այդ, մի գուցէ սա մի պատիժ էր այն ըզ-
գացման՝ որ երբեմն միաւորել էր նրան Բեռ-
նարի հետ, մի պատիժ այն շուտափոյթ և մը-
տադիւր սիրոյն, այն երեխայական մոլեգնու-
թեան, որոնք յափշտակել էին զինքը Բեռնարին
առաջին անգամ տեսնելու ատեն, մի պատիժ
այն անխոհեմութեան՝ որ ծնել էր նրանց մա-
տաղահաս համակրութենէն, այլ ոչ հոգեկան
ցանկութենէն։ Կորստաբեր և ատելի սէր՝ որ
մեռուցել էր Մագթազինէի սիրտը։ Բայց եւ
այնպէս, եթէ այդ սիրտը մեռած էր, ի՞նչ էր
նշանակում օրիորդի բարկութիւնը, նորա
անձկալի ակնկալութիւնը, մինչ մի ակնարկ
արձակեց դէպի այն ձեռք՝ որ նոր ձեռնոցով
զարդարած էր իբրեւ մի պարահանդէսի հա-
մար։ Ինչո՞ւ միտը բերեց նա, թէ այդ ձեռք

երբեմն սեղմել էր իւր ձեռի մէջ կամ ինչո՞ւ
կամաց կրկնում էր մի և նոյն խօսքը , թէ նա
չի գալ մեր դուռը բաղխելու

Թ .

ԵՐԱՌ օրիորդ Մագթաղինէն կը մտնէր
սպիտակ տնակը , Ժիւլիէթը սովորաբար վա-
զում էր նորա առաջ , ողջագուրում էր եւ
այնուհետեւ սկսում էին զուարճալի ձայ-
նարկութիւնք , ծափահարութիւնք , շաղ-
փաղփանք , քրքշանք , որպէս թէ թռչունք
լինէին ճուղղում : Բայց այս անգամ , մինչ
Մագթաղինէն ներս մտաւ , Ժիւլիէթը մնաց
իւր աթոռի վերայ նստած , նորա արտե-
ւանունքը փոքր ինչ ուռած էին եւ ակունքը
փայլուն արտասուօք : Բարեբարուհին մօտե-
ցաւ նրան , Ժիւլիէթը կարմրեցաւ ինչպէս
կեռաս : Այդ խռովութիւնը այնքան տարբեր
էր նորա սովորական զուարթութենէն , որ
Մագթաղինէն անհամբեր հարցուց սպառճա-
ռը : Ժիւլիէթը սկսեց լալ , օրիորդը սախալում
էր որ պատասխանէ եւ ահա փոքրիկ աղջկը
հեկեկանօք սկսեց պատմել , թէ այն օրը , որ նո-
րա եղբայրը Ժափոյնի գրասենեակում մի տուփ
էր յանձնել օրիորդին , որոյ մէջ իբրեւ թէ մի

ընծայ էր ուղարկում քրոջ համար, երեկոյին ինքը դարձել էր տուն դժգոյն եւ բոլորովին շփոթուած: «Նորա առաջին հարցումը, ասաց Ժիւլիէթը, այն եղաւ, թէ բացել էիք արդեօք դուք այն տուփը. եւ մինչ ես բացասական պատասխան տուի, նա գնաց ընկաւ աթոռի վերայ խորին հառաջանք արձակելով: Բայց ես ինքս բացել էի այն տուփը եւ նորա մէջ դրած նամակը՝ որ նոյն միջոցին ձեռքս էր: Լուին այն ինչ նկատեց այդ, իսկոյն խլեց ինձ նից, մտաւ իւր սենեակը և առաւօտուն միայն դուրս ելաւ: Բոլորովին մոլորուած, նա կարծում էր, թէ նամակը պատռել էր, բայց նա մոռացել էր և ես տեսնելով որ կնիքը քակած էր, կարդացի նորա գրուածքը ու վերջին խօսքերը արտաբերելու ժամանակ Ժիւլիէթը ըսկրսեց առաւել եւս լալ եւ աղաղակել դէպի սիրանուէր բարեկամուհին, թէ նա միայն կարէր խափանել վերահաս սաստիկ աղէտը եւ յետոյ կամացուկ նրան ասաց, որ ինչ Մագթաղինէն քաջ իսկ գուշակում էր, թէ նամակը ուղղած էր դէպի օրիորդ Մարսելէթը:

Մագթաղինէն խորին տրտմութեամբ լսում էր առանց ամենափոքր բարկութեան: Նորա կարողութիւնը հատաւ այդ վերջին ցնորքի շնորհիւ, որ անցնում էր ծաղրելով նորան, ինչ պէս այն վատ ընտելացուցած թռչունքը՝ որոնք կրծում են իւրեանց վանդակի ձողերը և թռռելով փախչում են, ծաղրալից ճիշ արձակելով: Ուրեմն՝ կանխազգացութիւնը խաբել

չ'եր Մագթաղինէին, զգուշացնելով նրան այդ երկտասարդի դէմ, ահա նորա կատարումը, ահա մի դիմակ եւս վերցուցած և նոր անգունդ բացուած: Օրիորդը ականայ և խանդաղատանօք շրջահայեցաւ այդ սենեակի մէջ, միտը բերելով, թէ հարստանալու օրից մինչ այժմ, միայն այդ տունը համարել էր իւր պատսպարանը, որոյ որմունքը անգամ պէտք էր ձայն խնդրէին նորան օրհնաբանելու համար եւ որոյ միջից Լուդովիկ Մարժօլիէի անարդ անմոռութիւնը յաւիտեան հալածում էր զինքը:

« Ժիւլիէթ, առայ օրիորդը, այժմ գու պէտք է գաս ինձ տեսնելու . . . — Այդ ինչ է գոչեց Ժիւլիէթը, գուք այլ եւս չ'էք գալ մեզ մօտ, դադարեցի՞ ձեզ սիրելի լինել, կամի՞ք պատժել մեզ սոսկալի կերպիւ, լքուած թողուլ մեզ և հրաժարուել, որովհետեւ Լուին հեռանում է մեզնից . . . »

— Հեռանում է, հարցուց Մագթաղինէն:

— Ո՛հ, միջահատեց աղջիկը, « Զրկարդացիք ուրեմն նորա նամակը ո, և իսկոյն հանեց ծոցից պահած նամակը և առաջարկեց օրիորդին:

— Հապա՛, մրմնջեց Մագթաղինէն, հարկը ստիպում է կարգալ ո:

Լուի Մարժօլիէն իւր նամակի մէջ ասում էր, թէ երկար ժամեր ինքն իւր հետ մաքառել էր որ չը գրէ այդ տողերը և նոյն պատեւրազմը երկար ժամանակ մզել էր մինչեւ զայն գրելու որոշում տալը: Մահագոյժ երկիւղ էր զգում եղել, թէ մի գուցէ թշնամանք գործէ

ներան, բայց չը կարելով ընդդիմանալ իւր տենչանաց, յղում էր իւր երախտագիտութեան այդ վերջին վկայութիւնը:

— Վերջին, ըստ որում արդէն պատրաստ էր լուել իւր հայրենիքից: Ի զուր պէտք է աշխատէր, եթէ ուզէր նկարագրել օրիորդի գործած աղգեցութիւնը նորա սրտի վերայ, և այդ պատճառաւ նորա բովանդակ անտարբերութիւնը դէպի աշխարհի մնացորդ բաները: Նորա շքնշառութիւնը տեւում էր միայն եռանդի մէջ, որ իւր կեանքը զոհէ օրիորդի որ և է հաճոյքին, եթէ այդպիսի արժանաւորութեան ամենաթեթեւ շնորհ ցուցանէր նմա, զի ահա նա պատրաստ էր մեռնել նորա աչաց առջեւ, իսկ նորա մօտ ապրելու քաջասրտութիւնը անհնարին էր: Տեսնելով նրան այնքան գեղանի, այնքան ողորմած, նա կ'ուզէր պաշտել նրան, իբրեւ մի սրբուհու, բայց երկիւղը, կամ լաւ եւս ասել՝ արհամարհանաց միայն կասկածը զինքը կը սառեցնէին, որովհետեւ քաջ գիտէր, թէ օրիորդի յարաբերութիւնքը դէպի ինքը միայն նորա գործած բարերարութիւնքն էին և թէ իւր նուաստութեան ըզգացումը օրիորդի առջեւ այնքան անտանելի էր արդէն, որ հրաժարումը համեմատաբար առաւել ախորժ էր երեւում, քան ներկայ չարչարանքը: Եթէ նա լինէր անկախաբար աղատ, անտարակոյս կ'ընտրէր ամենահեռաւոր աքսորը, որպէս զի մի բովանդակ աշխարհ անջատէր նորան այն էակից, որուն

բոլոր իւր կեանքի մէջ կ'ուզէր 'ի ծունր իջած սպասաւորել, բայց չքաւորութիւնը միայն մի հնար էր թողում նրան, այն է՝ շղթայել իւր կամքը, որպէս զի շղթայէ և իւր անմտութիւնը: Այսպէս նա վճռել էր վերջապէս զինուոր դրուիլ . . . :

Ահա այսպէս էր գրուած ամբողջ նամակը, որ թէև յիրաւի յանդուգն էր, բայց անհերքելի է որ անկեղծ էր: Եղկելի Լուին սաշտում էր օրիորդին, իբրեւ մի սրբուհու, այլ ոչ թէ սիրում էր նրան իբրեւ մի կնոջ. նա իւր յանդգնութիւնը այնքան չը հասոյց որ՝ խոստովանէր զայդ և սոսկալի սէր քառը՝ որ թռթռում էր Մարտիկի շուրջը, չը համարձակեցաւ թղթի վերայ մտնել նորա գրչի տակ: Անտարակոյս այդ՝ սիրոյ առաջին նամակն էր, որ պատանին գրել էր, ուրեմն՝ մի երեխայական թոթովանք, սակայն Լուին մօտ քսանամեայ էր: Թէեւ դժբաղդութեամբ ապրած էր, բայց պահպանած էր իւր հասակի թարմութիւնը և իւր սիրտը թշուառութեան սառույցին տակ երկար ժամանակ չ'էր բողբոջել, այսպէս ուրեմն հաւանական է որ՝ չքաւորք ընդ միշտ անչափահաս են: Բայց այն ինչ Բեռնարի տմարդի վարքը Մագթաղինէի միտքը եկաւ եւ նորից զկծեցուց նորա հին վերքերը. ո՞վ, թէ սրպիսի նշանակութիւն պէտք է ունենար նորա համար այս մատաղ և ճշմարիտ սէրը՝ որոյ արձագանքը լսվում էին աղիօղորմ տողերից: Օրիորդը մնաց լուռ, նա

ուղում էր կրկին կարգալ նամակը՝ որ իրա-
սրտի մէջ անուշահոտութիւն էր բուրել։ Լուին
նամակի վերջին տողերով աղաչում էր Թողու-
թիւն շնորհել իրան։ Ո՛հ, եթէ Թողութիւնը
համաչափ լինէր գործած անարգանաց, ան-
շուշտ նրան հաճելի կը լինէր ստանալ։ Մագ-
թաղինէն փոքր ինչ խորհրդածելուց յետոյ,
վճռեց իւր դիտաւորութիւնը. նա սրբեց Ժիւ-
լիէթի արտասուքը եւ խոստացաւ դարձնել
նորա եղբորը զինուորութեան խորհրդից։

Առանց ուրիշ բացատրութեան օրիորդը
դուրս եկաւ եւ ուղղեցաւ դէպի իւր բնա-
կարանը ծառուղւոյ ճանապարհով, որ տեղից
անցնելու էր եւ Լուի Մարթօլիէն Փարիզէն
վերադառնալու։ Գիշերը մօտ էր և եղանակը
ցուրտ, այնու ամենայնիւ Մագթաղինէն յա-
ռաջ էր գնում անվեհեր և անփոյթ ամենեւին
որ երկինքը թխալում էր և իւր ոտքերը զգում
էին եղեման սառնութիւնը։ Նա զբաղուած էր
այժմ այն խոստումով որ յանձնառու էր եղել
կատարել, նա կամէր արդեամբ քոյր և սփռ-
փիչ լինել յուսակտուր երեխային և նորա մո-
լորեալ եղբոր խորհուրդը խափանել։ Հեռուից
նա նկատեց Մարթօլիէին ծառերի տակում,
իսկ սա դեռ եւս տարակուսելով թէ օրիորդին
էր արդեօք տեսնում, փոքր ինչ կանգ առաւ
և ապա հաւաստեաւ ճանաչելով, շտապեցուց
ընթացքը։ Մագթաղինէն՝ որ ձեռնում ունէր
նորա նամակը, մարդասիրութեամբ ցուցուց
նրան այդ թերթիկը. եթէ շանթ և կայծակ

Թափուէին պատանու առջեւ, կարող չէին առաւել նրան զարհուրեցնել: Օրիորդը ձեռք տուաւ նրան, Լուին դողդողում էր:

Այդ շփոթութիւնը՝ որ պէտք է կանխատեսած լինէր օրիորդը, ոչ սակաւ նեղեց զինքը, բայց այն ինչ պատանին իւր սեւ և մեծ մեծ աչքերի նայեացքը ուղղեց դէպի նա, Մագթաղինէն առանց ամենեւին վերաւորուել լու, նկատեց որ՝ այդ աչքերը երկչոտութեան և տրամութեան մէջ անգամ առաւել միամբութիւն էին յայտնում, քան նոյն իսկ Ժիւլիէթի աչքերը: Պատանին այնքան ստոյգ իմանում էր իւր յանցաւորութիւնը, մինչ զի ալիքնոր կեցած՝ չէր կարող արտաբերել և ոչ մի խօսք: Մագթաղինէն երկպառիկ առաւել տարակուսեցաւ, բայց եւ այնպէս պէտք էր խնդիրը լուծել, որո՞վհետեւ անդէպ էր առաւել երկար թողուլ իւր ձեռք նորա ձեռի մէջ եւ հակուած մնալ դէպի մատաղ սիրտը որ, ինչպէս մի շուշան ծաղիկ պղտոր ջրի մէջ, ծրփում էր անձկութեամբ: «Պ. Լուդովիկ, ասաց նա այլայլեալ ձայնիւ, մենք այսուհետեւ կարող չ'ենք տեսակցիլ ո՛ր:

Մարթօլինէն, առանց որ և է պատասխան տալու, այնպիսի յուսահատական շարժում մի արաւ, մինչ զի օրիորդի աչքերը արտասուօք լցուեցան:

«Մնացէք Փարիզում, ասաց Մագթաղինէն զգալի ձեւով, բայց ես ձեզ արգելում եմ զինուոր լինել ո՛ր:

Իսկոյն այս խօսքից յետոյ հեռացաւ նա արագ ընթացիւք, երդուած յետկոյս չիդառնալ բնաւին :

Իրանց բնակարանը մտած, Մագթաղինէն տեսաւ իւր մօրը նոյն տեղում նստած, ուր էր առաւօտուն : Հազարապետի այրին, հիւսուածքից կտրուած թելի ծայրը ձեռնում, այնպէս անշարժ և անզգայ էր որ՝ կարելի էր կարծել, թէ քարացած կամ քանդակագործած էր : « Աւանդ, մտածեց Մագթաղինէն, ահա թնչ էր սպասում ինձ այս տեղ, ահա այսպէս է երեկոյանում մի պատուական օր » : Բայց այդ թնչ սքանչելիք, քարանման կերպարանքը շքնչաւորում է, սառած շրթունքից դուրս է ելնում ծաղրական ծիծաղի շառաչ :

« Մագթաղինէ՛, ասաց տիկին Մարսելէթը, մի նամակ կայ քո անուամբ, կարծում եմ, թէ Բեռնար Լէկուրիցն է :

Մի նամակ, կրկին մի նամակ և Բեռնարից : Մագթաղինէն ուզում էր պատահել այդ թերթը առանց կարդալու. որովհետեւ նա յիշում էր Լուի Մարթօլիէի նամակը և կարծում էր, թէ Բեռնարինը ամօթ էր կրելու նորա առջեւ :

« Զ'էս ուզում կարդալ, գուշակում ես նորա բովանդակութիւնը այնպէս, որպէս եւ ես իսկ » :

Մագթաղինէն նայեցաւ դէպի մայրը, բայց նկատելով նորա սառն և անողորմ դէմքը, թալկացաւ եւ աչքերը դարձուց նրանից, յետոյ գնաց վեր կալաւ նամակը եւ քակեց

նորա կնիքը : Ահա ինչ էր գրած :

« Այդ ինչ է , Մագթադինէ , երկու ամբողջ ամիս ոչ որ և է ղիղջ , ոչ որ և է յոյզ սրտի եւ ոչ մի խօսք՝ որ մեզ իրաւունք տար հաւատալու , թէ դու մեզ ատում չ'ես , ինչպէս իմ մայրը կարծում է : Նա լալով միշտ կրկնում է ինձ , թէ քո կանխադգաց կարծիքը նորա դէմ այն ժամանակից է , երբ դեռ եւս բոլորովին երեխայ , դու ղինքը տեսար առաջին անգամ : Դու չքգիտես , թէ որպիսի չարիք գործեցիր ինձ , բռնաբարելով իմ սիրտը բաժանուել դէպի երկու համազոր սէր : Նթէ իմ մայրը չը լինէր այնչափ բարեսիրտ , որչափ է , ես յանձնառու կը լինէի թշնամանք գործել նրան , ցուցանելով , թէ միայն դու ես իմ մըտածութեան նպատակը եւ լսել նրանից , թէ աղերախտ եմ , մինչ ասէի , թէ մինչեւ 'ի մահ սիրելու եմ քեզ : Ո՛ւր է թէ իմ յիշողութիւնը լինէր այնչափ թոյլ կամ այնչափ անողոք , որչափ քոյդ է : Ես մեղաւոր չ'եմ որ՝ կարում չեմ հեռանալ , թէ քո մատաղ հասակում եղել եմ քո ընկեր , քո եղբայր և քո տարփածու : Քանիցս մայրս ինձ զգուշացուց , թէ քո միտքը փոխուեց այն օրը , երբ քո նիւթական վիճակը փոխուեցաւ դէպի յաջողութիւն . այժմ ինձ քաջ յայտնի է որ՝ այդ կարծիքը իրաւացի է , բայց ես չ'եմ համարձակում կնքել այդ փոփոխութեան դատաւիճիւրը , որովհետեւ՝ որպէս միտքս բաւական ազատ չէ , նոյնպէս և իմ ամբողջ էութիւնը այնչափ լցուն է քեզմով որ՝

անհնար է ինձ լինել արդար դատաւոր։ Մի օր, մի ժամ անցնում չ'է որ՝ յետախոյզ չը լինիմ, թէ ինչ է արդեօք մեր մէջ ծագած այլակերպ կարծեաց պատճառը և չ'եմ կարող իմանալ։ Սա մի փոթորիկ է կապուտակ երկնակամարի տակ, դու տեսնում ես, բայց ինչո՞ւն է որ այդքան երկար է տեւում։ Ասում են, թէ քո նորեկ հարստութիւնը որ ես ատելով ատում եմ, դու գործ ես ածում օտարոտի կերպիւ և թէ նորա եկամուտը սիրում ես աղքատաց, 'ի հարկէ սորա համար մի պատճառ պէտք է ունենաս (ո՛չ ապաքէն նրան յայտնի էր այդ պատճառը)։ Աւա՛ղ, այդ իմ բանը չ'է այսուհետեւ, բայց ես չը կարեմ զգուշանալ մտածելուց և ինչո՞ւ պէտք է չ'ասեմ քեզ, Մադթաղինէ, թէ այդ աղնիւ գործի մէջ, որ դու առանձինն ես կատարում, քանի գեղեցիկ կը լինէր, եթէ երկուքս միասին աշխատէինք։

« Բայց քեզ անտանելի է իմ մայրը, այն ինչ նա արժանաւորագոյն է քան զքեզ. ըստ որում նորա սիրտը կարօտ է բացուելու, իսկ քո սիրտը պարսպուած է։ Երդնում եմ քեզ, թէ նորա միակ ցանկութիւնը այն է որ՝ քո անարդարութեան յաղթէ։ Մի անգամ դէպք եղաւ մեզ երկուքիս խօսակցել ձեր բարեգործութեան մասին։ « Ես կարծում եմ, գոչեց նա յանկարծ, թէ մեր սիրելի ապերախտը ընտիր որոշումն է արել, եթէ յիրաւի նորա ստացած ժառանգութիւնը պիղծ է և անարգ, կտակաւանդը ամենամեծ յանցաւոր է եղել, օրիորդի

իւրաքանչիւր ողորմութիւնը աղօթք է նորա
խղճալի հոգւոյ համար ։ Յիշէ՛ որ իմ մայրը
չափազանց բարեպաշտ է ։ Ահա այսպէս ենք
անցուցանում մեր երեկոյեան ժամերը , որոնք
այսուհետեւ տխուր եւ թափուր են , — Մենք
խօսում ենք քեզ վերայ , իմ սիրասուն հոգի ։
Ո՛հ , միթէ չը տեսար դու ինձ՝ որ քո պատու-
հանի առջեւ երթեւեկում էի , մի ակնարկ մաղ-
թելով նրանից՝ որ պէտք էր իմը լինէր հոգւով
և մարմնով մինչեւ 'իմահ : Ինձ թուի թէ ամե-
նայն ինչ՝ որ քեզ շրջապատում է , պէտք է մեր
բացակայութիւնը յիշեցնէ քեզ : Արեգակը՝ որ
քեզ այցելում է քո սենեակի մէջ , ուր դու
դժկամակում ես մեր դէմ ինչպէս մի չար եւ
ամբարտաւան երեխայ , միթէ նոյն արեգակը
չէ , որ անցած տարի լուսաւորում էր մեր սի-
րատենչ զբօսանքը անտառի մէջ : Յիշէ՛ , իմ ան-
գին կեանք : Ես սպասում եմ քո մի քաղցր
խօսքին , որպէս զի արշաւակի դամ առ քեզ :
Ո՛չ , ո՛չ , ես ամենեւին հաւատալու չ'եմ իմ
մօրը , թէ քո սիրտը փոխուած է ։

Ո՛վ էր գրել այդ նամակը , բեռնա՛րը , թէ
նորա մայրը : Անտարակոյս վերջինը , որովհետեւ
նորա անունն է յիշում իւրաքանչիւր տողի
մէջ : Ի՞նչ հանճար , ի՞նչ ճարտարութիւն ,
ի՞նչ ամբարտաւան գանգատանք , ի՞նչ մարդա-
սէր դառնութիւն : Այդ գրուածքը կարդալուս՝
Մագթաղինէն զգում էր իբր թէ մի սրուակ
ուներ ձեռքում , լի պարզ ըմպելօք՝ որոյ յատ-
կութիւնը թէեւ չը գիտէր , բայց անկասկած

էր նորա մահադեղ լինելու մասին : Որիորդը քաջ ճանաչում էր նրան՝ որ այդ գեղեցիկ խօսուածքը յօրինել էր : Կրկին կարդաց նա ամբողջ նամակը և ամեն մի բառի առջեւ ճիշտ լեցաւ նորա սիրտը : Ի՞նչպէս լաւ, թէեւ ակա՛ մայ, նկարագրուած էր Բեռնարը այդ խիթալի ծալուածքի մէջ, նորա մէջ էր դրած իւր ամբողջութեամբ : Ի՞նչպէս ակներեւ էին նորա ստայօդ ուղղամտութիւնը, նենգաւոր խանդաղատանքը, հոգւոյ սուտ եռանդը, որ սովորական էր նորան և որով կարող էր ծածկել իւր փառասիրութիւնը և ոչընչութիւնը, մեղկութիւնը և ամբարտաւանութիւնը : Աւաղելի և կոյր անձնաւորութիւն՝ որ և այսպէս բոլորովին հլու էր իւր մօր կամաց : Եղկելի՛ կուռք՝ որ լցուն էր քրմուհու կորստաբեր խելքով եւ խօսում էր նրանով և նորա համար և որ չէր տեսնում այն հնարների վտանգը, որոնց յաջողութիւնը միասին աշխատում էին ձեռք բերել : Այդ բազմատող նամակի մէջ, որ տասնապատիկ երկայնագոյն էր քան զոր կարէին թելադրել որ և է զղջումը և ապաշաւը, ուրիշ բան չ'էին ունեցել գրելու, այլ միայն ճարտարահիւս կշտամբանք դէպի Մագթաղինէն և զգուշութեան հոգս իրենց մասին : Բեռնարը անարգ համբերութեամբ գրել էր երեսուն տող, մինչդեռ բաւական էր միայն մի տողը, մի խօսքը, մի թեթեւ սրտառուչ խոստովաւութիւնը, այն քաղցր բարբառը՝ որ ինքը պահանջում էր իւր տարփածուից : Ահա՛ այս էր,

որ տիկին Լէկուրը, որքան և քաղաքագէտ լինէր, չէր հասկացել, ըստ սրում չէր զգացել, Բայց միթէ և Բեռնարը չէր հասկացել, նա՛ որ գոնէ երբեմն սիրում է եղել:

Առաւօտուն Մագթաղինէն յանկարծ մտաւ իւր մօր սենեակը և ծունր իջած նորա անկողնակալի մօտ, « Մայրիկ, ասաց, մինչեւ երբ պէտք է զանաւ ինձ քո վշտակցութիւնը, մինչեւ երբ թողնես ինձ մենակ: Դու շատ լաւ գուշակել էիր այդ նամակի բովանդակութիւնը, ուրեմն՝ ասա՛ ինձ, ի՞նչ անեմ, եթէ Բեռնարը նորէն գայ մեզ մօտ »:

Հաղարատեոյ տարին մի քանի վայրկեան մնաց լուռ, նա ձեռք մեկնել էր դէպի դուստրը և մեքենայօրէր մատներով խաղում էր նորա վայելուչ դեղնագոյն վարսերի հետ, սր մի փոքր յառաջ այնչափ սիրում էր: Մագթաղինէն արդէն դողդողում էր յուսոյ ազդեցութենէն:

« Ետտ բարի, Մագթաղինէ, ասաց մայրը վերջապէս, դու պէտք է այսուհետեւ սովորես մենակ լինել եւ գործել այնպէս, ինչպէս կը գործէիր, եթէ ես չըլլնէի. որովհետեւ ես անյոյս եմ այս աշխարհում երկար մնալուց... »

— Մայրիկ, աղաղակեց Մագթաղինէն:

— Ո՛հ, քաջ գիտեմ, որ դու չ'ես հաւատում, կրկնեց մայրը. դու կարես լինել տէր և վարիչ քո հարստութեան, բայց ո՛չ իմ կենաց, ուստի պէտք է թոյլ տաս ինձ մեռանիլ »:

Օրը անցաւ այնպէս, ինչպէս անցել էին նախնիքաց գիշերը և առաւօտը, ժամերը հետ:

զհետե գլորուեցան յաւիտենականութեան մէջ եւ ահա յաջորդեց երեկոյն , մի փոքր եւս եւ ահա գիշերը . իններորդ ժամը զարկեց և ժամացուցի իւրաքանչիւր զարկի հետ Մագթադինէն զգում էր իւր սրտի մէջ արեան վտակի ծփանքը և խաղացքը : Օրհնեալ է Աստուած , գոչեց նա , երանի թէ այսօր չըգայ :

Դուռը բաղխեցին . Մագթադինէն յակամայս գնաց բանալու և ահագին ճիչ արձակեց , մինչ տեսաւ որ՝ այցելուն տիկին լէկուրն էր :

Ի սկզբան փոխադարձաբար նայեցան սոքա . Մագթադինէն ակամայ կասեցաւ , տիկինը մնաց անշարժ , յետոյ ձեռք մեկնեց , բայց օրիորդը հրաժարեցաւ : Մէկը և միւսը միօրինակ ըզգում էին իւրեանց վերաւորուած սրտի ցաւը , ուստի և միակամ ատելութեամբ մնացին միմեանց առջեւ ակնկոր և անշշունչ : Մագթադինէն կանխեց իւր պաղարիւնութիւնը վերբաւտին գտնել և նշանացի հրաւիրեց տիկին լէկուրին իւր հետեւից գնալ առանց մի բառ արտասանելու :

Այդ կարճ ընթացքի ժամանակ ո՞րքան չըփոթուած էր օրիորդը , ո՞րպիսի հպարտութեան եւ արդար վրէժխնդրութեան զգացմամբ էր ոգեւորուած : Նա իշխում էր այդ կնոջ վերայ , իւր բախտի անողոք թշնամու վերայ , ըստ որում ստիպել էր նրան գալ իբրեւ աղաչաւոր այդ տան դուռը . ստիպել էր Բեռնարի նենգաւոր ուսուցչուհիին իւր հետքից գնալ , մինչ նա յոյս ունէր սիգաձեմ անցանել այդ յարկի

տակ : Թէեւ օրիորդը ինքը յուզուած էր եւ դժգոյն ինչպէս և տիկին Լէկուրը , այնու ամենայնիւ այդ յաղթութիւնը զմայլեցնում էր զինքը . բայց մինչ մտան տիկին Մարտելէթի սենեակը , Մագթաղինէն տարակուսանօք մտածեց , թէ ինչպէս էր արդեօք վարուելու նորա մայրը այդ զարմանալի կնոջ հետ . որովհետեւ իւր խօսակցութիւնը եղել էր Բեռնարի վերայ և այն ինչ տիկին Լէկուրը մի քայլ յառաջ դնաց դէպի հաղարապետի այրին , օրիորդը կասեցուց նրան . Այս միջոցում տիկին Մարտելէթը երեսը դարձուց Ո՛հ , Մագթաղինէն վախցաւ ո՛չ թէ իւր մօր կանխադրաց խստութենէն դէպի այդ ատելի կինը , այլ նորա վայրկենական անմոռութենէն և մանաւանդ նորա անդգայութենէն և տիկին Լէկուրը իսկոյն գուշակեց այդ պարագան . Խորամանկ կինը զննեց այդ սենեակը , նորա մէջ տիրած գերեզմանական լռութիւնը , նորա մի անկիւնում նստած յաղթամարմին և անշարժ էակին և յանկարծ լուսոյ նշոյլ ծագեցաւ նորա մօքի մէջ և նա իմացաւ ինչ որ անցել էր այդ տանը երկու ամսուայ միջոցին . « Մագթաղինէ , ասաց նա , ես տեսնում եմ որ ձեր մայրը այլ եւս չ'է սիրում ձեզ ո :

Այդ էր առաջին խօսքը՝ որ նա համարձակեցաւ տսել , բայց թէեւ մեղմ ձայնիւ , այնու ամենայնիւ մրմունջի հնչումը՝ որ յայտնի Բեռնարինը չ'էր , ապշեցուց տիկին Մարտելէթին . Եւ յիրաւի նա սպասում էր Բեռնարին , իսկ

երբ աչքերը բացաւ եւ ճանաչեց տիկին Լէկուրին, զարթեցան նորա հոգու մէջ թմրած զգացողութիւնքը. կանգնեցաւ նա ուղղորդ և անվիշտ, իբրեւ արդարութեան ստուեր, յետոյ ընդ մէջ անցաւ սենեակը, առանց անգամ մի շուրջ նայելու և դուրս եկաւ:

« Ահա, տիկին, մի ապացոյց ձեզ, որ նա դեռ եւս ինձ սիրում է. որովհետեւ նորա նախկին մտածութիւնը եղաւ հեռանալ ձեզնից »:

Տիկին Լէկուրը ընկաւ նոյն թիկնաթուղի վերայ, որ հազարապետի այրին թողել էր եւ երեսը ծածկեց. « Արդեօք նա է այդ խօսողը, մըմնջեց տիկինը, մեր Մագթաղինէն է, ո՛հ, ապերախտ »:

— Եւ ես նոյնպէս, ասաց Մագթաղինէն սրբոմրտութեամբ, կարէի հարցանել՝ նա է արդեօք, որ ինձ կոչում է ապերախտ. բայց հաւատացէք ինձ, տիկին, ժամ է արդէն այդ տխուր խեղկատակութիւնը վերջացնել, ժամ է արդէն անկեղծ լինել. որովհետեւ ամենայն որոգայթք այսուհետեւ ընդունայն են, ամենայն բանսարկութիւնք տղայական են. Ո՛վ է բերել ձեզ այս տեղ, կը փորձէի հարցանել ձեզ, եթէ չը գիտնայի, թէ ձեր անհամբերութիւնն է ստիպել գալ անձնովի քննել ձեր ձեռաց գործը. Ո՛հ, դուք յարուցել էք անողորմ պատերազմ մի աղջկայ դէմ, որուն համարում էք անպաշտպան, որովհետեւ իրաւամբ նա պաշտպանուած էր միայն, չեմ վախում ասել, իւր սրտի կա-

բողոքներէն և անմեղութենէն : Գուցէ՛ դուք եկել էք այն դիտաւորութեամբ , որպէս զի անձամբ համոզուիք , թէ ես պատրաստ եմ անձնատուր լինել ձեզ , կամ թէ խօնջած եմ վերջապէս :

— Մագթաղինէ՛ , պատասխանեց տիկին Լէկուրը , ինձ այսօր բերել են միայն Բեռնարի աղաչանքը :

— Անօգուտ է այժմ , ասաց Մագթաղինէն սառնութեամբ : Ձեր որդին արդարեւ առաւել շահ չ'ունի ինձ սիրելուց , որչափ ունէր յառաջ քան հարուստ լինելու եւ մինչ դուք ճգնութեամբ եւ անհամբերութեամբ աշխատում էիք , որ նա զիս սիրէ : Հարստութիւնը այժմ իմը չ'է , ես զիս զրկել եմ նրանից :

— Մագթաղինէ՛ , Մագթաղինէ՛ , ասաց տիկին Լէկուրը՝ բռնելով նրա երկու ձեռքերը , ահա՛ մի ստութիւն՝ որ բաւական թշնամական է մեզ համար :

— Ձեմ ստում , գոչեց Մագթաղինէն : Եթէ մինչ այժմ չ'եմ գործել այդ , երգվում եմ ձեզ որ վաղիւ կը գործեմ :

— Գործեցէք ուրեմն , պատասխանեց տիկին Լէկուրը կատարեալ պաղարեամբ : Ի՞նչ փոյթ է մեզ , եթէ ասեն՝ թէ այդ սպառնալիք է և թէ մենք քեզ արդելում եմք :

Մագթաղինէն մնաց լուռ : Նորա կարողութիւնը նուազում էր , նորա ատելութեան բոլորը մօտ էր շիջանելու : այն ձեռները՝ որոնք իւրը բռնած ունէին և որոնց շօշափումը եր-

բեմն անտանելի էր նրան , ըստ որում հրա-
տենդ էին , այժմ նա զգում էր սառուցեալ .
սառնութիւնը անցնում էր օրիորդի երակների
մէջ և բարձրանալով գրաւում էր նորա սիրտը .
մինչդեռ տիկին Լէկուրի փայլուն նայեացքը
ակամայ կախարդում էին զինքը :

Վերջապէս նա զգաց իւր տկարութիւնը ,
հակառակորդի յառաջիկայ յաղթութիւնը , հե-
տեւաբար և իւր ամօթը . յանկարծ ինքզինքը
ազատեց նորա ձեռքից :

« Փոյթ չ'է ձեզ , ասաց նա , փոյթ չ'է ձեզ ,
թէ հարուստ էի լինելու , թէ խեղճ : Այդ
չէր ձեր խօսքը . կրկնեցէք , կ'աղաչեմ , մի ան-
գամ եւս , որովհետեւ այդ պարագան վերա-
բերում է իմ խղճի խաղաղութեան : Դուք ինձ
կը խղճահարէք , իբր թէ ձեզ դատել էի անիւ-
րաւութեամբ : Ափսոս որ Բեռնարը այս տեղ
չ'է որ հաստատէ իմ առջեւ այդ անկեղծ խօս-
քերը : Ապահով էք որ նա կը համարձակէր
հաստատել » :

— Ահ , գոչեց տիկին Լէկուրը , ես բոլորովին
ապահով եմ , որ նա գոնէ կ'ասէր ձեզ , թէ
նորա սիրտը երբէք չ'է դադարել ձեզ հետ
լինելէ և ոչ ապաքէն նա կարող էր ապահովել
զձեզ իւր պաշտպանութեան համար : Խեղճ
Բեռնար , որքան մաշեցի ես զինքը չարչարա-
նօք : Ամեն օր մի կողմից ձեզ տեսնելու ցան-
կութիւնը , միւս կողմից ակնածութիւնը դէպի
իմ խորհուրդները՝ որոնք , խոստովանում եմ ,
պահում էին նրան հեռի այդ տանից , ստիպե-

լով բացորոշակի ընտրել կամ իւր մօրը և կամ իւր սիրուհուն . . . բայց ոչ, ինչմէ պէտք է պատմել ձեզ այդ, մինչ արդէն դուք նորան չէք սիրում ր :

Այս խօսքի վերայ, Մագթադինէն վեր կացաւ տեղից սարսափելով :

« Իսկ արդ՝ տիկին, ասաց նա, յայտնապէս տեսնում եմ որ՝ խեղկատակութիւնը նորից սկսուելու վերայ է . ինչմէ չէք մեղադրում ինձ նաեւ, թէ ձեզ եւս չեմ սիրում արդէն ր :

— Այո՛, պատասխանեց տիկին Նէկուրը տրտմազին, դուք արդարեւ իրաւունք ունիք ռիսկալութեան դէպի ինձ և ես, աւանդ, ընդունում եմ այդ ասելութիւնը, միայն թէ կարելի լինէր իբաց տանել այդ Բեռնարից՝ որ անմեղ է : Քաջ գիտեմ որ դուք նրան սիրում էք, բայց դուք նորա մայրը չէք : Եթէ լինէիք նորա մայրը, եթէ լինէիք յիսունամեայ եւ փորձիւ ճանաչէիք, ինչպէս ինձ թուի թէ ճանաչում եմ ես կեանքը, աշխարհը եւ մարդիկ, դուցէ նոյնչափ խոհականութեամբ շարժէիք, որչափ ես շարժեցայ . . . բայց թնղ ես խաբուած լինիմ և ահա ասում եմ ձեզ, թէ իրաւամբ պէտք է կրեմ դորա պատիժը : Բեռնարը չէր, այլ ես էի, որ երկար ժամանակ մտածում էի, թէ հրաժարելով այն ժառանգութենէն՝ որ մի պատահական հրաշալի դիպուածով ձեզ հասել էր, ծաղրալի յիմարութիւն էիք գործած : Բայց ես փոխեցի իմ կարծիքը, մինչ տեղեկացայ և վերահասու եղայ այդ գարշելի դէպքին :

Միայն ես հաւատում չ'էի այդ բանին, միայն ես կարում չ'էի պահպանել ինձ փոքր ինչ կաւ կած ունենալուց ձեր վերայ, որովհետեւ լիա պէս զգում էի, թէ ատելի էի ձեզ: Ես չըգիտէի ձեր բնաւորութիւնը, չը գիտէի, թէ մի քսանամեայ մատղաշ օրիորդ կարէր ունենալ իւր կամաց և գործոց ազատութիւնը՝ և բարձրաձայն պահանջել զայն: Ես եմ միակ չարաւ գործը եւ երդնում եմ ձեզ, թէ Բեռնարը անմեղ է այդ բանի մէջ

— Հաւատում եմ, տիկին, միջահատեց Մագթաղինէն սոսկալի հեգնութեամբ, և գալով Բեռնարին, այլ եւս չ'եմ մեղադրեր զինքը

— Բոլորովին, ասաց տիկին Ղէկուրը: Զայդ պահանջում են արդարութիւնը և բանականութիւնը: Բոլոր այդ բանի մէջ Բեռնարը ոչինչ գործել չ'է

— Բոլորովին, կրկնեց Մագթաղինէն անտարբերութեամբ:

— Տէր Աստուած, նորէն սկսեց տիկին Ղէկուրը հառաչանօք, դուք այժմ ծաղրում էք զմեզ, Մագթաղինէ: Երեւի թէ այդ եւս իրաւացի է, ուրեմն՝ այս երեկոյ ինձ անկարելի է համոզել զձեզ և որ և է մխիթարական լուր հաղորդել Բեռնարին: տեսնում եմ որ՝ նա ինքը պէտք է գայ իւր դատը պաշտպանելու համար: այդ է ձեր կամքը:

— Միթէ, գոչեց Մագթաղինէն, և դուք այդ պաշտպանութիւնը նորա համար պատրաստել

և ապահովել էք այնպէս որ չըկորուսանէ իւր դատը . բայց ես ահա անկեղծօրէն ասում եմ ձեզ, թէ նա կանխաւ դատապարտուած է ո :

Օրիորդը իւր խօսքը չը վերջացուցած, տիկին Լէկուրը նորէն մօտեցաւ նորան . « Մագթաղինէ, ասաց նա, կ'երդուընցնեմ ձեզ նորանով՝ որ յաւէտ քաղցր եւ սիրելի է ձեզ, խնայեցէք մեզ, եթէ այլ եւս չ'էք սիրում : Ահ, երբոր ազնուամիտ մարդու վեհանձնութիւնը վիրաւորուած է, երկար ժամանակ կը հարկաւորի այդ վէրքը՝ բժշկելու համար : Մի տառապեցնէք Բեռնարին, մինչ նա 'ի ծունր կ'իջանէ ձեր առջեւ . ըստ որում այս է ձեր ուղածը, ամբարտաւան աղջիկ, մի ասէք, թէ նա կանխաւ դատապարտուած է, ըստ որում անարդար է այդ : Բեռնարը վաղիւ կուգայ, կամիր արդեօք :

— Թող դոյ, գոչեց Մագթաղինէն, — Ես կ'ըս պասեմ նորան :

Ժ.

ԲԺԻՇԿ ԴԵԿԷՆԵՐ առաւօտուց փիլիսոփայում էր չաղ կրակի առջեւ, բայց նորա փիլիսոփայութեան յատկութիւնը տխուր չ'էր . « Յիրաւի, ասաց նա իւրովի, ռններեօք զարնելով կրակի մի խարոյկը, բաւական չ'է հա-

ւատալ միայն Նախախնամութեան, եւ հաւատում եմ նաեւ ճակատագրին, որոյ շրջանի մէջ ամեն մարդ շարժում է այս աշխարհում: Վայ նրան՝ որ ուզում է դուրս ելնել այդ շրջանէն: Գրուած էր, թէ Բեռնար Լէկուրը իւր բազմատեսակ յիմարութիւնների պատճառաւ, պաշտելի օրիորդ Մարսելէթի ընչաւէտ ձեռք կորուսանելուց յետոյ, կրկին հասնելու էր այդ նպատակին, բայց գրուած էր նոյնպէս, թէ այդ յաջողութիւնը տեւելու էր միայն մի օր 7:

Ո՛վ թէ, քսան և չորս ժամու միջոցում, բրժիչ Դեկլէնը որքան շփոթ և աղմուկ սփռեց քաղաքի մէջ վաշխառու Մարսելէթի պատմութիւնով: Եթէ սորանից յետոյ եւս Լէկուրները կերպիւ իւրիք չը հրաժարուէին այդ ամուսնութենէն, ամօթոյ տակ պէտք էր թողէին զիրենք: Բայց և այնպէս սոքա սերտ կերպիւ միաւորուած էին իւրեանց դերի մէջ, օրիորդի սիրտը կրկին որսալու համար: Ուրեմն՝ առաւել պատեհ ժամ էր արդէն, պատուելով բարոյականութիւնը և արդարութիւնը, կարձել այդ բանը: Ահա ի՞նչ է կեանքը՝ մի սրահ սուսերամրցութեան, ուր ամեն մարդ, սուրը ձեռին, սիրտը հրդեհուած, քրտինքը ճակատից վազելով, հաշում մաշում է զինքը օդոյ մէջ սաստիկ հարուածներ գործելու համար: Խեղճ մոլի՝ որ չ'է տեսնում իւր գլխի վերայ թելով կախուած մի այլ սուր, այն ինչ այդ թելը կը կտրուէր, մնաք բարեա՛ւ, այնուհետեւ խոր-

հուրդներ և յոյսեր . . . : Այսպէս ոչ տիկին
Լէկուրը և ոչ Բեռնարը, մինչ իւրեանց սու-
րերը ընդունայն խաղացնում էին, չը տեսան
բժիշկ Դեկլէնի ձեռը, որ վերը յիշած միւս
սուրն էր :

Եւ սակայն, բարեմիտ բժիշկը մինչ քն-
նում էր իւր արարքը, չ'էր կարող ազատ մը-
նալ մի քանի տաղտուկ մտածութիւններէ՝ ո-
րոնք ժամանակ առ ժամանակ պաշարում էին
զինքը եւ որոնց դէմ, յիշաւի, մեծամտու-
թեամբ ասում էր՝ « Սատանան տանի, այդ ինչ
է, դուցէ խղճահարութիւն կ'արծեն Դ : Եւ
ինչո՞ւ պէտք էր խիղճը տանջէր բժշկին, ոչ ա-
պաքէն միշտ եւ հանապաղ ատելով ատում էր
նա տիկին Լէկուրին, թէեւ սա իւր բարեկա-
մաց կ'արգում թուէր նորան եւ սովորաբար
ծաղրական եւ անպարկեշտ աղմուկ յարու-
ցանէր այդ բարեկամութեան մասին : Բը-
ժիշկը հրաշալի կերպիւ ճանաչում էր տիկին
Լէկուրին և քանի քանի չարամտութեան փո-
թորիկներ նկատել էր նորա հոգու մէջ, իսկ
կիսաստուած Բեռնարը իւր ամբարտաւանու-
թեամբ միայն ծաղու արժանի էր նորա կար-
ծեօք : Հերկք է ուրեմն, ոչ որդին և ոչ մայրը
կարեկցութեան արժանի չ'էին այնուհետեւ .
ըստ որում հարստութեան ծովածուփ և դըժ-
ւարամատոյց ամուսնքը հասնելու համար մնում
էր արդէն մի տախտակ փրկութեան, այն է
Սէն-Սօրլէնի օրիորդը և նորա ուարեկան հինգ
հազար ֆրանք շահու օժիտը :

Բժիշկ Դեկէնը ուղղում էր երթալ այցելու թիւն գործելիւր հիւանդ տիկին Մարսելէթին եւ նորա դուստր Մագթաղինէին, բայց այդ Մեփիսթոփեւան բժիշկը յանկարծ միտքը փոխեց, կարծելով, թէ դեռ եւս վաղ էր:

Մագթաղինէն սպասում էր Բեռնարին և երկրորդ միջօրէին միայն սկսեց մտածել, թէ տիկին Լէկուրի այցելութիւնը մի գուցէ մի կատակ էր, նաև ինչո՞ւ Բեռնարը նորա հետ չէր եկել: Այսպէս նա կարծեց թէ փոքր 'ի շատէ ճշմարտութիւնը նշմարում է եւ թէ անողոր կնոջ ընթացքը անտարակոյս որ եւ է գրաւադրութիւն էր: Ժպիւրհ ծաղը եւ անողորըմ թշնամանք նորա սրտին: Այո՛, տիկին Լէկուրը վճռած լինելով վերջապէս, թէ օրիորդի նուաճումը յաջողելու չ'էր և թէ պէտք էր հրաժարուել հարստութենէն, եկել էր միայն կոյր կատաղութենէ դրդուած: Չը կարենալով բռնաբարել նորա խղճմտանքը, թիւրել նորա կամքը, նա եկել էր անյագ վրէժխնդրութեամբ ստուգելու միայն, թէ արդեօք նորա սիրտը յիրաւի այնքան հզօր էր: Նա գրաւադիր էր եղել, թէ Բեռնարի անունը միայն յիշելով և երաշխաւոր լինելով, թէ ապերախտ օրդին ստրջացած էր իւր բարբի վերայ, ստիպելու էր օրիորդի ամբարտաւանութեամբ պըճնած սիրտը թնդալ և դողալ: Նա երդուել էր, թէ պիտի կարողանար բանալ այդ փոքրիկ ապատամբի վէրքը և ահա արդէն բացած, նա անցել գնացել էր ձեռները արիւննաշղախ, իսկ սիրտը

ուրախ դարձելի փորձոյ յաջողութեան վերայ :
Երկու ամբողջ օր նա խնդում էր Բեռնարի հետ
միասին , ըստ որում իրանց վրէժը առել էին :

Այսպիսի մտածութեան մէջ Մագթաղի-
նէն զգաց որ՝ իւր հօր , հինօրեայ զինուորի ա-
րիւնը զարթնում էր իւր երակներէ մէջ : Մայրը՝
որոյ առջեւից այս միջոցին անցնում էր նա
դէմքը չառագունած և աչքերը բորբոքուած ,
— մայրը՝ որ սովորաբար կարծես թէ չ'էր տես-
նում դստերը , սկսեց օտարօտի կերպիւ քննել
նորան եւ հետեւից նայել :

Մագթաղինէն մոլեգնութեամբ բողբոց
բարձրածայն դէպի Երկինք և երկիր . նա տրբ-
տընջում էր Աստուծոց՝ որ ստեղծել էր զին-
քը կին . անխնամ էր անարգ եւ ազահ մարդ-
կանց՝ որոնցմէ և ոչ մէկը այնքան խիղճ չունե-
ցաւ , որ պաշտպանութեան ձեռն կարկառէ
իրան : Նա չ'էր կարող հալածել իւր երեւա-
կայութենէն այն տեսարանը , ուր մայր և որդի
դէմ առ դէմ կեցած՝ զուարճանալու էին իւ-
րեանց նենգաւոր գործի յաջող կատարածով :
Նա իւրովի հարցուց , թէ գուցէ իւր ար-
գահատութիւնը իրաւունք էր տալիս նոցա
խնդալու . միտը բերեց չորանիւթ տիկին Ղէ-
կուրի տեսակցութեան ամենայն մանրամաս-
նութիւնքը և չը կարենալով ծածկել իւրմէ , թէ
ինքն էր թոյլ տուել տմարդօրէն խաբել իրան ,
որոգայթ լարել , ինքն էր շնորհ ցուցել ատելի
կնոջ կեղծաւորութեան և պատրոդական աղա-
չանաց , իւր բերանով հաճութիւն էր տուել

Բեռնարի գալուն և Թողութիւն պաղատելուն,
— յիշեց վերջապէս, Թէ ինչ ձեւով էր ասել
Թող գայ: Եւ այնուհետեւ անարգ դաւաճա-
նութեան ամենայն պարագայքը՝ որոնց զոհ էր
եղել չափազանց դիւրահաւանութեամբ, խրո-
նուած դիզուեցան նորա երեւակայութեան
առջեւ: Մագթաղինէն յանկարծ սկսեց ծիծա-
ղել, մտածելով, Թէ յիրաւի ատելութիւնը այս
տեղ սիրուն հնարագիտութիւն էր ճարտա-
րել:

Տիկին Մարսելէթը երկրորդ անգամ ակըն-
դէտ նայեցաւ իւր դստերը՝ որոյ հոգւոյ վիճա-
կը կորզեց մօրը անըջական անշարժութենէն.
ուրուականը կարծես Թէ ոգեւորւում էր: Նա
չը միջահատեց իւր մահանման լուութիւնը, բայց
անտարակոյս նա մտածում էր, տեսնում էր
և պատրաստ էր նորէն սթափելու: Հաղարա-
պետի այրին ամենեւին չը գիտէր, Թէ ինչ էին
խօսել դուստրը և տիկին Լէկուրը, բայց գու-
շակած էր նա այդ խօսակցութիւնը: Մագթա-
ղինէն բնաւ չ'էր նկատում, Թէ մայրը երկու
ամբողջ օր արթուն էր, որպէս և ինքը և այս
իսկ վայրկենին, մինչ բարձրաձայն գոչումը և
դառն ծիծաղի հնչումը դուրս ելան նորա շըր-
թունքից: տիկին Մարսելէթը պատասխանեց
միայն զայրացկոտ հառաչանօք և նոյն բորբոքը՝
որ մի ժամ առաջ փայլել էր օրիորդի աչքի
մէջ, անցել էր դէպի մօր աչքերը: Մագթա-
ղինէն ոչինչ չը տեսաւ:

Ամբողջ օրը ինչպէս և հետևեալ օրը, օրիորդը

շարունակաբար զայրանում էր, ծփում էր եւ
 թափում իւր անէծքը իբրեւ մի ապստամբ հը-
 րեշտակ։ Վրէժխնդրութեան տենչը նորա ա-
 կանջաց մէջ փչում էր անգութ մտածութիւն-
 ներ։ յիշեց նա այն թշնամանած թագուհինե-
 րին՝ որոնց մասին Պատմութիւնը ասում է,
 թէ անողորմաբար սպանել էին տուել իրանց
 նենգաւոր և խաբեբայ տարփածուներին եւ
 հաւանեց այդ։ Երբեմն սկսում էր զգոնու-
 թեամբ խորհել այլ եւ այլ գործադրութեանց
 միջոցներ՝ որոնք նոյնչափ ցնորական էին, որչափ
 եւ նորա զայրութը։ Նա ուզում էր աճուրդի
 դնել իւր հարստութիւնը, անձը եւ հոգին,
 անխտիր անձնատուր լինել, յափշտակած ժա-
 ռանգութիւնով հանդերձ այն մարդուն՝ որ
 կը խոստանար պատժել Բեռնարին նորա անար-
 դութեանը արժանի կերպիւ։ Միւսանգամ վե-
 րադարձ խաղաղութեան մէջ նրան թուում էր,
 իբր թէ իւր սիրտը նաւարկում էր արհամարա-
 նաց ովկիանոսի վերայ և նա գոհ էր իւր անզօ-
 րութենէն՝ որ ստիպում էր նորան փոխանակ
 վրէժխնդրութեան՝ անտարբերութեամբ ղին-
 ուել։ Բայց ահա ստացած նախատինքը նորէն
 արծարծեցին նորա մէջ ատելութեան առաւել
 դառն և բուռն զգացողութիւն, այնպէս որ՝
 այդ սոսկալի վայրկենին նա տեսաւ որ՝ ամօթոյ
 ճնշողութեան տակ չը կարէր այլ եւս մնալ
 կենդանի, այլ պէտք է կամ մեռնէր և կամ
 իւր վրէժը առնէր։

“Մագթաղինէ՛, ասաց յանկարծ մայրը՝ որ

նստած էր պատուհանի մօտ, զգուշացիր, ահա
բժիշկը ։

Երեք ամսէ ՚ի վեր մօր քնքշութիւնը դէպի
Մագթաղինէն օր քան զօր առաւել նուազելով
այնքան պակասած էր որ՝ օրիորդը վշտալի յու-
սահատութեան մէջ չը մտածեց անգամ դառ-
նալ դէպի մայրը . նա չը հասկացաւ նորա խօս-
քը և կարծեց թէ այն ահագին հեգնութիւն-
ներէն էր, որով տիկին Մարսելէթը բաղմիցս
ձմելել էր նորա սիրտը ։

« Ինչո՞ւ պէտք է զգուշութիւն ունենալ
այդ մարդուց, պատասխանեց օրիորդը ։

— Մագթաղինէ՛, կրկնեց հաղարապետի այ-
րին, այդ մարդը մի օր այցելու եղաւ ինձ,
մինչ դու բացակայ էիր և ես նորա պատմեցի
քո հօրեղջօր և նորա ժառանգութեան ամեն
պարագայները, պատմեցի այն պատճառաւ որ՝
բոլոր քաղաքը իմանայ . որովհետեւ ես ամե-
նեւին չ'եմ կարծում, որպէս դու, թէ պէտք
է ծածկել մեր դժբախտութիւնը Ո՛հ,
ես ահա բոլորովին յաջողեցայ ։ Աստուած վկայ,
դուստր իմ, որ ես շատ հեռի էի հաւատալուց,
թէ դու տակաւին սիրում ես Բեռնար Լէկու-
րին, իսկ այժմ

— Ա՛յժմ, գոչեց Մագթաղինէն

Բժիշկ Դեկլէնը մտնում էր ներս . Հաղարա-
պետի այրին սեղմեց դստեր ձեռք . « Շտապէ՛,
ասաց նա կամաց ո՛ր կաղմէ՛ կերպարանքդ, վըս-
տահ եղիր դէպի քո մայրը, ահա դու կ'իմա-
նաս, թէ ինչո՞ւ Բեռնարը չ'եկաւ ո՛ր ։

Ոչ որ խորհուրդ չէր տուել բժշկին ըստ պատշաճի կազմել իւր դէմքը , բայց տես թէ ինքն ըստ ինքեան ինչպէս գեղեցիկ կատարել էր նա այդ գործը : Ո՛րպիսի քաղցրութիւն , սրպիսի խաղաղութիւն դէմքի գծագրութեանց և նայեացքի մէջ . սրպիսի ժպիտ , նուրբ ժպիտ մասամբ զղջման և մասամբ մեծամոտութեան , որոնք պատշաճ են միայն քահանայից և բժշկաց , այդ երկու կարգի անձանց՝ որոնք քաջ գիտեն , թէ իշխում են մարդկանց և մանաւանդ կանանց վերայ և հաւաստի են , թէ այդ իշխանութիւնը մշտնջենաւոր է : Հանճարեղ բժիշկը մօտեցաւ տիկին Մարսելէթին . մեղմիկ բռնեց նորա ձեռը , ըստ որում այդ նորա իրաւունքն էր եւ պարտաւորութիւնը և շօշափեց նորա երակի զարկը ամենակերպ մտերմական հաճոյակատարութեամբ , ուղղելով դէպի նա մի քանի քաջակերական խօսքեր : « Լաւ է , առաց նա , ես գոհ եմ ձեզինից , շատ լաւ է , բնութեան զօրութիւնը , ձեր երկաթեայ կազմուածքը , նոյն ու բարոյական շաղկեցութիւնը , սէ՛ , աչնիւ տիկին , որքան օգնում են մեզ սոքա և մանաւանդ , երբոր հիւանդի մէջ մենք հանդիպում ենք քաջարի հոգւոյ՝ որ մրցում է մարմնոյ վհատութեան հետ և կենսաբեր փոփոխութիւն է գործում : Թոյլ տանք ուրեմն ժամանակին կատարել իւր գործը . . . բայց պէտք է մեկնիլ Սէն — Դէնիսից , յաւելցուց յանկարծ բժիշկը այնպիսի ձեւով՝ որ առաւել կը վայելէր պետական դատաւորի անբողոքելի վճռոյն :

— Ինչու, հարցուց հաղարապետի այրին զարմացած :

— Յետոյ կ'ասեմ ձեզ, պատասխանեց բժիշկը ժպիտ ի շրթունս ո :

Այժմ միայն բժիշկը ուղղակի նայեցաւ դէպի Մագթաղինէն, ըստ որում համարում էր, թէ իւր պաշտօնի պարտաւորութիւնը և պատշաճութիւնը դէպի հիւանդը բաւօրէն կատարել էր : Բայց Մագթաղինէն, երեւի թէ, ոչ լսում և ոչ տեսնում էր նորան. մեքենայօրէն սրահի մի անկիւնը նստած՝ իւրովի կրրկնում էր մօր այս վերջին խօսքերը՝ « Դու ահա կ'իմանաս, թէ ինչու Բեռնարը չ'եկաւ ո եւ նոյնպէս իւրովի հարցնում էր՝ արդեօք նա էր, երեկուայ ուրուականը, մոռացկոտ և անգութ մայրը՝ որոյ սիրտը դստեր չարչարանքից յուղուած՝ խօսեցնում էր նորան : Բարեմիտ բժիշկը յոնքերը պռստեց, նա երեբում էր տարակուսանաց մէջ, թէ մի գուցէ Մագթաղինէն գիտէր արդէն, ինչ որ ինքն իրան խոստումն էր արել ամենամեծ սիրելութեամբ հաղորդել օրիորդին . . . :

« Դուք իրաւունք ունիք պնդելու այս մասին և չք պատասխանելով ձեզ, ես ամենամեծ յանցանք գործած կը լինէի, ասաց բժիշկը եռանդուն ձեւով և կրկին բռնելով տիկին Մարսելէթի ձեռք. այդ կը նշանակէր, տիկին, չք վարուիլ ձեզ հետ որպէս հարկն է և ի՞նչ օգուտ ունի զգուշութիւնը ձեր բնաւորութեան առջեւ. չ'է, չ'է, ես ուզում եմ այժմ իսկ ասել

ձեզ, ինչու չը կարէք մնալ Սէն — Դէնիս :

— Նոյնչափ և ես յանկանուամ եմ իմանալ ,
պատասխանեց տիկինը :

Բժիշկը ուսերը փոքր ինչ շարժեց , նշանացի
անելով դէպի Մագթաղինէն , այնպէս որ միայն
մայրը կարէր նկատել զայդ :

« Իրաւ է որ՝ ես շատ առաջ եմ գնում ,
ասաց նա կամաց եւ բնաւ տարակուսանքից
ազատ չ'եմ , մինչ օրիորդի առջեւ Դուք
շատ թշնամիներ ունիք , որոնք չ'են ներում ձեզ
ձեր գերմարդկային առաքինութիւնը՝ որ ջախ-
ջախում էր դիրենք : Այս քաղաքը ձեր տառա-
պանաց թատրոնն է և քանի որ մնաք այս տեղ ,
չէք կարող մոռանալ զանոնք : Անհանդուրժելի
յիշատակներ՝ որոնք կը լինին առաւել հզօր
քան աշխարհի բոլոր բժիշկների գիտութիւնը
ու անձնութիւնը Եւ արդեօք կը հա-
ճիք դուք , որ ձեր դուստրը ամեն օր հանդիպի
այն մարդուն՝ որ Է՛հ , տիկին , ահա տես-
նում էք , թէ ո՛ւր էք ինձ քաշում տանում
Սէն — Դէնիսի օգը ծանր է և անառողջ , ասաց
նա յանկարծ բարձրաձայն , որպէս զի Մագ-
թաղինէն կատարելապէս լսէր , ջրերը՝ շատ ,
չափազանց շատ , գործանոցները , մէզը , ծու-
խը »

— Ի՞նչ պէտք է նոցա պարզ երկկնքը , ճա-
ռագայթաւէտ արեւը , եթէ սրտերուն մէջ
խաւարչտին աղջամուղջ է , միջահատեց հազա-
րապետի այրին : Ես տեսնում եմ որ՝ դուք նու-
րէն իդալիոյ վերայ կամիք խօսիլ : Ի՞նչպէս

հաստատ էք դուք ձեր պատուէրների վերայ...
Բայց, խնդրեմ ներել, խօսեցէք անկեղծու-
թեամբ, դուք՝ դուք այսօր եկել էք մի ուրիշ
բանի համար ու :

Այդ անակնկալ հարցումը ապշեցուց բժըշ-
կին, և այսպէս նորա շրթունքի վերայ ժպիտ
նկարուեցաւ : Հիւանդի կերպարանքը, նորա
զարմանալի հեղութիւնը դէպի բժշկի յորդո-
րանքը և խնամքը, որոնց դէմ սովորաբար տիւ
կինը խստութեամբ էր վարվում, պէտք էր ըս-
տիպէին փորձառու բժշկին խորագոյնս մտածել :
Այս անգամ օդոյ մէջ զգացվում էին սպառ-
նական և դատապարտական տարրեր, որոնցից
հարկ էր զգուշանալ. բայց աղնիւ բժիշկը չ'էր
նկատում զայդ. նա իրան համարում էր իբրեւ
ճակատագիր, անվրէպ և անհրաժեշտ :

« Յիրաւի կարելի էր խօսել և խղալիոյ վե-
րայ, բայց այժմ ամենեւին այդ չ'է իմ միտքը :
Այդ փառաւոր երկինքը, տիկին, շատ հեռի է
ինձնից, իսկ ձեր բժիշկը ցանկանում է որ դուք
անհետ չը լինիք նորա աչքից, ըստ որում ձեզ
խնամելը պարծանք է համարում իւր համար :
Ձեզ պէտք է լինել այնպիսի քաղաքում, ուր
կարէին ապահովուած լինել ձեր զուարճու-
թիւնը, ազատութիւնը և հաճոյքը : Այո՛, այո՛,
ձեզ վայել է այն միակ անկիւնը աշխարհի,
ուր կարելի է իւր կեանքը պահպանել քննա-
սէր նայեացքից և չարահնար դիպուածներից :
Փարիզն է վերջապէս... ու : Եւ նորէն ցած ձայ-
նով աւելցուց, Փարիզն է, ուր այդ մարդկանց

ատելութիւնը չի գալ ձեր դստեր հետքից . . . :

— Պարոն, միջահատեց տիկին Մարսելէթը, եթէ ես գնամ Փարիզ բնակելու, նոյնպէս ձեզնից կը հեռանամ. այս չ'էր, որ դուք ամենեւին չ'էիք ուզում:

— Ես աղաչում եմ ձեզ, աղաղակեց բժիշկը, իմ մասին կարգադրութիւն անել ըստ հաճոյից ձերոց, որովհետեւ պատրաստ եմ հետեւել ձեզ, երբ և հրամայէք:

Հազարապետի այրին նայեցաւ նորան դանդաղ և պշուցեալ աչօք, նա կարծես թէ նորէն և յանկարծ ենթարկուել էր նախկին մահանման վիճակին: Բժիշկը ոչ միայն չը զարհուրեցաւ տիկինոջ լուութենէն, այլ և գոհունակութեամբ մի թեթեւ հառաչանք արձակեց, կարծելով թէ հառկացել էին իւր միտքը: Տիկին Մարսելէթը խսկոյն զգաց, թէ բժշկի խորհուրդը Փարիզ գնալու մասին նուրբ և ճարտար բացատրութիւն էր: Այդ հնարագէտ մարդը չը կարէր առաւել բացերեւակի խօսել, որպէս զի չը հասկանային առաւել քան որչափ ուզում էր ինքը եւ յուսով էր թէ յաջողութեամբ կատարել էր այդ:

« Պարոն, ասաց հազարապետի այրին, ես հիւանդ էի և իմ դուստրը հրաւիրեց զձեզ. դուք խնամ տարիք ինձ առանց որ և է ընդդիմութեան իմ կողմանէ. բայց ես կ'ուզէի այսօր իմանալ և հարցնում եմ ձեզ, ի՞նչ ցաւ ունիմ ես »:

Այս անգամ բժիշկը մնաց լուռ, կամ լաւ

եւս՝ շփոթեցաւ, ինչպէս այն մարդը՝ որ աչքերը վեր ամբարձած գնալուս մի մեծ քարի վերայ ընկած լինէր։ « Այդ կինը ծաղրում է զիս ո, մտածեց նա, Այդ անյաջողութեան մէջ դարձաւ նա դէպի Մագթաղինէն, բայց սա նոյնչափ անշարժ և պարտասուած էր, որչափ և առաջ, և ոչ միայն ուշ չէր դարձնում, այլ և չէր լսում անգամ։

« Ձեր ցաւը, թոթովեց բժիշկը, ահա, տիկին, մի օտարոտի հարց. չը գիտեմ, թէ ի՞նչ յարաբերութիւն ունի սա դէպի իմ այժմու խօսուածքը։

— Իսկ ես գիտեմ, պատասխանեց տիկինը, եթէ այդ ցաւը թեթեւ է, ես կարօտ չեմ ուրեմն ձեր ծայրագոյն անձնուիրութեան՝ որ առաջարկում էք իմ առողջութեան դարձի համար։ Իսկ եթէ մահաբեր է, ինչպէս ես կարծում եմ, ձեր անձնուիրութիւնը՝ որոյ մասին ձեզնէ շնորհակալ եմ, առաւել եւս անօգուտ է, ըստ որում գիտեմ ինչպէս պէտք է մեռնիլ

— Առանց իմ թոյլտուութեան, միջահատեց բժիշկը յաւէտ ծաղրալի կերպիւ, այդ անկարելի է։

— Թողնե՛նք զայդ, ասաց տիկին Մարսելէթը, մի վայրկեան առաջ դուք ինձ ասացիք, թէ ի՞նչ փոխազդեցութիւն ունի հոգու եռանդը մարմնոյ տկարութեան վերայ. ի՞նչպէս ուրեմն չէք տեսնում որ իմ հոգին է այսօր կանգուն կեցած, ի՞նչպէս հասու չեղաք, որ ես լաւ

եմ զգուճինձ, որովհետեւ դուստրս վշտացած է և թէ ես փոխադարձաբար պարտաւոր եմ հսկել նորա վերայ և խնամել նորա առողջութիւնը :

— Կամիք ասել, թէ ձեր լաւութեան պատճառը ես չեմ, պատասխանեց բժիշկը՝ որ ճշգնում էր ծիծաղերես երեւիլ, թէ եւ փոքր իշատէ ակամայ : Բարի է, դուք արդարեւ իրաւունք ունիք, տիկին : Գերերը այժմ փոխուած են և որովհետեւ ես չընկաւեցի զայդ, ուրեմն չը կարեմ այլ եւս իմ պաշտօնը կատարել : Հիւանդը այժմ օրիորդն է : Տէր Աստուած, չըլինի թէ նորան յայտնի է արդէն այն դժնդակ պատմութիւնը՝ որ չըջում էր քաղաքի մէջ այս առաւօտ :

Մագթաղինէն յանկարծակի վեր թռաւ :
« Ի՞նչ պատմութիւն, աղաղակեց նա » :

« Ա՛րջապէս, Պարոն, ասաց հազարապետի այրին, մի գուցէ այս անգամ ձեր այցելութեան նպատակը այդ պատմութիւնն է, խօսեցէք :

Մագթաղինէն կանգնած էր բժշկի առջեւ շնչասպառ, աչքերը բեւեռած նորա աչքերի մէջ, որոնց որ և է խորհուրդը այնպէս պարզ և ազգու կերպիւ երեւում էր, մինչ զի իւր մէջ եւս լոյս ծագեցաւ : Այժմ նա հասկանում էր մօր խօսքերը : Այդ մարդը ո՛չ միայն գիտէր, թէ ինչո՞ւ Բեռնարը չ'էր եկել, այլ և գուցէ մասնակից էր այդ անարգ խեղկատակութեան՝ որոյ լուծումը կարծէր գուշակել և խորհուրդը որոշել :

« Պարսն , մրմնջեց նա , միանգամ ես ձեզ խնդրեցի բնաւին չք յիշել այս տեղ Բեռնար Լէկուրի անունը , բայց այսօր . . . այսօր մի եւս խնայէք ինձ :

— Օրիորդ , պատասխանեց բժիշկը ուժգնակի , հրաշապէս միտս է ինչ որ դուք ինձ արգելել էիք , բայց՝ եթէ այժմ այդ արգելքը չք բառնայիք անգամ , գուցէ քաջասրտութիւն ունենայի կարեւորութիւն չք տալ այդ արգելքին : Թող չ'ասե՛ն , թէ ձեր դժբախդութեան և առանձնութեան մէջ , չ'էիք հանդիպել մի ազատամիտ մարդու՝ որ խորին յարգանքք դէպի ձեզ պատրաստ էր իւր կեանքը անգամ ստորագրել ձեր հրամանին , եթէ արժան համարէիք և որ , իբրեւ պատուոյ աւանդապահ , առիթ ունի ցուցնելու ձեզ , թէ մարդիկ ընդհանրապէս անարգ եւ նենգաւոր չ'են : Իսկ արդ՝ ես , այո՛ , կը խօսիմ Բեռնար Լէկուրի վերայ , եթէ արհամարհանքը՝ որ զօրաւորագոյն է քան իմ կամքը , չք գոցէ իմ բերանը : Ահա՛ այն անարժան պատմութիւնը՝ որ ձեզ բոլորովին անյայտ է և ես հոգւով չափ կը ցանկայի որ՝ դորա տեղեկութիւնը ձեզ հաղորդելու ցաւալի պարտաւորութիւնը ինձ վիճակուած չք լինէր : Բայց՝ կը տեսնէք ահա , որ այժմ ակամայ կը հրաժարիմ . . . :

— Մի խնայէք , կրկնեց Մագթադինէն , տեսնում էք որ ես ակամայ ունկնդիր եմ ձեզ :

— Թող լինի՛ , եթէ կամիք , ասաց բժիշկը տխուր և վճռական ձեւով : Այն մարդը՝ որուն

գուք սպասում էիք եւ որ պէտք է գար իւր
 աստերախտութեան ներումը խնդրելու ձեզնից,
 այն պատճառաւ չ'եկաւ որ՝ շքմարտութիւնը
 վերջապէս հռչակուել է։ Այո՛, օրիորդ, մեզ
 արգէն յայտնի է ձեր ժառանգութեան աղ-
 բիւրը, գիտենք նմանապէս ձեր վարմանց գաղա-
 նիքը եւ ամենքս խոնարհում ենք ձեր դիւ-
 ցազնական առաքինութեանց առջեւ։ Այսու-
 հետեւ ինչ է գործելու այս տեղ Բեռնարը,
 Դուք հարուստ էք. նա պէտք է ամուսնանար
 ձեզ հետ, մինչ դուք իսկապէս չքաւոր էիք
 եւ ընկերանար այժմ ձեր բարերարութեանց
 մէջ։ Այսուհետեւ նա կարող չ'է դարձնել
 ձեզ ձեր ազնիւ որոշումներից, որ անտարա-
 կոյս փորձելու էր ամուսնանալուց յետոյ,
 այսուհետեւ կարող չ'է չարագործել ձեր դէմ
 խաբէական խոստումներով առանց տուժելու,
 չը կատարելու գիտաւորութիւն ունենալով
 իւր մտքում։ Եթէ նա ձեր ամուսինն էլ լինէր,
 չ'էր կարող ձեր հաւանութիւնը կորզելով
 անգամ, ձեռն մխել այդ ժառանգութեան,
 առանց յաւիտեան զինքը խայտառակելու։
 Ինքը գիտէր թէ հասարակաց կարծիքը չը պի-
 տի ներէր զայդ Ահա՛, կրկնում եմ ձեզ
 թէ ինչու համար չ'եկաւ Բեռնարը։

— Բարի է, ասաց Մագթազինէն ձեռները
 գալարելով, թէ եւ ուզում էր խաղաղ երե-
 ւիլ . . . եթէ ես այդ չ'իմանայի անգամ, կա-
 րէի գուշակել, պարոն, ուրեմն մի կարծէք,
 թէ ես զարմացած եմ Նկատում էք

արդեօք որ և է վիշտ իմ կերպարանաց վերայ :

— Իրաւունք էր ձեզ առաւել արհամարհանք զգալ քան բարկութիւն, տատասխանեց բժիշկը եռանդագին : Ձեր մայրը այժմ իսկ հաստատում էր, թէ դուք հիւանդ էք, և ես, իբրեւ բժիշկ, պարտաւոր եմ ասել, թէ առողջացած էք : Ո՛հ, օրիորդ, օրհնեցէք այն դիպուածը՝ որ յայտնելով ձեր յաջողութեան աղբիւրը, կացուց ճշմարտութիւնը ձեր եւ նրանց մէջ, որոնք զձեզ խաբում էին : Եթէ այդ դիպուածը չը լինէր եւ եթէ լինէր, զոր օրինակ, մի անծանօթ բարեկամ՝ որ ամենայն ինչ յայտնապէս խօսած լինէր, միայն ձեզ ծառայելու նպատակաւ, մի միակ դիտաւորութեամբ, որ ձեզ կորդէ այն ազահ ձեռներից, որոնցմէ ձերբակալ լինելու այնքան մօտ էիք, վերջապէս ձեզ փրկելու համար . . . : Եւ եթէ այդ լինէր միայն սկիզբը նորա անձնութեան . . . :

— Օ՛, եթէ այդպէս է, ես շնորհակալ եմ ձեզնից, գոչեց օրիորդը : Բայց արդեօք լաւ կատարեցիք ինչ որ հարկաւոր էր զիս երախտագիտութեամբ պարտաւորելու համար, արդեօք այդ ԴժնԴակ Պարմոնիւնը վերջացաւ եւ աւելի քան մը չ'ունիք ինձ ասելու ո :

Ազնիւ բժիշկը կանգնեցաւ բարկութենէն շառագունած : Երկրորդ անգամն էր արդէն, որ այդ անխոհեմ կանայք, փոխանակ ընդունելու նորա վեհանձնական օգնութիւնը, մերժում էին, արհամարհելով և թշնամանելով նորան :

« Այո՛, ունիմ, ասաց նա խտուրթեամբ,

Բեռնար Լէկուրը ուղեց սուտ հանել այն ամբաստանութեան լուրերը՝ որոնք ճնշում էին զինքը . նա պէտք է լռեցներ իւր բարեկամներին և թշնամիներին միակ հարուածով և ահա անանցանելի պատուար կանգնեց նա իւր եւ ձեր մէջ 'ի տես ամենեցուն . այս առաւօտ ամուսնութեան խոստումն ստացաւ Սէն-Սօրլէնի օրիորդից ո :

Մագթաղինէն ձեռք դէպի սիրտը տարաւ , աչքերը խփեց և ընկաւ յատակի վերայ : Բըմիշկը ուղեց բարձրացնել նորան , բայց հազարապետի այրին խլեց նորա ձեռնից :

« Պարոն , ասաց նա , դուք պարծում էիք փրկած լինելով մի մօր կեանքը , իսկ այժմ կամիք 'ի մահ մատնել նորա դուստրը : Միթէ չէք տեսնում որ՝ այսուհետեւ բան չունէք այս տեղ :

— Աշխարհի բանը այսպէս է , պատասխանեց բժիշկ Դեկլէնը , խորին խոնարհութեամբ հրաժարական ողջոյն տալով տիկնոջը : Տեսնում եմ , տիկին , որ երկուքիդ եւս չափէն աւելի ծառայեցի , ոչ դուք և ոչ օրիորդը երբէք ներելու չէք ինձ զայդ ո : Յետ այսորիկ ելաւ գնաց :

Տիկին Մարսելէթը վեր առաւ աղջկան իւր ծնկանց վերայ , ինչպէս ուրիշ անգամներ : Արտասուքի աղբիւրը բղխում էր նորա շառուց սառած արտեւանունքի տակից : Նա լալիս էր դառնագին Մագթաղինէի թարմ երեսի վերայ , որ այս վայրկենիս ծածկուած էր մեռելութեան քօղով :

« Զօրացիր , ասում էր նա , մի մեռնիր ինձ :

նից առաջ, Մագթաղինէ, աղաչում եմ քեզ, ահա մայրդ՝ որ քեզ կոչում է, որ 'ի սէր Աստուծոյ թախանձում է մոռանալ նորա տմար դութիւնը և մոլորութիւնը ու:

Մագթաղինէն կիսով չափ աչքերը բացաւ:

« Զարթըր, աղաղակեց հազարապետի այրին, ողջագութեւնով աղջկան, ես կարող եմ դեռ եւս միտթարել զքեզ և քաջաւերել... Զ'եզ հաւատում որ՝ իմ սիրելիս ես:

— Աւա՛ղ, մայրիկ, հառաչեց աղջիկը, շատ ուշ է արդէն:

Ժ Ա.

ԱՆՈՒՐԱՆԱԼԻ Է, Թէ օրիորդ Սէն—Սօրէնը ամենապատուական հարսնացուներից մէկն էր, ունէր նա հարիւր հազար ֆրանք օժիտ, մի եղբայր փափկակազմ, մի մայր որ հազիւ երբեմն տանից դուրս էր ելնում և մի հայր անդամալայծ: Պ. Սէն—Սօրէնը՝ որոյ յատուկ անունը Քոշերօն էր, քսան և հինգ տարի շարունակ մի բան վաճառում է եղել, բայց թէ ի՞նչ, այդ մասին զանազան կարծիք կար. ոմանք ասում էին՝ շօքօլատ, միւսները՝ նուրբ ասղնագործեր. յայտնի էր միայն, թէ վաճառաշահութեան անմեղ խաղով, կամ որ եւ է

արուեստագործութեամբ մի միջոցն արդէն ճարել էր : Ինչո՞ւ ուրեմն այնուհետեւ ջանք չքալեալի անէր ձօնանալու մի ուրիշ անունով եւս : Թէեւ սա լինէր բոլորովին ծաղրական : Այսպէս Գօշերօնը Սէն — Սօրլէն անունը սեփական նա՞մ՝ զգու՞մ էր իրան բարձր առաւել քան մի ոտնաչափ և պարտաւորուած էր այնուհետեւ նոր դեր խաղալ աշխարհի մէջ : Այն ժամանակ դեռ եւս հնարել չ'էին սուտ աղնիւնների դէմ ռամկապետական օրէնք՝ որոյ նպատակն էր պահպանել աղնուականութեան իրաւունքը՝ որ թողուած էր մոռացութեան ենթարկուելու : Մի ատենակալ չք գանուեցաւ , որ ընդդիմանար Գօշերօնի Սէն — Սօրլէնութեան , իսկ ռամոածում էր միայն իւր փառասիրական ջանքը 'ի կատար հասուցանել եւ ահա գնեց մի կալուած , իբր անհրաժեշտ կարեւորութիւն պատշաճաւոր միջոցնաւոր լինելու համար :

Այս միջոցին Սէն — Դէնիօի մօտ վաճառելու նշանակած էր մի շքեղ տուն ընդարձակ պարտէզով չքնապատած : Մէկը հաւատացուց Սէն — Սօրլէնին , թէ գիւղ էր այն և նա համոզուեցաւ ու գնեց : Առանց այդ քաջ հմուտ բարեկամին՝ որ հաճել էր ամացուցանել մի լիօնատիրոջը , թէ Սէն — Դէնիօն թէեւ գործարանների , գպրոցների և զօրանոցների քաղաք էր , բայց և յարմար էր գեղջուկ բնակութեան համար , — Բեռնար Լէկուրը գուցէ յաւիտեան չք հանդիպէր սիրունիկ Լօռ Սէն — Սօրլէնին : Զքնաղ Լօռի հասակը բարձր էր , դէմքը

Թխագոյն , աղնուութիւնը ճոխ , մարմնոյ դիրքը
հրապուրիչ , աչկուները Թաւիշեայ , աղդիչ
խորհրդածութեան : Նորա դաստիարակութիւ-
նը կատարեալ էր : Ինչ որ նա ստացել էր իւր
հօրից , անտարակոյս կարէր զօրաւոր բան լի-
նիլ , եթէ հայրը իւր բազմաշխատ կեանքի մէջ
ժամանակ գտած լինէր ինչ և իցէ ուսանելու
համար , բայց երեւի թէ միջոց չ'էր ունեցել ,
իսկ որ ինչ կարէր ստանալ աղնիւ տիկին Սէն-
Սօրլէնից , որ մայրն էր , կարելի է ստուգել այն
դժօսուցիչ պատմութենէն՝ որ հռչակուած էր
քաղաքում : Պ . Սէն — Սօրլէնը , որ գիտէր , թէ
իւր կինը Ժիւրա քաղաքում ծնուած , փախա-
քում էր մի բան ունենալ իւր երկրից իբրեւ
յիշատակ , վայելուչ դիտաւորութիւն երկնեց
Ձուկցերիոյ սիրուն կովեր եւ կովարած բերել
տալ իւր կալուածքի մակաղատեղը : Եւ ահա
շատ չ'անցած փառօք պատուով կովերը եկան ,
շփնթը թնդաց պարտիզի մէջ , անասունները
բառաջում էին , լեռնաբնակ կովարածը թոքերը
ուռեցուցած փչում էր փողը , Պ . Սէն — Սօրլէնը
առաջնորդում էր և մինչ ամենքը կանգ առին
մարգագետնի վերայ տան առջեւ , տիկին Սէն —
Սօրլէնը՝ որ թէեւ հիւանդոտ , քաջալերե-
ցաւ ծննդական երկրի դաշնակաւոր հնչումից
և վազեւազ մօտեցաւ : Կովարածը , դեռ եւս
հեռուից նկատելով այդ պաճուճազարդ տիկ-
նոջը , սկսեց խնդալ և քրքրել ամենայն զօրու-
թեամբ . յետոյ փողը վայր նետեց , եկաւ ուղ-
ղորդ կանգնեցաւ աղնիւ տիկնոջ առջեւ եւ

ձեռները լայն գրպանների մէջ կոխած , ասաց նրան՝ « Մարիօն , արդարեւ դո՞ւ ես Մարիօնը » :

Զքնաղ Լօւի անթերի դաստիարակութիւնը կատարուել էր շարունակ տասնամեայ աշխատութեամբ եւ քսանի չափ արժանաւորագոյն անձինք եղել էին նորա դաստիարակուհիք , հոգաբարձուհիք , լեզուագիտութեան եւ հեծեղաժարութեան ուսուցիչք , պարի , երգեցողութեան եւ նկարչութեան վարժապետք : Երբէք Պ. Ժուրդէնի վարժատունը անգամ չ'էր տեսել այդպիսի մրցումն գիտնական անձանց : Այդ վարժապետներին եւ վարժապետուհիներին կարելի էր հանդիպել ամեն օր , թէ՛ առաւօտուն , թէ՛ կէսօրին եւ թէ՛ երեկոյին , մինչ շտապում էին դէպի օրիսրդը եւ ինչպէս վառուած էին ամենքը եւ մինքան միւսը առաւել եռանդուն նախանձով , մինքան միւսը առաւել անձնուիրութեամբ նորա միտքը եւ սիրտը կրթելու եւ իւրեանց աշխատութեան առատ վարձատրութիւնը ստանալու համար . նոցա ջանքը յաջողութեամբ պսակուեցաւ եւ այդ մատաղ սիրտը շատ շուտ ամբողջապէս կաղմուեցաւ . զի ահա՛ օրիորդ Սէն—Սօրլէնը՝ օր դեռ եւս տասն եւ եօթնամեայ էր , մի առաւօտ հրաւիրանօք իւր երգեցողութեան ուսուցչի որ հրեշտակային ձայնիւ կ'երգէր , գնաց նորա հետ մի փոքր պտոյտ անելու : Պ. Սէն—Սօրլէնը , այդ իրողութեան տեղեկացած , իսկոյն փոստայի ձի կալաւ եւ գնաց սօրանց հետքից . նա

Կիսով անգամ կ'ուզէր, եթէ իմանար ուր կա-
 րող էր գտնել: Այսպէս ահա, գիշեր ցերեկ
 թափառելով, նա հասաւ վերջապէս երկու ըզ-
 բօսասէրներին իդալիոյ մի լճի մօտ, որոյ կախար-
 դիչ ամուսնքը գրաւել էին նոցա սրտերը փոքր
 ինչ հանգիստ վայելելու: Տուն վերադարձած՝
 Պ. Սէն — Սօրլէնը յանդիմանեց դաստիարակու-
 հուն, իբր թէ նա թոյլ էր տուել Լօռին աւել-
 լորդ ուսմաններ կարդալ, բայց բարեբախտ կիներ
 անընդդիմադրելի փաստերով համոզեց նորան,
 թէ չքնաղ զբօսուհին բացի « Ռօբինզօն Կրու-
 զէն » ոչինչ չ'էր կարդացել, բայց և այնպէս
 դաստիարակուհուն արձակեցին տանից: Եւ
 որովհետեւ սա մի երկշոտ կին էր և չ'էր սի-
 բուժ մինակ ճանապարհորդութիւն անել, ուս-
 տի, համաձայն նորա աղաչանաց, աշակերտու-
 հու եղբայր Էվարիստ Սօն — Սօրլէնը ուղեկից
 եղաւ նորան: Հայրը կրկին սուրհանդակ ելաւ,
 հապճեպ ընթանալով այս և այն կողմ, յաղթեց
 մեծամեծ դժուարութեանց և վերջապէս զոյգ
 յանցաւորներին գտաւ Միջերկրական ծովե-
 զերքի վերայ: Միտունիկ Լօռի ճանապարհոր-
 դութեան օրից շատ ժամանակ անցել էր,
 այնու ամենայնիւ դորա մասին խօսք ու զը-
 րոյցը դեռ եւս չ'էր դադարել: Քսան և եօթ-
 նամեայ օրիորդը դեռ եւս ամուսնացած չ'էր,
 երբ Բեռնար Լէկուրը ուղեց նորան: Եւ ամ-
 սեայ շարունակ երթեւեկութեան և ընդունայն
 դեգերանաց մէջ թէեւ յայտնի երեւում էին
 նորա տարակուսութիւնքը և վարանքը, սա-

կայն նա վճռեց վերջապէս խնդրել օրիորդի
 ձեռքը : Բարերար Տէր , ոչ հայրը և ոչ մայրը
 մի վայրկեան չը մտածեցին մերժել Բեռնարի
 առաջարկութիւնը կամ պատասխանը երկարա-
 ձգել : Վաղուց , շատ վաղուց արդէն Պ . Սէն-
 Սորլէնը անհամբերութեամբ սպասում էր որ և է
 որոշ գիտաւորութեան այն մարդուց՝ որ ամ-
 բողջ երեք ամիս չէր հրաժարւում նոցա տա-
 նից : Այդ աղնիւ միլիօնատերը այնքան գոհ էր
 իւր երկնապարզել գերդաստանով , որ միայն
 անձկութեամբ կը փափաքէր նորա աճումը
 տեսնել : Բայց լսած լինելով , թէ Բեռնար
 Լէկուրը չքնաղ Լօռից առաջ երազում է եղել
 օրիորդ Մարսելէթին , իբրև իւր հարսնացուն ,
 բարեմիտ հայրը փոքր ինչ վիրաւորուած հա-
 մարեց իրան այն մարդուց՝ որուն այժմ նայում
 էր ինչպէս իւր սեփականութեան եւ որմէ
 պատրաստ էր հաշիւ պահանջել . իսկ սիրու-
 նիկ Լօռը , այդ գիտաւորութեան ընդդիմա-
 նալով , առաւել խոհեմութիւն ցուցուց :
 Ոչ թէ չքնաղ օրիորդը նոյնչափ մեծամիտ չէր ,
 որչափ և միւս սիրուն կանայք՝ որոնք արեւի
 տակ փթթում են . ոչ թէ նորան հրաշալի կեր-
 պիւ յայտնի չ'էին Բեռնարի երկարատեւ տա-
 րակուսութեան պատճառը յառաջ քան իւր
 առաջարկութիւնը , նորա վարանաց գաղտնիքը ,
 նորա շարունակ հնարագործութիւնքը դէպի
 Մագթաղինէն , նորա յանկարծահաս յոյսը և
 անյաջող վախճանը . ոչ թէ մահու չափ ատում
 չ'էր նա իւր ոսոխ օրիորդին և նենգաւոր խօս-

նայրին, այլ նա սաստիկ և բազմիցս մտածում էր այն զբոսանաց մասին, զոր կատարել էր երգեցողութեան ուսուցչի հետ Մաթէօր լճի մօտ: Ահա այս էր պատճառը որ՝ երբ հայրը Բեռնարի ձեռք բռնած, վախելով թէ չը փախչի, բերաւ զայն դստեր մօտ և ապագայ ամուսինը ասաց՝ « Օրինդ, ես աղաչեցի ձեր հօրը հաւանութիւն շնորհել մեր ամուսնութեան », չքնաղ Լօուր պատասխանեց միայն քաղցր լաւագունութեամբ եւ ժպիտ ՚ի դէմս. թէեւ ունէր ներքին հակակրութիւն դէպի ապագայ ամուսինը, բայց փափաքում էր այդ ամուսնութեան: Փառասէր, թոյլ, սնապարծ, բայց մատաղահաս, գեղեցկակազմ և գեղեցկադէմ Բեռնարը հաճելի էր նորան և լաւագոյնը ցանկալ չը կարէր: Քչմարիտ է որ՝ տիկին Լէկուրը սոսկալի սկեսուր լինելու սպառնալիք էր, բայց չքնաղ Լօուր անփոյթ էր այդ մասին եւ նորա ահ և երկիւղը այլուր էր:

Յիրաւի մեր ժամանակի հարսանեաց պաւագայքը անմիտ և շինական են. չքնաղ Լօուր զգում էր այդ, ուստի և առաւել հաճելի էր նորան անցեալ ժամանակի ամուսնութիւնը՝ որ մի ժամու մէջ վիճում, կարգում, վերջացնում էին, ծնողք ասում էին՝ այո՛, Նօտարը նախասենեակն էր, դաշնագիրը ստորագրած, անցնում գնում էին Նկեղեցի, ծեր Քահանան մրմնջում էր սրտակի արարողութիւնը և ահա կենակցութիւնը կատարուած էր: Ո՛վ գեղեցիկ հին ժամանակ այն մատաղ օրիորդների համար, որոնք երբեմն

դրօսանաց ուղեգնացութիւն էին արել երգե-
ցողութեան ուսուցչի հետ : Իսկ այժմ տես
թէ ինչ է՝ յայտարարութիւններ , տոմսակներ ,
պատշաճութիւններ , օրինապահանջ յետածը-
գութիւն , և այլն և այլն : Արարիչը միայն գի-
տէ , թէ ինչ էր մտածում օրիորդ Սէն—Սօրլէ-
նը այդ բոլոր պարագայից մասին , բայց նորա
հայրը որոշակի յայտնեց , թէ շտապում է կա-
տարել այդ բանը և շտապեցին . ամենայն ինչ
միաբան որոշեցին , կարգադրեցին , հոգացին
երկու շաբաթուայ մէջ : Օրիորդ Սէն—Սօրլէնը ,
մօր հիւանդութեան պատճառաւ , պարտաւո-
րեցաւ ինքը հոգալ հանգիսի պատրաստու-
թիւնքը և թէպէտ նորա համեստութիւնը մեծ
փնաս կրելու լինէր , այնու ամենայնիւ պէտք
էր հրաւիրել խօսնայրին իրան օգնելու : Հար-
կաւոր էին փառաւոր ճաշ , խնճոյք , մեծաշուք
և հանգիսաւոր հարսանիք , և անթերի տօնա-
կատարութիւն : Զոյգ մատաղօրեայք միասին
յօրինեցին հրաւիրելոց ցանկը : Այս և սորա
նման հոգսէրը շատ օրեր դադեցուցին նորանց ,
այնպէս որ միմեանցից բաժանուելու հնար չը
կար . ուստի այդ երկարատեւ առանձնու-
թեան մէջ ապագայ ամուսինքը առաւել ծա-
նօթացան միմեանց : Թէ՛ այդպիսի դրութեան
ազդեցութիւնը , թէ միմեանց հաճելի լինելու
ջանքը եւ թէ փոխադարձ հրապոյրը այնպէս
յայտնի մօտեցուցին նոցա սրտերը , մինչ զի
Պ . Սէն—Սօրլէնի աչքերը արտասուօք լցան և
նայելով այդ զոյգին , նա բարձրաձայն առաց՝

« Ի՞նչ «էր ու եւ յիրաւի օրիորդ Սէն — Սօրէնը
երբէք դադրած չ'էր իւր խօսնայրը սիրելէ .
նա օր ըստ օրէ դէպի իւր տարփածուն աճող
սիրոյն մէջ եղակի էր . միայն թէ երբեմն նա
յայտնում էր արհամարհանք և վրէժխնդրու-
թեան անմեղ փափաք նորա երկարատեւ ան-
տարբերութեան եւ անհաւատարմական փոր-
ձերու համար . Մինչդեռ Բեռնարը գրում էր
հրաւիրանաց տոմսակները , նա չը նկատեց որ
չքնաղ հարսնացուն մի տոմսակ գողացաւ ,
գնաց իւր սենեակը , գրեց տիկին եւ օրիորդ
Մարսելէթների հասցէն եւ անձամբ հոգաց
որ շուտով տանին ,

Եկաւ Յունիւարի առաջին օրը . Մի օղ եւս
գնաց մտաւ ժամանակաց շղթայի մէջ , որ ար-
դէն բաւական ծանր էր նոցա համար , որոնք
անցեալի կշիռը զգացել էին . Ամենուստեք
լսելի էին բաղձանք եւ շնորհաւորութիւնք ,
աղմկալից խանդաղատանք և բարեպաշտական
ստութիւնք . ամենքը տօնախմբում էին և կեղ-
ծեօք զուարճախօսում իւրեանց ծերանալու վե-
րայ . Հազարապետի այրին եւ նորա դուստրը
սովորականից աւելի սերտ սրտիւ գրկեցին մի-
մեանց , նոր տարու փոխադարձ բաղձանք յայտ-
նելով . Մէկը իւրովի ասում էր՝ « Տէր Աստ-
ուած , ամբողջ այս տարին ես ապրելու չ'եմ ,
միւսը՝ « Բարեբա՛ր Տէր , դու ինձ կը դատապար-
տե՛ս արդեօք այդ տարու վերջը տեսնել ու Սա-
ստախօսում էր վերաբերութեամբ դէպի իւր
անտիական հասակը և իւր անձը , իսկ առաջինը

խորհում էր Ճմարտապէս : Առողջութիւնը երեւութապէս վերահաս դառնաւ՝ հազարապետի այրին չ'էր այլ եւս մտախորհում. դստեր անչափ յուսահատութեան պատճառաւ նորահոգւոյ և սրտի մէջ ծագած լոյսը դեռ եւս չ'էր շիջել, նորա կարողութիւնը անգամ կարծես թէ վերադարձել էր բանականութեան հետ, բայց նա սորանով խաբւում չ'էր և գիտէր, թէ բռլորր 'ի միասին շուտով անցնելու էին : Տեսնելով մահը իւր կշտում, կը դառնար ուղղակի իրեն նայելու եւ կ'ասէր՝ ժամը կը մօտենայ, բայց եկել չ'է : Խանդաղատ վեհանձնութեամբ քաջասիրտ և զօրեղ զգալով իրան, եւ խեղճ Մագթաղինէին նայելով, նա մրմնջում էր՝ « Գոնէ նորա մօտ կանգնած կը մեռնիմ » :

Սոյն առաւօտուն մայր եւ դուստր, միմեանց փոփոխակի համբուրելուց յետոյ, պարկեշտ ընծաներ եւս մատուցին միմեանց : Եկաւ և փոքրիկ Ժիւլիէթը՝ որ իւր պաշտպաւ նուհու շնորհիւ ծանօթացել էր և նորա մօր հետ և ահա Մագթաղինէն, գոգցես երջանիկ այդ երկու հաւատարիմ սրտերու մէջ, մի ձեռք տուել էր մօրը, միւսը՝ Ժիւլիէթին : Նոյն իսկ այդ վայրկենին մի մարդ դուռը բաղխեց և նամակ բերաւ : Մագթաղինէն բացաւ . . . և մեկնեց դէպի մայրը : Բեռնար Լէկուրի և օրիորդ Սէն—Սօրլէնի հարսանեաց հրաւիրական նամակն էր :

« Մագթաղինէ . . . թո՛թովեց տիկին Մարսելէթը զարհուրած, Բնչ ես մտածում, Բնչ պէտք է անես :

— Ի՞նչ, գոչեց Մագթաղինէն, կը գնամ այդ խնջոյքը: Անարգէները ինքեանք իսկ ցոյց են տալիս մեզ, թէ ինչպէս պէտք է պատժել նորանց, մեզ կանչում են ասպարէզ և ես ահա պատրաստ եմ ստրջանաց դժոխք յարուցանել նոցա սրտերու մէջ: Մայրիկ, դուք ինձ ընկերութիւն կ'անէք դէպի Փարիզ. մերժում էք . . . պատրաստ չ'էք: Զ'է, դուք կը հաճիք եւ միասին կ'երթանք Նօտարի մօտ: Հապա, ընդ փոյթո՞ւ:

Մայր եւ դուստր ելան գնացին Փարիզ: Տիկին Մարսելէթը դողդոջելով գնում էր դստեր հետքից, մի քանի անգամ փորձեց նա կանգնեցրնել նորան, կախուելով նորա թեւից, քաղցր և փաղաքուշ ձայնիւ հարց ու փորձ անել:

« Մագթաղինէ, հարցուց նա, ո՞ւր ենք գնում, արդարեւ Նօտարի մօտ, ի՞նչ է քո դիտաւորութիւնը, մի՞ գուցէ բարկութիւնը մոլորեցնում է քեզ եւ որ և է անմիտ գործի կամիս ձեռնարկել:

— Եկէ՛ք, պատասխանեց Մագթաղինէն, ես գնում եմ մեր վրէժը խնդրելու:

— Մեր վրէժը, կրկնեց հազարապետի այրին:

— Եկէ՛ք, ասաց օրիորդը, մի՞թէ կարծում էք, թէ բաւական չ'էր, որքան մենք չարչարուեցանք. առանձնութեան և լռութեան մէջ և ո՞վ երբէք մտածեց ձեռնտու լինել մեզ: Այժմ ես պէտք է գնամ պաշտպաններ գտնելու, աշխարհի համակրութիւնը խնդրելու:

— Անոյշ դստրիկ, մըմնջեց մայրը, թողնէ՛ք

մինչև վաղը այդ փորձը՝ որ ես չեմ հասկա-
նում, բայց կարծում եմ, թէ վաղիւ դու
փոքր ինչ խաղաղ կը լինիս :

— Եկէք, կրկնեց Մագթաղինէն :

Հաղարապետի այրին, յաղթուած դստեր
կերպարանաց օտարօտի աղդեցութենէն եւ
հեգնութենէն, նորէն սկսեց գնալ, թէ եւ
յակամայս :

Ահա նոքա Նօտարի տան մօտ էին : Մագ-
թաղինէն բուռն զօրութեամբ կալաւ մօր ձե-
ռը, « Հապա, մայրիկ, ասաց նա, որքան եւ
նուաղ լինի ձեր քաջասրտութեան մնացորդը,
եւ յանձնում եմ ինձ ձեր պահպանութեան :

Մագթաղինէն մտածում էր, թէ գրագիր-
ների սենեակը անցնելուս նա տեսնելու էր
Լուդովիկոս Մարտիկէն եւ չը գիտէր, թէ
նոյն առաւօտուն սա արդէն ճանապարհորդել
էր դէպի Ամերիկա : Մայր եւ դուստր մտան
Ժափոյնի գրասենեակը : Նօտարը շտապ տագ-
նապաւ ընդունեց զանոնք :

« Պարոն, ասաց Մագթաղինէն, իմ այցե-
լութեան խորհուրդը անշուշտ զարմացնելու է
դձեղ : ես տասն հազար ֆրանքի հարկաւորու-
թիւն ունիմ :

— Տասն հազար ֆրանք, գոչեց հաղարապետի
այրին, Մագթաղինէ, այդ քո խեղճերին տա-
լու համար չ'է բնաւ :

— Զ'է, մայրիկ, կամաց սլատասխանեց դուստ-
րը, խնջոյքի հանդերձ պատրաստելու համար է :

Պ. Ժափոյնը բաւական համարեց խոնարհե-

լով ընդունել օրինորդի առաջարկութիւնը , և առանց մի խօսք ասելու , ուղղեցաւ դէպի երկաթեայ արկղը՝ որ սենեակի անկիւնն էր և մինչդեռ բանալին մտցնում էր կարծես թէ սաստիկ աշխատութեամբ , գաղտնագործ փականքի մէջ , հարեւանցօրէն ուշադիր էր նոյն պէս մօր եւ դստեր անշուկ խօսակցութեան մի քանի հատուկտոր ասացուածներին : Նօտարը 'ի ներքուստ զուարթ էր այն մտօք , թէ Մագթաղինէի խղճմտութիւնը և դիւցազնութիւնը վերջացել էին , ըստ որում դպչում էր արդէն ժառանգական կայքին : Ինչ որ այժմ գործում էր Մագթաղինէն , գուցէ Նօտարը կանխատեսած լինէր , բայց դէպքը գերազանցում էր ճշ միայն նորա նախատեսութիւնը և ցանկութիւնը , այլ և նորա ցնորքը : « Ձեռքը հպեց կարկանդակին , մտածեց ճարպիկ մարդը , միթէ ես չըկարեմ այդ իսկ ձեռքը սեփականել ինձ » : Հանեց նա արկղից տասն դրամատոմս , իւրաքանչիւրը հազար ֆրանքի արժողութեամբ և եկաւ դէպի Մագթաղինէն սառն և անվիշտ կերպարանօք , սաստելով իւր չրթունքին մի թեթեւ ժպիտը անգամ : Միով բանիւ նա այնքան համեստ էր , որքան կը պատշաճէր մի կատարեալ Նօտարի :

« Օրինորդ , ասաց նա , ահա՛ այն գումարը՝ զոր դուք պահանջում էք :

— Շնորհակալ եմ , Պարոն , կարճ պատասխանեց Մագթաղինէն և մօր ձեռք բռնած գուրս ելաւ :

« Սկսե՛նք , մայրիկ : Հասկան՞ում էք այժմ
 ի՛նչ կամիմ գործել , ասաց նա , երբ մինակ
 մնացին : Այո՛ , այո՛ , ես գնալու եմ այդ խըն-
 ջուքը , զարգարուած իմ հօրեղբօր Օնօրէ Մար-
 տիկէթի ժառանգուհուն արժանաւոր կեր-
 պիւ . խնայելու չ'եմ ոչ պատուականք ակունք
 և ոչ ասղնադործ զարդեր : Ամենքը կը հաւա-
 տան , թէ անցել եմ լուծի տակ և ընդունում
 եմ վերջապէս իմ ժառանգութեան անպատ-
 ուութիւնը եւ արդիւնքը . կը հաւատան , թէ
 իրաւամբ ես ժառանգ եմ այժմ և տէր ստաց-
 ուածոցս : Այդ խնձոյքի երկրորդ օրը , մինչ
 ամբողջ քաղաքը համոզուած կը լինի , թէ ես
 թոյլ տուի ինձ հարուստ լինել , յայնժամ , ո՛հ ,
 մենք կը հրաժարուինք Սէն — Դէնիսից , համա-
 ձայն բժշկի խորհրդոյն : Ո՞վ է այնուհետեւ
 խօսելու վաշխառուի հարսի կամ սորա դստեր
 վերայ . դուցէ ասե՛ն միայն , թէ մեկնեցանք
 այստեղաց մեր ամօթը և մեր հարստութիւնը
 հեռաւոր առանձնութեան մէջ ծածկելու հա-
 մար . ո՛չ միայն փոյթ ինչ չ'է ինձ այդ , այլ եւ
 հաճելի է : Իցէ՛ թէ վատթարների կարծիքը
 եւ նոցա կեղծաւոր պարսաւը վախեցնում են
 ձեզ , մինչ ես համոզուած եմ որ՝ 'ի խորոց' սրտի
 նոքա կը ծափահարեն մեզ եւ 'առաւել' կը
 պատուեն : Ո՛հ , կրկնում եմ , մայրիկ , ես ու-
 ղում եմ ստրջանաց դժոխք բանալ Բեռնար
 Լէկուրի աչաց առջեւ , որպէս զի Մագթադի-
 նէ Մարտիկէթի պատճառաւ անողորք և անվերջ
 ատելութիւն ծնանի մօր և որդւոյ մէջ . որպէս

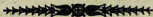
զի միայն կշտամբանօք եւ յանդիմանութեամբ մերձենայ որդին մօրը եւ նորան ասէ՝ « Դու՝ որ ինձ զատեցիր նորանից , ստիպեցիր մոռանալ իմ երդումը , արհամարհել իմ սէրը եւ իմ պատիւը , դու չար խորհրդատու եղար ու Ես ուզում եմ հրացայտ պարիսպ կառուցանել Բեռնարի եւ այն անձի միջեւ , որ այժմ իրան սիրած է համարում եւ որ ահա պատրաստ է ամուսնանալ նորա հետ : Ուզում եմ որ այդ անարգ սիրտը ինքն իրան սպառէ եւ նորա կատաղութիւնը այնքան տեւէ , որքան եւ նորա կեանքը՝ որոյ վաղահաս վախճանը իւր յանցանաց արդիւնքն է լինելու , վասն զի նա երբէք հասկանալու չ'է իւր մոլորութիւնը :

— Եւ դու քո վրէժը առա՞ծ կը լինիս , միջահատեց տիկին Մարսելէթը : Մագթաղինէ՛ , ծանր է այդ լուծը՝ որ դու ստանձնում ես . դու ոչ միայն չարաչար կը վարուես նոցա հետ՝ որոնք չար գործեցին քեզ , այլ եւ պատրանաց մէջ կը ձգես զանոնք՝ որոնք գովում եւ պատուում են քո ողջմտութիւնը եւ այսպէս կ'ենթարկուիս երկուստեք պարսաւանաց :

— Գովեստիւ եւ պատուով խօսողներ չը կան , ասաց օրիորդը :

— Գնանք ուրեմն վրէժխնդիր լինելու , հառաչանօք ասաց մայրը :

— Եւ ահա՛ գնացին նոքա դէպի խանութպանները , խնճոյքի հանդերձ , կամ որ նոյն է , վրէժ գնելու :

ԺԲ.

Կէ՛ս ԳԻՇԵՐԻՆ մի քառորդ մնացած էր .
փայլուն սլարահանդէսը ամբողջապէս դղը-
դում էր, երաժիշտք սկսել էին վալս (vals) պա-
րը, երիտասարդաց եւ օրիորդաց գրկախառն
և մոլեգնաբար սլտուտուելու համար : Չքնաղ
Լօռը արդէն կախուած իւր երջանիկ ամուս-
նոյ բաղուկից՝ նշան կը տար հետեւիլ իրան,
մինչ սրահի դուռը բացուեցաւ և վարձուոր
բարապանը հանդիսաւոր ձայնիւ յայտարարեց՝
« Տիկին և օրիորդ Մարսելէթ » :

Ասում են, թէ կապուտակագոյն երկնքում
տեսնուած են երբեմն որոտաձայն փայլատա-
կունք : Բարապանի ոնդային հնչումը կարծես
թէ որոտաց խնճոյքի մէջ, բայց իսկոյն յաջոր-
դեց լուռթիւն : Չքնաղ Լօռը բարեբախտա-
բար միտքը չը կորցուց . մինչդեռ վալսօղ զոյ-
գերը սլտորաստուում էին, և երաժշտութիւնը
շարունակում էր, նա քաշեց տարաւ Բեռնա-
րին՝ որ զարհուրանաց մէջ չը մտածեց անգամ
ընդդիմանալ նորան, եւ վալսը սկսաւ : Բայց
Լօռը զգաց ամուսնոյ ձեռքի սառնութիւնը
իրենին մէջ և թէ եւ ինքը շփոթուած էր, բայց
ժպիտը չէր կարող զսպել, նկատելով Բեռնարի
շնչահատութիւնը : Անիծած վալսը տարաւ նո-
րան սրահի ծայրը . նա իմացաւ որ՝ Մագթա-

զինէն այս տեղէր, շուրջ պատած հարիւրաւոր հետաքրքիր և անյագ հայեցուածք, արգելուած պարախաղու ծփանքից: Բեռնարը յանկարծ զգաստացաւ. նա փորձեց դադարեցնել կնոջը պար գալուց, բայց չը գիտէր, թէ որքան ուժեղ էր այն սիրուն բազուկը՝ որ նորան փաթաթել էր. ուղեց խօսել եւ մի քանի միջահատ խօսք միայն արձակեց չըթուներից դէպի սիրուհւոյ ականջը, իսկ սա բեւեռեց նորա վերայ վալսի շլացութենէն ծիւրուած աչկունքը. չը լսեց Բեռնարի խօսքը եւ նորա թախանձանաց դէմ անհամբերութեամբ ասաց միայն՝ « Զափով գնա, Պարոն Դ: Վերջապէս նուագածուք դադարեցին: »

« Ո՛վ է դրանց հրաւիրել, ասաց Բեռնարը անշշուռն ձայնիւ, ձեր հայրը արդեօք: »

— Ո՛վ է հրաւիրել տիկին և օրիորդ Մարսելէթներին, հարցուց Պ. Սէն-Սօրլէնը՝ որ ըշտապաւ մօտեցել էր: Ո՛վ:

— Ո՛վ է հրաւիրել այդ կանանց, միմեջեց տիկին Լէկուրը, խեղճ Սէն-Սօրլէնի թեւը բռնելով, դո՛ւք արդեօք: »

— Ո՛չ ապաքէն հրաւիրանաց տոմսակները դուք գրեցիք, ասաց չքնաղ Լուրը, դեռ եւս թալկացած աչօք նայելով դէպի ամուսինը, Թուի թէ դուք: »

— Արդարեւ դուք, կրկնեց Էվարիստ Սէն-Սօրլէնը՝ որ նոյնպէս շտապով եկել էր Դ: »

Պ. Էվարիստը՝ որ ատուժ և արհամարհում էր իւր փեսային, քրոջ հետ ամուսնանալու

սրտաճառաւ, հասկացաւ առեղծուածը եւ
 Լօռի մօտով անցնելով, հծծեց նորա ականջին՝
 « Ի՞նչ սիրուն խաղ է քուրիկ » . այնուհետեւ
 նա յառաջ գնաց դէպի Մարսելէթները, առա-
 ջարկեց իւր թեւը Մագթաղինէին և տարաւ
 նորան դէպի բազկաթոռը :

Ջրնաղ Լօռը գլուխը բարձրացուց : Ար-
 դարեւ նա բնաւին չ'էր կարծում, թէ օրիորդ
 Մարսելէթը կ'ընդունէր նոցա հրաւերը և կը
 յայտնուէր ինչպէս ասպետի արձանը ամպա-
 րիշտ Դօն — Ժուանի ընթրիքի վերայ . բայց նա
 չը տարակուսեցաւ իւր խրոխտական հրաւիրաւ
 նաց հետեւանքի առջեւ : Այդ շփոթը անցած,
 մի ակնարկ նետեց դէպի ոտիսը, ակնարկ ամե-
 նահամարձակ և նոյնժամայն կրկին շառագու-
 նեցաւ և դժկամակութեամբ յետ քաշուեց :

Օրիորդ Մարսելէթի բոլոր զարդը մի սպի-
 տակ հանդերձ էր, բայց Բրիւքսելեան ասեղնա-
 գործութիւն, և միականակուռ և մարգարտաշար
 վարսակալ, որոյ անոյշ փայլը սքանչելի էր ու-
 կեգոյն մազերի վերայ . ոչ ապարանջան ունէր
 նա և ոչ մանեակ, ուստի բազուկները և ու-
 սերը մերկ էին և փայլուն դողդոջը սահում էր
 նորա վարդի պէս զով եւ շառագոյն կաշ-
 ւոյ վերայ : Ո՛վ մոլորելու չ'էր այդ ճօխ պա-
 ճուճանաց յանդուգն պարզութենէն, որ տասն
 հազար ֆրանք արժէր եւ որ նա զգեցել էր
 իրաւամբ իբրեւ հարուստ ժառանգուհի :
 Մագթաղինէն ընդունեց Էվարիստ Սէն — Սօր-
 լէնի բազուկը եւ սեւազգեստ մոյրը գնաց

դատեր կողքից ծանր և ուղորդ ընթացիւք . նա վերադարձուցել էր նախկին անաչառ դէմքը և զինւորանման գնացքը , ուստի այդ թատրոնական դէպքի հանդիսականք կրկին տեսնում էին Բելլանին : Խուռն բազմութիւնը ճեղքուեցաւ , ամենքը շնջում էին , միմեանց կամաց հարցնում էին , ոչինչ չ'էին հասկանում , եւ այլ և այլ բաներ ենթադրելով , ծիծաղում էին : Այր մարդիկ չըջան կազմեցին այն սրահի մէջ , ինչ տեղից ժառանգուհին անցնում էր , իսկ կանայք բազմոցների վերայ կեցած , ակնապիշ նայում էին նորա առասպելական հանդերձին : Հրաւիրականք արմուկով միմեանց խթում էին , ցուցանելով տանուտիրոջ Սէն — Սօրլէնի տաւ պալեալ կերպարանքը , տիկին Լէկուրի թախծալի հայեցուածը , Բեռնարի գեղնութիւնը եւ չքնաղ Լօռի բորբոքուած այտերը : Իսկ Պ . Էվարիտտ Սէն — Սօրլէնը , բոլորովին զուարթ և ժպտալ շրթունքի վերայ , տանում էր օրիորդը դէպի բազկաթուռ :

Տէր Աստուած , ինչպէս մի բոսկի մէջ չքնաղ Լօռը սաստիկ զոջացել էր Մագթաղինէին հրաւիրական տոմսակ ուղարկած լինելուն վերայ : Այն սլաքը՝ որ նետել էր դէպի օրիորդ Մարսելէթը , դառնալով հարուածում էր իւր սիրտը : Նա չը գիտէր ամենեւին , թէ փոքրիկ Մագթաղինէն այդպիսի կախարդիչ գեղեցկութիւն ունի , այդպիսի պայծառ գոյն , այգքան շնորհազարդութիւն եւ թէ նա կ'ուզայ այդպիսի անսպառեհ ասղնակար զգեստի մէջ

փաթաթուած : « Չափը երեք հարիւր ֆրանք ,
ասաց նա իւր սկեսրին , կարծելով , թէ նա էր
իւր կողքում : Երեւի՝ վաշխառուի ստացուած-
քը ամբողջ չ'են անցել խեղճերի ձեռքը » : Բայց
այս տեղ չը կային ոչ տիկին Լէկուրը և ոչ
Բեռնարը . կանգնած էր միայն Պ . Սէն — Սոր-
լէնը՝ որ մեքենայօրէն ողջունում էր , ըստ ու-
րում Մարսելէթները անցնում էին նորա առ-
ջեւից : Երկու ոտիսք նմանապէս փոխադարձ
ողջոյն տուին միմեանց , բայց սրտիսի ողջոյն
էր այդ եւ ինչպէս նայեցան նորա միմեանց :
Պ . Էվարիստը օրիորդի համար առաջարկած
տեղը հասած , սկսեց աչօք որոնել իւր փե-
սային , յուսահատուելով նորան չը տեսնելուց :
Մագթաղինէն նոյնպէս չըջեցուց հայեացքը ,
որպէս զի տեսնէ Բեռնարին , բայց սա յիրաւի
անհետացել էր : Այս միջոցին երաժիշտք ու-
քի կանգնեցան :

Նուագածութեան ձայնը լսած , Պ . Էվա-
րիստը՝ որ հազիւ թէ հրաժարուել էր Մագ-
թաղինէից , կրկին դարձաւ դէպի նա և խռ-
նարհաբար աղաչեց նորան բնաւին ուրիշի հետ
չը պարել , այլ միայն իւր հետ : Այդ դէպքը
յարմար էր երիտասարդ Սէն — Սորլէնի ճաշա-
կին , ըստ օրում սքանչացած էր նա ժառան-
գուհու գեղեցկութենէն : Մագթաղինէն վեր
կեցաւ , ձեռք տուաւ նորան եւ ներողական
կամ հրամայական նայեացք մի օւղղեց դէպի
նա , կամելով ասել՝ տա՛ր զիս նորա առջեւ : Նա
գիտէր , թէ Էվարիստը հասկանալու էր և յի-

փաթաթուած : « Չափը երեք հարիւր ֆրանք ,
ասաց նա իւր սկեսրին , կարծելով , թէ նա էր
իւր կողքում : Երեւի՝ վաշխառուի ստացուած-
քը ամբողջ չ'են անցել խեղճերի ձեռքը » : Բայց
այս տեղ չը կային ո՛չ տիկինն Լէկուրը և ո՛չ
Բեռնարը . կանգնած էր միայն Պ . Սէն — Սօր-
լէնը՝ որ մեքենայօրէն ողջունում էր , ըստ ու-
րում Մարսելէթները անցնում էին նորա առ-
ջեւից : Երկու ոտիւք նմանապէս փոխադարձ
ողջոյն տուին միմեանց , բայց սրալիսի ողջոյն
էր այդ եւ ինչպէս նայեցան նորա միմեանց :
Պ . Էվարիստը օրիորդի համար առաջարկած
տեղը հասած , սկսեց աչօք օրոնել իւր փե-
սային , յուսահատուելով նորան չը տեսնելուց :
Մագթաղինէն նոյնպէս շրջեցուց հայեացքը ,
որպէս զի տեսնէ Բեռնարին , բայց սա յիրաւի
անհետացել էր : Այս միջոցին երաժիշտք ու-
քի կանգնեցան :

Նուադածութեան ձայնը լսած , Պ . Էվա-
րիստը՝ որ հաղիւ թէ հրաժարուել էր Մագ-
թաղինէից , կրկին դարձաւ դէպի նա և խռ-
նարհաբար աղաչեց նորան բնաւին ուրիշի հետ
չը պարել , այլ միայն իւր հետ : Այդ դէպքը
յարմար էր երիտասարդ Սէն — Սօրլէնի ճաշա-
կին , ըստ օրում սքանչացած էր նա ժառան-
գուհու գեղեցկութենէն : Մագթաղինէն վեր
կեցաւ , ձեռք տուաւ նորան եւ ներողական
կամ հրամայական նայեացք մի ուղղեց դէպի
նա , կամելով ասել՝ տա՛ր զիս նորա առջեւ : Նա
գիտէր , թէ Էվարիստը հասկանալու էր և յի-

բաւի վերջինը ևս մի և նոյն միտքն ունէր : Բայց
Բեռնարը չ'էր երեւում : քաղրիյը կազմուել
էր , ուստի պէտք էր նորա մէջ տեղ բռնել :
Այս միջոցին , մինչ Էվարիստը կանգնած էր
հանդէպ իւր քրոջ , զգաց որ իւր թեւի
տակով անցուցած օրիորդի սիրուն բազուկը
հետզհետէ առաւել ծանրանում էր , հասկա-
ցաւ նա զայդ և կասեցաւ : Ո՛վ էր չքնաղ Լօռի
զոյգ կաղմող ազնուականը : Բժիշկ Դեկլէնը :

Թէ եւ Պ . Դեկլէնի ծանրաբարոյութիւնը
(առանց յիշելու նորա հասակը) վաղուց ար-
դէն պարախաղը արգելում էր նորան , այնու
ամենայնիւ այդ բարեգուշակ դիպուածի մէջ
նա բնաւ չը վարանեցաւ , և ոչ մոռացաւ իւր
բժշկական պարտաւորութիւնը և անձնական
արժանաւորութիւնը . նա ստիպուեցաւ տօնել
այդ փառաւոր օրը : Նորա սերտ բարեկամու-
թիւնը երջանիկ փեսայի հետ , ծաղկահաս
նորահարսի հետ , նորա յարաբերութիւնքը
դէպի տիկին Լէկուրը , Պ . Սէն—Սօրլէնը , նորա
իրաւունքը դէպի ամբողջ ակումբը , նորա կարո-
ղութեան երաշխաւորութիւնքն էին : Կատաղի
ցանկութիւն ունէր նա չքնաղ Լօռից իմանա-
լու , թէ ի՛նչ էր նշանակում Մարսելէթների
ներկայութիւնը այդ խնջոյքում , մօտուստ
տեսնելու Մագթաղինէի ականակապ զարդը ,
սպիտակ իւրեւ ձիւն հանդերձը , որոնց մասին
ամենքը խօսում էին և որոնց փայլը շողշողում
էր ամենքի աչաց մէջ : Բարեմիտ բժիշկը կար-
ծում էր , թէ իւր երեւոյթը սաստիկ չփոթե-

լու էր օրիորդին, մինչդեռ միայն ժպիտ պէտք է նկարէր նորա դէմքի վերայ, — ժպիտ պերճ և պայծառ, վկայ նորա անպատուութեան և վերջին ժամանակի ցաւերուն՝ որ ինքն էր պատշառել, այժմ բժիշկը վկայ պէտք է լինէր և նորա յաղթանակին. գործակից այնքան թշնամանաց, կամաւոր հնարիչ այնքան անարգութեան, այդ մոլորամիտ մարդը պէտք է այս տեղ գտնուէր, անարգների պատժից իւրապատկան մասը ստանալու համար միայն. Այն ինչ քատրիլը սկսուել էր, Մագթաղինէի ոտքը թռչական զօրութիւն ստացան. Նորէն հանդիսականք յուզուեցան և յոտն կացին, « Տես ինչ խաղ խաղաց մեզ հետ, ասում էին իւրովի, ինչ սիրուն մարգարիտներ են. Հասարակաց շնորհը Մագթաղինէի կողմն էր, որովհետեւ հրաժարուել էր ժառանգութիւնը մերժելու անխորհուրդ դիտաւորութենէն. Ո՛ր պիտի յօժարութեամբ մի համբոյր պիտի կնքէին տղամարդիկ նորա սիրուն ձեռքին վերայ և մի մկրատ պիտի դնէին կնամարդիկ նորա ասղնագործ հանդերձի մէջ. Բժիշկը պար դալու խառնակութեան ժամանակ անդիտակցաբար ճակեց Մագթաղինէի զարդը. « Ո՛վ առաքինութիւն, ասաց նա, իւր պարակից չքնաղ Լօռին ծաղրական ձեւով, դու ոչ այլ ինչ ես, եթէ ոչ մի անուն. — Եւ մի յանդուգն ստութիւն, պատասխանեց Լօռը բարձրաձայն. Որիորդ Մարտելէթի յաղթութեան մէջ պակասութիւն չը մնաց, իւր ոտիս թշնամանքն անգամ այդ

յաղթութեան մի մասն էր . պակասում էր միայն Բեռնարը՝ որ աներեւոյթ էր եղել . Մագթաղինէն գտաւ միայն տիկին Լէկուրին , ամբողջած պատուհանի որմածակի մէջ , մունջ և կերպարանափոխ , ընդ մէջ երկու հաւատարիմ բարեկամաց՝ որոնք եկել էին նորան օգնելու . իսկ Բեռնարը :

Յանկարծ օրիորդ Մարսելէթը զգաց իւր օրտի ուռիլը եւ առաւել արագ բաբախումը , սառն քրտինքը ծածկեց նորա ճակատը . նա վախեցաւ որ շնչասպառ կը լինի : Պ . Էվարիստը զարմանօք նկատեց օրիորդի լռութիւնը , մինչ խօսակցութիւնը շարունակուում էր նորա հետ եւ արդէն բնաւին պատասխան չ'էր ստանում : Բժիշկ Դեկլէնը՝ որ պարի մասնաձեւութենէն ստիպուած գալիս էր օրիորդի առջեւ , նայում էր նորան ծաղրալի վշտակցութեամբ , իբր թէ նորա ժպտին կը փոխարինէր , բայց Մագթաղինէն կարօտ չ'էր այդ հեգնական աղգարարութեան , նա զիտէր , թէ Բեռնարը ետեւը կանգնած էր :

Սա ծածկաբար մտել էր այս տեղ , իբրեւ մի աւազակ բազմութեան մէջ , խռովայոյզ աչօք մի առ մի զննում էր Մագթաղինէի մեծագին զարդը և ասղնագործ հանդերձը՝ որոնք նորա երեւակայութեան առջեւն էին բերում կորուսած ժառանգութիւնը , հաշւում էր մարգարիտները նորա շէկ մազերի վերայ , զորս անչափ սիրում էր : Նորա առջեւ շարժում էին , իբր երկեակ ուրուականք , օրիորդի մատաղութիւն

նը՝ որ նա մերժել էր և նորա հարստութիւնը՝
 զոր չ'էր կարացել գրաւել։ Մտածութիւնը այդ
 ժառանգութեան մասին, որ Մագթաղինէի հետ
 միասին կարէր նա վայելել, թէ է կարի իմն փու-
 թով ցուցած չը լինէր իւր սրտի խորքը եւ որ
 այժմ օրիորդը կրկին ընդունում էր անշուշտ
 ուրիշ ում և է տալու համար, լցնում էր նորա
 հոգին կոյր, տմարդի և անմիտ կատաղութեամբ։
 Իւր ապերախտութեան և անարգութեան յիշա-
 տակը յափշտակում էր զինքը խայտառակու-
 թեամբ։ Այո՛, նորա առջեւ բացում էր սրբանայ
 և զլանայ Դժոխքը։ Յաւիտեան, յաւիտեան նե-
 րելու չ'էր նա իրան այդ յանցանքը, ըստ ու-
 բում առանց պատճառի խայտառակել էր իւր
 կեանքը։ Նա գիտէր, թէ լրտեսում էին իրան,
 լսում էր իւր մասին եղած չարամիտ դիտողու-
 թիւնքը. պարու վերջին մասնաձեւութիւնը ըս-
 կըսւում էր եւ ահա քանի մի վայրկենից յե-
 տոյ Բեռնարը պէտք է հանդէպ լինէր Մագ-
 թաղինէին, մինչ սա դէմքը կը դարձնէր դէպի
 նորա կինը՝ որ անշուշտ հարցնելու էր ամուս-
 նից նորա բացակայութեան, խռովութեան
 եւ դեղնութեան պատճառը։ Կ'ուզէր նա
 փախչել սրահից, ուր Մագթաղինէն դեռ եւս
 մնում էր, բայց այդ նոյնչափ անկարելի էր
 նորա համար այժմ, որչափ անկարելի էր մը-
 նալ, մինչ օրիորդ Մարսելէթը յայտնուեցաւ
 այդ սրահի մէջ։ Այսպէս նա ստիպուեցաւ
 մի քանի քայլ յետ քաշուել եւ աչքերը իը-
 փել, մինչեւ օրիորդը կ'անցնէր նորա առջեւ։

ւից, բայց այս միջոցին մերձեցաւ բժիշկ Դեկ-
լէնը: « Տէր Աստուած, ասաց նա, ինչպէս
հիւժուած էք դուք, միթէ դուք նոյնպէս եւ
ձեր կինը չ'էիք սպասում այդ ասղնագործ
հանդերձի յայտնուելուն:

— Ինչո՞ւ պիտի սպասէի, պատասխանեց
Բեռնարը:

— Նոր օրինակ բան, մրմնջեց բժիշկը, բայց
ինձ թուի թէ լաւ կ'անէիք, բարեկամ, եթէ
գնայիք ձեր կնոջ մօտ Դ:

Օրիորդ Մարսելէթը իւր վրէժը առած լի-
նելու բերկրութենէն արբեցած, դարձաւ իւր
տեղը եւ նստաւ մօր կողքում, որ մնացել էր
մինակ, ըստ որում ոչ ոք այնուհետեւ ուշադիր
չ'էր դէպի նա: Մագթաղինէն, Բեռնարը եւ
չքնաղ Լօռը բաւական էին ամենքի հայեացքը
դբաղեցնելու: Բելլոնին մոռացել էին:

« Մայրիկ, ասաց Մագթաղինէն, Մէլ
Գործը կատարեցաւ եւ մենք վաղ ընդ փոյթ
կ'ենենք այս խնջոյքից: Ո՛վ, որքան երջանիկ
եմ Դ:

Բելլոնը տխրագին ժպտեցաւ: « Եւ ես
նմանապէս, ասաց նա, յոյս ունէի երջանիկ
լինել, բայց տեսնում եմ որ՝ արիւնիս տա-
քութիւնը եւ հոգուս եռանդը նուաղել են
վրիժառութեան ուրախութիւնը ճաշակելու
համար: Ընդ հակառակն՝ տխուր մտքեր պա-
շարում են զիս և երկիւղի մէջ եմ:

— Երկիւղի մէջ, կրկնեց Մագթաղինէն:

— Այդքան թշնամիք յարուցանելով քո դէմ,

հառաջանօք ասաց մայրը , ինչպէս պէտք է պաշտպանես քեզ մինակ , մինչ ես վախճանած կը լինիմ ։

Բարերախոտաբար Մազթաղինէն չը լսեց . նորա միտքը և ամբողջ էութիւնը այլուր էին .

« Մայրիկ , ասաց նա , նայեցէք ։ »

Բեռնարը բժշկի խորհրդին հետեւելով , եկել էր չքնաղ Լօռի մօտ : Նորա տառապեալ վիճակը , լափիչ կիղիչ մտածողութիւնքը ապացոյց էին , թէ որքան վտանգաւոր էր լինել լու նորա դրութիւնը , մինչ դէմ առ դէմ կը կանգնէր այն անձին՝ որ այժմ նորա կինն էր : Թշուառը , թէեւ յուսահատ , փոյթ գործեց նուաճել իւր կիրքը և յարդարել կերպարանքը , կնոջ քով դառնալէն առաջ :

« Ներեցէք , որ յանկարծ ձեզնից հեռացայ , ասաց նա կնոջը :

— Ինչո՞ւ է հարկաւոր այդ ներողութիւնը , միջահատեց կինը այնպիսի կատաղի և հեգնական ձեւով : Մինչ զի խղճուկը ստիպուեցաւ մի քայլ յետ քաշուել : Միթէ քաջ յայտնի չէ ինձ , որ դուք գնացել էիք մտախոհելու ձեր զրհաբերութիւնը իմ համար , ըստ որում ինձ ընտրելագոյն էիք համարել քան օրիորդ Մարսելէթը եւ նորա հօրեղբօր հարստութիւնը : Կը կարծէք զիս ապերախտ ։

Այս միջոցին երկուքի նայուածքը բաղխեցին միմեանց , իբրեւ երկուց թշնամեաց սուրեր և բախիւնից լոյս ցայտեց Բեռնարի մտքի մէջ :

« Ա՛յ, ասաց նա, ուրեմն դուք էք ճարտա-
րել հրաւիրական տոմսակի ուղարկումը ր :

Մագթադինէն բռնել էր մօր ձեռը և սաս-
տիկ շմուժ էր : Մայրիկ, միմիջեց նա, ես դու-
շակում եմ դորանց խօսակցութիւնը. կասկածը
արդէն գրաւել է երկուքին եւս և այսուհետեւ
չ'են կարող միմեանց խաբել, վասն զի փոխա-
դարձ ատելութիւնը մշտնջենաւոր է :

— Ուրեմն, ասաց տիկին Մարսելէթը, դործը
կատարուել է, Մագթադինէ, եւ քո վրէժը
ասպահովուած է : Ելնե՛նք այժմ, աղաչում եմ
քեզ, հրաժարուինք այս սրահից, ուր և ոչ
մի բարեկամ ունիմք :

— Դուք ինձ հարցնում էք, թէ ինչո՞ւ եմ
սպասում այլ եւս, չ'էք իմանում. ես մի փա-
փաք եւս ունիմ, այն է՝ տեսնել, թէ ի՞նչպէս
կը յարձակուի Բեռնարը իւր մօր վերայ :

Օրիորդը ստոյգ գիտէր որ այդ հետաքրք-
րաշարժ տեսարանը, այդ գերագոյն սփոփանքը
իւր համար ներկայացուելու էին : Բեռնարը
պէտք է պատժէր իւր մօրը՝ որմէ ինքը պատ-
ժուած էր, պէտք է վրէժխնդիր լինէր : Արդէն
նորա բարկութեան աղէտաւոր շարժումը ուղ-
ղուեցաւ կնոջից դէպի մայրը, այն թշնամուց՝
որ գեղեցիկ խաղ էր խաղացել նորա հետ դէպի
միւս թշնամին՝ որ զինքը խաբել էր, կարծե-
լով. թէ բարերարութիւն էր անում : Շրջեցը-
նելով իւր նայեացքը հրաւիրականաց բազմու-
թեան մէջ, Բեռնարը որոնում էր իւր մօրը,
այդ խորամանկ խորհրդականին՝ որ մի ժամ

առաջ փաղաքշում էր դեռ եւս զինքը իբր թէ մեծ բարիք էր գործել իւր որդուն : Անհրաժեշտ համարեց նա յանդիման կալ մօրը և ճընշել նորան կսկծեցուցիչ գոհացողութեամբ , տեսաւ իւր մայրը սուտակաստաս բարեկամներ ի մէջ , նոյն որմածակում , կիսով չափ ծածկուած վարագուրի քամակում եւ ուղղակի գնաց դէպի նա :

Նորա յառաջ գալը տեսնելով , մայրը վեր կեցաւ տեղից : Յիրաւի նա մտածում էր , թէ չարայոյդ զգացողութիւնք պէտք է նշմարէր որդւոյ մէջ : Ո՛հ , որքան անակնկալ էր այդ ատելութիւնը՝ որոյ դէմ , անտարակոյս նա պատրաստում էր իւր սովորական քաղաքուշ խօսքերը՝ որոնց ազդեցութիւնը միշտ զօրեղ էր եղած նորա թոյլ կուռքի մտաց վերայ , բայց այն ինչ սա աւելի մօտ եկաւ եւ մայրը լսեց այն կշտամբանքը՝ որ թափւում էին որդու շրթունքից , խորամանկ կիներ մնաց լուռ . առաջին անգամն էր որ նա ակնկոր կանգնած էր որդւոյ առջեւ : Բեռնարը միայն մի խօսք ասաց , բայց ի՛նչ խօսք : Մագթադինէն չը կարաց լսել , իսկ տիկինն լէկուրը սարսափեցաւ :

« Մայրիկ , այս անգամ գործը ամբողջապէս կատարեցաւ , ասաց օրիորդ Մարսելէթը , մօր թեւը բռնելով . այժմ մենք կարող ենք գնալ » :

Երկու կանայք պարտաւորեցան նոյն սրահի միջով անցնիլ , Նոր շփոթ բարձրացաւ , ամենքը ցանկանում էին ականատես լինիլ ժառանգուհու դուրս ելնելուն և մարդ չը կար , որ հաս-

կացած չը լինէր, թէ օրիորդը ինչ դիտաւորութեամբ էր եկել այդ խնջոյքը և որովհետեւ նա յաղթող էր հանդիսացել, ուստի և բնականաբար գոհացուցիչ ազդեցութիւնը յայտնի եղաւ :

Բայց և այնպէս Էվարիստ Սէն — Սօրլէնը չեկաւ օրիորդին առաջնորդելու դէպի դուռը : Միայն բժիշկ Դէկլէնն էր, որ մի քայլ յառաջեց : Նա մտադիր էր իւր թեւը առաջարկել տիկին Մարսելէթին և այդ յիշատի մի սիրուն խաղարկութիւն կը լինէր, ուղղած դէպի տիկին Լէկուրը, Բեռնարը, չքնաղ Լօռը և բոլոր բազմութիւնը, բայց այդ միայն դիտաւորութիւն էր, որոյ կատարման համար համարձակութիւն չ'ունեցաւ :

Ժ Գ .

Երբոր օրը Տիկին Մարսելէթը վեր չը կացաւ անկողնից : Երեկոյին նա սկսեց խօսել դասեր հետ, նորա ժպիտը խաղաղ էր, բայց դէմքը դժգոյն իբրեւ ձմեռնային երկինք : “Մագթադինէ, ասաց նա, մեր բաժանուելու ժամը մօտենում է, ես պարզ տեսնում եմ զայդ : Ընդ երկամբ է արդեօք լինելու, թէ . . .

գիտեմ միայն որ՝ մեծ ուղեգնացութիւն կայ առջեւս ր : Մագթաղինէի պատասխանը , ո՛հ , միայն լռութիւն էր և զարհուրանք : Եթէ տիկինը որ և է պատիր յոյս զգում լինէր՝ դեռ եւս , դատեր հայեացքի մէջ այս վայրկենին կարէր կարդալ մահահրաւէր վճիռը :

— Ո՛չ ապաքէն առաւել վաղ է այդ քան դուք մտածում էիք , ասաց Մագթաղինէն , Մայրիկ աղաղակեց նա , եթէ զգում էք ծանր հիւանդութիւն , ահա՛ ես պատրաստ եմ գընալ :

— Ո՛չ , ասաց տիկինը , ես արգիլում եմ քեզ բժիշկ կանչել : Զը կամիմ չարախօսել բժիշկների մասին , շարունակեց նա մեղմիկ , նոքա յոյժ կարեւոր են այն մարդկանց՝ որոնք վախում են մեռանիլ : Յիրաւի այդ բուժիչները բերում են նոցա յուսոյ լապտեր , բայց ես քաջութիւն ունենալու համար յուսոյ կարգ տութիւն չ'ունիմ : Քսան տարի կեցայ ես մի քաջ մարդու հետ , որ մահը հարիւր անգամ դէմ առ դէմ տեսել էր և ծիծաղում էր նորա վերայ , ինչ հետ միասին երդի մի անկիւնում նստած , առանց փոքրագոյն սնապարծութեան :

— Ուրեմն՝ գործէնք և մենք այժմ , ինչ որ մի ժամանակ դուք և իմ հայրը դիւցազնաբար գործել էիք , ասաց Մագթաղինէն : Մահը դեռ եւս բաւական հեռի լինելով , մենք կարենք ծիծաղել նորա վերայ :

— Բժիշկք , ընտանիք , բարեկամք , շարու-

նակեց այրին խաղաղ ժպիտը շրթունքի վերայ, քաջ գիտեմ, պէտք է գան շուրջ պատեն հիւանդին նորա ճգնաժամին, այդպէս է սովորութիւնը և մինչ որ և է ոգեւոր չէ ուղում ունենալ դորանց, հասարակաց պարսաւանքը մեղապարտ է համարում նորան, իբրեւ թէ անիրաւութիւն գործած լինէր. այդ եւս ընդունուած է: Բայց մեզ ի՞նչ փոյթ է, ի՞նչ կարեւորութիւն ունին մեզ համար այդ սովորութիւնները: Մի թոյլ տար ում և իցէ գալ մեզ մօտ, Մագթաղինէ, ահա ես քեզ աղաչում եմ: Կարելի է կեանքէն մեկնիլ առանց հրաժարական ողջոյն տալու մի քանի այնպիսի բարեկամների՝ որոնք մտերմութեամբ մեզ հետ կապուած չէին: Նոքա անցել են մեր մէջ, բայց մեր կեանքը նոցանով չէն չէ եղել: Ինչո՞ւ պէտք է ուրեմն վկայ լինին նոքա սրտի վերջին բարախման: Ո՞չ ապաքէն մեռնելու ժամանակ առաւել վայելուչ է միտքը ժողովել իսկապէս սիրած առարկայի վերայ: Այս այն վայրկեանն է, երբ մարդ պէտք է շղթայքը թօթափէ և աղատ լինի: Անուշիկ Մագթաղինէ, իմ ելից ժամու համբոյրը կամիմ միայն քեզ տալ: Ազատութեամբ մեռանելը մեծ բան չէ նորա համար, որ ստրկական կեանքը փորձիւ ճանաչել է:

— Աւանդ, մրմնչեց Մագթաղինէն սոսկալի ճիգով, ի՞նչպէս կարէք այդ անմտութիւնքը խօսել, դուք՝ որ մինչ այժմ միշտ մտացի էք եղած: Ես քաջ գիտեմ որ՝ եթէ մահը

տեսնում լինէիք ձեր բարձի մօտ, դեռ եւս զգուշութիւն կ'ունենայիք մեղմիկ խօսել նորա վերայ :

— Մագթաղինէ՛, ասաց մայրը պարկեշտութեամբ, միայն այն մարդիկ չը գիտեն ինչպէս պէտք է մեռնել, որոնք չ'են գիտացել, թէ ինչպէս պէտք էր ըմպել կենաց դառն բաժակը: Սորա գաղտնիքը այն է որ՝ արժանապէս յարգենք, ինչ որ անցած է և դէմառ դէմ նայինք, ինչ որ դալիս է: Նա միայն կարէ մտածել ապագայ կենաց բաղդաւորութիւնները, որ արիութեամբ ստանձնել է անցաւոր կենաց պատահարները: Ո՛վ թէ, սրբան դառն և ցաւալի է բաժանուել նրանցից՝ որոնք քաղցր են մեզ. և մտածել թէ իգուցէ այսուհետեւ տեսնելու չ'են նորանց Ո՛հ, եթէ այդ մասին տըքնած չը լինէի, գուցէ այժմ քաջասրտութիւնս նուազած լինէր: Իւր վերջին հիւանդութեան ժամանակ քո հայրը սաստիկ խօսքեր ասաց ինձ, բայց նա տղամարդ էր: Մագթաղինէ՛, ես չ'եմ ուզում որ՝ դու զիս միսմինակ թողուս Սէն-Դէնիսում, ուր դու չը պիտի մնաս ինձնից յետոյ, այլ կը ցանկայի ամիսօրուած լինել Բելֆօրում, կից իմ ամուսնոյ գերեզմանին: Ինչո՞ւ պէտք է վախճանածները մեկնին երթան այլ եւ այլ կողմ, մինչդեռ գերեզմանը այն միակ տեղին է, ուր նոքա մի փոքր ժամանակ կարեն դեռ եւս միասին մնալ: Դու պիտի գաս մեզ երկուքիս այցելելու :

— Դադարեցէք, միջահատեց Մագթաղինէն,

այդ ինչ անգուծ խաղ է իմ սիրտը մորմոքեցը-
նելու համար : Գաղարեցէք , կամ մի այլ եւս
ասէք , թէ զիս կը սիրէք : Դիցուք թէ մա-
հը զարհուրելի չ'է ձեզ , բայց իմ լքուած
և անօգնական մնալու միտքը միթէ ահարկու
չ'է ձեզ :

— Ո՛հ , այս գիշեր մի քանի ժամ քնեցայ , ա-
սաց հիւանդը , գիտես՝ ինչ տեսայ երազումս .
ապրտափեցայ չափազանց անձնասիրութենէս ,
բայց երազը տեսել էի և իրջափ երջանիկ էի :
Երազս այն էր որ՝ այս աշխարհէ ելնելով , քեզ
եւս տանում էի ինձ հետ :

— Կամիք այդ , աղաղակեց Մագթաղինէն . . .
Ձեր երազը կարէ կատարուիլ , մի վայրկեանը
շատ է դուրս համար . . . , Եւ մինչդեռ ես մտա-
ծում եմ այն օրերը՝ որոնք սպասում են ինձ
ձեզ կորուսանելուց յետոյ , ո՛հ , մի հրապուրէք
դիս , Մայր :

— Մագթաղինէ , ասաց հաղարապետի այրին ,
մօտ եկ , տո՛ւր ինձ ձեռքդ : Կարծում եմ մի
ժամ առաջ իրաւունք ունէիր յանդիմանելու
անմիտ խօսուածքս , Աղջիկս , այդպիսի բաներ
շատ ենք խօսել ո :

Մագթաղինէն եկաւ մօր անկողնակալի մօտ :
Տիկին Մարսելէթը հրամայեց նորան նստել ,
քաշեց դէպ իրեն եւ համբուրեց նորան :
Աւանդ , կեանքը այնպիսի զգալի կերպիւ հրա-
ժարւում էր այդ տառապեալ մարմնից , մինչ
զի շթուները հաղիւ կտրէին բացուիլ և խը-
փուիլ դստեր թուշերի վերայ , դայն համ-

բուրելու համար : Այնուհետեւ հիւանդը նը-
շանացի առաջարկեց դստերը գլուխը գնել
բարձի վերայ իւր գլխու մօտ , գրկեց զայն
իւր ձեռներով և մնաց անխօս : Այդպէս փա-
թաթուած անցուցին նորա օրուայ մնացոր-
դը եւ ամբողջ գիշերը : Մագթաղինէն անյադ-
տենջանօք աչքերը բեւեռել էր մօր վերայ , որ
բնաւ չ'էր դադարում ժպտել դէպի դուստրը :
Մահը ընդունելու այս արիական կերպը եւ
հոգւոյ ու կերպարանաց կատարեալ անդոր-
րութիւնը կասեցնում էին Մագթաղինէի շըր-
թունքի վերայ նորա պատրաստական լաց ու
կոծը , բայց երբեմն մորմոքը եւ հեծեծանքը
ոասականպէս յարձակուելով , խորտակում էին
նորա սիրտը , նա սւղում էր փախչել բնակա-
րանի . որ և է անկիւնը , որպէս ղի ողբայ եւ
հառաջէ ազատութեամբ , ճիգն էր թափում
ազատել ոգեվարի կապանքից , բայց սա կը բըռ-
նէր զայն իւր մնացեալ բոլոր ուժովը . Մագ-
թաղինէն կրկին ընկնում էր գուժաբէր բարձի
վերայ և լախլիզում էր իւր ցաւը : « Մագթա-
ղինէ , ասաց հազարապետի այրին , մինչ առա-
ւօտու լոյսը ծագել էր , գիտե՞ս ինչ է մփթա-
րում ղիս , մինչ այս աշխարհից հրաժարւում
եմ . ես մտածում եմ , թէ այսուհետեւ քեզ
պիտանի լինելու չ'էի . տառապանքը մոլորե-
ցուցել էր իմ խեղճ գլուխը : Ո՛չ ապաքէն
շատուց արդէն դու էիր ղիս կառավարում
և իմ փոխարէն մտածում , ուրեմն դարձել էի
քո զաւակը :

— Այսպէս իմ ցաւըս մայրական համարելու է, դատեցէք ուրեմն, թէ ինչպէս պիտի չար-
չարուէիք, եթէ զիս կորուսանէիք :

— Ճմարիտ է, պատասխանեց տիկին Մարսե-
լէթը, տեսնում եմ որ՝ հարկ է դադարել քեզ
մխիթարելուց, բայց ինձ հաճելի է՛ սաստիկ
լաց ու կոծը իմ վերայ : Բարի յիշատակութիւն
խառն գորովալիւր թաղձանաց հետ, հառաչանք
ի խորոց սրտի, մինչ կը մտածես հանգուցելոյս
վերայ, այս է ահա քեզնից ցանկացածս : Քաջ
գիտեմ որ՝ դու յաւիտեան զիս մոռանալու չես,
որովհետեւ առանձին փափկութեամբ մենք
կապուած ենք եղել միմեանց հետ եւ երբոր
կուգայ այն ժամը

— Ո՛հ, այդ ժամը հասել է՛ դեռ եւս, ասաց
Մագթաղինէն :

— Սիրելիս, կրկնեց հիւանդը, ամբողջ քսան
տարի դու էիր իմ լիակատար ուրախութիւնը :
Այժմ իսկ, մինչ ոչինչ խօսում չէի, երեւակայում
էի, չքգիտեմ ինչու համար, քո երեխայութեան
ժամանակը : Թո՛յլ աուր ինձ ուրեմն յիշատակել
այդ ժամանակի սլարագայները : Կարծես թէ
այժմ իսկ տեսնում եմ քեզ այն ինչ ծնել էիր .
շատ գիշերներ անքուն անցուցի քեզ նայելով
օրորոցիդ մէջ եւ քեզ վերայ սքանչանալով :
Իմ հոգին դադարել էր իմը լինել, ամբողջու-
թեամբ դրել էի զայն այն ստեղծուածի մէջ,
որ ինձնից ստացել էր կեանք, առանց զայն
ինդրելու : Կայտառ էիր եւ քո սնունդը
առաւել դժուարին էր քան մի փոքրիկ չի-

կահաւու սնունդը , քաղցր էին քո թոթո-
վանքը եւ հրապիտի հիացումն էին պատճա-
ռում ինձ : Իսկ այնուհետեւ . . . Ո՛հ , Մագ-
թաղինէ , ես փափաքում եմ որ մի օր դու լի-
նիս մայր , բայց , վայ ինձ , ես չը կարեմ մտա-
ծել , թէ քանի երջանիկ էի քեզմով , առանց
մտածելու , թէ որքան վիշտ եւ տառապանք եմ
հասուցել քեզ : Դու մոռացել ես , դու վե-
հանձն ես եւ չ'ես մտաբերում իմ մոլորութիւնը՝
որ թունաւորեց մեր սիրալիր միաւորութեան
վերջին վայրկեանները : Ինչո՞ւ յառաջացաւ
այդ փոփոխութիւնը : Հրապոյրը գրաւել էր
դիս , ինչպէս եւ միւսներին եւ դու մօրդ սրտի
մէջ գտնում էիր միայն սոսկալի կշտամբանք եւ
այնպիսի խորհուրդներ՝ որոնք քո դէմքը ծած-
կում էին պատկառանք : Այդ յիշատակու-
թիւնքը ներկայ ճգնաժամիս մէջ տառապեցը-
նում են իմ խիղճը : Ասա՛ ինձ , ասա՛ , Մագթա-
ղինէ , որ ներում ես իմ յանցանքը :

— Այո՛ , այո՛ , ներում եմ , գոչեց Մագթաղի-
նէն , բայց դորանից մեծագոյն չարիք երբէք
գործած չ'էք ինձ :

— Նա ինձ ներեց , կրկնեց հիւանդը կամաց :
Ո՛հ , Մագթաղինէ . . .

Այս միջոցին ձայնը կը նուաղէր , մի թեթեւ
կարկամութիւն զգաց եւ գլուխը գլորուեցաւ
բարձի վերայ : Մագթաղինէն ծունր իջաւ ող-
բալով : Բայց ահա՛ ոգեւլարը յանկարծ զօրա-
ցաւ , ժպիտը խառն այս անգամ տրտմութեան
եւ տարօրինակ հեգնութեան հետ նկարուեցաւ

նորա գէմքի վերայ, կարծես թէ նորա շիջած աչքերի մէջ փայլատակունք շողացին:

«Նշովեալ լինի Օնորէ Մարտելէթը, ասաց, նա է զիս ստանում: Առանց նորա անարգ ժառանգութեան, դեռ եւս շատ օրեր կ'անցուցանէինք միասին: Կրկնում եմ, Մագթաղինէ՛ ես մեռած, դու կենդանի, ոչ մէկս չը պիտի մնամք մեր թշնամիների մէջ եւ մեր ամօթոյ վկանների մէջ: Դու չը կարես մինակ մնալ այս տեղ և առանց օգնականի պատերազմը յառաջ տանիլ: Խոստացիր ինձ ուրեմն հրաժարուիլ Սէն — Դէնիսից:

— Խոստանում եմ, մրմնջեց Մագթաղինէն:

— Այժմ կամիմ ննջել. գնա՛, նստիր այն տեղ, ասաց ոգեւորը, ցոյց տալով աթոռը իւր անկողնակալի մօտ: Ինչո՞ւ կ'ուզաս: Մի ժամ առաջ դու իրաւունք ունէիր ասելու, թէ հասել չ'է ժամը. թէեւ թոյլ եմ, բայց զգում եմ որ՝ աւելի լաւ եմ:

Արդէն երեկոյ էր. Մագթաղինէն խարխալանք գնաց ճրագ վառելու և երբոր բերաւ սեղանի վերայ դրաւ մօր անկողինքի մօտ, նկատեց որ՝ հիւանդը աչքերը խփել էր. օրիորդը ճիշտ արձակեց:

«Խելօք կաց, Մագթաղինէ, մրմնջեց տիկին Մարտելէթը, մօտեցնելով աթոռդ և տնւր ինձ ձեռքդ. կրկնում եմ որ՝ լաւ եմ»:

Յուզուած վշտագին թաղծանօք, Մագթաղինէն բռնեց մօր հալումաշ ձեռքը՝ որ բացուել էր իւրը ընդունելու համար, գլուխը

կրկին դրաւ նորա անկողինքի եղերքը և շարու-
նակեց լուիկ արտասուել: Ժամանակ առ ժամա-
նակ անասելի անձկութեամբ բարձրանում էր
և քննում էր մօր վիճակը: Հիւանդը կարծես
թէ յիրաւի քնած էր, որովհետեւ շնչառու-
թեան անհաւասար շուռնջը լսելի էր: Ժամերը
հետզհետէ անցնում էին, Մագթադինէն ըզ-
դում էր արտեւանունքի ծանրութիւնը. երե-
քօրեայ տքնութիւնից յետոյ խոնջութիւնը
վերջապէս յաղթեց նորան և նա ննջեց:

Ոգելարը կրկին աչքերը բացաւ, նա վեր-
ջին անգամ ժպտեց իւր դիւցադնական կեղծիքի
յաջողութեան պատճառաւ և մտածեց, թէ
դուստրը տեսնելու չ'է նորա մահը: Մաստիկ
ջանք գործեց հսկել դէպի նորա գեղեցիկ խաբ-
տեաշ մաղերը՝ որ անչափ սիրում էր և իւր սա-
ռած շրթունքը կպցուց նորանց: Յետոյ արձա-
կեց իւր ձեռքը նորա ձեռնից, մի վայրկեան
եւս նայեցաւ նորան քնոյ մէջ և ահա՛ նորա կե-
նաց Միացորդը սպառեցաւ մի կաթիլ արտա-
սուքի մէջ:

Արեւագալը լուսաւորեց սենեկի պատու-
հանները: Հազարապետի այրին իմացաւ թէ
ժամ էր արդէն, ձեռները խաչաձեւ դրաւ
կուրծքի վերայ և մեռաւ ինչպէս մի զինուոր:

ՄԱՍՆ Բ.

Ա.

Ի ՀՆՈՒՄՆ մինչ պարեկները շրջում էին երբեմն մեր գծուծ մոլորակի վերայ, ասում են, թէ նոցա քայլերի տակ ծնանում էին երկրի ամենայն բարութիւնք: Մեծամեծ ծառեր, պտուղներով ծանրաբեռնուած, բարձրանում էին օդոյ ընդարձակութեան մէջ. թռչունները, ձուկից նոր ելած, երգում էին դեռաբոյս ոստերի վերայ. դալարիք բողբոջում էին աւազի մէջ. աղբիւրների կարկաշները լսելի էին ապառաժի խոռոչներից: Մի այդպիսի պարեկ, թէկն ընկած իւր փոքրիկ եւ սիրելի հրեշտակին, որուն շրջեցնում էր իւր հետ ամեն բաների ծանօթութեամբ նորան պատրաստելու համար, շարունակում էր իւր ճանապարհը. որովհետեւ նորա գործը վերջացած չ'էր, թէեւ մի ամայութիւն պողաւետ պարտիզի էր փոխարկել, ուստի նա չ'էր դադարում յառաջ գնալ, իւր հայեացքը տարածելով դէպի հորիզոն: Նկատում էր արդեօք որ և է գաւառի չարախորժ կողմում խլուրդի մի քանի դժնդակ շեղներ՝ որոնցից դուրս էին

եղնում մի տեսակ սեւ, վայրենի և տխուր շքն-
չաւորներ, նա ցուցանում էր իւր հրեշտակին
ասելով՝ « Ահա մարդիկ » և արագ շարժում էր
իւր հմայական դաւազանը : Խլուրդի շեղները
դառնում էին գիւղական, զուարթայի բնակա-
րաններ, սիրուն ակոսները պեղւում էին դաշ-
տի մէջ, հասունացած հունձքը ուղղորդ կանգ-
նում էր եւ սեւ շնչաւորները, կերակրոյ սե-
ղանը պատրաստ գտած, տրամութենէ դա-
դարում էին : Այսպիսի անցքից յետոյ միայն,
պարեկը վերադառնում էր իւր խորհրդաւոր
բնակարանը, աւանդած լինելով աշխարհի նոր
երկրային դրախտ : Հաճի է աւելցնել, թէ նա
թողւում էր այդ դրախտի մէջ և մի ապերախտ
ժողովուրդ, թէեւ այդ պարագան բնաւին չէր
խափանում նորա գոհունակութիւնը իւր բախ-
տախոյզ վիճակից :

Արդ՝ այդպիսի պարեկներից մէկը եկել էր
Գէրշ գիւղը, որոյ մասին ասում էին, թէ կոչ-
ւում էր տիկին Մարսելէթ, իսկ նորա ուղե-
կից հրեշտակը՝ Ժուլիէթ :

Գէրշ գիւղը անշուշտ կարօտ էր երկնքի և
պարեկի օգնութեան, ըստ որում մարդկայինը
շատուց արդէն պակասել էր այս տեղ : Նորա
մէջ չէր երևում և ոչ մի մուրացիկ, որովհետեւ
ամենքը խեղճ էին : Տասը տարիէն աւելի էր Բա-
րոնների բացակայութիւնը այդ կալուածքից և
այն ապարանքից՝ որ արծուի բոյնի պէս կախ էր
բլուրի քարայրից : Ողորմութեան աղբիւրը ցաւ
մաքել էր ծեր գեղջուկների համար, որոնք իւր-

եանց յոյսը դրել էին զաւակաց բարեպաշտութեան վերայ . բայց և այս գիպուածում, ինչպէս ամենուրեք, որքան և գորովալիւ լինէր այդ բարեպաշտութիւնը, որով երջանիկ ծնողք պարարում էին իւրեանց յոյսը, սաստիկ չքաւորութենէ չ'էր ազատում զիրենք : Այդ գեղջուկների չոր ու ցամաք սպրեւուց յետոյ անմուռնչ մեռանելու պատրաստութիւնը այնքան յայտնի էր, մինչ զի պարէկին եւս, որ արդէն իրենց աչաց առջեւն էր, թերահաւատութեամբ էին նայում : Բայց գիւղի քահանան և վերակացուն վաղուց արդէն իմացել էին այդ հարուստ օտարուհու գալը եւ նորա ոսկէ գետ բղխեցնելու յատուկ դիտաւորութիւնը և մեծ աղմուկ էին յարուցել այդ մասին, մինչդեռ բարեմիտ գեղջուկները գլուխները շարժելով ասում էին՝ « Այդքան շփոթ մի չնչին բանի համար » : Առաւել չարախորժ տպաւորութիւն գործեց օտարուհու իջևանելը, այդ լո՛ւնչ պարեկ էր, որ յայտնվում էր սգաւորի պէս ասրեղէն սեւ շորերով, իբրեւ թէ հասարակ որբ աղջիկ լինէր : Ֆրանսիական խորամանկ ժպիտը նկարուեցաւ այն դէմքերուն վերայ, որոնք ստէպ զուարճանալու առիթ չունէին, մինչ նկատեցին որ՝ տիկինը փոստայի կառքով անգամ չ'էր ճանապարհորդում, ինչպէս տեսած էին նախկին երկրատիրոջը, այլ եկել էր Լավալի Դիլէժանսով՝ որ գիւղից մի մղոն բացակայ էր անցնում, հազիւ քսան երկու տարեկան էին համարում նորան, իսկ նորա հրեշ-

տակին գուցէ տասն և վեց միայն , ինչպէս
կարելի էր ուրեմն՝ որ շատ արծաթ ունենային
նոքա այլոց տալու : Շինականք խորագէտ են
և հասկանում են , թէ մատաղ հասակը առա-
տաձեռն է , այլ ոչ հարուստ , բայց և այնպէս
անուրանալի իրողութիւն էր , թէ տիկին Մար-
տելէթը յառաջ քան Գէրշ հասնելը պատուի-
րել էր դնել իրեն համար մի տուն : Պատեհ ըզ-
գուշութիւն էր այդ , ըստ որում Օհան ֆորնի-
շէթի տունը , թէ և ապարանք չ'էր մի հարուստ
տիկնոջ համար , բայց դիւղի մէջ ամենից գե-
ղեցիկն էր : Այսպէս ամբողջ Գէրշը զարմացած
էր այդ եղելութեան վերայ . ամենքը հետա-
քըքքիւ էին և իւրեանց մէջ հարց ու փորձ էին
անում , թէ այդ տիկինը ինչ ունէր գործելու
իւրեանց նահանգում , եթէ յիշուի հարուստ
չ'էր :

Այդպիսի մի հարց առաջարկեց իրան նոյն
ինքն Մագթաղինէն , այն ինչ մտել էր ֆորնի-
շէթի տունը : Այդ բնակարանի փոքրիկ պար-
տիդի ծայրում մի հովանոց կար որթատունկի
կամարով ծածկած , պատուական կայանք դի-
տողութեան տարաշխարհիկ որ և է բնակչու-
հու համար , որ կ'ուզէր մօտուստ քննել մեր
աշխարհի բանուգործը : Մագթաղինէն ելաւ
հովանոցը , շրջեցուց իւր երկնագոյն աչկունքը՝
որոնք արդէն թաց էին այն դիտաւորութեան
ազդեցութենէն , թէ իւր բարերարութիւնը
սփռելու էր այս տեղ և ահա նորա դէմքի վերայ
դժգոհութիւն նկարեցաւ :

Օրիորդ Մարսելէթը վերջին անգամ խա-
վոյնի գրասենեակը գնացած լինելով, հաղոր-
դել էր նորան իւր ճանապարհորդութեան դի-
տաւորութիւնը և բարեգործական նպատակը
եւ Նօտարը գեղեցիկ պատասխան էր տուել,
թէ մարդիկ, և մանաւանդ շինականք, երբեք
չը կարեն լինել այնքան թշուառ, որքան նկա-
րում են զիրենք նորասօսանչ մտքի տէր հեղի-
նակներ իւրեանց մնասակար գիրքերի մէջ :
Պ. Ժավոյնը այս դիպուածում վարուել էր բո-
լորովին պատշաճապէս, առաջ ծաղըրելով, իսկ
յետոյ զայրանալով. նա պատճառ ունէր զայ-
րանալու, ըստ որում աշխատում էր շրջել օրի-
որդի միտքը այդ նոր յիմարութենէն՝ որ նորա
կարծեօք առաւել ծաղըրելի էր քան նորա գոր-
ծած միւս յիմարութիւնքը՝ որոնց գլխաւորը
այն էր որ՝ մի քողով չը ծածկեց անցեալը,
ինչպէս սովորութիւն է վարուիլ անպարկեշտ
նկարների հետ, և չը կարաց վայելել վաշխա-
ռուի ժառանգութիւնը : Պ. Ժավոյնը յանդգ-
նել էր միանգամ եւս ներկայացնել օրիորդին,
թէ աշխարհը ամեն բան ներում է, բայց ոչ
խղճմտանաց անչափաւոր անկեղծութիւնը եւ
սրտատուչոր տագնապը : Պ. Ժավոյնը համարձակ
ծաղըրել էր նորա հովուական բարքը և բարձր
ձայնիւ կամեցել էր նորա միտքը բերել, թէ
հարուստ լինելով, թէեւ ականայ, նա ուրիշ
և շատ ընկերական պարտականութիւններ ու-
նէր կատարելու և վերջապէս, թէ փոխանակ
գնալու և գիւղական աղքատներին հարստացը-

ներու, պատշաճագոյն էր իւր առատաձեռնութիւնը ծաւալել քաղաքներում, ուր բարեգործութիւնը պսակուում է փառօք և պատուով։ Այսպէս Պ. Ժափոյնը անխնայաբար խստութիւն և ծաղրածութիւն վատնելուց յետոյ, տեսաւ որ՝ այդ միջոցները անզօր էին օրիորդի հաստատամտութիւնը յեղաշրջելու համար. ուստի, իբրեւ ազնիւ եւ անկեղծ Նօտար, կամեցել էր իւր հաշիւները առաջարկել եւ ստացած դրամագլուխը վերադարձնել օրիորդին, թէեւ ստոյգ գիտէր, թէ Մազթաղինէն կրկին աղաչելու էր զինքը իւր գանձը պահելու։ Այդ հնարագէտ մարդը, մտածելով, թէ ինչ որ ներկայում անգործադրելի էր, կարէր յաջողել ապագայում, ընդունեց օրիորդի աղաչանքը եւ պահելով նորա արծաթը, ընդդիմութիւն չը գործեց այնուհետեւ նորա ճանապարհորդութեան և դիտաւորութեանց։ Բայց իրաւունք ունէր արդեօք հեգնութեան վերջին յորձանքի մէջ կանխաւ ասել օրիորդին, թէ հաղիւ վեց ամիս անցած, կրկին կը տեսնէ նորան յադեցած տուարածական գաղափարներով, առանց որ և է բարիք գործած լինելու, ըստ որում դորա համար կարեւոր պատեհութիւն ունենալու չ'էր։

Աշնանային մի պայծառ երեկոյ, երբ երկնային կամարը և անտառներու կատարը փայլում էին ծիրանի և ոսկեայ գոյներով, բոլոր շինականք, ուշաբերուած այն յուզմունքից՝ որ պատճառել էր օտարուհւոյ գալուստը, իւրեանց

տան դռներն մօտ կանգնած, խօսակցում էին այդ տարօրինակ դէպքի վերայ, վայելելով երեկոյեան զով սիւքը. երեխայք դուրսը խաղում էին, իսկ ավելի փոքրիկները, թաւալելով գլորւում էին ավազի մէջ և պարզ ու խաղաղ օդը լցնում էին իւրեանց աղաղակով։ Մի թէ այս տեղ էին այն սեւ շնչաւորները՝ որոնց երեւակայում էր պարեկ Մագթաղինէն, բորբոքուած նոցա օգնելու եռանդով։ Նշմարանք անգամ չ'էր երեւում որ՝ սովածութեան տխուր տեսիլք երբ և իցէ մօտեցած լինէր այդ զուարթերես երեխերքի խարտեաշ գլուխներուն։ Ուրեմն պէտք էր յանդգնութեամբ ծաղրէին օրիորդ Մարսելէթի վեհանձնական դիտաւորութիւնքը և նորա դիւրաշարժ գորովը դէպի թշուառութիւն։ Գիւրբերը, ինչպէս ասում էր Պ. Ժավոյնը, ստել էին։

Սակայն Մագթաղինէն դեռ եւս երկբայում էր այդ մասին, որովհետեւ, եթէ նորա ականջները ասում էին, թէ նա խաբուած էր, ապշած աչքերը ուրիշ բան էին խօսում։ Նա տեսնում էր որ՝ գիւղացւոց զուարճութիւնը այս երեկոյին բոլորովին զանազանվում էր իւր չորս կողմը սփռուած տխուր ամայութենէն, այն է՝ երկրի յոռի մշակութիւնը կամ կորդ թողած դաշտերը, ջրերի եզերքում Եգիպտական եօթնամեայ ամլութեամբ նիհարացած կովեր, որոնք կը փնտռէին իրենց ճարակը կիսամերկ մարգագետիններու մէջ, անտառների անօտր եւ անկարգ վիճակը։

Ահա այս թշուառութիւնքը փարատում էին պարեկի և նորա հրեշտակի տարակուսութիւնը։ Գիւղի մէջ հինօրեայ ապարանքի ստորոտում երեք կամ չորս խարխուլ տնակներ՝ որոնք պատուհաններ անգամ չ'ունէին և յիսունի մօտ մնացորդ տուները, հեղձուած խողանի տանիքի տակ, որդնահար, երերուն, խոր ճեղքուածներով պատառած, որոնք կորստաբեր ժամանակի գործած խորշերն էին քարերի վերայ եւ այս ամենը անկարգ շարած, համաձայն իւրաքանչիւր գիւղացու անձնական քմահաճութեան, մի երկայն փողոցի վերայ, որ արահետ անգամ համարելու չ'էր, ըստ ուրում ամեն տարի հունձքից յետոյ, բոլոր յարդը թափում էին այս տեղ. այս էր ընդհանուր և կախարդիչ տեսարանը՝ որ վերջապէս պարզեց պարեկի խնդիրը եւ զուարթութեամբ պատրաստեց զայն գէպի իւր գիտաւորութիւնքը։ Այնուհետեւ քաղցրութեամբ դանալով գէպի ընկերը՝ որ նոյն նկատողութեան մէջ էր, օրիորդը առաց, թէ իւր ճանապարհորդութեան աշխատութիւնը կորուստ չ'է համարում, ըստ որում Գէրշ գիւղը թէ եւ այնքան թշուառ չ'է, որքան նկարագրել էին, բայց և ոչ Խլդօրագօ է կամ Աւետեաց երկիր. ուստի փոքր ինչ աշխատելով, անշուշտ կը դառնուէին այս տեղ օգնականութեան կարօտ թշուառներ, որոնց լամենայն կերպիւ բարերարելու գիտաւորութիւնը անյողդողդ էր։

Ժիւլիէթը ոչ միայն զգուշացաւ ընդդի-

մարանելուց , այլ ընդ հակառակն զուարթութեամբ միարանեցաւ նորա հետ և խոստանալով իւր օգնութիւնը , ասաց , թէ երկուքը միասին պիտի սքանչելիք գործէին . յետոյ բռնեց Մագթաղինէի ձեռները և սկսեց համբուրել սիրալիր երախտագիտութեամբ և քնքշութեամբ , որոնք երկարատեւ ժամանակի ազդեցութենէն բնաւին չ'էին նուաղել նորա սրտի մէջ եւ խոնարհելով դէպի օրիորդի աւկանջը , ըստ որում իւր հասակը առաւել բարձր էր , քան Մագթաղինէինը , սկսեց կամաց խօսել այն անձի վերայ , որ ոչ եւս էր այն հոգու վերայ , որ այնուհետեւ հրսկելու էր իւրեանց լքեալ հոգւոց վերայ , այն սիրելի հանգուցելոյն վերայ , զոր Բէլֆօր տանելուց յետոյ , հազիւ վեց ամսէն ազատել էին այն տեղէն : Մագթաղինէն նկատեց իւր սեւաթոյր հանդերձը և սկսեց լալ դառնապէս : Մատաղահաս ընկերը՝ որ գիտէր , թէ այդ արտասուքը սփոփելու և քաջալերելու էին իւր բարերարուհուն , ամենեւին չը զղջաց որ այդ արտասուքը թափելու պատճառ եղաւ :

Մագթաղինէն ընկերոջ հետ մտաւ գիւղ եւ հազիւ մի քանի քայլ առած էին , նկատեցին մի մարդ՝ որ գալիս էր իւրեանց առաջը , հագած կտաւի մաշուած տառատորք , ծանր բրիչը ուսի վերայ , ընթացքը յարմարեցնելով իւր հանդարտ , միաձեւ և մրմնջուն երգեյանգին : Մագթաղինէն նշանացի կանչեց

և մարդը հնազանդելով եկաւ : Թէեւ յաղթանդամ պատանի էր սա դեռ եւս, բայց դժգոյն դէմքից և ճնշուած մարմնից այնպէս յայտնի երեւում էր ուժոյ նուազութիւնը, մինչ զի պարեկը եւ նորա հրեշտակը կարեկցութենէ դրաւուած մոռացութեան մէջ ընկան եւ մի քանի վայրկեան անցնելուց յետոյ միայն կարողացան խօսել : « Բարեկամ, ասաց վերջապէս Մագթաղինէն, ի՞նչ էր ձեր արուեստը :

— Ամեն արուեստ բանեցնում եմ, պատասխանեց պատանին բոլորովին զուարթ դիմօք : ամառը հնձում և ժողովում եմ, Հոկտեմբերին այդի եմ քաղում, երբ գինի կայ, ձմեռը անտառն եմ գնում տապարով, եթէ ձիւնը արգելք չ'է լինում :

— Ի՞նչ էք ստանում այդ աշխատանքից, հարցուց Ժիւլիէթը :

— Օրը քսան սու :

— Քսան սու, ասաց Մագթաղինէն, գոնէ մինա՞կ էք, ամուսնացած չ'էք :

— Ո՛չ, ամուսնացած չ'եմ, բայց բարեբախտաբար ունիմ փոքրիկ եղբայր մի և քոյր, որոնց սնուցել եմ : քոյրս արդէն տասն և երեք տարեկան է եւ օրը չորս սու է վաստակում կտաւ գործելով : ահա քսան և չորս սու երեքիս համար, եթէ կարելի լինէր ամեն օր աշխատիլ :

Այդ սոսկալի թշուառութիւնը նա պատմում էր զուարթուն ժպիտը շրթունքի վերայ : Աստուծոյ կամաց անտրտունը հպատակութիւնը երկնից զաւակ է վարդապոյն շրթունքով

և ակորժալուր ձայնով : Անտարակոյս այդ հը-
պատակութիւնը այցելել էր խեղճ թշուառին
և պահպանում էր նորա ժպտելու քաջասը-
տութիւնը :

« Քսան եւ չորս սնւ , ինչ է ուրեմն ձեր
կերածը » :

— Ո՛հ , չոր հաց , ասաց պատանին :

Նոյն իսկ երկրորդ օրը պարեկ Մագթաղի-
նէն շարժեց իւր հմայական դաւազանը և ա-
հա հաղիւ մի ամիս անցած՝ մեծ փոփոխու-
թիւն գործուեցաւ Գէրշի մէջ : Սքանչելիքը
սկսեցաւ կատարուիլ տուների վերայ . չորս
անպատուհան անակները բոլորովին նորոգուե-
ցան , հին տանիքները վար առնուեցան և խռ-
զանի տեղ սիրուն կարմիր կղմինարով ծածկուե-
ցան , երեւուն որմերը ամուր և ուղղակի կանգ-
նեցան : Փողոցի յարդը ընդ օդս ցնդեց և աւազ
սփռուեցաւ ամբողջ տաքածութեան վերայ ,
արօրը համարձակ անցաւ արտափարի մէջ , ա-
ռաջուայ վտիտ կովերին փոխանակեցին եօթն-
ամեայ առատութեան նոր և պարարտ կովեր :
Յիրաւի մի ամիս միայն բաւական եղաւ այդ
շարմանալի բաները գործելու համար եւ ո՞վ
կը կարծէր երբէք , թէ Օհան Փօրնիշէթի
փոքրիկ տունից , ուր երկար ժամանակ բնա-
կում է եղել մի ժլատ մարդ , մի օր այդքան
արծաթ դուրս կուգայ :

Որքան գեղեցիկ լոգիկներ , որքան օժիտ
ստացան աղէկունք և ինչպէս սիրեցին զանոնք
իւրեանց տարփածութիւնը : Նըջանիկ ժողովուրդ :

որոնց ծերերը այնուհետեւ կարտութիւն չ'ունէին փորձիւ ճանաչելու զաւակաց բարեպաշտութիւնը եւ գորովը : Բայց այսչափը բաւական չ'էր դեռ եւս : Մագթադինէն ծերութեան և սիրոյ հետ այդպէս լաւ վարուելուց յետոյ , բնականաբար չ'ուզեց մոռանալ անմեղութիւնը : Մի առաւօտ Գէրշ գիւղի մէջ հեղեղի պէս թափուեցան բազմաթիւ գործաւորներ , որմաշէն , հիւսն , յարկիչ , ատաղձագործ , դարբին , նկարիչ և այլն : Եթէ Սողոմոնի տաճարը կառուցանելու լինէին , գուցէ սորանից աւելի մարդիկ ժողովելու հարկ չը լինէր : Աղիւսից շինած հոյակապ տունը բարձրացաւ , լայնարձակ պատուհանների միջով ազատօրէն անցնում էին օդը և արեւու ճառագայթները , ընդարձակ դահլիճի մէջ կարգով շարած էին նստարաններ և քարաշէն զանգակատանը կախած էր մի փոքրիկ դօնգակ : Գէրշի գեղջուկները բազմութեամբ ժողովուած այդ խորհրդաւոր շինուածի առջեւ , նկատում էին նորա օր քան զօր յառաջանալը : « Այդ Բ'նչէր հարցնում էր մէկը միւսին : Նկարիչները պատասխանեցին , ցոյց տալով դրան ճակատի վերայ այս սխաւառելի խօսքը՝ Դպրոց » :

Դպրոց , ա՛ , որքան ծաղրածութիւն արեց գորա վերայ Բարոնի⁽¹⁾ Տեսուչը , Գէրշ գիւղում

(1) « Paron » Բառը , իբրեւ տիպոս դասաճ համարեցինք գրելը . տառով : իսկ իբրեւ փոխանակութիւն Ֆրանսիական « Monsieur » Բառին պ . տառով : Ըստ որում վերջնայ համար առաջարկած « Տէր իմ » սակաւ ուրեք ընդունելութիւնէ դուրս

օրօրութիւն էր միայն կալուածատիրոջը կոչել Բարոն, իսկ Տեսուչի համար պահուած էր հասարակ ազնուականաց կոչումը՝ որ է Պարոն եւ սա միայն էր գիւղին մէջ։ Եւ յիրաւի Պ. Օբրին հասարակ տեսուչների կարգից չէր, ուստի փոքր իշատե ազնուական համարելով իրան, կոչում էր Օբրի տէ Բիլիէթ եւ բնաւ չէր ներում որ մոռանային զայդ։ Մի ժամանակ սա պատիւ էր ունեցել այժմու կալուածատիրոջ հօր Բարոն Հեկտորի զբօսանաց հաղորդ լինիլ և իբրեւ վարձատրութիւն այն օգնութեան՝ որ ցուցել էր նորան նախնեաց կայքը վատնելու գործակցութեամբ, ստացել էր այդ կալուածներու վարչութիւնը՝ որ գոնէ փրկում էր զինքը կարօտութենէ։ Երեսուն ագարակ, հրչափ դաշտավայրեր և անտառներ և հարիւր հազար ֆրանք արդիւնք մի այնպիսի կալուածից՝ ուր երկիրը բուսուցանում էր նոյնչափ եկքան, որչափ և ցորէն. ոչ ապաքէն գեղեցիկ կալուած էր այդ և ոչ ապաքէն ազնիւ և փառաւոր էր սորա վարչութեան պաշտօնը։ Պ. Օբրին քնքուշ անտիականութեան օրերից սկսած սիրում է եղել որսորդութիւնը և առաւել ևս գինու բաժակներ դատարկելը. այժմ իսկ ծերութեան հասակում նա չէր դադարում ոչ գինեմոլութենէ եւ ոչ որսորդութենէ։ Որ

Նում մը նոր գրականութեան մէջ։ Կարծում ենք, թէ նոյն իսկ այդ բառի կանոնաւոր որոտանութիւնը կ'օգտէ Նշանակութեան զանազանութիւնը հասկնալուն։

քան եւ անհոգութեամբ կատարէր վարչութեան պաշտօնը, այնու ամենայնիւ կալուածի մուտքը ժողովում էր մինակ։ Ամենքի վերայ ահ ու դող ձգելու համար Պ. Բիլիէթը բովանդակում էր իւր մէջ բոլոր հարկաւոր պարագայքը, այն է՝ որոտագին ձայն, աղիւսագոյն լայն երես, յաղթանդամ եւ բարձր հասակ, դաղանային բարբ եւ ամենաչար ծաղրածութիւն։ Վարձակալները առաւել կը յօժարէին իւրեանց հոգիքը վաճառել, քան թէ ուշացունել վարձու հատուցումը ամենայն մեծարանօք Պ. Տեսուչին։ Այսպէս ուրեմն՝ չըկայ և ոչ մի փոքրիկ ժողովուրդ՝ որ մի բռնաւոր չ'ունենայ և չը գգուէ նորան։ Շատ տարի էր որ՝ գիւղականք չ'էին տեսել այժմու կալուածատէր Բարոնին և փոքր առ փոքր սովորել էին չըմտածել անդամ նորա վերայ։ Պ. Օբրին իշխում էր նորա հրամանաւ, իբրեւ նորա ներկայացուցիչը և ոչ ոք չ'էր տարակուսիլ ընդունիլ նորան իբրեւ կալուածատէր, եթէ նա բնակէր ապաւրանքում։

Մագթաղինէի անմոռանալի հռչակաւորութեամբ Գէրշ գալու հետեւեալ օրը այդ ամբարտաւան Տեսուչը այցելութիւն էր արել նորան, ուղեկից ունենալով ծերունի ժողովրդապետին և գիւղի վերակացուն, (Լաժօնէ) որոնց ամեն մէկը թեւի թեւի էր նորա հետ։ Պ. Օբրի տէ Բիլիէթը, բարձրից վարուելով այդ մարդկանց հետ, խորամանկութեամբ այնպէս էր ցուցել, իբր թէ այդ ընկերները ստի-

պել էին զինքը թախանձանօք գնալ այդ զարմանալի օտարութեան տեսնելու, մինչդեռ իսկապէս ինքն էր ցանկանում յագեցնել իւր քրն նասիրութիւնը։ Առանց պատշաճաբար ողջունելու, գրաւուած միայն օրիորդի հրաշալի գեղեցկութենէն, Պ. Օբերին փոքր ինչ մեծարանք էր ցուցել նորան, բայց և այս բոլորովին աւազակային կերպիւ եւ յետոյ յանդգնութեամբ հարցել էր, թէ յիրաւի արդեօք, ինչպէս ասում էին, նա եկել էր իւր բնակութիւնը այս տեղ հիմնելու այն միակ դիտաւորութեամբ, որպէս զի բարիք գործէ, այսինքն՝ խեղճերի թշուառութիւնը թեթեացնէ, հիւանդներուն օգնէ և փտացածները մսխթարէ։ Մագթադինէի հաստատական պատասխանը ստանալուց յետոյ այդ անհեթեթ Պարոնը բարձրաձայն ծիծաղել էր եւ յետոյ նոյն քաղաքալարութեամբ մի նոր հարց էր արել զարմանագեղ օրիորդին, թէ ինչո՞ւ ողորմածական ընկերութեան քոյր լինիլ չ'էր կամեցել և նոյն ժամայն նորէն քրքջելով դուրս էր գնացել։

Հետեւեալ օրը եւ շարունակ մի քանի օր եւս Պ. Օբերին ընկղմուած էր սաստիկ մտածութեան մէջ։ Ո՞ր տեղաց էր գալիս այդ ուղեղը ցրուած օտարութիւն, ո՞վ էր արդեօք այդ ծաղկափթիթ, սիրուն, եւ անտարակոյս հարուստ օրիորդը։ Գուցէ շատերուն անծանօթ Գէրշ գիւղը նա ընտրել էր նորա մէջ թաքչելու նպատակաւ և ՚ի հարկ է սորա գաղտնի պատճառը զօրաւոր պէտք է եղած լինէր,

այն է՝ փախչիլ բարեմիտ ծնողներից՝ որոնց շրջանկատ դորովը դուցէ ստիպուած է եղել յիմարանոց տանել զինքը, որուն ոչ սակաւ արժանի իսկ է։ Տեսուչը եղբակացուց վերջապէս, թէ այդ իւր բանը չ'էր եւ ձեռները լուաց։ Ինչո՞ւ պէտք է նա ընդդիմանար սիրուն օրիորդի դիտաւորութիւններին, մինչդեռ սուցա մէջ ուրիշ բան չ'էր տեսնում բացի անմեղ ցնորք։ Թող արէղարդ ժողովրդապետը կարծէր, թէ Նախախնամութեան շնորհն էր բերել այդ հրեշտականման օրիորդին գիւղացւոց օգնելու համար։ Պ. Տեսուչը ծաղրում էր այդ կարծիքը, իսկ որ ինչ վերաբերում էր լաժօնէին, սա ասում էր, թէ բոլոր անցքը կախարդութիւն էր եւ սփ կ'ասէր, թէ այս վերջին կարծիքը փոքր ՚ի շատէ ստոյգ չ'էր։

Արդարեւ կախարդական առասպել էր այդ, զի ահա Գէրշի ընակիչք, որոնք սկզբից ծաղրել էին այդ պարեկի դալուստը, մինչ այժմ իսկ չ'էին դադարում և շատերը դեռ եւս, նկատելով իւրեանց բարերարութիւնն, դժուարանում էին հրաժարուել կասկածանքից. գեղջուկները առ հասարակ ծաղրածու են և սնոտիապաշտ, որ հին Ֆրանսիոյ հարազատ զաւակաց յառկութիւնն է։ Երբոր Մագթաղինէն և փոքրիկ Ժիւլիէթը մանում էին այն տնակները՝ որ իրենք նորոգել էին, և նստում էին ընտանեաց մէջ, պատահում էր որ՝ տանուտէրը առաւել յօժարութիւն էր զգում երեսը խաչակնքելու, քան բարեհաճութեան ժպիտ ցուցանելու այդ

այցելուհիներին : Այսպէս գիւղացիք ըստ մեծի
մասին միմեանց հարցնում էին , թէ մի գուցէ
խաղալիկ էին իրանք որ և է խաբէական երե-
ւոյթի , իսկ առաւել թերահաւատները պատ-
րաստ էին բոլորովին ուրանալ այդ սքանչելա-
կերպ դէպքի իրականութիւնը . այսպէս Պ .
Տեսուչը թուի թէ լաւ էր արել , հրաժարուե-
լով դորա բացատրութենէն : Կարէ՞ր նա , եր-
բէք իմանալ , թէ ինչ էր առաջնորդել այդ եր-
կու սիրունիկ մենակեացներին դէպի աշխարհի
այդ տխուր անկիւնը , Յիմարութիւնը , անտարա-
կոյս . բայց քանի՞ չքնաղ և սրտառուչ էր այդ
յիմարութիւնը , որպիսի աղնիւ գարշութիւն
էր մարդկային յոռութիւններէ , որպիսի երազ
էր երեխայական , բայց եւ այնչափ մաքուր ,
մինչ զի Մագթաղինէն ինքը վարանում էր այդ
մասին :

Նա չ'էր ծածկում իւրմէ , թէ այդ նոր
կենցաղավարութեան մէջ ցնորքը և դիւցազ-
նութիւնը հաւասարակշիռ էին : Տեսուչի շա-
ռագոյն դէմքը , նորա սաստիկ չարամտութիւնը
յիշեցնելու էին օրիորդին , եթէ սա մոռանա-
լու լինէր , թէ այս վայրկենիս նա իւր թշուառ-
կեանքի վէպն էր յառաջ տանում : Պ . Որբին
չարաթը մի անգամ այցելելով օրիորդին , փու-
թաջան խնամօք միշտ հարցնում էր նորան ,
թէ ինչ նոր բան էր գործել իւր խնամելոց եր-
ջանկութեան համար և ինչ այլ եւս մտադիր էր
գործել : Եւ որովհետեւ Մագթաղինէն բարե-
րարութիւնը անում էր անօրոշաբար որպէս

վարձակալներին, նոյնպէս և միւս գիւղացիներին և յայտնի է որ առաջիններին հարստացրելով առաւելում էր և կալուածքի արժողութիւնը, ուստի Պ. Տեսուչը վստահութիւն ունեցաւ նոյն խակ Բարոնի անուամբ շնորհակալ լինիլ օրիորդից: Օ՛, Պ. Տեսուչը սոսկալի հեգնասէր էր:

Մերերին օգնութիւնը, մայրերին ձեռնաընութիւնը, սիրոյ բերկրութիւնը, աղջկերանց օժիտի պատրաստութիւնը, տնակների նորաշինութիւնը, գիւղի ընդհանուր գեղակերպութիւնը, բոլոր այդ պարագայները միայն զուարճութիւն էին պատճառում Տեսչին: Մի խելացի մարդ միթէ սորանից աւելի պէտք է շփոթուէր Մագթաղինէի անմտութիւններէն: Մերթ ընդ մերթ նա մտածում էր, թէ օրիորդին խիստ հարկաւոր էր փակուած կենալ, բայց՝ երեւակալելով նորա սիրուն կերպարանքը, կարծում էր, թէ զրկանք կը լինէր այդ: Իսկ եթէ նորան հաճելի էր ցրուել իւր հարստութիւնը ամեն ձեռների մէջ, որ կը բացուէին իրա առջեւ, ինչ փոյթ էր արգիլել զայդ, մինչդեռ ոչ որ նորա հօրեղբայր, եղբօրորդի կամ քեռորդի չ'էր. թող նորա ժառանգները պաշտպանէին զիրենք այդ շռայլութեան դէմ: Այդ տեսարանի ներկայացումը Գէրշի մէջ այնքան զուարճալի էր աղնուական Բիլիէթի համար, մինչ զի ոչ միայն ցանկանում չ'էր նորա վերջանալը, այլ ծափահարում էր ամենայն զօրութեամբ և քրքշում էր որսորդավայել բրտութեամբ...

Բայց տես թէ քնչպէս ծամուեցաւ նորա դէմքը, քնչպէս յեղաշրջեցաւ նորա միտքը, երբոր տեսաւ Դպրոցի կառուցումը:

Եւ ոչ ապաքէն որ և է դպրոցում սովորում են կարգալ, երբեմն նաեւ գրել, Սատանան տանի այդպիսի բանք, ինչպէս է պէտք շինականներին գրավարժութիւնը, որ աղնուականաց մէջ անգամ շատերը կատարելապէս չ'են ստանում: Պ. Օբրի Բիլլէթի կարծիքը՝ որ բնաւին նոր բան չ'էր, բովանդակում էր իւր մէջ այն միտքը, իբր երկրագործների կարգալ սովորած լինելը անշուշտ պէտք է զգուշութեան պատճառ լինէր նոցա համար, որոնք երկրագործ չ'էին: Նախ և յառաջ՝ եթէ այդ գեղջուկները ընթերցող լինէին, ոչ ապաքէն իմանալու էին, թէ օրէնքը զիրենք կը պաշտպանէ, մինչդեռ հնուց սովորաբար հակառակը կարծում էին:

Այս անգամ Պ. Տեսուչը կորցուց իւր հանգիստը և զուարթութիւնը, ամեն մի հացկերոյթը վերջանալուս՝ նա սկսում էր սաստիկ մտածել և այլ և այլ չարանիւթ խորհուրդներ յղանալ, որոնց մէջ փոքրագոյնը այն էր որ՝ գրով ծանուցանէ նահանգապետին կամ տէրութեան պաշտօնեայներին այդ օտարուհւոյ այլանդակ գործերը, որպէս զի տեսնէին եւ իմանային, թէ մինչ որ աստիճան Գէրշի դըպրոցը շփոթելու էր ամբողջ Ծրանսիոյ բարեմիտ մարդկանց ապահովութիւնը: Բարեբախտաբար կրկին և կրկին մտածելով, նա վճռեց վերջապէս, թէ խնդիրը այս կերպիւ առաջարկելով

Մագթադինէի խելացնորութիւնը ապացուցելու համար, անտարակոյս նորան պատասխանելու էին, թէ խելակորոյս է նոյնպէս և ինքը : Այսպէս նա տեսաւ որ՝ իւր նպատակին հասնելու համար հարկ էր մի ուրիշ ճանապարհ ընտրել, մի ճանապարհ՝ որ կեղծիւ սքողուած լինէր :

Այլ, որքան հանճար ծախեց Պ. Տեսուչը Գէրշի այցելուհի պարեկի դէմ ունեցած ռիսկալութեան խորքը ծածկելու, կամ իւր հաշիւսէան վարդապետութիւնը երկրագործների գաստիարակութեան մասին ծպտելու, նոյնպէս և բոլոր այդ բաները կատարեալ յարմարութեամբ գործելու համար : Արքան արիւնանների նետեր, որքան ընտիր կատարների յորձանք, որքան հեգնութիւն, բայց բռնաբարութիւն, ոչ երբէք : Օրը տասն անգամ անցուդարձ էր անում դպրոցի առջեւ ժողովրդապետի հետ միասին : « Ահա մի գեղեցիկ շինուած՝ որ բալորովին անօգուտ է, ասում էր նա. այո՛, այո՛, բաւական պարզամիտ է այդ մատաղօրեայ կիներ՝ որ երեւակայում է, թէ Գէրշի բնակիչք կ'ուղարկեն իւրեանց երեսերքին այդ նորաշէն փայտեայ բազմոցների վերայ նստելու : Խնջպէս էք կարծում, Պ. Ժողովրդապետ, գիւղացին առաւել կ'արօտութիւն ունի քան նորա եղբ իմանալու, թէ ինչ է գրուած գրքի մէջ : Մի՛ վիրաւորուէք այդ բազդատութենէն : Եղբ քաշում է արօրը, երկրագործը մղում է, ուրեմն երկուքը մի են : Դսել էք երբ և իցէ որ՝

եղները, ոչխարները ցանկացած լինին գրավար ժութիւն տալ իւրեանց փոքրիկներին։ Քաջ գիտեմ որ՝ կան գիտուն էշեր, բայց գեղեցիկ տաղանդները նոցա քարէ գլուխներու մէջ մտցնելու համար սաստիկ գանակոծութիւն է հարկաւոր եղել։ Հաւատացնում եմ ձեզ, թէ նոքա բնաւին ցանկութիւն չ'ունէին այդ գիտութիւնը ստանալու եւ փառքը վայելում են ակամայ։

— Պարոն, պատասխանեց ծերունի ժողովրդագետը երկչոտութեամբ և խորին հառաչանք, էշերը որքան և գիտուն լինէին, այնուամենայնիւ մշտապէս . . . էշ են, այո՛, իսկ գիւղացիք։ Պ. Տեսուչ, Քրիստոնեայ են։

— Անէ՛ծք և զարմանք. ո՛ւր կը լինէինք մենք, եթէ Քրիստոնեայ չը լինէին. ես նոցա օգուտըն եմ մտածում։ Ձեր ժողովուրդը չը գիտեր, թէ ինչո՞ւ պէտք է նորան Աւետարան կարդալը, մինչդեռ դուք ամեն Կիւրակէ բեմի վերայ բացատրում էք Սուրբ Գիրքը։ Ահա՛ սուրա համար նոքա միայն հասկացողութիւն ունին։ Արդ բարեմիտ մարդիկը, ինչպէս դուք վկայում էք, Պարոն Ժողովրդագետ, Եկեղեցի դռնում են, բայց թէ նոքա բնաւ հասկանում են Դպրոց գնալու կարեւորութիւնը, թող ես դժօխքի բաժին լինիմ . . . ր։

Ահա՛ այս էր Պ. Տեսչի անյեղլի համոզումը, ո՛չ տարակոյս ունէր նա այդ մասին և ո՛չ երկիւղ, մանաւանդ որ՝ նա արդէն չըջել էր վարձակալների մէջ եւ թէեւ ուղղակի չ'էր

արգիլել նոցա ուղարկել իւրեանց զաւակներին
օտարուհւոյ շինուածը, միայն յորդորել էր տա-
նը պահել զանոնք, եթէ չ'էին ուղում, հակա-
ռակ գործելով, ապագային վարձակալութենէ
զրկուել:

Մագթաղինէն այդ կարգադրութեան տե-
ղեկացած, սաստիկ զինուեցաւ նորա դէմ եւ
նոյն իսկ հետեւեալ օրը առաջարկեց թիւիէ-
թին դնալ ամենքի մօտ և երդմամբ հաւատա-
ցընել, թէ բնաւ զղջալու չ'էին, եթէ Տեսչի
պատուէրը չը կատարէին. թիւիէթը չըջե-
ցաւ գիւղի մէջ, երդուեցաւ վարձակալնե-
րին, իւր փափուկ ձեռք իբրեւ գրաւ դնելով
նոցա կոչկոռած ձեռների մէջ եւ Մագթա-
ղինէի անուամբ խոստացաւ մի ամբողջ տարի
պաշտպանել զիրենք՝ որոնք իւրեանց զաւա-
կունքը դպրոց ուղարկելու պատճառաւ կա-
լուածքից կը զրկուէին: Այսպէս ահա մենա-
մարտութիւնը սկսուել էր: Պ. Տեսուչը ապ-
շեցաւ այդ առաջին հարուածից՝ որ ստանում
էր, բայց երբոր հաշուեց բովանդակ գումարը՝
որ անխոհեմ Մագթաղինէն պարտաւորւում
էր վճարել և որ առաւել քան հարիւր հազար
ֆրանք կ'անէր, ժպտեց խղճալուց: Նա կար-
ծեց, թէ կարէր այնուհետեւ հանգիստ քնել
և սպասել, թէ ինչպէս էին կատարուելու այդ
բաները: Գէրշի բնակիչք յիրաւի սաստիկ տա-
րակուսութեան մէջ էին, նոքա ցանկանում
էին որ եւ է խաղ խաղալ Տեսչի հետ, բայց
զարհուրում էին, գիտելով թէ նա այն մար-

դը չ'էր : որ իւր սպառնալիքը բարձի թողի
անէր : Պարեմն մի հարց ներկայացաւ , թէ
երեկոյք գիր սովորեւո՞ւ էին , թէ՞ սովորելու
չ'էին : Մայրերը դպրոցի կողմն էին , հայրերը
հակառակելուց շատ հեռի էին , բայց և այն-
պէս ոչ մէկը այնքան քաջութիւն չ'ունէր որ՝
իւր դրացուց առաջ գործի կատարման ձեռ-
նարկէր , իսկ Պ . Օրբին հրճուում էր իւր յաղ-
թութիւնով :

Բայց ահա՛ մի օր գիւղի վերակացու Լաժօ-
նէն՝ որ ագարակ վարձողներից չ'էր և որ եօթն
դեռահաս աղջկունք ունէր , սոցանից հինգ
մեծերին վեր առաւ և հանդիսաւորութեամբ
տարաւ նոր կառուցած դպրոցը : Օրինակը այն-
քան բարձրից էր որ՝ անշուշտ պէտք էր հետե-
ւողներ ունենար : Հաղիւ կէս ժամ անցած ,
գիւղի մէջ փոշույ ալիք բարձրացաւ և մի խառ-
նակ գունդ երեխերբի վաղում էր պոռալով ,
ինչպէս մեղուաբոյնից դուրս ելած պարը ,
ամենքը շտապում էին դպրոց : Պ . Տեսուչը այս
միջոցին անպառուծն էր և նորա շունը մի կրտ-
ցարի հոտը առած կանգնած էր : Այն ինչ
եկան պատմեցին նորան անցքը , ազնուականը
հրացանը ուսին շտապեց այնքան արագու-
թեամբ , որքան կարէր մի յաղթանդամ մարդ ,
եկաւ հասաւ գիւղը եւ մտաւ դպրոց : Այդ
թիւն տեսարան էր . կրկին սեռի երեխայք բա-
րեկարգօրէն շարուած էին փայտեայ բազմոց-
ների վերայ , տղայք աջակողմ , աղջկունք
ձախակողմ . մի կոյս՝ որ նախընթաց երեկոյն

միայն եկել էր վարժուհու պաշտօն կատարելու, կանգնած էր դասատան մէջ տեղում. աղջկանց դասում ծիւլիէթը, տղայոց կողմը — Մագթաղինէն, երկու կողմից մի մի երեխայ բարձրաձայն կրկնում էին այբուբենի տառերը. Պ. Տեսուչը զարհուրած, մտածեց, թէ ամիս չ'անցած՝ այդ երեխայք սովորելու էին հեգել, իսկ մի տարուց յետոյ — կարգաւ: Այսպէս ուրեմն՝ Մագթաղինէն արօրի մարդկանց համար աւելի բան էր գործել մի քանի շաբաթի մէջ, քան աշխարհի բոլոր օրէնսդիրք — վաթսուն տարուայ մէջ. ինչ որ նա հնարել էր, դիմագրաւ մարդատէրները անգամ, որոնք գեռ եւս մտածում են ձրի կրթութեան մասին, հազիւ երազել էին, որքան և յայտնի լինէր նոցա եռանդուն սէրը դէպի ամենայն ստեղծուած՝ որ կոչվում էր մարդ:

Ո՛հ, Պ. Տեսուչը բոլորովին յաղթուած էր հակառակորդից, դուրս եկաւ նորաշէն դպրոցից, բուռն զօրութեամբ իջուց որսորդի գլխարկը աչքերի վերայ և գլխիկոր գնաց դէպի իւր բնակարանը: Չանաղան վրէժխնդրական խորհուրդներ հղովելով իւր թանձր գլխում, վճռեց նա վերջապէս հաղորդել այս անգամ բոլոր անցքը կալուածատէր Բարոնին:

Բ .

ՉԵՆՈՐ դաշտային տեղերում առաւել խիստ է նոցա համար, որոնք կեցել են միայն քաղաքներում. Նոցա անձանօթ է հիւսիսային ձիւնախառն հողմը՝ որ Դեկտեմբեր ամսոյ գիշերները ճղելով գալիս զարկում է պատուհանի ապակիքը. օդը պատառելով անցնում է անտառի խոռոչքը եւ անողորմաբար ջախջախում է ծառերի կմախքը. Անձկութեամբ ըստպատում են առաւօտուն, բայց առաւօտը՝ որ մի փոքր առաջ քաղցրաշնչում էր միջատների ըզլունով եւ թռչունների կոխչներով, այժմ լուռ է իբրեւ մահ. Արդեօք տիւ է յիրաւի մեր տեսածը, թէ հիւսիսային բեւեռի արշալոյս. Անցել գնացել են աշնան ոսկեղօծ արեւմուտքը, ամառնային լուսնական գիշերների կախարդիչ տեսարանը, պղնձի պարիսպը մեր առջեւ բարձրացած, փակել է տարածութեան եւ երազների ճանապարհը. Երկինքը իբրեւ բանտ է և նորա ստուերանման կամարը ճընշում է մեր գլուխը. երկիրը եղեմնի և թարշամած տերեւների պատանքի մէջ նիրհած է անշարժ և անկենդան. Ո՛վ որ երկար օրեր անցուցել է՝ հաշուելով այն տերեւները, որ մնացել էին պարտէզի հինօրեայ ծառերի վերայ և արտասուք էր զգացել աչքերի մէջ, տեսնելով վերջին տերեւի ընդ օդս ցնդելը, նա չը գիտէ, թէ ինչ է ձմեռը:

Բայց Մազթաղինէի ներքին կենսականութիւնը այնքան զօրաւոր էր որ՝ կարէր պաշտպանել զինքը այսուհետեւ բնութեան տխուր ազդեցութենէն : Այժմ պարեկը վարանում չ'էր իւր մասին և ապագայն ծածկաբար ահա ցուցանում չ'էր նորան : Եթէ անմիտ եւս լիներ այդ ապագայն , դիտաւորութիւնը՝ որ ձգեւ էր զինքը այդ այլանդակ աքսորանաց մէջ եւ նորա բարեյաջող կատարումը ջնջելու էին այդ անմտութիւնը : Մի երազ՝ որ կատարուել է , արդէն երազ չ'է : Պարեկը և նորա քոյրը իրանց շուրջը տեսնում էին միայն երջանիկներ և ինքեանք եւս երջանիկ էին : Եռանդագին աշխատանաց մէջ նոքա միամտութեամբ երեւակայում էին , թէ իւրեանց խղճի սիրտփանքը կը բաւէր մինչի վերջը իւրեանց գործը կատարելուն : Քաղցրութեամբ յուզուած փոխադարձ սաստիկ սիրոյ զգացումից , նոքա հաւատում էին , թէ այդ քնքուշ յարաբերութիւնը մոռանալ կուտար իրանց աշխարհի մընացորդ բաները : Բայց և այնպէս պատահում էր երբեմն , որ Մազթաղինէն նորէն քննում էր իւր անցեալը և այսպիսի դիպուածներում յիշաւ նորան թուում էր , թէ յետո նայելով միայն կարէր կարծել իբր իրականութեանց սահմանից հրաժարուած , մտել էր պատիւ երեւոյթների սահմանը : Յաճախագոյն իւր կանխաւ կրած ցաւերու վերայ նա խօսում էր այնպիսի անվրդով ձայնիւ եւ հանգիստ հոգեով , որպէս թէ այն ժամանակը իւր կեանքի մի մասը

չ'էր, այլ մի առանձին դադարած կեանք էր. յիշում էր սակաւ երբեմն և Բեռնարի անունը. մօրը չ'էր կարող միտը բերել առանց գորովալիւ խանդաղատանաց եւ առատահեղ արտասուաց, իսկ Օնօրէ Մարտելեթի յիշատակը արդէն ամաչեցնում չ'էր զինքը. Անիծած ժառանգութիւնը մաքրուել էր, ոսկեղէն անձրեւի պէս թափուելով Գէրշի սեւաթոյր երկրի վերայ. Երբոր Մագթաղինէին պատահում էր մի նոր բարերարութիւն գործել, նա ակամայ ժպտելով ասում էր միայն՝ « Բաւական պատժուում է հօր եղբայրս »: Յիրաւի ճրպիսի պատուհաս էր վաշխառուի ոգւոյ համար, երբոր նորա տոկոսեօք ժողոված արծաթը վատնում էին հովուականութեան մէջ:

Անցաւ ձմեռը, եկաւ գարունը. Մայիս ամսոյ կէսն էր արդէն, բայց սիւքը երբեմն ցրտաշունչ լինելով, թոյլ չ'էր տալիս բոլորովին մորանալ ձմեռան նորոգ անցումը: Պարզ էր արեւը, անշշկապուտակ երկինքը՝ որ հաւաքարասփիւղ լուսով փաթաթուած, կազմում էր իբր համատարած մաղ արծաթագործ: Գժնեկի ոստերը՝ որոնք ցանկ էին կազմում գիւղական պարտէզների շուրջը, երկու օրուայ մէջ անուշահոտութիւն բուրեցին, բազմամեայ խնձորենիք թագաղարդեցան փոքրիկ եւ փայլուն ծաղկանց փունջերով, նորածին գառինք բառաջում էին փարախներու մէջ, հաւերը քրքում էին գաւթներում, աղաւնիք մնչում էին աղաւնիդներում, պարք մեղուաց

դուրս էին թափւում փեթակներից , ծիծեռնակները թխսում էին նորաշէն տանիքների ներքեւ : Ժամանակը մօտենում էր Մագթաղինէի համար , երբ նա կարէր սքանչանալ իւր բարերարութիւններով , ինչպէս խարտեաշ Սերեւը՝ որ հաճութեամբ շրջագայելով հին ժամանակի գիւղօրայքը , գիւցական ձայնիւ ոտլորեցուցել էր մարդկանց սերմանելու և հնձելու արուեստը : Պարեկը իրաւամբ կարէր ասել , թէ ինչ որ բողբոջում , բուսանում և ծաղկում էր երկու մղոն շրջակայքում , նորա բարեգործութեանց արդիւնքն էր , եւ ահա մի առաւօտ գնաց նայելու մարգագետինները , արտերը և դաշտերը :

Մագթաղինէն իջաւ Ժիւլիէթի ընկերակցութեամբ Գէրշի : ապառաժուտ զառիվայրի վերայով և մտաւ դաշտերը . . . Օ՛ , բախտաւոր գիւղացւոց համար պակասութիւն չը կար այս տարի , ո՛չ պարարտ արօտի , ո՛չ սերմունքի , ո՛չ արօրների և ո՛չ եղների : Սրիօրդի առատաձեռնութիւնը կարծես թէ գարնան եւս օգտել էր , զի ահա հասկը արդէն փայլում էր հաճարի մէջ , որ մերթ կորանում էր հողմից և մերթ ուղղորդ վերականգնելով , շարժում էր իւր թեթեւ գլուխը , ցորենի դալար կանաչագեղութիւնը խաղում էր արեգական ճառագայթների հետ և ծաղկաղարդ առօյտը արիւնագոյն սփռոց էր ծաւալում երկրի վերայ : Երկու զբօսուհիք յառաջ գնացին մինչի մարգագետինքը , ուր նմանապէս նկատեցին կարճ միջո-

ցում կատարուած մեծ փոփոխութիւն . խոտը այնքան բարձր էր որ դժուարութեամբ պիտի անցնէին նորա միջով դէպի գետի ափը և ուռիների ստուերը . Ժիւլիէթը սկսաւ ծաղիկներ ժողովել , մի պսակ հիւսել եւ նորանով իւր թուխ մաղերը զարդարել , իսկ Մագթաղինէն նստաւ , աչքերը դարձուց դէպի գիւղը , հինգրեայ ապարանքը և սաստիկ մտախոհութեան մէջ ընկղմեցաւ :

« Մագթաղինէ՛ , ասաց Ժիւլիէթը՝ որ ծաղկունքով պսակազարդուած եկաւ նստաւ նորա մօտ , կամիմ ասել քեզ , ինչու վերայ ես մտածում » : Նոյնժամայն այնպիսի յաղթողական քրքիչով սկսեց ծիծաղիլ , որմէ վեշտասանաւեայ աղջիկը շուտով չ'է դադարում : Այդ հասակում յիրաւի նա նոյնչափ իրաւունք ունէր չը դադարիլ ծիծաղելուց , որչափ Սոխակը — Գարնան գիշերը երգելուց :

« Ա՛ , գոչեց Ժիւլիէթը , պատրաստ եմ գրաւագիր լինել որ՝ տակաւին Գէրշի Բարոնն է քո մտածութեան առարկան :

— Յիրաւի , պատասխանեց Մագթաղինէն , բայց եթէ որքան և իցէ ճանաչում լինէի նորան , գուցէ չը մտածէի նորա վերայ :

— Զգո՛յշ եղիւր , կրկնեց Ժիւլիէթը նորէն և աւելի եւս ծիծաղելով , դու կամիս ասել , իբր թէ փոքր ինչ ճանաչելուց յետոյ , չ'էիր ցանկալ առաւել ճանաչել : Ո՞վ գիտէ :

— Աւանդ հառաչեց Մագթաղինէն , առած է , թէ ինչ որ է տէրը , նոյն է և ծառան :

— Իսկ դու ի՞նչ ես կարծում:

— Խոստովանում եմ, պատասխանեց օրիորդ Մարսելէթը, Պ. Տեսուչը շատ անգամ իրաւունք է տուել ինձ վատ կարծիք ունենալ Բարոնի մասին:

— Օ՛հ, առածը այս անգամ մեղանչում է, աղաղակեց Ժիւլիէթը. ես չը գիտեմ առաւել մեծ զանազանութիւն քան որ Բարոնի և նորա Տեսուչինն է. այդ մասին իմ տեղեկութիւնքը ստացել եմ Լափօնէից՝ որ ճանաչում է եղել կալուածատիրոջը: Քաղցրիկ Մագթաղինէ, ահա քո փոքրիկ քոյրը յայտնում է քեզ, թէ քո մտախոհութեան ենթակայ աղնուականը դեռ եւս երեսնամեայ է:

— Թո՛ղ լինի, ասաց Մագթաղինէն, այս անգամ ինքը ժպտելով, բայց որովհետեւ այդ փոքրիկ քոյրը այնքան անաչառ է որ՝ կամի իմ ցնորամտութեան դատը վարել, թո՛ղ ուրեմն սովորեցնէ ինձ և իմ պաշտպանութեան հնարը:

— Այդ հնարը դու ունիս, պատասխանեց Ժիւլիէթը. մի զարկ տուր քո հմայական գաւազանով, սիրունիկդ իմ սլարեկ, հրամայէ՛ որ Գէրշէ ապարանքը սանդարամետը իջնէ և այնուհետեւ կը դադարես երաղել:

— Այո՛, դու իմացար իմ միտքը, ասաց օրիորդ Մագթաղինէն տար օրինակ աժխուժիւ: Այդ հոյակապ լռիկ մեջիկ բնակարանը, անդր ՚ի վեր ուղղօրդ կանգնած, ո՛չ ապաքէն իբրեւ սպառնալիք է: Նորա մեծամեծ բայց տխուր և միշտ փակած պատուհանները

Թալկացուցիչ չ'ե՛ն վերջապէս քեզ համար : Թո՛ղ տղայամտութիւն լինի , բայց դու այժմ իսկ չ'ես տեսնում որ՝ արեւը բաղխելով նորա ապակիներուն , խեղկատակ ճաճանչները արձակում է դէպի մեզ :

— Տէ՛ր Աստուած , միմիջեց Ժիւլիէթը , ես տեսնում եմ միայն որ՝ քո երեւակայութիւնն է ամեն բանի գոյն եւ պարիսպներուն անգամ կեանք տուողը : Բոլորովին ապահով ես արդեօք , որ այդ մեծամեծ պատուհանների քամակում չը պիտի տեսնես ուրուականներ՝ որ բուռնը բարձրացուցած՝ դէպի քեզ կը յառաջանան :

— Ծաղրէ՛ , ծաղրէ՛ , ասաց Մագթաղինէն հառաչանօք . հրքան պատճառներ ունիմ ես այդ երկիւղիւ զգացուելու համար , թէ եւ ծաղու արժանի լինէր այդ քո կարծեօք . սաստիկ վըշտացած սիրտը վրդովում է մի թեթեւ պարագայից անգամ : Ո՛հ , իմ անուշիկ , ներում եմ քեզ այդ անգիտութիւնը :

— Գիտեմ ես այդ , որպէս գիտեմ ուրիշ շատ բաններ եւս , պատասխանեց Ժիւլիէթը , ողջագուրելով Մագթաղինէն : Տեսնո՞ւմ ես ահա , լաւ չ'է՞ր ասում քեզ , թէ պէտք է կործանել այդ վտանգաւոր ապարանքը՝ որ համարձակում է մի տէր ունենալ , իբր թէ չ'էր կարելի որ՝ այս տեղ լինէր մի ապարանք առանց . . . :

— Բայց դու բնաւ չ'ես մտածել , միջահատեց օրիորդ Մարսելէթը , որ մեր գործը նոր է սկսւում եւ մի մարդ կայ աշխարհում , որուն շատ հեշտ է բոլորը եղծանել : Դու բնաւ չ'ես

մտածել, թէ Բարոնի իշխանութիւնը հիմնուած է Նորա հարստութեան վերայ, Թող նա դայ եւ այն ժամանակ դու կը հասկանաս, թէ ինչ են նշանակում անունը և կախարդիչ անցեալը։ Նորա նախնիքը այս տեղ տէր են եղել և դու, իբրեւ երեխայ, չը գիտես, թէ այն ամենայն՝ որ ժամանակի յարատեւութեամբ նուիրագործուած է, մեծ զօրութիւն ունի միամիտներու աչաց առջեւ։ Ես կը ցանկայի միայն իրողութեանց ականատես լինիլ հեռուից։ Տեսուչի հեգնութիւնքը եւ ապիրատ սրտմտութիւնը միտս բերելով, կարծում եմ թէ Նորա անարգքսութիւնը կարէ հրապուրել Բարոնին . . . : Մի կանխադգաց խորհուրդ սրտիս խորքն է անցնում և ինձ ասում է, թէ մեր թշնամին մօտ է։

— Ի՞նչ փոյթ է մեզ, ասաց ծիւլիւթը այն պիսի փիլիսոփայական յամառութեամբ և վըստահութեամբ, որոնք ամենեւին անակնունելի էին Նորա ընկերին։ Ե՛, չը գիտես արդեօք, որ երկիրը ազատ է. ո՛վ ունի ուրեմն իրաւունք արգիլել քեզ ընակել այս տեղ ըստ հաճոյիցդ և ջրուել քո արծաթը։ Գուցէ ասես՝ Բարոնը, — Ո՛չ երբէք։ Նորա նախնիք կարէին լիակատար իշխանութեամբ թագաւորած լինիլ այդ կալուածքին, բայց նոցա այժմու սերունդը չը կարէ նոյն իրաւանց վերայ հիմնուելով, խափանարար լինել քո բարերարութեանց, թէեւ այդ լինէր Նորա սեփական գիւղի մէջ։ Թող նա մեզ ցոյց տայ, թէ ինչպէս է ընդդի-

մանալու և ես ահա կանխաւ ընդունում եմ
ճակատամարտը նորա դէմ: Իսկ եթէ դէպ լի-
նէր նորան գործել Տեսուչի պէս և ծաղրել...
Օ՛, միթէ տարակուսելու ես նորա աչաց առջեւ
շարունակել քո գեղապանծ գործը, որքան եւ
ծիծաղէր նա:

— Ազնուական մարդիկ, որոնց կարգից է և
Բարոնը, բնաւ չ'են ծիծաղում այդպիսի բանե-
րու վերայ, բայց նրանց մի թեթեւ ժպիտը
առաւել սոսկալի է:

— Ինձ թուի, թէ այդ ժպիտը առաւել ապա-
ցոյց է բարեբարոյութեան, պատասխանեց
Ժիւլիէթը միամտութեամբ, բայց գուցէ իմ
կարծիքը թիւր է:

— Ո՛չ ապաքէն դու ինձ ասացիր մի ժամ
առաջ, թէ Բարոնը հազիւ երեսնամեայ է,
ասաց Մագթաղինէն մտածողական դիմօք,
փոքր ինչ լուռ կենալուց յետոյ: Այդ լուրը
բարեգուշակ է, ըստ որում լսած եմ յաճախա-
գոյն, թէ երեսնամեայ հասակում մարդու
սիրտը առաւել ազնիւ է, քան վաթսունամեայ
հասակում, բայց կանոնի մէջ լինում են և բա-
ցառութիւնք. ինչմէջ գիտենք ուրեմն որ՝ դա
եւս մի բացառութիւն չ'է և թէ այդ ամբար-
տաւան ազնուականը...

— Է՛հ, ո՞վ ասաց քեզ, թէ Բարոնը ամբար-
տաւան է, միջահատեց յանկարծ Ժիւլիէթը:
Ո՛հ, Մագթաղինէ, ո՞ւր է քո իմաստութիւնը,
քո բարութիւնը, չ'եմ տեսնում այդ յատկու-
թիւնները:

— Երեխայ, երեխայ, ասաց Մագթաղինէն, դու ուզում ես նորոգել մարդկանց սիրտը, դու կարծում ես, թէ ամենեւին անտուժելի են սիրուն պատուանունը, աղնուատոհմ նախնեաց մի ամբողջ շարքը, վարձկան ժողովուրդը և հարկւր հազար ֆրանք եկամուտը:

— Այդ իմ բանը չ'է պատասխանեց նորէն Ժիւլիէթը սաստիկ անհամբերութեամբ. ես միայն հաւատում եմ որ՝ Բարոնը բարեսիրտ է եւ բարեմիտ, որովհետեւ Լաժօնէն հաստատում է այդ. դիտեմ նմանապէս, թէ նա սիրուն, բարձրահասակ և վայելչակազմ է. Լաժօնէն նկարագրեց ինձ նորա պատկերը, այն է՝ մազերը կասկադոյն, աչքերը պայծառ . . .

— Ի՞նչ պատուական նկարիչ է այդ Լաժօնէն, բացառանչեց Մագթաղինէն արտասուխառն ծիծաղով. Ի՞նչպէս ես կարծում, եթէ որ և է բանդագուշանք առաջնորդէին Բարոնին դալ իւր կալուածքը և մենք փոխանակ Ալիսիա տէսի՝ տեսնէինք մի Եզոբոս, որպիսի աղէտք կը լինէր այդ քեզ համար, խղճուկդ իմ Ժիւլիէթ: Բայց ահա երգվում եմ քեզ, ո՛չ նորա ծաղիկ հասակը, ո՛չ վայելուչ շարժուածքը, սեւ մազերը կամ պայծառ աչքերը հոգս չեն: Ո՛հ, ես կը ցանկայի միայն իմանալ, թէ ի՞նչ պէտք է սպասեմ նրանից:

— Թո՛ղ տուր ինձ Լաժօնէին քեզ մօտ բերել, աղաղակեց Ժիւլիէթը բարկութեամբ. ես ուզում եմ որ՝ դու ինքդ հարց ու փորձ անես նորան Բարոնի մասին և անտարակոյս նա կ'ըս-

տուգէ, թէ այդ ազնուականը ոչ ումեք չարիք գործել է . այդպիսի վկայութիւնը մի շինա-
կանի շրթունքից ելած, կը նշանակէ, թէ,
ընդհակառակն, նա շատ բարիք է գործել .
գեղջուկների խօսքի ձեւը այդպէս է, զի ահա
և քո մասին նոքա այդպէս են խօսում, մինչ-
դեռ յայտնի է, թէ քո բարերարութեամբ
որչափ երջանիկ են եւ կը կրկնեմ թէ Գէրշի
Բարոնը բարի է :

— Իսկ իմ կարծիքը այլ է, ասաց Մագթադի-
նէն վճռական կերպիւ . Ո՛հ, մի դժկամակիր
բնաւ . ես հաւատում եմ որ՝ նա կատարեալ
ազնուական է, այն մեծամիտ և սկեպտիկեան
սլաութիւնների շառաւիղ, որոնց սիրտը անտարա-
կոյս վեհազնական կը լինէր, եթէ չը լինէր
թոյլ եւ անհոգ . Նորա անտարբերութեան
ապացոյց է այն կեանքը՝ որ նա վարում է, զի
ահա ամբողջ տասն տարի տաղտկութիւնը քաշ-
քըշում է նորան Եւրոպայի մի ծայրից դէպի
միւսը, մինչդեռ այս տեղ շատ բարի և նուր-
բական գործեր ունէր կատարելու . Նորա
փոյթը չէ, թէ որպիսի վաստակոց գնով, որպի-
սի թշուառութեամբ է ստացւում այդ տխուր
երկրի հասքը՝ որ ամեն տարի պէտք է գնայ
ընկնի նորա արկղը . Ուրեմն՝ անուշիկ, պէտք
է իմանաս որ՝ այդ ազնիւ ինքնասիրութեան
գաղափարն է ինձ ակամայ բորբոքում . Ո՛հ,
Ժիւլիէթ, ես վախում եմ քո գեղազարդ ազ-
նուականից :

— Դիցուք թէ անիրաւութիւն է այդ և թէ

յիրաւի նորան կը վերաբերէր գործել, որ ինչ
դու գործեցիր, քաղցրիկ Մագթաղինէ, նորան
կը վայելէր այդ դիմագրաւութիւնը, բայց եթէ
այդ հոգսը նա թողել է մեզ, ինչո՞ւ ուրեմն
դո՞ւ չ'ես որ՝ նորա փոխանորդ ես տառապելոց
համար: Եթէ բարեգործութեանց թագը եւ
սպարճանքը թողել է քեզ, իրաւունք է արդեօք
ատելութիւն ցուցանել նորա դէմ:

— Հապա՛, դռնեց Մագթաղինէն ոտքի վերայ
կանգնելով, մի գուցէ մոքումդ դրել ես ապա-
ցուցել ինձ, թէ ես ունիմ պարտաւորութիւն
Բարոնի առջեւ ր:

Թէկն ընկած ընկերոջ բաղկին, Մագթա-
ղինէն ուղեւորեցաւ դէպի գիւղ: Ժպիտը
բոլորովին չ'էր հեռացել դեռ եւս նորա շք-
թուկից, որովհետեւ նա մտածում էր ծիւ-
լիէթի յամառ պաշտպանութեան վերայ, բայց
փոքր ինչ դժգոհ էր և իւր սաստկութենէն՝
որով յարձակուել էր Բարոնի դէմ եւ մինչ
առաւել մտածում էր, առաւել նեղում էր
ղինքը իւր խիղճը: Ո՛վ ունի իրաւունք պարսա-
ւելու հարուստներին, եթէ ինքը ծնուած և
սնուած չ'է հարստութեան մեղկիչ մթնոլորտի
մէջ: Ո՛վ է այնքան քաջասիրտ, այնքան հղօր,
որ ընդդէմ կանգնէ այն մարդկանց՝ որոնք բա-
ժակը ձեռնում ունին, եթէ երբէք չ'է ձգտել
այդ նենգաւոր գինու գոլորշիքը շնչելու:
Յղփութիւնը ծագում է այն ցանկութիւնների
բաւականութիւնից՝ որոնք արագագոյն կատա-
րուել են, քան թէ յայտնուել էին, ճոխու-

Թեան զգացումից յառաջ է գալիս ամբարտա-
 ւանութիւնը՝ որ կորստաբեր է արդարութեան
 զգացումին և ազդարար արհամարհանաց դէպի
 մարդիկ, կամ որ փոքրն է՝ անզգայութեան
 դէպի նոցա ցաւերը։ «Ահա մոլորութիւն-
 ներ՝ որոնց անծանօթ մնացի, մտածում էր
 Մագթադինէն, և սորա պատճառը այն էր որ՝
 հարստութիւնը ներկայացաւ ինձ խայտառա-
 կութեամբ պատրուակուած և ես չը տիրեցի
 նորան, այլ եղայ ամօթապարտ աւանդապահ
 անիծեալ ժառանգութեան։ Ի՞նչ իրաւունք
 ունիմ ուրեմն մեղադրել Բարսիւն՝ որ ծնել է
 բարձրագոյն կարգի և հայրենաւանդ ժառան-
 գութեան փառաւոր պարագայից մէջ . . . »։

Այս միջոցին Ժիւլիէթը նմանապէս զբաղե-
 ցաւ փոքր ինչ խորհրդածութեամբ այն տարօ-
 րինակ խօսակցութեան մասին, որու մէջ այն-
 քան եռանդ էր ցուցել, մինչ զի չ'էր կարում
 անցանել դէպի այլ առարկայ։ Հակառակու-
 թիւնը այդ փոքրիկի և նորա սիրելուհու մէջ
 դեռ եւս տեւում էր, մինչ եկան հասան
 գիւղը։ Տօնական օր լինելուն պատճառաւ
 գիւղացիք անգործ էին։ Երեխերքի բերկրա-
 պատար աղաղակը, մինչ տեսան նոքա իւր-
 եանց բարերարուհիներուն, բարերախտաբար
 դադարեցուց այն մտածութիւնքը՝ որոնք յու-
 ղում էին Մագթադինէին և Ժիւլիէթին։ Կա-
 պելանոցի առջեւից անցնելուն, ուր մի քանի
 մարդիկ, սեղանի շուրջը նստած, գինի էին
 խմում, սորանցից մէկը բարձրացուց բաժակը

և առաջարկեց սլարեկի կենացը խմել . ամենքը բարձրաձայն աղաղակաւ ընդունեցին այդ առաջարկութիւնը . Կանայք շտապով եկան շարուեցան տնակների սեամքի վերայ , իսկ մատաղօրեայ աղջկունք շրջապատեցին Մագթաղինէին և նորա ընկերոջը , փաթաթուելով և ողջագուրելով երկուքին եւս : Ամենքը հագել էին կիրակնօրեայ դգեստ , մարուաւոր գլխարկներ , մանուշակագոյն գոգնոցներ , կերպասեայ կօշիկներ՝ որոնց անագեայ ճարմանդները փայլում էին պողովատի պէս . առաւել պչրասէրները ջանք էին գործում ցոյց տալ Մագթաղինէին իւրեանց զարդարանքի որ և է նոր բանը : Պանդոկի առջեւ կանգնած գիւղացիք նայում էին ղուարձութեամբ , իսկ կանայք հեռուից յանդիմանում էին աղջկանց եւ պատուիրում էին չը նեղացնել օրիորդներին : Թէ՛ Մագթաղինէն և թէ՛ նորա ընկերը այս միջոցին բոլորովին մոռացել էին կալուածատէր Բարոնին :

Յանկարծ այդ անմեղ գրկախառնութիւնքը դադարեցին , ղի ահա լսելի եղան՝ ձիերու արշաւանաց ահագին գղղղիւն , մտրակների հարուածք , ղանդակների հնչիւն այն երկու կառքերից՝ որոնք իջնում էին բլրակի ղառիվայրով . սորանցից մինը փոստի կառք էր , իսկ միւսը՝ սայլ՝ որոյ մէջ գիղած էր ղանաղան սպասքի սոսկալի խառնուրդ և որոյ վերայ բազմել էին երեք ղոյգ բախտաւոր ծառաներ , անփոյթ ամենեւին , թէ կողովների եւ սապատների վերայ էին նստած : Կառքի մէջ միայն մի անձն

կար և սա տղամարդ էր : Աղջկանց խումբը և նոցա փայլուն հագուստը գրաւեցին սորա ուշադրութիւնը եւ բնականաբար ստիպեցին հայեացքը ուղղել դէպի կառքի դուռը : Այս միջոցին սայլի մէջ նստած ծառաները , թաշկիւ նակները ծածանելով , կեցցէ էին աղաղակում եւ այսպէս ահա երկու կառքը անհետ եղան ծառուղւոյ մէջ , որ տանում էր դէպի ապարանք :

Ջարմանքը , ապշութիւնը և լռութիւնը ժամանակ մի տիրեցին ամենքին . Մագթաղինէն նմանապէս բեւեռուած իւր տեղում , նայում էր դէպի այն ճանապարհը՝ որով կայծակի արագութեամբ անցել էին կառքերը : Կանայք յառաջագոյն սթափեցան քան տղամարդիկ՝ որոնք միշտ յամր են նոր բանը հասկանալու համար և ահա աղմուկը , շփոթը և խառնակութիւնը աննկարագրելի էր : Գինեմոլները հեռացան սկանդակից , ծերուկները իւրեանց տանից , երեխայք իւրեանց խաղից . խիտ բաղմութեան շրջանը ընդարձակում էր , միմեանց խօսելով ամենքը մի հարց էին անում , թէ նա՞ է արդեօք , Գէրշի Բարոնն է : Աղջիկներից մէկը վազելով գնացել էր մինչի ապարանքը և վերադարձած , խոնջութենէ ոգեսպառ պատմում էր իւր տեսածը , այն է՝ թէ մեծ բակը բացել էին , մարդիկ ժողովուած էին ապարանքի առջեւ , որոյ պատուհանները նոյնպէս բացվում էին :

Այս խառնակութեան միջոցին , Մագթաղինէն՝ որ արդէն զգում էր իւր անձկութիւնը

և տաղնապը, հաղիւ հաղ գտաւ ընկերոջ բազուկը և երկուքը միասին հեռացան այդ խռովեալ ամբոխից: Խորին լռութիւն պահպանելով, գնացին նոքա իւրեանց բնակարանը: Ոչ մէկը չ'էր ուզում խօսել, ըստ որում զօրաւոր պատճառ ունէին լռելու. միայն Մագթաղինէն երեք կամ չորս անգամ յետկոյս նայեցաւ, կարծելով թէ բարեմիտ գիւղացիք՝ որոնք մի ժամ առաջ տօնում էին իւր ներկայութիւնը, անշուշտ նկատելու էին եւ հեռանալը. բայց, աւանդ, այդ յոյսը ունայն էր, պարեկը յիշող չը կար . . . :

« Ուրեմն՝ ասաց Մագթաղինէն, նա եկել է և մենք այժմ կը տեսնենք, թէ մեզնից որո՞ւ կարծիքն է ուղիղ նորա մասին: »

Ժիւլիէթը տրամադիր չ'էր պատասխանելու:

« Ա՛, ինչ ես մտածում այդ փառաւոր կառքի մասին, հարցուց Մագթաղինէն: »

— Սայլը չը սիրեցի, պատասխանեց Ժիւլիէթը միամտութեամբ: »

Եւ յերաւի Մագթաղինէն նոյնպէս նեղանում էր այդ սայլի պատճառաւ: Անիծած սայլը նախ՝ գեղեցիկ ասպացոյց էր Բարոնի եւ նորա նման իշխանների բարուց, որոնք իւրեանց հետքից ամենուրեք տանում են ծառաների մի ամբողջ խումբ. և երկրորդ՝ յիշեցնում էր, թէ կալուածատէր աղնուականը միայն մի օր մնալու համար չ'էր եկել իւր նախնեաց ապարանքը: Ի՞նչ եւք պէտք է ունենար այդ դի-

պուլածը . Բնչ պատեհութիւն և մի գուցէ ճա-
կատագրի որ և է կատակ էր այդ : Մի ժամ
հազիւ անցել էր թէ չ'է , մինչ առուակի մօտ
նստած , անհոգութեամբ երազաբանել էին
թշնամու մասին , և ահա նա իրապէս յայտնը-
ւում էր իւր բարձրաբերձ պալատում : Մի
ժամ առաջ միայն ծածկում չ'էին իւրեանց եր-
կիւղը նրան տեսնելուց որպէս եւ անհամբ-
րութիւնը զայն ճանաչելու համար եւ ահա
նա այստեղ էր : Նորա գալուստը կարծես թէ
մի օրհասական հարուած էր եւ միանգամայն
որ և է կատակերգական խաղու սկզբնաւորու-
թիւն : Այս միջոցին Բնչ էին գործում ար-
գեօք Գէրշի Բարոնը և աղնիւ Բիլիէթը : Պ. Տե-
սուչը անտարակոյս ժամանակ կորուսանելու
չ'էր ամեն բան իշխանազնին բացայայտելու հա-
մար և երկուքը միասին արմուկները պատու-
հանին յեցած , նայում էին այժմ գէպի այն չոր
ու ցամաք Գէրշ գիւղը՝ որ կանաչադարգու-
թեամբ փոխակերպուել էր և խօսում էին . . .
ինչո՞ւ վերայ :

Մագթաղինէի նախկին և վճռական դիտա-
ւորութիւնն էր փակուիլ իւր բնակարանի մէջ :
Նա դատեց , թէ առաւել պատշաճաւոր որո-
շումն չ'էր կարող անել , բայց եթէ՝ մեկուսի
մնալով , սպասել բանի վերջին : Տուն դարձած
խոկոյն մտաւ իւր սենեակը , ժողովեց գրեանքը ,
հաստատուն դիտաւորութեամբ պատրաստեց
զանազան ասղնագործելիք , իբր իւր պաշարեալ
վիճակի պիտոյքը : Յետ այնորիկ չընեցաւ տան

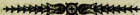
մէջ մէկ ամբողջ ժամ, ուխտելով ընաւ դուրս
չ'ելնել, եւ միանգամայն տողորելով արգելա-
կան մնալուն համար։ Այսպէս սկսեց նա մը-
տածել, թէ խոհեմութիւնը, պատուիրելով
իրան ծածուկ մնալ, արգելում չ'էր գոնէ
դուրս գալ որարտէղը, ուր աշխարհի և ոչ մի
Բարոնը կարէր զինքը տեսնել։ Հետեւաբար
նա վճռեց և իջաւ պարտէզ։ Սրտմտութիւնը
եւ խռովութիւնը եկան ընկերանալու այդ
դրօսանայ մէջ։ դժնգակ միտքերը կալուածա-
տիրոջ դէմ, իբրեւ գրգռուած մեղուկների
պար, չչնջում էին նորա շուրջը։ երեւակայու-
թիւնը անդադար ներկայացնում էր խռո-
վութեան զանազան պատճառներ եւ նորա
ոտքի տակ բացում էին օտարոտի կարծեաց և
ենթագրութեանց անդունդներ։

Ժիւլիէթը նմանապէս քայլամուր շրջում էր
պարտէզի մէջ։ բայց սա մի ուրիշ ծառուղի էր
ընտրել իւր դրօսանայ համար, ուստի ոչ խո-
սում էին նորա եւ ոչ տեսնում միմեանց։
երկուքը եւս այս տեղ էին, իսկ միտքերը—այ-
լուր։ Նոցա ականջին հասած մի թեթեւ շուկ,
իսկոյն կասեցնում եւ զարհուրեցնում էր
նորանց։ Ժիւլիէթը յանկարծ նկատեց Մագ-
թաղինէի բացակայութիւնը, իսկ սա Ժիւլիէ-
թինը։ Մէկը պարտէզի ծայրը անցած, պատրւ-
պարուել էր կաղնւոյ ստուերում, իսկ միւսը
ապահովուել էր տան և մի մեծ ծառի միջեւ
և ահա հազիւ մի բոպէ անցած, դէմ առ դէմ
հանդիպեցին միմեանց, մինչ հանդիմակաց

ծայրերից վեր էին ելնում որթատունկով ծածկուած հովանոցը, ուրկէ ամբողջ գիւղը կ'երեւէր։ Օրիորդներին կրկայելէր տրաում լինիլ, բայց ինչպէս խափանէին ակամայ ժպիտը։ Դժբախտաբար որթատունկը Մայիս ամսուն դեռ եւս ճոխ չ'է տերեւօք, որպէս զի հովանոցը ապահով ապաստանարան լինէր օրիորդների համար յաջողիոտ նայուածքների դէմ։ Մագթաղինէն փորձիւ հաստատեց զայդ, մինչ նկատեց Պ. Տեսուչին՝ որ այս միջոցին գիւղումն էր։ Այդ յաղթանգամ մարդը շատ սուր աչքեր ունէր չը սիրած բաները շուտ տեսնելու համար։ Մագթաղինէն 'ի զուր յետ քաշուեցաւ, որովհետեւ Տեսուչը արդէն տեսած էր զինքը։ Հովանոցի ստորոտը կանգնած, նա գոչում էր բարձրաձայն՝ « Դէհ, սիրելիք, դէհ, որդեակք իմ, Բարոնը եկել է, կեցցէ՛ Բարոնը ո, և բոլոր ամբոխը նոյնը կրկնում էր նորա քամակից։ Պ. Աբրին իսկապէս հաւաստի էր, թէ այդ աղաղակը լսելով, օրիորդ Մարսելէթը յառաջ կը գար, թէեւ այդ լինէր միայն իրողութիւնը ռսուագելու համար և ահա՛ նորա նախատեսութիւնը յաջողութեամբ պսակուեցաւ. որովհետեւ օրիորդի ծիւրուած դէմքը երեւում էր ծիւլիթթի քամակից, որ պատնէշ էր կանգնել բոլոր առջեւ։ Տեսուչը խորին ակնածութեամբ ողջունեց նորան։ « Դէհ, քաղցրիկ բարեկամք, սիրելի որդեակք, կրկնեց նա իւր բացանգաշութիւնքը, Բարոնը ձեր հայքն է, դէհ, ո՞վ է ձեր մէջ, որ կամակարութեամբ ձի կը հեծնէ։

և կ'երթայ քաղաք մի քանի արուեստական բան
բերելու . պէտք է տօնել մեր իշխանի գա-
լուստը : « Մագթաղինէն կարծեց , թէ բոլոր
Ժողովուրդը կը յօժարէր դէպի այդ առաջար-
կութիւնը , Բայց՝ որովհետեւ Տեսուչին միայն
մի մարդ էր հարկաւոր , ուստի ընտրեց մի ու-
շիմ և դործունեայ տղայ , որ ձի հեծած ուղ-
ղեցաւ արշաւանօք դէպի քաղաք , Ազնուական
Բիղիէթը խփոյն ելաւ գնաց տօնախմբութիւնը
պատրաստելու . իսկ ամբօխը նորա հետքից գը-
նալով , շարունակ գոչում էր՝ « Կեցցէ՛ Բարոնը » :

Կէս ժամ անցած , Գէրշի բնակիչք երկու
դաս բաժանուած , մեծ փողոցի միջով դնում
էին դէպի վեր . արք գլխարկներուն կապել
էին կանաչագոյն ծոպեր , իսկ կանայք մէջքի
կամարներուն : — Կարծես թէ Բարոնի սիրածն
էր կանաչ գոյնը : Երեխայք նմանապէս ծաղ-
կադարդ էին : Պ. Տեսուչը , Ժողովրդապետը և
Լաժոնէն խումբի գլուխը անցած առաջնոր-
դում էին դէպի ասարանքը : Ո՛չ որ չը մտա-
ծեց մի անգամ նայել դէպի Մագթաղինէի
գձուձ տնիկը , Գէրշի բարերար պարեկի բնա-
կարանը . միայն Պ. Տեսուչը հեզնական դիմօք
դարձաւ դէպի հովանոցը , ուր այժմ ոչ ոք չը
կար , ըստ որում Մագթաղինէն հեռուից նը-
կատելով կանաչ խոյրերը և ծաղիկները , մտել
էր պարտէզ եւ Ժիւլիէթի գիրկը ընկած ար-
տասուում էր : « Ո՛վ ապերախտներ , ասում էր
նա » :

չէր շտապաւ վճռել պարզամիտ շինականների տպերախտութեան ամբաստանութիւնը, ըստ որում անշուշտ նոքա վշտացած էին բարերար տիկնոջ բացակայութեամբ եւ ստրջանքն կամ երկիւղը միայն արգելում էր նոցա գալ եւ ստուգել այդ բացակայութեան պատճառը։ Բայց՝ ստոյգ միայն այն էր որ գիւղականք չէին գալիս եւ Մագթաղինէն օր քան զօր առաւել զայրանում էր։ Փորձեց թիւլիէթը երգով ըզբօսցնել նորա միտքը, բայց ունայն, սիրուն գեղգեղանքը հանգչում էին իւր իսկ շրթունքի վերայ եւ սա ինքը նոյնպէս տրտում եւ մտամոլոր, որպէս եւ Մագթաղինէն, շրջում էր անձուկ պարտէզի մէջ, ուր արեգակի ճառագայթները չը կարէին մտնել աղատութեամբ։ Այդպիսի վիճակը շարունակուելով մահու չափ տաղտուկ պատճառեց մատաղ օրիորդին եւ Մագթաղինէն նկատելով զայդ, սկսեց խորհել եւ դատել, թէ անարդարութիւն էր իւր գերութեան հաղորդ առնել այդ անմեղ արարածին, ուստի մի առաւօտ բացաւ քաղցրիկ թռչունի վանդակը եւ աղատութիւն տուաւ նորան։

Այն ինչ տանից դուրս ելած էր, զուարճալի թիւլիէթը արձակ օդ շնչելով, նորա առջև այնուհետեւ երկու արահետք կային զբօսանաց համար։ մէկը կը տանէր նորան գիւղի միջով, որ գուցէ ցանկալի էր նոյն իսկ Մագթաղինէն՝ որ ծածկաբար կարէր սպասել, թէ փոքրիկ քոյրը այս ճանապարհը կ'ընարէր, որպէս զի մի փոքր բալսամ բերէ նորա սրտի վէրքը բժըշ-

կելու համար, իսկ երկրորդը այն հինօրեայ կասկենինների ծառուղին էր, որ կը տանէր դէպի բլուրը և պարանքը: Այս վերջինը հրապուրեց ծիւլիէթին. ուստի առանց վարանելու կամ մտածելու վճռեց այդ ճանապարհաւ գնալ, ըստ որում այդ էր նորա համար առաւել հաշելի: Տասն և վեց ամեայ հասակի համար ոչ ապաքէն զօրաւոր պատճառ է այդ:

Երեք կամ չորս հարիւրամեայ կասկենինները իւրեանց մեծամեծ ոստերը տարածել էին ճանապարհի այս և այն կողմը: Ըստ մեծի մասին երուած արեւէն, ճեղքուած պատառուած կայծակից և բազմամեայ ձմեռների սառցոյցից, սեւ ու չոր բազուկները ուղղել էին դէպի կանաչադարդ կատարները: Ժամանակը այնպէս մաշել էր մի քանի ուրիշ ծառեր, որ կարծես թէ նոցա գլուխները հրաշագործութեամբ էին հաստատուած փորահերձ կոճղերի վերայ, որոնք արդէն մօտ էին փռչիւննալու: Ոչինչ բուսնում չ'էր այդ ծառերի ստուերում, բացի անօսը և դալարազօւրկ խոտերի ցիրօւցան խուրձերը. որովհետեւ ինչպէս գիւղացին ասում է, կասկենին երկրի ուտիչն է: Ուրեմն՝ հարկ էր որ համաձայն մեր ժամանակի ճաշակին և գաղափարներուն, դա վնէր կալուածատիրոջ ծառուղին՝ որ սքանչելապէս պատշաճում էր հոյակապ աշտարակի աւերակին. հինօրեայ ծառերը կերպարանակից էին սկայական քարակոյտին. դարերու յամրագնաց ջանքը ծառերը ցտելով, մի օրինակ քայքայել էր և աշտարակը: Մառափողոցը ուղ-

զաշար չը լինելով՝ յարմար էր անց ու դարձը
ծածկելու. ուստի ծիւլիէթը տերեւազարդ կա-
մարի տակով աներկիւղ գնում էր և բոլորովին
ասպահով էր, թէ ապարանքի պատուհաններից
ղինքը չը կարէին տեսնել: Սրիորդը՝ որ սովո-
րաբար աշխոյժ բնաւորութիւն ունէր և միայն
վերջին օրերը սաստիկ յուզուած էր, — շրջըն-
լով մտքի մէջ այլ և այլ օտարոտի խորհուրդներ՝
որոնց շարժառիթը այդ զբօսանաց տեղին էր,
այնպէս զբաղեցաւ վերջապէս, մինչ զի մոռա-
ցաւ մի անգամ իւր առջեւը նայել, հայեացքը
մեքենայօրէն ուղղած դէպի ծառերի արմատ-
ները: Բայց ահա յանկարծ բարձրացուց աչ-
քերը եւ մի այնպիսի բան տեսաւ, որ զինքը
ստիպեց ընկրկիլ զարհուրանօք. նա պատրաստ
էր փախչել, եթէ կարողութիւն ունենար վա-
ղելու

«Արդարեւ, օրիորդ, ասաց Գերշէ Բարո-
նը, մարդասիրութեամբ մօտենալով նորան,
թոյլ տուէք ինձ օրհնել այդ դիպուածը՝ որ
արժանացնում է ինձ ձեզ տեսնելու բախտին:
Քանի՞ քանի պատճառներ ստիպում էին ինձ
հետ դառնալ այս տեղաց և վախում էի միայն,
թէ մի գուցէ մեկնիմ առանց ձեզ հանդի-
պելու »:

Բարոնն էր ուրեմն. տարակոյս չը կար,
ստուգապէս նա էր, կալուածատէր Բարոնը.
բայց և այնպէս ծիւլիէթի ապշութիւնը այն-
պէս յանկարծահաս եւ գրաւիչ էր, մինչ զի
արգելում էր նորան հարցանել իւրան, թէ

արդեօք իրապէս Բարոնն էր նորա առջեւ ,
 ժպիտը չըթուների վերայ և գլխարկը ձեռքում :
 Ոչ դժ դեռ եւս չ'էր ողջունել նորան այդքան
 քաղցրութեամբ . և որքան կորովամիտ պէտք է
 լինէր այդ ազնուականը՝ որ , առանց մի վայր-
 կեան տարակուսելու , իսկոյն ճանաչեց զինքը ,
 թէ եւ երբէք տեսած չ'էր : Իսկ Բարոնը , տա-
 րակոյս չ'ունէր , թէ ժխլիէթը նմանապէս ճա-
 նաչելու է զինքը , ըստ որում իւր անունը չը յի-
 շելով անգամ , ապահով էր , թէ ուրիշ մարդու
 տեղ չէին ընդունել զինքը : Ո՛րքան և շփոթուած
 լինէր օրիորդը , այնու ամենայնիւ 'ի խորոց սրտի
 շնորհաւորում էր այդ բարեբախտ դիպուածը
 և ո՛չ պակաս քան նոյն ինքն ազնուականը . ան-
 հանգիստ էր միայն այն մասին , թէ մի գուցէ
 իւր զբօսանքը ապարանքի մօտ համարէին , թէ
 Բարոնին հանդիպելու դիտաւորութեամբ էր
 կատարել : Վերջապէս նա տեսնում էր որ՝
 Բարոնը սպասում է նորա պատասխանին , բայց
 որ և է մտացի և համեստ խօսակցութիւնը օրի-
 որդի համար անկարելի էր այս միջոցին :

« Օրիորդ , կրկնեց Բարոնը ազդու և ստիպու-
 ղական ձեւով , մեղանչեցի՜ արդեօք ձեր առ-
 ջեւ . ես ցանկանում էի զձեզ տեսնել , տեսայ
 և եկայ ձեզ մօտ և այդ մի պարզ և բնական բան
 է : Ես չը կամեցայ հարցի ենթարկել , թէ այս-
 պիսի կերպիւ ձեզ մօտենալու ընթացքը յար-
 մար էր , թէ ոչ , սովորական պատշաճաւորու-
 թեան : Պատշաճաւորութիւնքը , օրիորդ , քա-
 ղաքավարութեան հրահանգների կանոն չինե-

լով անգամ, յարտուել պարտաւորութեան չ'են
ենթարկում այն պատուաւոր մարդկանց՝ ու
րոնք իւրեանց սրտի առաջին շարժումից թե-
լադրուած են միշտ դէպի բարեմտութիւն :
Դուք՝ որ ձեր բարերարութեամբ . . . :

— Քաջ դիտէի որ՝ սխալուելու էիք, ազնիւ
Տէր, միջահատեց ծիւլիւթը փոքր ինչ դժկա-
մակութեամբ՝ որ չը կարաց ծածկել, եւ ինձ
ընդունելու էիք իմ քրոջ տեղ : Ինձնից շնոր-
հակալ լինիք այն նորաշինութեանց համար, որ
այս տեղ դնուած էք, այդ բարերարութիւն
եւ չ'եմ :

— Բայց եթէ բարեգործութեանց մէջ ձեր
օգնութիւնը նշանաւոր է, ասաց Բարոնը
զուարճութեամբ նկատելով օրիորդի եռանդը
իւրան չը վերաբերած արժանաւորութիւնքը
մերժելու համար. — Պէտք է ուրեմն ներողամիտ
և մարդասէր լինիք և չը նեղիք տրտնջանօք իմ
միամտութեան և մտերմութեան առաւելու-
թեանց պատճառաւ, որոնք ձգեցին ինձ դէպի
ձեզ :

— Ամենեւին նեղացած չ'եմ, պատասխանեց
ծիւլիւթը, առաւել եւս ահաբեկուած :

Այդ խռովայոյզ վիճակի մէջ, ծիւլիւթը
սկսեց ընթանալ, բայց չը նկատեց բնաւ, թէ
յետ չ'էր դառնում, այլ յառաջ դէպի ապա-
րանքն էր գնում : Բարոնը նմանապէս գնաց
նորա կողքից : Ո՛վ, որքան զարմանք և մոմտուք
կը պատճառէին օրիորդին ազնուականի միտ-
քերը, եթէ դէպ լինէր խորամուտ լինել

նոցա մէջ : Նախ և առաջ՝ ո՛ւր էր այն ամբար-
տաւան աղնուականը, որուն նկարում էր Մագ-
թաղինէ չը տեսած եւ որից զարհուրում էր
չը ճանաչած : Կարէ՛ր արդեօք այդ խեղճիկը
երեւակայել իւր թշնամու մէջ յայտնի միամը-
տութեան կերպարանքը, աշխոյժ և համեստ
ընթացքը : Ի բաց թողած նորա ձայնի հնչումը՝
որ յայտնապէս մատնում էր իշխելու սովորու-
թիւնքը, նորան կարելի էր հասարակ մարդ
համարել : Առաւել զարմանում էր օրիորդը
այն բանի վերայ որ՝ նա չ'ունէր իւր վերայ և
ոչ նշմարք անգամ իւր պատուաւոր կարգի
կամ հարստութեան : աշխատում էր նկատել
ժապաւենի մի կտոր նորա կուրծքի վերայ,
բայց ունայն : Նա չ'էր երեւակայել երբէք,
թէ մի Բարոն կամ միլիոնատէր կարէր լինել
առանց որ և է զարդու կամ մի փոքրիկ վարդի
իւր հանդերձի վերայ : Բայց աղնուականը,
փոխանակ այս առաւելութեանց, բոլորովին
պատշաճում էր այն կարծեաց՝ որ ծիւլիէթը
նորա մասին յօրինել էր իւր մտքում :

Լաժօնէն տոյգ էր ասել, թէ Գէրշի Բա-
րոնը բարձրահասակ էր և աղնուագոյն շար-
ժուածք ունէր, ուրեմն՝ հակառակ Մագթա-
ղինէի կատակաբանութեան, Լաժօնէն ճիշդ
պատկերահան էր : Երեսնամեայ հասակի մէջ
այդ աղնուականը մոնում էր կեանքի այն շըր-
ջանը, ուր երիտասարդութիւնը եւ զգօնու-
թիւնը հանդիպում են միմեանց իբրեւ կրկնա-
պատիկ հրապոյր մարդու ճակատի վերայ : Նորա

երեսը երկայն էր եւ ուղղագիծ թէ ՚ի դիմաց
 և թէ կողմնակի, ականողիքը լայնաբաց էին,
 սքանչելապէս թափանցիկ, լուսաւոր և խոր-
 հրրդաւոր, ազդեցիկ առանց քամահանաց եւ
 ոգելից առանց հեգնութեան: Այդ սիրուն
 կերպարանաց ընդհանուր տպաւորութիւնը կա-
 րէր լինել բոլորովին խաղաղասիրական, առանց
 այն կրկնուածքին որ երբեմն սպրդում էր նորա
 ընչացքի տակ, երբ դժկամակութեամբ սիրտը
 յուզուած էր լինում: Բարոնը հակառակու-
 թիւն չէր սիրում և եթէ պատահում էր այդ,
 նորա շրթունքի կծկութիւնը և ձայնի կարճա-
 տեւ խոտովութիւնը արտայայտում էին արդէն,
 թէ ընդդիմութիւնը տանելու համար բա-
 ւական համբերութիւն չ'ունէր, բայց և այն-
 պէս նա փութով իշխում էր իրան և ժպիտը
 կրկին յայտնւում էր նորա շրթունքի վերայ:
 Մինչ այժմ ծիւլիէթը երկիցս վկայ եղաւ այդ-
 պիսի փոփոխութեան՝ որ անշուշտ նպաստաւոր
 չէր նորա ապահովութեան, թէեւ Բարոնի
 ձայնը միշտ քաղցր էր, երբ չէր ուզում որ նա
 լինի խիստ, իսկ ժպիտը կախարդիչ էր, երբ
 հաճութիւն ունէր ժպտելու:

«Օրինորդ ծիւլիէթ, ասաց Բարոնը այնպիսի
 պատուական անկեղծութեամբ՝ որ երբէք տա-
 րակոյս չը կարէր լինել նորան բնական համա-
 բելու համար, դուք տեսնում էք որ մի ժամ
 առաջ ես սխալւում չ'էի, այլ տեղեկութիւն
 ունէի ձեր անուան մասին, յայտնի է ինձ և
 ձեր քրոջ անունը:

— Ազնիւ Տէր, պատասխանեց օրիորդը պարկեշտութեամբ, երախտիք մի համարիք այդ քրոջս վերայ, ով այս տեղ կարէ չիմանալ նորա անունը:

— Այո՛, ասաց Բարոնը օտարոտի ձեւով, (և անիծած կծկութիւնը յայտնուեցաւ նորա ընչացքի տակ), այդ անունը մարդասէր պարեկինն է, որ եկել է այս տեղ առատաձեռնելու այն երջանկութիւնը՝ որոյ մասին ես մուսացել էի հոգալ այդ կալուածքից հրաժարուելու: Իւր սիրուն ձեռնով ոսկին սերմանել է նա գիւղացւոց մէջ, բայց տեսէք որ նոյն ժամայն նա սերմանել է եւ կշտամբանք նոցա տիրոջ համար: Զը կարծէք թէ այս պատճառաւ ես ատելութիւն կ'ըզգամ գէպի ձեր քոյրը, բայց չը կարեմ ծածկել ինձնից որ՝ նորա գովելի բարեգործութիւնքը առաւել պարզում են իմ սնոտի վարքը և ահա՛ ես դատապարտուած եմ անբողոքելի կերպիւ իբրեւ մի դատարկապորտ և վատթար մեծատուն, որոյ դատապարտիչը ձեր քոյրն է: Այսու ամենայնիւ կրկին ասում են, բնաւ ոխ չ'ունիմ գէպի նա, ըստ որում չարայուշ չ'եմ:

— Այդ Բնչ է, ասաց Ժիւլիէթը ծաղրալից զարմանօք նայելով Բարոնին, դուք կարէիք ոխ պահել մեր գէմ, ըստ որում մենք այս տեղ գործել էինք, որ ինչ դուք ամենեւին . . . Ա՛, ազնիւ Տէր, մի խորհիք այդպէս:

— Բարի է, չ'եմ այլ եւս մտածում, պատասխանեց Բարոնը. բայց ես ուրիշ պատճառ եւս

կարէի ունենալ, բայցի ձեր բարերարութիւնքը, իմ ռոտակալութեան համար : Օ՛, մի նայիք ինձ այդպէս, օրիորդ ծիւլիէթ, ես փոքր ինչ ծեր եմ արդէն, եթէ ոչ տարիքով, դոնէ փորձառութեամբ. և մարդկային սիրտը կարդում եմ գիւրութեամբ, ինչպէս կը կարդայի մի գիրք. ես ահա կամիմ ձեզ ասել, թէ ինչու, հակառակ ձեզ ճանաչելու բաղձանացս, չը ներկայացայ ձեր քրոջը իմ այցելութեամբ. սորա պատճառը այն էր որ՝ խորհուրդ հարցնելով յիշեալ գրքից, կարդացի նորա մէջ . . . թէ դուք և ձեր քոյրը ինձ չ'էք սիրում :

Այդ խօսքը մի սոսկալի հարուած էր, որով Բարոնը բոլորովին ասպնեցուց ծիւլիէթին : Գալով Մագթադինէին, գուցէ աղնուականը իրաւունք ունէր, ըստ որում ստոյգ էր որ՝ օրիորդ Մարսելէթը սիրում չ'էր նորան, իսկ ծիւլիէթը . . . « Ա՛, ամեն բանի տեղեակ է, մտածեց Նա դողալով, բայց ուր է, թէ նոյնպէս իմանար եւ մեր մէջ եղած սաստիկ վէճը իւր մասին : »

« Աղաչեմ, շարունակեց Բարոնը ծիծաղելով, զննեցէք այդ ցորենի գեղեցիկ անդը՝ որ տարածում է մեր առջեւ հաւասար ծառուղւոյ երկայնութեան. յիշում եմ որ՝ մի ժամա նակ այս տեղ միայն մուշայք և թաւուտք էին : Ահա այսպէս չ'եմ կարում մի քայլ յառաջ գնալ առանց հանդիպելու տիկին Մագթադինէի որ և է հրաշագործութեան : Ո՛հ, կարեմ արդեօք չը խոստովանել, թէ եկել եմ իմ

կալուածքը իբրեւ խափանիչ ուրախութեան ,
Գիտէք , օրիորդ , որ դուք այդ գիւղը այնպէս
փոխակերպել էք , մինչ զի եւ ինքնին այստեղ
նման եմ մի բռնակալ մարդու : Կացէք օրիորդ ,
ես պատրաստ եմ գրաւադիր լինել անգամ , թէ
ձեր քոյրը բազմիցս ինքն իրան հարցնում է ,
թէ ի՞նչ պէտք է գործեմ ես այստեղ :

— Օ՛ , այդ մասին կարեմ ասել , պատասխա-
նեց Ժիւլիէթը անխորհրդաբար , թէ միայն նա
է , որ այդ հարցը իրան անում է :

— Ո՛չ ապաքէն նորա կարծեօք ես մի անձնա-
սէր եւ անառակ մարդ եմ , հարցուց Բարոնը
եռանդագին : Ես ասացի ձեզ արդէն , թէ նա
զիս համարում է մի վառթար մեծատուն ,
իմ կեանքի մէջ որ եւ է նպատակ չը տեսնելով ,
նա սրամտում է , որովհետեւ այդ կեանքը
նորան անծանօթ է : Նա կարծում է անգամ ,
թէ ես պարսաւում եմ նորա վարքը , եւ ո՞վ
գիտէ , գուցէ եւ տածում եմ նորա բարեբա-
րութեանց դէմ այն նախանձը՝ որ սովորական
է չար եւ սառնասիրտ մարդկանց՝ որոնք այլոց
բարեգործական փոյթ եւ եռանդը ատելով
ատում են

— Բայց , ազնիւ տէր , միջահատեց Ժիւլիէթը ,
ո՞վ է յարուցել բոլոր այդ կարծիքը ձեր մտքի
մէջ :

— Գիրքը , պատասխանեց կալուածատէրը
ծաղրական ձեւով : Այս մտածութիւնքը ես
անշուշտ կ'անէի , եթէ լինէի ձեր քրոջ տեղ
եւ նա լինէր իմ տեղ : Ուրեմն դուք կարէք վը-

կայել, թէ ճշմարիտ է իմ խօսքը . եթէ չ'էք համարձակում հակառակել ինձ , աւելցուց Բարոնը այն տրամութեամբ՝ որ բոլորովին շփու թեց ծիւլիէթին : Այժմ ես ստոյգ գիտեմ, ինչ որ առաջ դեռ եւս երկբայելի էր , այն է թէ՝ տիկին Մագթադինէն իմ դատակնիքը վճռել է առանց զիս ճանաչելու և ամենամաքուր խղճի անաչառութեամբ : Գիտեմ նոյն պէս , թէ մեծ շնորհ չ'եմ գտել և ձեր աչաց առջեւ , օրիորդ : Ո՛հ , անտիականութիւնը և առաքինութիւնը անողորմ են . . . : Ձեր քոյրը յարձակուում է իմ վերայ սաստիկ անգթութեամբ :

— Բայց ես , ազնիւ Տէր , գոչեց ծիւլիէթը , չը կարելով այլ ևս համբերել , ես միշտ պաշտ պաննել եմ դձեղ :

Օրիորդը զարհուրեցաւ այդ խօսքից՝ որ անդարձ էր արդէն : Վճռաբար դատելով , պէտք է ասել որ՝ ծիւլիէթը թէեւ համարում էր իրան փոքր 'ի շատե մտացի , բայց մի ամբողջ ժամ էր որ՝ սնտոխի և անմիտ զրոյց էր անում . մանաւանդ վերջին խօսքը՝ որ անդգուշութեամբ այս վայրկենիս դուրս ելաւ շրթունքից , ահաբեկեց զինքը : Նա առաւել եւս շփոթեցաւ , մինչ նկատեց Բարոնի լռութիւնը , իբրեւ թէ սա չ'էր լսել օրիորդի անմիտ պատասխանը . միտախոհութեան մէջ ընկղմուած , նա գնում էր , կործանելով իւր գաւազանաւ ճանապարհի եղերքը բուսած դալարիքը : Այսպէս նոքա անցան ծառուղւոյ մնացորդը : Ծիւլիէթը նկա-

անց որ՝ ապարանքի առջեւն էին եկել և չ'ուզեց աւելի եւս յառաջ ընթանալ, բայց չէր համարձակում հրաժեշտ տալ, վախելով թէ մի գուցէ որ և է նոր անմտութիւն խօսէ կամ գործէ: Բայց ահա Բարոնը յանկարծ կանգնեցաւ և յառաջ քան օրիորդը կարէր մտածել իւր պաշտպանութիւնը, բնական մարդասիրութեամբ կալաւ նորա ձեռք:

«Օրիորդ ծիւլիէթ, ասաց նա, կանխազեցութենէ ստիպուած եմ գուշակել, թէ մենք չուտով կը լինինք ազնուագոյն բարեկամք. ես երախտասպարտ եմ այն բարեմտութեան համար, որով դուք պաշտպանել էք զիս, առանց բնաւին ճանաչելու. կամի՞ք այժմ պսակել այդ գործը, առաջնորդելով ինձ դէպի ձեր քայրը »:

Ծիւլիէթը բարձրացուց աչքերը դէպի նա և հանդիպեց այն պայծառ և ազնիւ հայեացքին որ կարէր յաղթահարել ամենամեծ կասկածն տութիւնը, նա չը տարակուսեցաւ. «Այո, ազնիւ Տէր, պատասխանեց, ընդունում եմ ձեր առաջարկութիւնը »:

Այնուհետեւ սկսեցին միասին յետ դառնալ ծառուղւոյ միջով երկուստեք լռութեամբ՝ որ այս անգամ համակամ էր: Ծիւլիէթի շունչը սպառուած էր, որովհետեւ ուրախութիւնը եւ անհանգստութիւնը ահագին պատերազմ էին յարուցել նորա հոգւոյ մէջ: Յաղթութեան զգացումը նորա թուշերի վերայ դիզում էր մեծամտութեան յորձանք, մինչ նայում էր իրան.

ընթացակից ազնուականին, այդ վեհանձն պատ-
րիկին՝ որ երկչուտ Մագթաղինէի անմիտ զար-
հուրանաց առարկան էր և որ իւր համար եր-
բէք այդքան սոսկալի չ'էր։ Նորա սիրտը փոք-
վում էր, մտածելով, թէ կալուածատիրոջը իւ-
րեանց տունն էր տանում, բայց ահա մի բոսի-
անցած, նոյն անվեհեր փոքրիկ սիրտը նկուռ
եղաւ, մինչ ինքն իրան հարցուց, թէ որպիսի
ընդունելութիւն էր սպասում նոցա իւր
քրոջ կողմից։ Նա կարծում էր, թէ ազնուա-
կանը չ'էր հասկանում մօտակայ վտանգը իւր-
եանց համար, ըստ որում առաւել հան-
դարտ էր։ Միայն մի անգամ միջահատեց
սա լռութիւնը, գանգատելով ծառուղւոյ
տաղտուկ երկայնութենէն, մինչդեռ ծիւլիէթը
ցանկանում էր որ՝ նա առաւել երկայն լինէր։
Բարոնի անտարբերութիւնը զարմանալի էր։
Մառուղին՝ որմէ նա գանգատում էր, վեր-
ջապէս անցան նոքա և մօտան դիւղը։ Բնակա-
րանի մօտ, խեղճ ծիւլիէթը թալկացած, նայե-
ցաւ դէպի իւր ազնիւ ուղեկիցը, որ առաջուան
պէս անխռով էր, դողդոջուն ձեռքով բացաւ
պարտէզի դուռը և առաջնորդեց նորան դէպի
տուն։ Մագթաղինէն՝ որ խորին մտածութեան
մէջ նստած էր, յանկարծ կանգնեցաւ։

«Մագթաղինէ, ասաց ծիւլիէթը բոլոր ոյժը
ժողովելով, ահա բերում եմ ձեր առջև Գէրշի
Բարոնին։

— Ծիւլիէթ, թոթովեց Մագթաղինէն, բա-
ցատրէ ինձ

— Տիկին , ասաց Բարոնը ժպիտը շրթունքի վերայ , բացատրութեան կարօտ բան չը կայ , երգւում եմ ձեզ

— Եւ ո՛չ որ և է գաղտնիք կայ , միմեջեց ծիւլիւթը , ամենայն ինչ գործել է դիպուածը , որ մեզ հանդիպեցուց մի եւ նոյն ճանապարհի վերայ :

— Եւ այս ճանապարհը բերում էր դէպի ձեզ , տիկին , շարունակեց ազնուականը : Մի յանդիմանէք օրիորդ ծիւլիւթին , իբր նա շտապել է վստահութիւն ցուցանել ինձ , որովհետեւ այդ ինձ պատճառ կուտար կարծելու , թէ արժանի համարում չէինք զիս այդ վըստահութեան :

— Այդպիսի դատողութիւնը շատ հեռի է իմ մտքից , պատասխանեց Մազթաղինէն , ես երախտապարտ եմ դէպի ձեր մարդասիրութիւնը և մեր վստահութեան համար բաւական է որ՝ դուք մտածել էք մեզ մօտ գալ :

— Եւ ի՞նչպէս չը գայի , ասաց Բարոնը եռանդադին , մինչդեռ բազմամասնեայ բաներ կային այդ ցանկութիւնը ինձ ազդելու համար , այդ պարտաւորութիւնը անգամ իմ վերայ դնելու համար : Եւ դուք ինքնին , տիկին , միթէ ըստ պատում չէիք այդ այցելութեան :

— Չէ՛ , սպասում չ'էի , պատասխանեց Մազթաղինէն անկեղծօրէն :

Ժպիտը նկարուեցաւ Բարոնի դէմքի վերայ :
« Ե՛ , տիկին , ասաց նա այնպիսի դիւրութեամբ և զուարճութեամբ , որոնց մէջ յակամայս կա-

բերի էր գտնել մի սուր ծայր հեգնութեան՝ որ բաց է 'ի բաց չ'էր երեւում. — Ի՞նչ զարմանք է որ՝ իմ պէս նշանաւոր մարդը լաւ քննէր զինքը յառաջ քան թէ կուգար բաղխելու այն տան դուռը, որտեղաց իրան անծանօթ առաքինութեանց անուշահոտութիւն է բուրում։ Չը գիտեմ, կարե՞մ արդեօք ասել, թէ այն պատմութիւնը՝ որ ինձ հաղորդել էին ձեր մասին, երազի նմանութիւն ունենալով, ինձ թողել էին շուարած . . . : Ես սասանում էի, թէ մի գուցէ պարեկի պալատը աներեւութանար այն վայրկեանին, մինչ ոտքս կը դնէի նորա չէմքի վերայ . . . ։

Բարոնը դադարեց, որովհետեւ Մագթաղինէն նայում էր նորան։

« Հասցա՛, ասաց աղնուականը թեթեւ հառաչանօք, տեսնում եմ որ՝ առաւել համարձակութիւն պէտք է . . . Կամի՞ք, տիկին, բայց ես չ'էի համարձակեր . . . :

— Մագթաղինէ՛, ասաց Ժիւլիէթը, Բարոնը իմ վերայ այնպիսի ազդեցութիւն է գործում, իբր թէ չը կամի հաւաստեալ խոստովանել. նա կարծում է, թէ մենք զգուշացած ենք նորա դէմ »։

Մագթաղինէն մինչ այժմ պահպանել էր իւր հոգւոյ խաղաղութիւնը, բայց 'ի գուր, զի ահա՛ այդ խօսքից յետոյ վըդովուեցաւ և մնաց ակնկոր։

« Ես մոռածում էր, թէ երկիւղ էր ազդում մեզ, շարունակեց սոսկալի Ժիւլիէթը,

և այս պատճառաւ ինքը եւս վախում էր մեղ-
նից :

— Բարոնը մեղնից վախում էր , Թոթովեց
Մագթաղինէն , սաստիկ ջանք անելով զը-
ւարթ երեւելու : Այդ Բնչ խօսք է , Ժիւլիէթ ,
երբ կը լինիս դու զգաստ :

— Տիկին , ասաց ազնուականը , վեհերոտու-
թիւնը շատ անգամ յառաջ է գալիս պարսաւ-
ուած լինելու կարծիքից եւ . . . :

— Բայց , ազնիւ Տէր , գոչեց Մագթաղինէն ,
ո՞վ է ինձ տալու զձեզ պարսաւելու իրաւունքը :

— Օ՛ , պատասխանեց Բարոնը , դիտեմ որ դուք
անվայել կը համարէք այդ , գուցէ և ճիգն թա-
փած լինիք ճնշել ձեր մէջ վատ դատողութիւնը
իմ մասին , ըստ որում դուք բարի էք . բայց
քանի՞ բնական պէտք է լինէր ձեր մէջ այդ
մտածութիւնը : Կարելի էր արդեօք , որ դուք
փոքր ինչ խիստ չը լինէիք այն մարդու դէմ ,
որոյ վարքը սաստիկ զանազանւում է ձեր վար-
քից : Անտեղի կը լինէր օրինակ բերել Սուրբե-
րի ներողամտութիւնը , որոնցից եթէ մի քանի-
սին տեսել եմ , միշտ անաչառ եմ գտել : Ի՞նչ
պէս կարէիք դուք բնաւ չը յանդիմանել զիս
իմ հարստութեան ինքնասիրական գործածու-
թեան համար , դուք՝ որ հարուստ էք այլոց հա-
մար : Դուք չէք ուղեւ հաւատալ ինձ , եթէ ասեմ ,
թէ իմ կամեցողութիւնքը միշտ առաւել բա-
րեմիտ են եղել , քան իմ գործքը : Ես նման եմ
այն բարի խալիֆին՝ որ ամեն երեկոյ չըջում է
եղել իւր մայրաքաղաքի փողոցները , կամելով

անձամբ տեղեկանալ իւր հպատակների կարօ-
տութեանց և վերադառնում է եղել բորբո-
ռած այն մտքով, թէ որքան բարիք ունէր դոր-
ծելու, բայց իւր պալատը մտած՝ իսկոյն պառ-
կում քնում է եղել։ Ահա այսպէս պատահել է
և ինձ հարիւր անգամ։ Ո՛վ, որքան երախտա-
պարտ եմ ձեզ, որ փոխանակ իմ եկել էք այս
տեղ և սփռել էք այն բարերարութիւնքը՝ որ
ես միայն ցանկացել էի։ Իմ խեղճ գիւղացիք
բոլորովին երջանիկ են, ըստ որում իմ երկա-
րատեւ բացակայութիւնը եւ անհոգութիւնը
շահեցուցել է նորանց ձեր այցելութեամբ եւ
գթութեամբ և միթէ իմ գործքը կարէին լի-
նել այդքան աղնիւ, բարերբեր և քնքուշ, Դուք
քաջ գիտէք, թէ՛ տղամարդու ձեռք առաւել
ծանր է քան մի հրեշտականման կնոջ ձեռք։

— Աղնիւ Տէր, ասաց Մազթաղինէն անկեղ-
ծաւոր ձեւով, պանծալի է ինձ այդ ձեռնար-
կութեանց հաւանութիւնը և մեծագին — ձեր
համակրութեան ցայցը, բայց, ասացէք, աղա-
չեմ, եթէ դուք լինէիք իմ տեղ, կը սիրէիք
այդքան գովեստը՝ որ վարձատրութիւն է, այլ
ոչ երախտադրացութիւն։ Երբոր ինձ գովում
են իմ գործած բարերարութեանց համար, ինձ
թուում է, թէ տուած ոսկի դահեկանիս փո-
խարէն տալիս են ինձ մանր պղնծեայ դրամ։

— Բայց դուք չըկարէք երկբայել իմ անկեղ-
ծութեան մասին, գոչեց Բարոնը, և եթէ այդ-
պէս է, ինչո՞ւ ուրեմն չ'էք թողում սքանչանալ
ձեր վերայ։ Ամենայն ինչ ձեր մէջ նորանշան է,

տիկին, և ի հարկ է իմ մեղքը չ'է որ՝ դուք ինձ անուրջքի մէջ էք ձգել։ Ինձ այնքան սխալի բաներ էին գրել ձեր մասին, մինչ զի ես ցանկացայ ականատես լինել, տեսայ և ահա՛ գաղտնիքը առաւել ստուարացաւ իմ առջեւ։ Եւ յիշաւ ի՛ մի այդպիսի կեանք և վարքը ձեր հասակում, ձեր գեղեցկութեամբ, առանց այլ իմն հորիզոնի, առանց այլ իմն ցանկութեանց, բարի զոհողութիւնը, — ոչ ասպքէն սքանչելի է։ Դուք թուի թէ ամփոփել էք ձեզ բարերարութեանց գերեզմանի մէջ մինչև յաւիտեան։ Ուրեմն՝ թոյլ տուք ինձ ենթադրել, թէ ընդհանուր մարդկութիւնը այնպէս կը վարուէր ձեզ հետ, որպէս ես վարուեցայ։ առաջ կ'երկբայէր, իսկ յետոյ ստիպուած կը լինէր հաւատալ, բայց երբէք չ'էր կարող հասկանալ։

— Այդ նշանակում է, ասաց Մազթաղինէն զուարճութեամբ, որով ուզում էր ամփքել մի առաջ ցուցած խստութիւնը, թէ հասկանալու համար պէտք էր երկար մտածած լինել այն հաճոյից ունայնութեան վերայ, որոնք ամենեւին ազնուացնում չ'են մարդու խղճմանը։

— Ես կարծում էի, թէ փոքր ինչ մտածել և քննել էի, այնու ամենայնիւ դեռ եւս մնում եմ խաւարի մէջ։ Դուք կարէք մի խօսքով լուսաւորել զիս, մի գուցէ ողորմածութիւնը կիրք է։

— Առաւել զօրաւոր քան միւս կիրքերը, գոչեց Մազթաղինէն սաստիկ յուզուած, միակ'որ իրանից յետոյ թողում չ'է, ոչ վիշտ, ոչ

խղճի տագնապ և ոչ ամօթ . սա է , ընդհակառակն , որ դարմանում է այն չարիքը , որ միւս կիրքերը պատճառել էին , վերքի մէջ ծորում է պարզ ջուր՝ որով հոգին բոլորովին մաքրւում է :

— Տեսնում եմ որ՝ այդ բաները հասկանալու համար բաւական չ'է միայն մտածած լինել , ասաց Բարոնը , այլ պէտք է եւ չարչարուած լինիլ :

Մագթաղինէն չը պատասխանեց : Բարոնը վեր կացաւ գնալու : Ժիւլիէթը ուղեկից եղաւ նորան մինչի պարտեզի ծայրը և նորա հրաժարուելուց յետոյ մնաց այն տեղ մի փոքր ժամանակ , խոր խորհուրդի մէջ ընկղմուած դէպի դուռը նայելով . յետոյ վաղէվաղ դարձաւ տուն և ընկաւ Մագթաղինէի գիրկը :

« Հապա , հարցուց նա , հաճելի չ'է՞ ձեզ Բարոնը :

— Տէր Աստուած , ինչո՞ւ պէտք է չը խոստովանիմ որ քաղցր եւ սիրելի է նա , պատասխանեց Մագթաղինէն՝ զբաղուած դէմքով :

— Ափսոս որ՝ մեր ժամանակում այդ տգեղ շորերն են հագնում , ասաց Ժիւլիէթը . ո՞չ ապաքէն ասպետական կերպարանք ունի նա , թէ եւ սեւ լոգիկ լինէր զգեցած . սաստիկ կը ցանկայի սպառազինուած տեսնել զինքը :

— Անշուշտ եւ ես կը ցանկայի որ՝ նա այցելանէր մեզ սաղավարտը գլխին եւ նիզակը ձեռին , պատասխանեց Մագթաղինէն կեղծ ժպիտը շրթունքի վերայ : Բայց՝ ասա՛ ինձ ,

քաղցրիկ ծիւլիէթ , մեր հանդիպեցիր դու
Բարոնին . ինչ ասաց նա քեզ , երբոր մօտե-
ցաւ , կամ ինչպէս խնդրեց առաջնորդել զինքը
դէպի մեր բնակարանը . որովհետեւ կարծում
եմ , թէ նա պէտք է խնդրած լինէր քեզ : Չար-
մանում եմ որ՝ դու ինքդ զգում չ'ես այդ պա-
րագայքը ինձ պատմելու իղձը ր :

Ծիւլիէթի պատմութիւնը բաւական եր-
կար տեւեց , որովհետեւ երեք նիւթ կար նո-
րա մէջ , այն է՝ որ ինչ Բարոնը ասել էր նո-
րան , որ ինչ ինքը ասել էր Բարոնին եւ որ ինչ
մտածել էր ամբողջ խօսակցութիւնը տեւելու
միջոցին : Մագթաղինէն ունկնդիր եղաւ մինչև
վերջը առանց որ և է հաւանութիւն կամ դժգո-
հութիւն ցոյց տալու և երբոր պատմութիւնը
վերջացաւ , յաջորդեց երկայն լռութիւն : Ծիւլի-
էթը սրտմտութիւնից կտտամահ էր լինում :

« Ամենեւին մի հարց չ'առաջարկեց քեզ ,
ասաց յանկարծ Մագթաղինէն . չ'ուղեց իմա-
նալ քեզնից , թէ ո՞վ ենք մենք , նկատեցիր որ
նա ինձ տիկին կոչում լինէր : Գէրշում կարելի
է զիս համարում են այրի , բայց Բարոնը այն
պիսի մարդ չ'է որ՝ չ'իմանայ , թէ ես բնա-
ւամուսնացած չ'եմ ր :

Ծիւլիէթը հաւատարմացուց , թէ աղնուա-
կանը ոչինչ հարց չ'էր արել նորան : Սորանից
յետոյ նորա դուրս եկան հասարակաց սրա-
հից եւ գնացին իւրեանց որոշ սենեակները ,
համարելով , թէ արդէն բաւական խօսակցել
էին Բարոնի մասին :

Այդ Բարոնը միւսանգամ գալու թոյլութեան չէր խնդրել, ըստ որում հաւաստի էր, թէ նորան զանալու չէին այդ։ Ո՛չ Մագթաղինէն և ոչ Ժիւլիէթը այլապէս չէին մտածում, բայց և այնպէս մի թեթեւ տարակուսութեան ստուեր մնում էր փոքրիկ քրոջ մոքի մէջ և սաստիկ հետաքրքրութիւն վաղուայ մասին Մագթաղինէի մոքի մէջ։ Այս վերջինը այնուհետեւ դժուարութիւն չէր տեսնում գիւղի մէջ երեւելու համար, ուստի առաւօտուց յայտնեց, թէ դուրս է գնալու։ Ժիւլիէթը հրաժարուեցաւ նորան ընկերանալուց, բայց այդ չէր նշանակում, թէ նա մէկուն սպասում էր, այլ չէր ուզում որ տունը ոչ ոք չը մնայ։ Մագթաղինէն գնաց և շուտով վերադարձաւ բոլորովին գոհ իւր վաղաժամ զբօսանքով, որովհետեւ բարեմիտ շինականք զուարճալի ընդունելութիւն էին արել նորան։ Բայց Ժիւլիէթը նկատեց նորա մէջ և մի փոքր անհանգստութիւն, ուստի մի միջոց նորա շուրջը տար ու բերելուց յետոյ, վճռեց հարց ու փորձ անել։ Մագթաղինէն ուշ չը դարձուց, բայց տարակուսեցաւ, առաւել քան զառաւել շփոթուեցաւ և վերջապէս որոշեց պատասխանել, թէ գիւղում նորան ասել էին, թէ Բարոնի ապարանքը պիտի նորոգուի։

Դ.

Այս օր էր դեռ եւս, մինչ Գէրշի Բարոնը կրկին եկաւ օրիորդների մօտ իւր այցելութեան երրորդ օրը։ Այցելութեան ժամը կանուխ լինելով, յայտնում էր ազնուականի անհամբերութիւնը։ Պարտէզի մէջ կաղնիների թուփի տակ նստաւ նա երկու քուերց մէջ և խօսակցութիւնը սկզբում բոլորովին աննշան բաների վերայ եղաւ։ Ժիւլիէթը փութով վայր ձգեց իւր ասղնագործութիւնը և խօսելով նայում էր դէպի կապուտակ երկինքը։ Պայծառ արեւը տերեւների մէջից սպրդելով, խաղում էր Մագթաղինէի սեւ շորերի եւ սիրուն վարսերի վերայ, մինչ սա ինքը ասղնագործելով վեր նայում չէր։ Վարդերը փթթելով, մանիշակները ծաղկելով, թափանցիկ անուշահոտութիւն էին սրբում օդի մէջ. ամենայն ինչ շնչում էր պարեկի պարտէզի մէջ բնութեան և չքնաղ ստեղծուածների գարունքը։ Մագթաղինէն նկատում էր որ՝ Բարոնի նայեացքը դէպի ինքն էր ուղղած և հաւաստի էր, թէ շուտով յոգնելու չէր նայելուց, բայց այնու ամենայնիւ այդպիսի քննասիրութիւնը բնաւին չէր վերաւորում քաղցրաբարոյ եւ պարկեշտ օրիորդին։ Փոքր առ փոքր խօսակցութիւնը սկսեց նուազել, ըստ որում հեշտ չէր ազնուականի համար մի ամբողջ ժամ աննշան բաներու վերայ խօսիլ

եւ եթէ այլ եւս երկարելու լինէր , գուցէ Մագթաղինէն նեղանար լսելուց : Իւր հրաժարական ողջոյնը տալուց առաջ , աղնուականը յայտնեց , թէ հետեւեալ օրը կրկին կ'ուգայ և այնուհետեւ նա գալիս էր ամեն օր :

Գէրշի միամիտ բնակիչք սովորութիւն արին իւրեանց տան գուռը գուրս գալ Բարոնի անցքը տեսնելու համար : Նորա բարձր հասակը հեռուից ճանաչում էին . յամբ և սիգաճեմ ընթացքով նա գալիս էր , ծխելով իւր սիգարը՝ որ իսկոյն վայր էր ձգում , երբ կը մօտենար Մագթաղինէի տնակին : Նա գիտէր , թէ այդ տանը նորան սպասում էին , բայց բնաւ ցոյց տալիս չ'էր : Մի անգամ իւր հանապազօրեայ այցելութեան ժամը որոշած լինելով , բնաւ չ'էր շեղում և այսպէս իւր երկու նորագիւտ բարեկամուհիների կանոնաւոր եւ միակերպ կենցաղավարութեան մէջ մեղմիկ սահելով , նա եղել էր իբրեւ մի սովորական բան :

Սաստիկ աշխատում էր Բարոնը պատշաճեցնել ղինքը պարեկի բաղձանաց՝ որոնց գլխաւորը այն էր որ՝ ամենեւին չը խօսէին նորա բարերարութեանց վերայ , բայց եւ այնպէս երբեմն հարեւանցօրէն ուղղում էր դէպի նա որ և է չափաւոր գովեստ՝ որ պարարում էր օրիորդի հոգին և որ նա կերպարանում էր իբր թէ չ'էր լսում : Յաճախագոյն նոքա խօսակցում էին գրականութեան , գեղարուեստից և մանաւանդ նկարներու վերայ , ըստ որում աղնուականը եռանդուն սիրող էր այդպիսի բա-

ները : Նա նկարագրում էր Իդալիոյ սքանչելի-
քը , ուր բազմիցս ճանապարհորդել էր , մա-
նաւանդ Հռովմ , այդ խորին ուշադրութեան
արժանի քաղաքը՝ որ շարունակ երեք տարի ար-
գիլել էր նորան այլուր երթալ : Այդ յաւէժա-
կան քաղաքի ճարտարագործութիւնքը վերա-
գոյն համարելով քան բոլոր միւս բաները , նա
պատմում էր այնպիսի հոգեռանդ յօժարու-
թեամբ , մինչ զի թիւլիէթը յանդգնեցաւ մի
օր չարամտութեամբ հարցնել նորան , թէ
գուցէ Բարոնը այնքան չը խնայէր , եթէ մի
ամբողջ քաղաք այրուէր , որքան կը խնայէր
Ռաֆայէլի մի կտոր կտաւի այրումը :

Մագթաղինէն նշանացի պատուիրեց քրոջը
լուել : Ազնուականի ճաշակը նա աւելի լաւ էր
հասկանում քան թիւլիէթը , շնորհիւ այն ազնիւ
և աշխարհական դաստիարակութեան՝ որ ստա-
ցել էր Սէն — Դէնիսի դպրոցում . բացի սորա-
նից՝ նա այն սակաւաթիւ , քնքուշ և քննասէր
անձերից էր , որոնց համար վայելչագեղու-
թիւնը կախարդիչ է եւ որոնք գրգռում են
այլոց պակաս հասկացումը նկատելով : Օրիորդի
պատասխանիքը արդէն ապացոյց էին , թէ նա
ոչ ձանձրանում էր եւ ոչ անտարբեր դէպի
ազնուականի սիրած պատմութիւնները : Եւ
յիրաւի երբէք որ և է արժանաւոր հեղինա-
կութիւն կարդացել չ'էր նա առանց խորին
մտածութեան և ոչ մի սիրուն նկարի առջեւից
անցել էր առանց ուշադրութեան և զգայա-
կութեան :

Պէտք է կարծել, թէ երկուքը եւս վայել-
չութիւն էին գտնուած այդ խօսակցութեան մէջ՝
որ օրէ օր առաւել երկարում էր, զի ահա
Բարոնի այցելութիւնքը՝ որ ՚ի սկզբանէ կանո-
նաւորած էին մի ժամու տեւողութեամբ,
սկսեցին երկարել եւ մի ժամը եղաւ երկու,
երկուքը—երեք, իսկ վերջապէս կէս օրից յե-
տոյ բոլոր ժամերը, Ո՛վ, քանի վայելուչ են այդ
եղանակի երեկոյները պարտէզի մէջ խօսակցե-
լու համար, երբ արեւմուտքի աղօտ լոյսը ծա-
ծանիչ քողով փաթածում է երկիրը, մարդա-
գետինց հնձած խոտի խոնաւ սիւքը և անուշակ
բուրումը շնչելով, Գէրշի տէրը մի երեկոյ
եկաւ օրիորդների մօտ և նոքա մոռացան որ՝
առաւօտուն եւս նա այցելել էր իւրեանց,
եւ հրաժարուեցաւ, երբ մեծ ժամացոյցը՝ որ
Մագթաղինէն ընծայել էր եկեղեցւոյն, զար-
կեց կէս գիշերի ժամը, մինչ այժմ ոչ ոք մտա-
ծել չ'էր ժամերը հաշուել, Բայց ահա՛ Բարոնը
վեր կացաւ և անխորհրդաբար ձեռը մեկնեց
ժիւլիէթին. Մագթաղինէն տեսաւ որ՝ նա
նայում էր և գէպի իւր ձեռը, ուստի աչքը
դարձուց. Այս վայրկենին սոխակները եր-
գում էին մացառի մէջ, օսկեղօծ լուսոյ նըշ-
մարանքը թռչոտում էին անտառի վերայ,
որ արդէն պարիսպ էր կազմում արեւմտեան
հորիզոնի առջեւ, մինչդեռ արեւելքը պատ-
րաստում էր այգու զուարճալի ժպիտը, ինչո՞ւ
պէտք էր զգուշանալ այդ ամառնային գիշեր-
ների ուշն ու ուրուշ մոգելուց, որոնք խաւարի

կանխադեկոյց չ'են եւ որոնք հաղիւ զանազան
ւում են ցերեկից :

Հետեւեալ առաւօտուն Մազթաղինէն
յայտնուեցաւ Թախճադէմ, բայց նա չը կա-
մեցաւ ասել, Թէ ինչ էր նորա անհանգստու-
թեան կամ տրտմութեան պատճառը: Անշուշտ
նորա հոգսը այն չ'էր, Թէ ազնուականի այցե-
լութիւնքը ընդունելով, գուցէ մեղանչում
լինէր պատշաճութեանց դէմ, որոնց մասին
ղինքը ազատ էր համարում, այլ մի ուրիշ
խնդիր կար նորա առջեւ հարիւրապատիկ փա-
փուկ բայց եւ փշալից: Նա կարծում էր, Թէ
ժամ էր արդէն իրան հարցնելու, Թէ այդ
յանկարծահաս եւ առանձնակերպ մտերմու-
թիւնը Բարոնի հետ ո՞ւր պիտի յանգէր եւ
Թէ՛ միով բանիւ, պէտք էր քննել դորա
վերջը: Ո՛հ, թնշպէս խօրամուտ լինէր նա ազ-
նուականի գաղտնի խորհուրդների մէջ կամ
որոշէր, Թէ արդեօք որ եւ է յատուկ նպատակ
ունէր նա օր քան զօր առաւել իւրան մօտե-
նալով, Թէ՛ միայն իւր սովորական բարեվայել-
չութեամբ, հետեւելով բնական համակրու-
թեան, զուարճանում էր նորա ընկերակցու-
թեամբ, նորա նուրբ ճաշակով եւ զգացումով,
որոնք ո՛չ միայն մի գիւղի մէջ, այլ եւ քաղաք-
ներում անգամ հազուադիւտ են, կամ վերջա-
պէս գուցէ այդ դիպուածի վայելչութիւնը
յանկարծահաս լինելով առաւել հրապուրում
էր նորան:

Բայց՝ ճշմարտիւ, այդ երկու ենթադրու-

Թիւններից առաջինը հաւանական չ'էր Մագ-
 Թաղինէին, ուստի եւ կամակարութեամբ ըն-
 դունում էր երկրորդը, ըստ որում ազնուակա-
 նի վարք ու բարքի մէջ յայտնապէս երեւում
 էին նոյն անհոգութիւնը և ինքնակամութիւնը,
 որոնց ապացոյց պէտք էր համարել նորա բոլոր
 կեանքը: Նա ինքը բնաւ Թաքուցանում չ'էր,
 Թէ նորան սովորաբար առաջնորդում էին իւր
 ցանկութիւնքը: Այսպէս ուրեմն՝ հաճի էր
 արդեօք հաւատալ, Թէ այսպիսի ազդեցու-
 Թիւններից մէկը, ինչպէս ինքը ասում էր ծաղ-
 րաբար, բերել էր նորան Գէրշ. զի ահա ըն-
 Թանալով բանդագուշանքի հետքից, որ յայտ-
 նուել էր նորան Ժիւլիէթի կերպարանօք, նա
 եկել էր մինչեւ Ժան Փորնիշէթի տնակը, ուր
 յաճախ դալու կամքը հաստատուն էր միայն
 այն պատճառաւ որ՝ այդ այցելութեան շարու-
 նակութիւնը հաճելի էր նորան: Եւ դարձեալ՝
 ինչո՞ւ պէտք էր անհանգիստ լինել, ինչո՞ւ
 պէտք էր չը համարել Բարոնին, որպէս և ար-
 Ժան իսկ էր նորան լինել, մի բարեբարոյ, ան-
 կեղծաւոր եւ շնորհազարդ ազնուական, նոյն
 չափ հանճարեղ և սիրելի, որչափ անհոգ եւ
 անխտիր իւր զբաղմանց և մտածութեանց մէջ:

Ախոսս որ՝ այդ սնոսի անտարբերութիւնը
 նա մշակել էր իւր համար իբրեւ օրէնք, ան-
 հոգութիւնը ընտրել էր իւր կենցաղավարու-
 Թեան կանոն, Թէեւ սա յառաջացած լինէր
 նորա հոգու առանձնութենէն՝ որոյ պատճառը
 անտարակոյս հարստութիւնն էր: Ախոսս որ՝

արմատացած սկեպտականութիւնը սնոտի երեւոյթով ծածկուած, այնքան նուազեցուցել էր նորա բնաբոյս կարողութիւնը, մինչ զի նորա կեանքը անպտուղ էր գործել։ Այդ անիծած սկեպտականութիւնը բարեբարոյ մարդկանց մէջ զուրկ չ'է երբեմն և մեծամեծ առաքինութիւններէ, որոնց առաջինը հեղութիւնն է։ Բայց մտքի մշակութիւնը եւ շնորհքը, բնածին և մնայուն բարութիւնը և այլ յատկութիւնները՝ որոնք մեծագին կարէին լինել, ծընում են միայն թուլութիւն, եթէ սիրտը անաչառ կանոնադրութեամբ պատսպարուած չ'է։ Ահա այսպէս առաւօտուց զբաղուած դանազան կարծիքներով Գէրշի Բարոնի մասին, և մի մտածութիւնից միւսը անցնելով, Մագթաղինէն վճռել էր նորա դատը։ Բայց աւանդ, եթէ կարելի չ'էր հաստատել թէ այդպիսի մարդերից բաղկացած հասարակութիւնը վատ թար էր լինելու, անտարակոյս էր միայն, թէ անգործութիւնից տկարանալու էր։ Ազնուականի ամենայն յօժարութիւնքը վեհանձնական էին. նա ինքը բազմիցս իրաւունք էր համարում ասել, թէ երբէք մէկու դէմ ատելութիւն ունեցած չ'է և ժպտելով անելցնում էր, թէ ատելութիւնը վշտալի է։ Շատ բաներ նա սիրել էր, բայց ոչ այն բաները՝ որ պէտք է սիրել իւր նմաններին իսկապէս բարեկամ լինելու համար։ Եթէ շատ անգամ անփոյթ էր եղել բարերարելուց, սորա պատճառը արհամարհանքը չ'էր դէպի մարդկութիւն, այլ ըստ

որում նա գիտէր թէ, չքաւորութիւնը տգեղ, կծծի և տխուր է և որ ինչ տգեղ էր և տխուր, նորա համար սոսկալի էր: Բայց և այնպէս անխրաւութիւն կը լինէր յանդիմանել նորա մէջ որ եւ է նախապաշարումն, այլանդակութիւն կամ օրինաւոր ամբարտաւանութիւն իւր բարձր կարգի պատճառաւ: Չէր երեւում անգամ որ՝ այդ մասին նա ունենար մի կարծիք կամ դժկամակութիւն, և ինչպէս նորա նման մարդկանց սովորութիւնն էր, ատում լինէր իւր ժամանակը. անհերքելի էր նմանապէս նորա անակնկալ խորշումը սնապարծութիւնից և հրապարտութիւնից. այդպիսի դժուծ յոյզքը երբեք ազդեցութիւն չէին ունեցել նորա՝ դիտաւորութեանց կամ նորա կենցաղավարութեան վերայ: Մի օր պատահամբ պատմեց նա, թէ իւր ընտանեաց մէջ յետ քաշուում չէին անտոհմ օրիորդի հետ ամուսնանալուց, եթէ սորա շարժառիթը սէրն էր եւ թէ նա ինքը ծնունդ էր ստացել մի սոսկական կնոջից: Անտարակոյս դիպուած էր որ՝ այս վայրկենին զարմացած ծխլիէթը բեւեռեց Մագթաղինէի վերայ մի այնպիսի հայեացք՝ որ կարէր օտարոտի մտածութիւնք յարուցանել: Մագթաղինէն շառագունեցաւ, բայց եւ չը մոռացաւ այդ դիպումը:

Այդ բանի տաղտկալի յիշատակութիւնը և ազնուականի մտերմական յարաբերութիւնք՝ որոնց օրիորդը չէր կարում խափան լինել. նոյնպէս և իրաւացի զգացումը եթէ ոչ որ և է

վտանգի, գոնէ դժուարալոյծ դրութեան, վերջացէս և զանազան պատճառներ՝ որոնք զուտ յիմարութիւն էին ծիւլիւթի կարծեօք, որ Բարոնի փոյթեռանդ կուսակիցն էր. — այդ ամենը ստիպում էր Մագթաղինէին գուն գործել նուազեցնելու ազնուականի օր քան զօր առաւել աճեցուն մտերմութիւնը՝ որ յիրաւի այնքան դժգոհութիւն պատճառում չ'էր օրիորդին, որքան ահաբեկում էր նորան. ըստ որում վտանգաւոր էր նորա հոգւոյ խաղաղութեան և զօրութեան: Նա արդէն կորցնում էր այն ինքնագոհութիւնը՝ որ վայելել էր տարեւաթի ժամանակի մէջ. Նորան թուում էր, թէ որ եւ է մեղկիչ եւ փնասակար ազդեցութիւն հանդարտ պաշարում էր նորան և թէ նա լըսում էր մի անսովոր խրատ կամ յանդիմանութիւն, իբր թէ նա չ'էր ձգտում, որպէս առաջ, դէպի իւր նպատակը եռանդագին բաղձանօք և անընդհատ հաստատամտութեամբ: Առաջ, վաղ առաւօտուց նորան անշուշտ կը տեսնէին գիւղացւոց մէջ, զբաղուած այն մտքով, թէ ինչ նոր բարիք պէտք է գործէր այն օրը. իսկ այժմ պէտք է ստիպէր ինքզինքը գիւղը իջնել և վերադառնում էր առանց որ և է զուարճութիւն զգալու: Դառն էր օրիորդի համար այդպիսի մեղկութեան զգացումը, նա չ'էր կարում առանց զարհուրանաց մտածել, թէ ողորմածութեան յօժարութիւնը նուազում և ապականվում էր նորա մէջ:

Եւ այսպէս անտանելի էր նորան այնուհե-

տեւ որ և է խօսք ու զրոյցը իւր բարեգործութեանց վերայ : Բարոնը երբեմն անհամբեր էր երեւում այդ զգուշութեան մէջ մնալուց . նա երգվում էր ծիծաղելով , թէ օրիորդի համեստութիւնը անչափաւոր էր և թէ ոչ ոք երբեք չ'էր տեսել որ՝ Աստուածութիւնը ուրանար իւր հրաշագործութիւնքը , իսկ Մագթաղինէն չ'էր հնար գտնում ընդդիմանալու և փոքր ինչ ամօթով ընդունում էր այդ գովեստները՝ որոնք թէեւ անուղղակի վերաբերում էին իրան . 'ի զուր կը ջանար ինքզինքը պաշտպանել , բայց յայտնապէս չ'էր կարում արգիլել այդ առարկութիւնը՝ որ և այսպէս յաճախագոյն էր լսում քան անցելում : Վերջապէս նկատեց Մագթաղինէն որ՝ ակնբւսականը անդադար նորան դիտելով և զգուշութեամբ պաշարելով իւր սիրտը ամեն օր մի քայլ առաջ էր դնում :

« Ո՛հ , ստէպ ասում էր նա , չ'եմ կարող առանց զարհուրանաց մտածել , թէ դուք երկուքդ մինակ , այդ ամայութեան մէջ , այդ տըխուր տանը , ինչպէս պէտք է անցուցած լինէք մի ամբողջ ցրտաշունչ ձմեռ , Կարծես թէ այժմ իսկ լսում եմ հիւսիսային հողմունքը եւ նոյա վշտագին արձագանքը : Միթէ բնաւ չը վհատեցիք :

— Բնաւ , պատասխանեց Մագթաղինէն :

— Ո՛րպիսի վսեմ անմտութիւն է բարեգործեան սէրը , միմեջեց Բարոնը . ձեր չքնաղ դիտաւորութիւնքը դեռ եւս միայն յոյս եւ

տենչանք էին, ձեր երեւակայածը կարէր տեղի տալ դառն և ահագին պատրանաց և դուք մտածել չ'էիք այդ. ուրեմն՝ ձեր առջեւից գնում է եղել հաւատքը եւ դուք ապահով էիք, թէ բախտաւորները բազմանալու էին ձեր շուրջը։ Երեւի թէ առաջին օրից այդ ենթադրութիւնը բաւական է եղել ձեզ։

— Այո, առաջին օրից, կրկնեց պարեկը մեքենայաբար և նոյն ժամայն զարհուրանօք մտածելով, թէ մի գուցէ հաւատը և ապահովութիւնը այլ եւս օգտելու չ'էին։

Բայց ժիւլիէթը ողջագուրելով երէց քրքոջը, աւելցուց՝ « Բարոնը բոլորովին մոռանում է բարեկամութեան գործակցութիւնը։

— Այո, գոչեց Մագթաղինէն, մենք երկուք էինք, բայց երկուքիս սրտերը միացած էին. ըստ որում մի և նոյն չարչարանքը կրած լինելով, մի և նոյն ուրախութիւնը զգացինք։ Դուք ինձ հարցնում էք, ունեցա՞յ արդեօք վհատութեան վայրկեաններ։ Ժիւլիէթ, տո՛ւր պատասխան այդ հարցման իմ փոխարէն, որովհետեւ որ ինչ զգացել եմ ես, նոյնը զգացել ես և դու. ասած ուրեմն ազնուականին, եթէ յօգնեցա՞ր կամ լքուեցա՞ր երբէք։

— Ո՛չ երբէք, պատասխանեց ժիւլիէթը եռանդուն զգացմամբ. չ'եմ կարում յիշել, թէ այդպիսի բան երբ և իցէ եղած լինի ո։

Սովորաբար Բարոնը չ'էր հակառակում ժիւլիէթի վկայութեանց գէժ և այս անգամ եւս անցաւ գնաց խոր խորհուրդի մէջ ընկըղ-

մուտն : Գիւղացիք նոյնպէս իւրեանց դռներն
մօտ կանգնած՝ քննասիրութեամբ նկատում էին
նորա անցքը , ըստ որում մինչ այժմ նորան
մօտուստ ճանաչելու հնար չ'ունէին և ինչպէս
ասում էին , նորա խօսքի գոյնը անգամ տեսել
չ'էին : Նոքա արդէն տարակուսում էին , թէ
նորա դալու պատճառաւ հրախաղութիւն
պատրաստելով , մի գուցէ վառօդը ճնճղուկ-
ների դէմ գործածած լինէին , եւ ոչ ապաքէն
այդ եռանդը պէտք է շնչէր նորա մէջ որ և է
վարձատրութեան գաղափար , մինչ երբեմն
գալիս խառնուում էր նոցա մէջ : Այսպէս
նորա դարձը իւր նախնեաց ապարանքը մի նոր
բան չ'էր բերել նոցա համար , բաց 'ի
իւր ներկայութիւնը , ինչ զարմանք է ու-
րեմն , եթէ փոքր ինչ չարամտութեամբ նա-
յում լինէին , մինչ նա անցնում էր գիւղի մէ-
ջով կորագլուխ եւ ձեռները խաչաձեւ թի-
կունքը դարձուցած : Անտարակոյս շատ բան
կար մտածելու նաեւ Բարոն Փիլիպպոսի եւ
օրիորդ Մարսելէթի բարեկամական յարաբե-
րութեանց մասին : Բայց ինչ չէին ասելու այդ
մարդիկ , եթէ տեսնէին Սեպուհ իշխանին՝ որ
օրիորդից հրաժարուելուց յետոյ , երկար ժա-
մեր զրօսնում էր իւր գեղեցիկ պարտեզի մէջ
և վերջապէս անհետանում էր անտառի խոր-
քում , ամենեւին որ և է զգուշութեան մասին
չը մտածելով : Ապարանքի զանգակը հնչում էր
յիշեցնելով ճաշելու ժամը , հնչում էր երկ-
րօրդ անգամ , Բարոնը չ'էր լսում , սաստիկ հըն-

չում էր երրորդ անգամ, Բարոնը չ'էր երեւում։ Խոհարարը անհամբերութիւնից գլխումազերը կորզում էր, սպիտակ դէնձակը ոտնակոխ էր անում, որովհետեւ առաջին կերակուրները արդէն սառել էին։ Տեսուչը շրջամուրը արշաւում էր, սպասաւորների խումբը նորահամանաւ, սրնթացութեամբ աստանդում էր և ահա վերջապէս նորան գտնում էին բուրդովին հանգիտո նստած մի ծառի տակ։ Առանց որ և է հրաւիրանաց սպասելու Բարոնը վերադառնում էր ապարանք և նստում էր ճաշելու և ահա հազիւ հինգ րոպէ անցած՝ ճաշը վերջանում էր, ժամ էր արդէն կրկին գնալու տիկին Մագթաղինէի մօտ։

« Տիկին, ասաց նա մի օր, այն ինչ մտել էր նորա սենեակը, գիտէ՞ք արդեօք, որ ես նախանձ ունիմ դէպի ձեզ. Ո՛հ, ինչպէս խայթել էք դուք իմ սիրտը և միթէ թողելու էք զիս տառապանաց մէջ։ Վաղ կամ յապաղ ես աղաչելու եմ ձեզ կատարել ձեր գործը, սովորցնել ինձ բարիք գործելը, մինչ... մինչ դորա արժանաւորութիւնը ես կ'զգամ իմ մէջ։

— Այո է այն, աղաղակեց Ժիւլիէթը, մեր ազնիւ բարեկամը կը հասկանայ որ՝ այն երջանիկների տեսքը, որոնց ինքը բարերարել է, առաւել արժէ քան որ և է վայելուչ նկարը, թէև Ռաֆայէլի վրձինի արգասիքը լինէր նադ։

Մագթաղինէն չը գիտէր, թէ ինչ էր նշանակում իւր գողգոջը. ըղձալի հոգևով նայեցաւ նա դէպի ազնուականը և նկատեց նորա

ժողովորդ . բայց ոչ ապաքէն սորա սովորութիւնն էր ամենակարեւոր խօսակցութեան մէջ ան դամ ժողովորդ չը հեռացնել շրթունքից :

« Աղնիւ Տէր , պատասխանեց Մադթաղի- նէն ջղածիք ձայնիւ , ես ստիպուած եմ կար- ծել , թէ դուք զուարճաբանում էք :

— Օ՛ , ամենեւին , ասաց Բարոնը : Վախում էք արդէն որ ես չը յափշտակեմ ձեր անուրանալի իրաւունքը : Երախտագիտութիւնը եւ սէրը յափշտակելու բաներ չ'են և պարզամիտ գիւ- ղացիք չ'են թողուլ ինձ ստանալ նորանցից որ ինչ պարտ են ձեզ : Բայց ահա՛ յօգնեցայ ես ձեր հայեաղքի մէջ լռիկ ստգտանք կարգա- լուց , . . . Ո՛հ , այս անգամ մի եւս աշխատ լի- նիք պաշտպանել զձեզ : Դուք զիս մեղադրում էք անօգուտ անցուցած կեանքիս պատճառաւ եւ կարելի է իրաւունք ունիք , բայց ես շատ վաղուց արդէն ցանկանում եմ պարզել իմ համար այն խնդիրը՝ որ սաստիկ զբաղեցնում է զիս : Ես միշտ մտածել եմ , թէ մենք , ուրիշ մարդիկս , անկարող էինք երջանիկներ պատ- րաստել , ինչպէս ճիշդ նկատեց օրիորդ Ժիւլի- էթը : Մենք գործում ենք անկարգութեամբ . շատ բաներ կան , որ մեր աչքերը սովոր չ'են որոշել . . . : Մենք չ'ենք կարող դիմագրաւ լինել առատաձեռնելու համար , որպէս զի դի- մագրաւ չըլինինք անարդարութեան մէջ : Տես- նում էք ահա , որ ես անկեղծ եմ , ուստի պէտք է հաւատաք , թէ բարեբալու կամքը նուազ չ'է իմ մէջ , այլ թէ վախում եմ անվա-

յել կերպիւ շարժելուց։ Խոստանում էք ուսուցանել ինձ, ահա կանխաւ ասում եմ՝ պէտք է հաճիք, երբ ես պատրաստ կը լինիմ դորա համար ր։

Ինչուց էր արդեօք, որ այդ խօսքերը, թէեւ մտացածին և յողդողդ, բոլորովին յափշտակեցին Մագթաղինէին։ Նորան այնպէս թուեցաւ, իբր փոխանակ արիւնի, մեղքի գետ ծորում լինէր նորա երակների մէջ։

«Ո՛հ, աղնիւ Տէր, ասաց նա անձնատուր միամտութեամբ, կը հաճիմ 'ի բոլոր սրտէ ր։

Այն ինչ Բարոնը հրաժարուել էր, Մագթաղինէն անխորհուրդ շարժումով բռնեց երկու ձեռք թիւլիէթի գլուխը և համբուրեց։ Օրիորդների փոխադարձ հայեացքը բացերեւապէս յայտնում էին նորանց հազարաւոր մտքերը՝ որ կարօտ էին միմեանց հաղորդելու եւ հետեւաբար շուտով խօստովանելու ցանկութիւնը այնպէս բերաւ որ՝ երկուքը եւս միասին սկսեցին խօսել։

«Ուրեմն՝ իրաւունք է մտածել, ասում էր թիւլիէթը, թէ դարձուցել ենք նորան։

— Չը գիտեմ դեռ եւս լաւ հասկացա՞յ արդեօք, ասում էր Մագթաղինէն, բայց ինչ և լինի, ոչ մեր կամօք է եւ ոչ մեր կարծեօք։ Իսկ ես, Աստուած վկայ է որ՝ մտածութիւն անգամ չ'էի ունեցել նորան համոզելու։

— Անշուշտ Աստուծոյ ողորմութեամբ պէտք է լինի այդ ասաց թիւլիէթը։

— Օ՛, սրափսի խորագիտութեամբ է շարժում

նա, կրկնեց Մագթաղինէն, սրպիսի վայելուչ կերպիւ պայմանաւորեց իւր ցանկութիւնը : Նկատեցիր որ նա ինձ ասաց. — երբ ես պատրաստ կը լինեմ դորա համար : Ոչ ապաքէն այդ խօսքը ապագային կ'ակնարկէ :

— Փոյթ չ'է, պատասխանեց փոքրիկ քոյրը երգիծական ժպիտով, դու նորան մեծապէս պատուեցիր, բայց տեսնում ես որ նա մի սոսկակալի . . . ինչպէս էիր ասում . . . մի սոսկակալի սկեպտական չ'է ո :

Երեց քոյրը չը պատասխանեց :

« Այժմ ինչ ես երազում, հարցուց ծիւլ լիէթը :

— Երազում եմ, ասաց Մագթաղինէն, թէ ես և Բարոնը սրպիսի սքանչելիք կարելիք դործել այս տեղ, եթէ միաբանէինք և եթէ մի օր երկուքս

— Օ՛, որքան վայելուչ կը լինէր այդ, միջահատեց ծիւլ լիէթը, Գէրշը այնուհետեւ Երկնից արքայութիւնը անգամ մաղթելու իրաւունք չը պիտի ունենար ո :

Թեւ թեւի դուրս եկան օրիորդները զըւարթ յօժարութեամբ և գնացին գիւղը շքրջելու : Գիւղացիք նախընթաց օրից սկսել էին հնձած խոտը ժողովել, շտեմարան տանել կամ բարդ գիղել դաշտում : այս պատճառաւ ճշմարդիկ, ոչ կանայք և ճշ երեխայք կային գիւղում, ուստի և տնակները բոլորովին դատարկ էին : Պարեկը եւ նորա հրեշտակը ազատութեամբ խօսակցելով ապագայի պատրաստու-

Թեանց վերայ , որ այնուհետեւ ամենեւին յանցանք չ'էին համարում , կայտառ ընթացքով գնում էին : Այս միջոցին Մագթաղինէն առաջարկեց փոքր ինչ հանգստանալ նստարանի վերայ , որ եկեղեցու առջեւն էր եւ որ նա յում էր դէպի դաշտային ընդարձակութիւնը : Նստարանին մօտենալով , նկատեցին որ՝ նա թափուր չ'էր . այդ պարագայի անախորժութիւնը առաւել եղաւ , մինչ ճանաչեցին Պ. Տեւուչը՝ որ բազմել էր այն տեղ :

Պ. Բիլիէթը ստոյգ գուշակեց , թէ տիկին Մագթաղինէն անշուշտ խորշելու էր նորանից և այս պատճառաւ ինքը ցանկացաւ մօտենալ նորան : Հեռուից ողջունեց օրիորդներին եւ յառաջ եկաւ , սահելով ինչպէս թատերական կտաւեայ նկարքը անիւներու վերայ : Այն ինչ տեսաւ նա պարեկին , չար սիրտը լարուեցաւ իբրեւ աղեղն , աղիւսագոյն լայն երեսը փայլեց այն մտքից , թէ կարէր փոքր ինչ չարիք գործել իւր սիրուն թշնամուն , արիւնը այնպէս յորդեց նորա թուշերի վերայ որ՝ կարմրութիւնը փոխեց դէպի մանիշակի գոյն : Նա ահա կրկին տեսնում էր այդ առաքինազարդ կնոջը՝ որ մի ամբողջ տարի կարծես թէ բան ու գործ էր չինել իւր համար միայն հակառակել նորան , որ ցորեն էր սերմանել տալիս , ուր նա հանգիստ արտավար էր սիրում եւ որ քարաշէն տանիք էր բարձրացնում , ուր նորա աչքերը քաղցրութեամբ հանգչում էին պատառոտած խողանի վերայ : Նա ահա կրկին տեսնում էր

այդ անխոհեմ նորաձեւիչ կնոջ՝ որ հնարել էր
կար սորվեցնել երեխերբին . այն ճարտար կա-
խարգուհուն վերջապէս , որոյ վախճանական
գործը այն եղաւ որ՝ բոլորովին գերեց գրաւեց
խեղճ Բարոնի հոգին և սիրտը : Տեսուչի բար-
կութիւնը սաստկանում էր մանաւանդ այն
սպարազայից որ՝ նոյն իսկ վայրկենին նա հան-
դիպել էր Բարոնին , մինչ սա օրիորդներն տա-
նից ելնում է եղել , այդ սիրելի Բարոնին , իւր
բարեկամի որդուն , որուն իւր կալուածքը բե-
րած , փաղաքշում է եղել իրան , թէ կ'ուղղէր
նորան համաձայն իւր կամաց , որ կանչուած էր
ամեն բան իւր տեղը դնելու և իրաւունք գոր-
ծելու համար և որուն ահա կախարդել էին :

« Այդ ինչ է , տիկիններ , գոչեց նա ծի-
ծաղելով , արեւու տապը չք վախեցնեց ձեզ
դուքս ելնել . Յ՛ , տեսնում եմ որ՝ դուք ոչ
տօթից էք քաշվում եւ ոչ ցրտից : Ի հարկէ
հունձքը նայելու էիք գնացել , այո՛ , այո՛ , եթէ
դուք ուղէիք ձեզ համար օգուտ քաղել այդ
ցանքից , անտարակոյս ձեր փողի շահը կորու-
սած չ'էիք լինիլ :

— Այդ խորհուրդը նոյնչափ գեղեցիկ է ,
սրտասխանեց Մագթաղինէն անհոգութեամբ ,
որչափ նոր է մեզ համար նոյն իսկ առարկան՝
որոյ վերայ երբէք չ'էինք մտածել :

— Բայց նկատեցէք բաղմաթիւ բարդերը ,
կրկնեց Պ . Օբրին մարդասիրական ձեւով , գի-
տէք , տիկին , որ նոյա մէջ երիցս աւելի
խոտ կայ , քան որ պէտք է մեզ տան :

— Յիշեցեք եւ դուք, թէ անցեալ տարի երիցս պակաս էր, քան որ ձեզ պիտի տային, ընդ միջեց ծիւլիէթը, չը կարելով այլ եւս համբերել, ոչ ապաքէն հաւատարակչութիւնը ուղիղ է:

— Ե՛հ, ես չ'եմ տրտնջում, գոչեց Բիլիէթը՝ որ չը կարաց տմարդի և իւրաձեւ խեղկատակութեան տենջանաց ընդ երկար ընդդիմանալ: Կարծում էի, թէ առաւել լաւ կը լինէր, եթէ փոքր սերմանած լինէին, ըստ որում յորէն կտրելու աշխատութիւնը կը պակսեցնէր. մարդագետնի վերայ եղածը կը բաւէր ամբողջ վիշակի ժողովուրդը կերակրելու համար, բայց ահա և ձեր հունձքը մօտենում են և թուի թէ վատ չ'են լինելու: Սորա մէջ եւս մեծ չարիք տեսնելու չ'էի, եթէ իմ Տեսչութեան պաշտօնը խէթ եւ հոգս չը պատճառեր ինձ: Ո՛չ ապաքէն պատուաւոր մարդու պարտականութիւնն է հսկել իւր տիրոջ, Կաթի մէջ իմ Բարեկաթի՝ օգտի վերայ, ուստի իրաւունք ունիմ հաստատելու, թէ Բարոնի օգտին նաշում չ'է վարձակալների ճոխութիւնը, ըստ որում նոքա այնուհետեւ գալիս են սակարկելու դիտաւորութեամբ սպառազինուած, ո՛հ, ո՛ւր է թէ ազնիւ կալուածատէրը հետեւած լինէր իւր նախկին խորհուրդին, մինչ այդքան փոփոխութիւն տեսաւ Պէրշի մէջ. ես այժմ ահագին ծանրութիւնը թօթափած կը լինէի վրայէս և ձեռներս կը լուանայի. . . բայց ես չ'էի այդ խորհուրդը նորա ականջը փչողը, ես

չ'էի . . . նա ինքն իրան մտածել էր և յիրաւի
խորհուրդը իմաստուն էր . . . Թուի թէ ձեր
սլատճառաւ մոռացաւ նա այդ գործը ։

Ժիւլիէթը զգաց որ՝ Մագթաղինէի բա-
զուկը շարժում էր իւր թեւի տակ եւ ինքն
խակ չը կարաց զսպել իրան ։

« Արդարեւ , ասաց նա , կարելի է արդեօք
իմանալ , թէ ի՞նչ էր այդ գովելի խորհուրդը ։

— Աստուած վկայ , սլատասխանեց Տեսուչը ,
այնպէս ծաղրական և յաջողու պատշաճ էր նորա
բացատրութիւնը , մինչ զի վախեցայ որ՝ ծիծաղը
չը սպանէ զիս ։ Այն ինչ մեր սեպուհ Բարոնը
մտաւ իւր ապարանքը , մենք եկանք միասին
կանգնեցանք մի սլատուհանի առջեւ տիկին
Մագթաղինէի գործած սքանչելեաց նայելու
համար ։ Կարծես թէ այժմ խակ լսում լինիմ
նորա խօսքերը , մինչ , երկար միջոց կանաչ
մարդերի և սիրուն հաճարների վերայ զարմանա-
լուց յետոյ , ուսիս զարկեց ասելով՝ « Բիլիէթ ,
ինչ լաւ աշխատել են դոքա իմ համար , այժմ
դիպող ժամ է ագարակները աւելցնելու . . . » ։

« Մագթաղինէ՛ , ասաց Ժիւլիէթը , այն ինչ
վերագարձել էին տուն , մի գուցէ դու կար-
ծում լինես , թէ Բարոնը որ և է կարօտութիւն
ունի մեր բարեկամութեան , եւ ինչո՞ւ ուրեմն
պէտք է մոռանա այսօր խակ , թէ նա կեղծում
է մեր առջեւ իւր զգացողութիւնքը , մինչդեռ
ես համոզուած եմ որ՝ կեղծիքը բոլորովին օտար
է նորա սրտին ։ Ինձ թուի թէ քեզ տրտմեցը-
նելու բաղձանօք Տեսուչը ասեց ։ »

Մագթաղինէն տարակուսանօք գլուխը շարժեց և չք պատասխանեց :

« Ո՛հ , գիտեմ ինչուց է այդ , կրկնեց փոքրիկ քոյրը սրտառուչ եռանդով . դու աւելորդ հաւատ ունիս դէպի մարդկանց շարութիւնը և սորա պատճառը քո դժբախտութիւնքն են : Երկմտութիւնը , ինչպէս ասու՞մ են , մայր չ'է ապահովութեան , այլ յաւէտ նա մայր է անարդարութեան : Որով իրաւամբ , անգամ մի եւս ասա՞ ինձ , կարելի է ենթադրել , թէ Գէրշի Բարոնը այնքան անարգ է , մինչ զի կատաղեբզութիւն կամի խաղալ մեր առջեւ :

— Որով իրաւամբ . ուրեմն պակաս հաւատալի է որ ինչ ասու՞մ է նոյն իսկ բանականութիւնը Վերջապէս ի՞նչ փոյթ է մեզ , աւելցուց նա ճիգն գործելով : Պիցնօք , Ժիւլիէթ , թէ ես ընդունում եմ քո կարծիքը . . . ազնուականի պատուոյ համար :

Երեկոյին , մինչ Բարոնը այցելեց օրիորդներին , Մագթաղինէն քաջասրտութիւն չ'ունէր զայն ընդունելու համար , ուստի յանձնեց Ժիւլիէթին ներողութիւն խնդրել իւր տկարութեան մասին : Ազնուականը կասկածեց , թէ մի գուցէ որ և է նոր և սպառնական բան յառաջացած լինի , այնու ամենայնիւ արժան չը դատեց հարց ու փորձի ենթարկել փոքրիկ քրոջը և չը կամենալով ընդ երկար մնալ , դուրս ելաւ . նա խոստացաւ վաղիւ գալ հիւանդի օրպիտութիւնը իմանալու :

Մագթաղինէն , հովանոցի խորքը քաշուած

որթատունկի խիտ տերեւներու մէջ անքոյթ ապաստան էր գտել։ Մի կողմից նայում էր նա դէպի պարտէզը և միւսից դէպի գիւղը։ Նա տեսաւ ազնուականի ներս մտնելը, նորա դուրս ելնելը եւ չը դադարեց գիտել մինչեւ որ նա մտաւ ծառուղին։ Այնուհետեւ օրիորդը սկըսեց մտածել, թէ Տեսուչի խօսքերից յետոյ Բարոնին ընդունելու դժկամակութիւնը տղա յամոռութիւն էր։ « Ինչու պէտք է որս պահեմ նորա դէմ, հարցնում էր ինքն իրան, չ'ունիմ ես այդ իրաւունքը։ Մենք այս տեղ միակ ապաւէն ենք նորա համար տաղակութեան դէմ։ Նա մեզ շողջօրթում է, մեզ հետ քաղցրութեամբ վարվում է, երեւեցնում է իրան մեզ խորհրդակից, որպէս զի մեր մտերմութեան խորքը մտնէ։ Աշխարհասէր մարդու այսօրինակ խորամանկութիւնը մի խաղ է նորա համար։ Իսկ եթէ նա մտքում դրած լինի մեզ խաբել . . . խաբում չե՞մարդեօք և ես նորան, գիտե՞ նա, թէ ո՞վ եմ ես, գիտե՞, թէ որտեղացի է հասել ինձ այդ հարստութիւնը՝ որոյ դործածութեան վերայ նա սքանչանում է։ Իսկ եթէ իմանար, կ'ուզէր այլ եւս հետախոյզ լինել մեր բարեկամութեան և չ'էր զգուշանալ մի վաշխառուի եղբօր դստերը իւր այցելութեամբ պատուելուց ր։

Ե.

ՅԱՅՈՐԴ միջօրէին մի ուղեւոր երեւեցաւ , որ Գէրշ գիւղն էր մտնում : Կառքը ճանապարհում թողած , հետիոտս և յամր իջնում էր նա բլուրի զառիվայրով , զննելով իւրաքանչիւր տունը՝ որոյ առջեւից անցնում էր , առանց ում և իցէ հարցնելու , առանց ուղեցուցի , որոյ պաշտօնը , ապահով էր , թէ իւր սիրտը կը կատարէր : Այն ինչ նկատեց նա Ժան Փռնիշէթի տնակը՝ որ ընկղմուած էր խիտ կանաչութեան մէջ , սառսռեցաւ ոտքից մինչի գլուխը , բայց բնաւ չը տարակուսեցաւ : Կարելի էր լսել մինչ նա իւրովի ասում էր՝ « Ահա այս տեղ էր » : Նա յառաջ գնաց դուռը բաղխելու , — դուռը կիսաբաց էր , դողդոջուն ձեռքով մղեց և կանգնեցաւ սեամբի վերայ :

Ժիւլիէթը՝ որ պարտէզի մէջ դբօսնում էր , մի ստուեր նկատեց աւազի վերայ , գլուխը բարձրացուց և ահագին ճիչ արձակեց և յետոյ քաջութեամբ յառաջ գնաց դէպի օտարականը :

« Կացէք , Պարոն , ասաց նա , դեռ եւս ժամանակ ունիք այս տեղաց հեռանալու համար : Եղեռնաւոր է այն միտքը՝ որ ձեզ առաջնորդել է դէպի մեզ : Գնացէք , գնացէք առանց մի վայրկեան կորսուսանելու : Նա կարէ չ'իմա նաղ ձեր այս տեղ գալը և ես իսկ կը համարեմ , թէ պատիւ երեւոյթ էր այդ եւ կ'աշխատիմ մոռանալ » :

Օտարականը առ ժամ մի մնաց լուռ . նորա խռովութիւնը այնքան սաստիկ էր որ՝ արգելում էր նորան մի խօսք յօգել . . . « Ո՛չ, ասաց նա վերջապէս հնչաղուրկ ձայնիւ, կամիմ տեսնել նորան » : Այնուհետեւ մի քայլ յառաջ գնաց . Ժիւլիէթը յարձակեցաւ նորա առջեւ .

« Ո՛հ, ասաց նա, ձեր կիներ մեռել է արդեօք » :

Օտարականը յետ քաշուեցաւ, կարծես թէ այդ հարցը վախեցուց նորան, բայց արդէն իսկ ժողովեց իւր ոյժ ու միտքը .

« Ո՛վ էք դուք, դուքնք նա, որ ուզում էք իմ եւ Մագթաղինէի մէջը ընկնել : Իրաւունք ունիք արդեօք նորա վերայ : Մոռանում էք որ՝ ես նորան սիրում եմ և նա եւս զիս սիրել է : Երկու տարի չ'էի կարող իմանալ նորա առանձնաբանը և այս երկու տարին ես ապրեցայ նորան տեսնելու յուսով : Ո՛ւր է նա » :

Եւ որովհետեւ Ժիւլիէթը խափանում էր նորա անցքը, ուստի մի թեթեւ շարժումով ՚ի բաց կացուց նորան, արշաւակի անցաւ պարտեզի մէջով և սրացաւ դէպ ՚ի ներս :

Մագթաղինէն իւր սենեակի յետնակողմում, գրասեղանի առջեւ նստած՝ դրում էր, նա չը լսեց օտարականի քայլերը, իսկ սորա նախկին դիտաւորութիւնը այն էր որ՝ սպասէ օրիորդի հայեացքը դէպի ինքը դառնալուն և ծունը իջանէ նորա առջեւ, բայց ահա մի վայրենի տենչանք տիրեց նորան անշուք սահել նորա քամակը և մի համբոյր կնքել նորա խար-

տեաշ մաղերի վերայ . բայց ծիւլիէթը , նորա հետքից եկած հսկում էր Մազթաղինէի վերայ : Օտարականը վճռեց խօսել եւ ահագին ճիգն եւ ջանք գործելուց յետոյ , հաղիւ հաղ կարաց մրմնջել՝ « Մազթաղինէ » :

— Այդ ի՞նչ ձայն է , ասաց Մազթաղինէն յետոս նայելով . . . Բեռնար :

— Այո՛ , ես եմ , ո՛հ , Մազթաղինէ , ի՞նչ գործեցի » :

Աւելի չը կարաց խօսել : Մազթաղինէն նայում էր նորան բորբոքեալ աչօք : « Ի՞նչ գործեցիք , հարցնում էք , ասաց օրիորդը : Ո՛հ , անցեալը ստուերացաւ եւ ես ձեզնից հաշիւ չ'եմ պահանջում , բայց այժմ ի՞նչ գործ ունիք այս տեղ » :

— Միթէ գիտե՛մ ես այդ , պատասխանեց նա , բողբոջին մոլորուած . գուցէ ճակատագիրն է զիս մղում , և ներում չ'է ինձ ի՞նչ ուրացայ նախ իմ դաւաճանութեամբ դէպի ձեզ : Ես ամենը թողի , ամեն բան կործանեցի , ոտնակոխ արի միայն ձեզ տեսնելու ցնորամիտ ցանկութիւնս կատարելու համար : Իմ մայրը ինձ թըշնամի է դարձել եւ իմ սեփական տունը փակուած է իմ համար

— Արդէ՛ն , ասաց Մազթաղինէն , ականարկելով դէպի ծիւլիէթը և կամելով յայտնել նորան , իբր իւր վրէժը լուծուած էր :

— Ի՞նչ փոյթ է ինձ , շարունակեց Բեռնարը , ունայն են այդ բաները եւ ես առաւել լաւ զգում եմ այդ , մինչ ահա մի վայրկեան է որ՝

կրկին տեսնում եմ զձեզ, իմ համար տիեզերքի մէջ միայն ձեր յիշատակն էր կենդանի և սա ահա՛ կործանեց իմ բանականութիւնը :

— Դուք կորուսել էք ո՛չ միայն ձեր բանականութիւնը, այլ և ձեր յիշողութիւնը : Ո՛չ ապաքէն իմ եւ ձեր մէջ կանգնած է այժմ մի հրացայտ սլարիսսլ, թէեւ դուք մտած լինէիք իմ տունը :

— Ես կ'անցնէի նորա միջով, ապաց նա, ըստ որում չը կարէի այլ եւս տանել այն միտքը, թէ դուք ատում էք զիս դեռ եւս :

— Իսկ եթէ իոկապէս ատում լինէի զձեզ, հարցուց Մագթաղինէն, յոյս ունէիք ուրեմն փոխել իմ սիրտը :

— Աւա՛ղ, անյոյս եմ ամենեւին, մրմնջեց Բեռնարը :

— Զ'է՛, Պարոն Լէկուր, կրկնեց Մագթաղինէն ճշողական հեգնութեամբ, չ'է՛, ես ատում չ'եմ զձեզ բնաւ : Եթէ այս երկիւղն է առաջնորդել ձեզ դէպի ինձ, հանգիստ եղիք, ո՛հ, ես գիտեմ որ՝ այդ կասկածը ծանրանալու էր ձեր վերայ, ինչպէս խղճի սոսկալի խայթ : որովհետեւ դուք այն ապերախտ և մոռացկոտ մարդերից չէք, որոնք սրտի կրօնը վաճառում են դիւրագնի և որոնց դործած չարիքը նորանց քուն և հանգիստը չ'են խափանում : Դուք ներելու չէիք ձեզ որ՝ ապականել էիք ձեր կեանքը, կործանելով նոյնպէս եւ այն էակների կեանքը, որոնք սիրում էին ձեզ : Մինչ դուք մեղադրում էք ճակատագրին՝ որ իբր թէ ստի-

պել է ձեզ ակամայ գալ այս տեղ, ես հաւատում եմ ձեր անկեղծութեան. այդ ձեր խաբուած փառաօրութեան կորստաբեր վիճակն է, որ ձեզ անտանելի տանջանք է պատճառում, այն է թէ՛ ինչո՞ւ չէք իմանում, թէ այդ երկու տարուայ մէջ Մագթաղինէ Մարտելեթը ինչպէս վարուեցաւ իւր անձնի և իւր հարստութեան հետ: Յիրաւի ահագին բան է մշտնջենաւոր յիշատակը այն հարստութեան՝ որ խուսաբել էր . . . :

— Մագթաղինէ, ասաց Բեռնարը, եւ չը վերջացուց:

Նա ուզում էր ասել՝ «Դուք՝ որ այնքան քաղցր և մարդասէր էիք, ինչպէս եղաք այդքան անգութ ու Նա ուզում էր վերակոչել այն անցեալը, որ ստուերացել էր, բայց այնպիսի դատարկ խօսքերով նա չ'էր կարող զարթեցնել այդ անցեալը Մագթաղինէի որտին մէջ: Առաւել լաւ կը գործէր Բեռնարը, եթէ հետեւէր իւր նախկին ազդեցութեան, մինչ այդ թշնամական սենեակը մտել էր աղերսելու եւ այս իսկ վայրկենին առաւել պատշաճ էր ուրանալ ամբարտաւանութեան մնացորդը և ծունր իջանել օրիորդի առջեւ, բայց Ժիւլիէթը արթուն կանգնած էր: Բեռնարի սաստիկ անձկալի ակնարկը ՚ի գութ շարժեց այդ օրիորդին եւ սա իսկոյն հեռացաւ:

Այնուհետեւ Բեռնարը մօտեցաւ և ծունր իջաւ Մագթաղինէի առջեւ: «Ընկձեցէք, խորտակեցէք զիս, ասաց նա, ես չը կամիմ այլ եւս

հեռանալ ձեզնից , մինչեւ որ՝ ձեր հարուած-
ներից խոշտանգուած և վիրաւորուած , նորանց
մէջ գէթ յոյս ունենայի գտնել իմ մահը . ուրիշ
յոյս չ'էր որ առաջնորդեց ինձ ձեզ մօտ : Դուք
այժմ իսկ ցուցիք ինձ մեր մէջ ուղղորդ կանգ-
նած անողոք կարեւորութիւնը . կարծում էք ,
թէ ես նկատել չ'եմ այդ : Անարգ սիրտը՝ որ
ձեզ ուրացաւ , ուրացել է և իրան : Իմ շղ-
թայքը քաշքաշելով բերել եմ այս տեղ , կա-
րող չ'եմ խորտակել զանոնք , բայց Աստուած
սլահպանէ՛ ինձ մինչի ատելի կեանքիս վերջը
այդ շղթայքը տանելուց : Ես եկել եմ , որով-
հետեւ ճակատագիրը կամեցել էր . եկել եմ
երկարատեւ ճանապարհորդութեան վերջին
թռչակ խնդրելու , կամ պէտք է տարագրուեմ
հայրենեացս , կամ մեռանիմ : Մի խօսք գթու-
թեան , մի հնչիւն , այդ է իմ խնդիրը : Ձեր
սիրտը՝ որ ինձ լսում է :

— Ո՛չ , ասաց Մագթադինէն , այդ իմ սրտի
բանը չ'է , այն խօսքը՝ որ դուք ինձնից խընդ-
րում էք , իմ խիղճը զբանում է ձեզ , բայց եւ
այնպէս ճշմարիտ ասացի ձեզ , թէ ատելու-
թիւն չ'ունիմ դէպի ձեզ :

— Ա՛յ , դուք չը գիտէք ուրեմն , ինչպէս պէտք
էր վրէժխնդիր լինել , աղաղակեց Բեռնարը ,
օրիորդի ձեռները բռնելով , Դուք կարէիք
երկինքը մի փոքր բանալ իմ համար եւ յե-
տոյ իսկոյն տարագրել ինձ մինչի յաւիտեան .
քանի չքնաղ է այդպիսի վրէժխնդրութիւնը :
Միթէ զգում չ'էք որ՝ ձեր թշնամանքը անգամ

չը կարէին այնքան յուսահատութիւն պատճառել ինձ, որքան կը պատճառէր ձեր թողութիւնը: Ի՞նչ ծանրութիւն էր ձեզ համար երկ պատկել իմ խղճախայթը և ապաշաւանքը դնել իմ աչաց առջեւ ինձ մաքրելու համար: Մագթաղինէ՛, Մագթաղինէ՛ . . . :

— Աստուած իմ, միմիջեց օրիորդը ձեռները քաշելով Բեռնարի ձեռներէց: Բոլոր բաները նա տեսաւ Դ:

Որքան և խռովուած լինէր Բեռնարը, այնուամենայնիւ լաւ հասկացաւ որ՝ նա բառը իրան վերաբերում չ'էր և դեռ եւս ոտքի չը կացած, յետոս նայեցաւ: Սեամքի վերայ ծիւլիէթը չ'էր, այլ Բարոնն էր կանգնած:

Բեռնարը այնուհետեւ ուղղորդ կանգնեցաւ: Նա խկապէս իմացաւ որ՝ այդ վայելուչ եւ անկարեկիր անձը իւր ոստին էր, որ զգուշութեամբ դիտում էր նորան, անխափան կիւ սաժպիտը շրթունքի վերայ: Սա անշուշտ Մագթաղինէի նոր տարփածուն էր, որոյ մասին այնպիսի անձկութեամբ ասել էր՝ Բոլոր այդ Բաները նա գիտաւ:

Արիւնը եռաց նորա քունքի տակ, կոյր բարկութեան ահագին յոյզը փոքր մնաց որ մղէր տանէր նորան դէպի Բարոնը, բայց ահա նոյն անողոր ճակատագիրը, որուն մի ամբողջ ժամու մէջ վերաբերում էր իւր արկածքը, վհատեցուց նորան, եւ թողուց իւր տեղում անշարժ եւ պարտասեալ: Նորա հայեացքը սպողեցաւ դէպի աղնուականը. բայց սորա

սյայծառ հայեցուածի առջեւ կարծես թէ քո զով ծածկուեցաւ և ցած ընկաւ իբրեւ մի ան զօր նեւ : Ինչու պէտք էր գրգռել այդ մարդուն՝ որ ճակատագրի գործիքն էր : Թշուառականը արդէն լաւ հասկանում էր Մագթաղինէի զօրութիւնը եւ խստութիւնը : Սորա սէրը այլուր էր և ոչ ապաքէն ինքը յայտնեց նորան , թէ անցեալը ստուերացել է : Նոր սէրը վշտակցութեան համար տեղի չ'է թողում կանանց սրտի մէջ : Բեռնարը նայեցաւ Մագթաղինէին եւ ահա սորա ակունքը կորացած էին բորբոքեալ թուշերի վերայ . սա գրեթէ մոտածում չ'էր այն կատաղութեան վերայ , որ աիրել էր իւր սրտին և նղովում էր Բեռնարին միայն այն սլառճառաւ որ՝ անղգաստութեամբ թողուց տեսնել իրան ծունր իջած : Որիորդը անհանգիստ էր միայն իւր տարփածուի մասին եւ խորհում էր արդէն , թէ ինչպէս պէտք է պատմէր այդ բաները , Բեռնարը այնուհետեւ , համբերութիւնը հատած , ձեռները բարձրացուց դէպի երկինք և փոխանակ իւր ռոտի հետ դիմագրաւելու , թափեց իւր բարկութիւնը օրիորդի վերայ , յետոյ անցաւ սենեակը այնպիսի տմարդութեամբ , մինչ զի Բարոնը ստիպուեցաւ մի կողմ քաշուիլ նորան անցք տալու համար և վերջապէս կանգնեցաւ դրան մօտ . ահագին հեծկլտանք ջախջախեցին նորա սիրտը : « Մնաս բարեան , ասաց նա կերկերեալ ձայնիւ , և դուրս ելաւ . . . » :

« Նստէք , աղնիւ Տէր , թոթովեց Մագթա-

զինէն և դողդոջուն ձեռքով ցոյց տուաւ բազ-
կաթոռը . դուք այսօր մի շտապէք մեզնից
հեռանալ եւ մի զրկէք մեզ ձեր ներկայու-
թենէն ր : Այո՛ այսպէս , մտածեց նա , մինչ
աղնուականը յառաջ քաշեց աթոռը եւ նըս-
տաւ :

Սա նկատել չէր , թէ Մագթաղինէն ինչ
պէս խնդրեց մնալ իւր մօտ , մի գուցէ նորա
խռովութիւնը մի խաղ էր : Այսպէս նա ան-
շուշտ սպասում էր , թէ օրիորդը կ'ուզայ կը
նստի իւր առջեւ , բայց այդպէս գործելու
կամքը շատ հեռի էր Մագթաղինէից , ըստ ու-
րում եթէ չը կարէր նա խափանել աղնուակա-
նի հայեացքը դէպի ինքը , գոնէ չէր ուզում ,
որ ինքը նորա դիմացը լինի : Այս պատճառաւ
նա սկսեց մեքենայէս անց ու դարձ անել սե-
նեակի մէջ , որոյ սալաքար յատակը կիզում էր
նորա ոտքերը :

« Ձը գիտեմ , ո՞ւր է ծիւլիւթը , ասաց նա
կիսահնչիւն ձայնիւ , ես սովոր չեմ այդպէս
երկար առանց նորա մնալուն . նա ինձ թողել
է , երբ կարօտ էի նորա իմ մօտ լինելուն ր :

Բարոնը չը պատասխանեց :

« Ազնիւ Տէր , ասաց Մագթաղինէն , յան-
կարծ նորա առջեւ կանգնելով , Բախտը այն-
պէս բերաւ որ՝ դուք այսօր տեսաք մի տարօ-
րինակ անցք :

— Տարօրինակ , կրկնեց աղնուականը անադռ-
րոյն քաղաքաւարութեամբ , ոչ , այլ զարմանա-
լի — համաձայն եմ : — Օրիորդ , ասաց նա յան-

կարծ , ապահով էք որ՝ այդ մարդը չք գնաց
ինքնասպան լինելու :

— Ինքնասպան լինելու , աղաղակեց Մագ-
թաղինէն՝ այլագունած գէմքով , միթէ այդ-
պիսի սպառնալիք բրաւ : Սոսկալի խորհուրդ
է այդ , ասաց օրիորդը սաստիկ յուզուած
եւ ես չք գիտեմ , թէ ինչո՞ւ պէտք է հա-
ճելի լինէր ձեզ նկարել այդ իմ աչաց առ-
ջեւ . ո՞վ է տուել ձեզ իրաւունք իմ գործքը
դատելու : Այդ մարդը՝ զոր դուք տեսաք
իմ ոտքը ընկած , անշուշտ մեծամեծ չարիք է
գործել ինձ : Դուք իմացե՞լ էիք թշնամանքը ,
որպէս զի կարենայիք արդարութեամբ մեղադ-
րել զիս , թէ ինչո՞ւ զլացայ նորան իմ թողու-
թիւնը : Ո՞վ իմացուց ձեզ , թէ այդ թշնաման-
քը այնքան սաստիկ չ'են որ՝ նոցա յիշատակը
մինչի մահ տեւէր : Ո՞հ , ոչինչ է մեր մէջ այն-
քան անհանդուրժ , որքան յիշողութիւնը , ո-
րովհետեւ նա խօսում է դեռ եւս , մինչ մենք
կամք չ'ունինք արդէն լսելու . այսպէս նա սը-
նուցանում է մեր ատելութիւնը : Կարելի է
զգուշանալ ռիսակալութենէ՝ որ չար խրատիչ է ,
բայց ստիպել ինքզինքը դէպի մոռացութիւն .
անկարելի է , զի անարգութիւն է մարդկութեան :
Հաւաստի՞ էք , թէ այդ մարդը՝ որ ինձ աղա-
չում պաղատում էր , ականայ չ'էր եկել արդա-
րութիւն խնդրելու , որ և ես նոյնպէս ականայ
գործադրեցի առանց բարկութեան , ըստ ո-
րում զայն չք գործադրելը անկարելի էր :
Գիտէ՞ք , թէ նա որքան աւերածք է գործել իմ

շուրջս եւ սոցա պատճառաւ հնար էր արդեօք, որ երջանիկ համարէի զիս առանց ամենեւին նորան ատելու

— Ամենեւին անտեղեակ եմ այդ պարագայից, ասաց Բարոնը ոտքի ելած ու, Եւ անդէն իսկ խորշը նկարուեցաւ նորա շուրթի վերայ, ձայնը խիստ և հրամայական եղաւ. այդ յատկութիւնքը մի ամիս կը լինէր որ բոլորովին անհետացել էին. « Եթէ այդ մարդը իւր կեանքը չը զոհէ, ուրեմն նա արժանի չ'էր ձեզ, աւելցուց ազնուականը. Բայց ես կ'ուզէի իմանալ արդեօք սաստիկ սիրել էիք նորան :

— Ազնիւ Տէր, ասաց Մագթաղինէն, կարծեմ թէ լաւ չը հասկացայ ձեր խօսքը :

— Մի գուցէ մտածում լինէք, թէ ես անտարբեր եմ դէպի այդ պարագան, պատասխանեց Բարոնը. Ամենայն ինչ պարտաւորում էր զիս իսկոյն հեռանալ, երբոր ձեր դուռը եկած, յանկարծ տեսայ այդ թշուառականին ծնրադրած ձեր առջեւ, բայց մի գաղտնի իշխանութիւն հրամայեց ինձ մնալ. Երկու ամիս անընդհատ այն խնդիրը, թէ արդեօք ով և իցէ սիրել էր ձեզ, կամ դուք ում և իցէ սիրել էիք, կենսապառ խնդիր էր իմ համար և այն ինչ այդ խնդիրը լուծելու վերայ էի այն յուսով, թէ ձեր սիրտը ազատ է եւ թէ ժամանակին պիտի յանձնէի մօտեցնել նորան դէպի իմը. մինչ յանկարծ այդ անակնկալ տեսարանը ընկաւ իմ յուսոյ բարձունքից. Ո՛րքան եւ ունայն լինէր այդ յոյսը մինչ այժմ, բայց այս

վայրկենին եւ զգացի որ՝ չափազանց քաղցր էր նա ինձ : Մի բոպէի մէջ եւ այնքան չարչարուեցայ որ՝ չը կարէի արգիլել այն հարցը՝ որ ձեզ արի : Այժմ սկսվում է իմ երջանկութիւնը՝ որ Վորուսած էի համարում : Մի ասէք ուրեմն , թէ տակաւին զբաղում եմ թեթեւ բաներով և թէ երջանկութիւնը գտնում եմ հեշտութեամբ : Ասուհետեւ մինչ այն աստիճան մոռանալու չ'եմ զիս , որ կրկին հարցնեմ ձեզ , թէ սաստիկ էիք արդեօք սիրել . գոհ եմ , զի զիտեմ , թէ դուք առաւել սիրում էք զիս եւ եթէ մի օր անկեղծութեան , համբերութեան և սիրոյ աղդեցութիւնը

— Ժիւլիէթ , ուր էիր դու , աղաղակեց Մագթաղինէն , փութալով դէպի փոքրիկ քոյրը՝ որ մտնում էր ներս :

— Վաղմուց ելաւ գնաց Բեռնարը , կամաց հարցուց Ժիւլիէթը . եւ չը կարացի մնալ , որովհետեւ վշտակցութիւնը անչափ նեղում էր ինձ :

Մագթաղինէն առանց պատասխանելու ընկաւ աթոռի վերայ և գլուխը ամփոփեց ձեռների մէջ . Ազնուականը մնում էր կանգնած : Ժիւլիէթը անշարժ եւ ապուշ նայում էր երկուքին եւս : Յանկարծ Մագթաղինէն վեր կացաւ :

« Ժիւլիէթ , ասաց նա համարձակ , Աստուծոյ կամքն է որ՝ խաղաղութիւնը այս տան մէջ , ուր մենք անցուցել ենք այնչափ քաղցր օրեր , յաւիտեան չը շփոթուի : Պէտք է քաջասրտութեամբ սպառազինուիլ , պէտք է ընդունիլ

վտանգը և յետ չքաշուել այն խոստովանու-
թիւնից՝ որ դիպուածը պարտաւորում է մեզ
կատարել Բարոնի առջեւ : Նա շատ բան տե-
սաւ այսօր , ուստի իրաւունք չ'ունինք զգու-
շանալու մնացորդը նորան պատմելուց , ըստ ու-
րում նա ցանկանում է մեր բարեկամը լինելոյ :

Յետոյ յանկարծ մօտեցաւ Ժիւլիէթին :
« Պէտք է նա բոլորը իմանայ , ասաց նա կամաց ,
լսում ես , իմ ամբողջ պատմութիւնը եւ այդ
դձւ պէտք է անես :

— Ե՛ս , ասաց Ժիւլիէթը , զարհուրանօք յետ
քաշուելով՝ դու ուզում ես :

— Մի դողար և մի զարհուրիր , եթէ ինձ սի-
րում ես , ընդմիջեց Մազթաղինէն : Իմանում
չե՞ս որ՝ նա տեսաւ Բեռնարին , ուրեմն ինչ որ
պատահում է , քո յանցանքից է : Ո՛հ , իմ խղ-
ճուկ սիրելի , ինչո՞ւ պիտի տանից հեռանայիր :

Մինչդեռ Ժիւլիէթը աշխատում էր պահել
Մազթաղինէին , սա մեղմիկ պրծաւ նորանից ,
ողջունեց Բարոնին և ելաւ սենեակից :

Կրկին առանձնացաւ նա որթատունկի հո-
վանոցի տակ , նստաւ եւ աչքերը խփեց , իբր
իւր մտածութիւնքը դադարեցնելու և հոգին
թմրութեան մէջ պահելու համար , բայց այդ
ջանքը ՚ի վեր էր քան նորա կարողութիւնը , նա
չարչարանօք սպառում էր : Նորա ուշք ու միտ-
քը գրաւած էին այն պատմութիւնից՝ որ Ժիւ-
լիէթը այս վայրկենին հաղորդում էր Բարոնին :
Մի առ մի հետեւում էր նա մտքով այդ պատ-
մութեան զանազան մասերին : « Ահա՛ այս մաս

նի մէջ են այժմ, խօսում էր նա իւրովի, եւ ժիւլիէթը ասելու է. թէ ինչպէս Բեռնարը ինձ թողուց : Քանի քանի անգամ աղնուականը ա՛մօթ պիտի զգայ վաշխառուի եղբօր դատերը սիրելուց ո՛ր : Մագթաղինէն կարծում էր, թէ այդ խօսակցութիւնը վերջանալու չ'էր. նա կուսել էր ժամանակի տեւողութեան գիտակցութիւնը և մանր երկրորդները ստիպուած էր թուել իւր սրտի թնդիւններով : Վերջապէս քայլեր լսելի եղան նորան պարտեղի մէջ. աղնուականը ելաւ գնաց : Մագթաղինէն յետ քաշուեցաւ, որպէս զի չ'երեւի. բայց յետոյ եկաւ, կայցուց երեսը հովանոցի ձողապատուարին, խիտ տերեւների քամակից, անձուկ տենջանօք կամելով նկատել, թէ արգեօք խռովայոյզ էին աղնուականի գնացքը :

Եւ յիրաւի նա գնում էր առաւել ուժգին զօրութեամբ : Ցանապարհի վերայ նա հանդիպեց մի երեխայի, կանգնեցաւ և գգուեց նորան, ինչպէս մի բազդաւոր մարդ՝ որ ուղում լինէր ցուցանել ամենքին իւր բարութիւնը :

« Ո՛վ, Բեռնարը թեթեւացած է երեւում նորա բերք, միմեջեց Մագթաղինէն, Բեռնարը ազատ է շնչառութիւնը. ուրեմն իրաւունք ունէի յուսալ, թէ բժշկելու էի նորան :

— Մագթաղինէ, ասաց ժիւլիէթը գրկախառնելով, գիտես աղնուականը Բեռնարանէ աւելի կը ցաւի, լսելուն, որ մենք հարազատ քոյրեր չենք :

— Ի՞նչ փոյթ է նորան, պատասխանեց Մագթաղինէն շտապաւ :

— Փոյթը այն է որ՝ նա ինձ մեծ շնորհ է ցուցանում, կրկնեց ծիւլիւթը կեղծեալ միամտութեամբ։ Նա կարծում է՝ որ եթէ քո քայրը լինէի, քո մի խօսքը կը բաւէր որ՝ նոյնպէս և նորա քայրը լինէի։

— Ե՛հ, չեմ հասկանում քեզ, ասաց Մագ-թաղինէն բռնազրօսիկ խաղաղութեամբ։

— Նստէ, շարունակեց ծիւլիւթը։ Ես կարծում եմ, թէ առաւել վայել է քեզ նստած լսել որ ինչ յանձնառու եմ եղել հաղորդել քեզ։ Թագուհիների սովորութեան հակառակ է կանգուն ընդունել դեսպաններին։ Մի ընդդիմանար ինձ։ Ահա՛ սյոպէս լաւ է... Օրիորդ Մագթաղինէ Մարսելէթ, յանուն Գէրշ կալուածքի տէր Բարոն Փիլիպպոսի, ձեր ձեռքը խնդրում եմ։

— Ձեռքս, նա խնդրում է... Անհնարին է այդ, աղաղակեց Մագթաղինէն, դու ամենայն ինչ չե՞ս ասել նորան։ Նա չը գիտէ ուրեմն իմ ազգակցութիւնս...

— Լռէ՛, պատասխանեց ծիւլիւթը, մատը ջրթուների վերայ դրած, քնացած օձը չարթընցընենք։ Որպէս այդ ազգակցութիւնը, նոյնպէս և բոլոր միւս բաները, ասացի նորան... Նա խոստացաւ յաւիտեան անփոյթ լինել այդ մասին։

— Գուցէ շուտով զղջայ այդ վեհանձնութեան վերայ։ Նա չէ՛ մտածել, թէ խոստանալով միշտ լինել...

— Ես կարծում եմ, թէ ընդ հակառակն, պա-

տասխանեց թիւլիէթը, վեհանձնութիւնը այն պիտի հոգեկան ձերք է, որ ամենքը ստանում չ'են, իսկ ստացողք պահպանում են մինչի մահ։ Անկարելի է այսօր վեհանձն լինել և վաղիւ — չը լինել։

— Ահա քո մոլորութիւնը, ասաց Մադթաղիւնէն։ Բեռնար Լէկուրին համարում էի վեհանձն, մինչդեռ հարստութիւն չ'էի ստացել։ Ես պէտք է անդադար կրկնեմ քեզ, թէ ոչ աշխարհը եւ ոչ մարդիկ ճանաչում ես դու, իմ խղճուկ թիւլիէթ ։

Այնուհետեւ օրիորդ Մարսելէթը լռիկ ընկըղմեցաւ խորին մտածութեան մէջ եւ մի քանի բոպէից յետոյ վեր կացաւ յանկարծ և եկաւ նստաւ թիւլիէթի մօտ։

« Դու երեսայ ես, գոչեց նա, և լաւ հասկացել չ'ես Բարոնի խօսակցութիւնը։ Ես չ'եմ կարծում, թէ նա հաստատուն մտքով յանձնած լինի քեզ . . . բայց և այնպէս ով է նորան ասել, թէ սիրով գրաւուած եմ դէպի նա։

— Օ՛, ասաց թիւլիէթը կեղծաւորաբար գըլուխը խոնարհեցնելով, 'ի հարկ է ես չ'եմ։

— Ո՛չ ապաքէն տարօրինակ է այդ ձեւը, որով նա երեւակայում է, թէ որսացել է իմ սիրտը, կրկնեց Մադթաղինէն, առաւել և առաւել դժգունելով ամեն մի խօսքի վերայ, որ նորա բերնից ելնում էր։ Ես մերժում չեմ որ՝ նա իմ վերայ տպաւորութիւն գործեց, երբ տեսայ նորան և թէ այնուհետեւ նա ինձ զբաղեցուց երբեմն, բայց այդ շատ հեռի է դեռ

եւս այն զգացումից՝ որ կարէր թելադրել ինձ նորա ցանկացած պատասխանը : Եւ յիրաւի չգիտեմ, ո՞վ է զիս յորդորում լռութեամբ պատասխանել այդ օտարոտի ընթացքին : Ինչո՞ւ ստիպում են զիս ինքզինքս պաշտպանել, առանց ժամանակ տալու ինձ մտածել այդ մասին : Միթէ թեթեւ բան է շղթայել իւր ազատութիւնը եւ այլում տալ իւր հոգին : Եւ ես՝ որոյ կեանքը անարգանօք կործանուած էր և որ մի ժամ առաջ սպասում էի անգամ, թէ իմ վէրքերի նորից բացուելու վտանգը մօտ էր, միթէ չը կարեմ նոյնչափ իրաւունք ունենալ, որչափ և մի ուրիշ կին, տարակուսելու և վախելու : Գէրշի ազնուականը անտեղեակ չէ արդէն իմ չարչարանաց, որովհետեւ դիպուածը ծայրագոյն անգլթութեամբ իմացուց նորան այդ. ուրեմն նա կարծում է, թէ սիրտը կարէ՞ նորոգուել, դարձեալ գտնել իւր պատրանքը և իւր յոյսերը, կարէ՞ շառաւիղներ արձակել, ծաղկունք բողբոջեցնել այն տեղ, ուր արմատը չորացած է, ո՞չ ապաքէն նա քաջ գիտէ, ինչ պէս և ամենքը գիտեն, թէ երկիցս չեն սիրում :

— Ինչո՞ւ չը պիտի սիրեն, ասաց Ժիւլիէթը սոսկալի պարզամտութեամբ, եթէ առաջին նուագում խաբուած են եղել :

Մագթաղինէն այդ երեխայի յանդուգն խօսքի դէմ բողբոջեց միայն մի շարժումով եւ այնուհետեւ կարողութիւնը սպառած, դողդողելով թէկն ընկաւ մի ձողաբարձ փայտեայ սիւնի և ընդերկար մնաց լուռ :

« Ի՞նչ ժամանակ է ընտրել, ասաց նա վերջապէս: Ո՞րքան բաներ տեսաւ նա և մինչդեռ եւս սարսափում էի ես . . . Գիտե՞ս, Ժիւլիէթ, երբոր նա ներս մտաւ, Բեռնարը չորսո՞ւ էր իմ առջեւ:

— Բարեբախտաբար, միմիջեց Ժիւլիէթը, եթէ Բեռնարին այդպէս տեսած չը լինէր, կը խօսէր նա արդեօք:

Մագթաղինէն չը լսեց այդ խօսքերը:

« Ամեն բանից առաջ կը ցանկայի իմանալ, թէ երբ յղացաւ նորա սիրտը այդ հոյակապ սիրով՝ որոյ մասին այսօր խօսակցում են իմ հետ, իբր թէ մենք շատուց արդէն միմեանց կարի քաջ ծանօթ էինք: Բնաւին տարակոյս չ'ունէի ես, թէ ինձ կարէին սիրել, բայց իմ զարմանալու իրաւունքը պէտք չ'է ուրանալ: Եւ մինչ մտածում եմ, թէ Գէրշի աղնուականն է առաջարկում իւր սեպուհ նախնեաց անունը Մագթաղինէ Մարսելէթին . . . կարի յանկարծադէպ այդ եւ այնքան չքնաղ, մինչ զի, ասում եմ քեզ, չը կարեմ հաւատալ:

— Դու ուզում ես իմանալ, պատասխանեց Ժիւլիէթը, թէ Բարոնը երբ սկսեց քեզ սիրել, ահա՛ յայտնում եմ՝ այն օրը, որ առաջին անգամ քեզ հանդիպեց: Նոյն ժամոյն դու ինձ խոստովանեցար, թէ քո վերայ տպաւորութիւն գործեց նա առաջին ներկայութեան, նոյնը ինչո՞ւ պիտի և դու գործած չը լինէիր նորա վերայ: Դու զգուշութեամբ չը պահպանեցիր քո սիրտը, իմ անուշիկ Մագթաղինէ,

եթէ չընկատեցիր թշնամու դէպի նա մօտե-
նալը : Դու խփել էիր աչքերդ , բայց ես բաց
ուների :

— Զեմ հաւատում , կրկնեց Մագթաղինէն :
Այդ որ և է անձնականութիւն է մի սեպուհ
իշխանի՝ որ կամի անգամ մի եւս սիրուն յիմա-
րութիւն գործել և որ երգվում է իւր փառա-
ւոր չ'աստուածներով , թէ աշխարհ ամենայն
ստիպելու չ'է նորան հրաժարուել իւր դիտա-
ւորութիւնից . բայց ինձ ի՞նչ օգուտ այն սիրոյ
յօժարութիւնից՝ որ վաղիւ նա ողջալու է . ես
կ'ուզէի հանգչել մի խորագէտ և ուղղահաւատ
հօգու վերայ և եթէ կարենայի անգամ սիրել
Գէրջի ազնուականին , զգուշութեամբ կը պաշտ-
պանէի ինձ . ըստ որում ճանաչում եմ նորան :
Նա մեծապէս արժանի է սիրուած լինելու եւ
այս իսկ է , որ ինձ երկիւղ է աղդում : Սկեպ-
տիկեանները պէտք էր հաւատարիմ մնային
իւրեանց սկզբունքին և բնաւին սէր չը պահան-
ջէին : Սէրը հաւատ է . ի՞նչ իրաւունք ունին
ուրեմն դորա վերայ խօսելու : Բարոնը կը ժրպ-
տի , եթէ մի օր նորան ասեմ , թէ չեմ սի-
րում զինքը և նոյնպէս կը ժպտի , երբ ասեմ ,
թէ սիրում եմ զինքը : Գիտե՞ն արդեօք նո-
րանք , թէ որքան անկեղծութիւն եւ հաստա-
տութիւն կայ այն սրտի խորքում , որ ազնիւ և
աննենգ է : Մի փոքր առաջ , երբ նա տեսաւ
այս տեղ Բեռնարին իմ ոտքը ընկած , որքան և
խռովուած լինէի և ամօթահար , բայց և այն-
պէս նկատեցի Բարոնին . չը գիտեմ ի՞նչ էր

պատճառը որ՝ ես կարծեցի, թէ նա բարկա-
ցած էր երեւելու ինձ, բայց ոչ երբէք, նա
ժպտում էր դեռ եւս, ժպտում էր, երբ ար-
դէն վճռել էր իւր կեանքը ինձ նուիրել և իմը
փոխարէն ընդունել. ուրեմն նորա բոլոր յոյզը
պատկերանում էր մի ժպտի մէջ:

— Այո, ասաց ծիւլիէթը, բայց երբոր Բեռ-
նարը դուրս էր ելել և ես այնուհետեւ ներս
մտայ, ոչ ասպաքէն Բարոնը նոյն վայրկենին աս-
տաց քեզ իւր սիրոյ խոստովանութիւնը. այս
միջոցին նա ընաւ չ'էր ժպտում:

Մագթաղինէն չըստատասխանեց: Ծիւլիէթը
ընկաւ նորա գիրկը երկարատե ողջագուրանօք:

— Ո՛հ, Մագթաղինէ, ասաց նա, միթէ ես
պէտք էր լինէի, քո փոքրիկ քոյրը, քո երե-
խան, ես պէտք էր խրատէի քեզ մտացի լինել:
Դու մերժում ես այն Բախտը՝ որ բաղխում է
քո դուռը: Մտածում ես արդեօք, թէ այդ
ուղեւոր հիւրի անց ու դարձը միայն մի ճանա-
պարհի վերայ չ'է: Քո անցեալ թախծանաց յի-
շատակը մի՞թէ այնքան քաղցր է քեզ: Մի՞թէ
մեծ աշխատութիւն պէտք է քեզ յոյս և հան-
գիստ ընդունելու համար: Տէ՛ր Աստուած.
մենք քեզ խնդրում ենք, Մագթաղինէ, թոյլ
տալ քո սրտին: Նա՛ որ եկել է դէպի քեզ եւ
որոյ մասին դու դեռ եւս երկմտում ես, ըստ
որում դու կարծում ես, թէ պէտք է միշտ
երկմտել, — Ընչ յարաբերութիւն ունի անցե-
լում քո նենգաւորի հետ: Սա մի աղնիւ եւ
վեւմ հոգի է, մի միակ՝ որուն դու հանդիպել

եւ քո կենաց մէջ : ձապատագիրը ուղարկում է նորան դէպի քեզ իւր գործած չարիքը դարմանելու համար : Քո ծաղիկ հասակը նոր սկըսում է բողբոջել , կեանքը միւսանգամ բացվում է քո առջեւ սիրուն , ղուարճալի և անվախճան , [Թիյլ տուր ուրեմն քեզ , եթէ չ'ես ուզում յուսակտուր անել նորանց՝ որոնք քեզ սիրում են և որոնք իրաւունք կ'ունենան ամբարշտութիւն համարել քո մերժումը : Մի ընդդիմանար մեզ , որպէս զի չը կարծենք , [Թէ քո ամբարտաւանութեան պատճառը դժբախդութիւնքդ են :

Մագթաղինէն օտքի վերայ էր . նորա ղուարճալի եւ երկնագոյն աչքերը փայլում էին այնպիսի հոգեկիր սիրով , մինչ զի Ժիւլիէթը կարծեց , [Թէ նա պատրաստ էր զիջանել դէպի իւր աղաչանքը . . . Բայց այդ շնորհը եւ ոչ վայր կեան մի տեւեց :

« Ես զգացի այս տեղ նոյն ցաւը՝ որ երբեմն զգացել էի , ասաց Մագթաղինէն , ձեռք սրտի վերայ դնելով եւ սաստիկ վհատութեամբ : Տեսնում եմ որ՝ այդ ցաւը անփարատելի է : Զ'եմ կարող հալածել իմ երկմտութիւնը , որովհետեւ յիշողութիւնս հզօրագոյն է քան կամքս : Անիծած հարստութեան պատկերը կրկին ներկայացաւ ինձ , իմ հոգին տառապեցընելու համար : Երջանկութեան հասանելու ժամուն կամիմ վերջապէս հրաժարուիլ նորանից , յաւիտեան ազատել զիս այդ հարստութենէն , կամիմ . . . Բայց՝ երբոր ազնուականը

կը տեղեկանայ, թէ ես մնում եմ խեղճ . . .
Ո՛հ, չ'եմ համարձակում ասել քեզ բոլոր իմ
մտածմունքը :

— Օրհնեալ է Աստուած, եթէ այդ է միայն
քեզ շփոթում, աղաղակեց ծիւլիւէթը՝ որոյ
դէմքը փայլում էր մոլեգին ուրախութեամբ . . .
յետոյ բռնեց քրոջ երկու ձեռքը և դէպի իւր
շրթունքը տանելով :

— Աղնիւ արկին, ասաց նա, թոյլ տուէք ինձ
համբուրել ձեր ձեռները :

Մագթաղինէն կարծում էր, թէ Բարոնը,
համաձայն իւր սովորութեան, երեկոյին կ'ըս-
պասէր իրանց տնակը դալու համար : Ծիւ-
լիւէթը, ընդհակառակն, քաջ գիտէր, թէ նա
սպասելու չ'էր, ուստի վաղ ընդ փոյթ սկսեց
չրջել պարտէզի մէջ, ժամանակ առ ժամանակ
դուռը բանալով եւ ճանապարհին նայելով :
Այն ինչ աղնուականը ներս մտաւ, ծիւլիւէթը
բռնեց նորա ձեռքը և առաջնորդեց դէպի հո-
վանոցը :

Օրիորդ Մարսելէթը նստած էր բազմոցի
վերայ, նա վեր չը նայեցաւ : Բարոնը մօտ
եկաւ, բայց չը համարձակեցաւ ծունր դնել
նորա առջեւ, միայն վախելով, թէ գուցէ նորա
միտքը բերէ Բեռնարին եւ նախընթաց տեսա-
րանի յիշատակը զարթեցնէ նորա մէջ եւ այս-
պէս նստաւ նորա առջեւ :

« Ճշմարիտ է արդեօք, ասաց նա, թէ իմ
սէրը հաճելի է ձեզ, Չը գիտեմ դեռ եւս, թէ

հարկ է ինձ այլ եւս երկբայել այն երջանկու-
թեան մասին՝ որ մօտահաս է ինձ : Ինձ այնպէս
է երեւում, իբր անդադար լսում եմ ձեր
շուրջը շարունակ սիրուն վէպեր : Զար-
հուրում եմ միայն, թէ մի գուցէ պարէկը
թռիչք առնու այն միջոցին, մինչ ես կը կար-
ծէի, թէ բռնել եմ նորան : սառսուում եմ,
թէ իմ երջանկութիւնը չը լինի որ եւ է երազի
շարունակութիւն եւ թէ այդ բոլոր արարուած-
քի մէջ գուցէ իրական է միայն իմ սիրոյ հոյա-
կապ շքեղութիւնը եւ յիրաւի շքեղ է այդ սէ-
րը, ըստ որում անկեղծ է : Ո՛չ ապաքէն ասացի
ձեզ, թէ այդ սէրը իջաւ իմ վերայ իբրեւ
երկնային ազդեցութիւն այն օրը, երբ տեսայ
ձեզ առաջին անգամ եւ առաջին զգացումն էր
այդ՝ որուն թողի մտնել իմ սրտի մէջ, առանց
պայքարելու նորա հետ : Դուք փոփոխեցիք իմ
կեանքը եւ այսուհետեւ իմ ամենասիրելի փա-
փաքը այն է որ՝ քաղցրացնեմ նոյնպէս եւ ձեր
կեանքը : Այն անչափաւոր ուրախութեան մէջ,
որ ձեր շնորհիւ ես վայելում եմ այսօր, միայն
մի բան է մնում ինձ ցաւելու, թէ ինչո՞ւ Բախ-
տը վաղ չը մօտեցուց զձեզ, որովհետեւ, թէեւ
ամբարտաւանութիւն լինէր ասել, շատ վշտե-
րից կ'ազատէի ձեզդ :

Մագթադինէն այնպէս յուզուած էր որ՝
չը կարաց խօսել, սիրտը ծփում էր ուժգին,
աչքերը լի էին արտասուօք :

« Լաց, լաց, ասաց ծիւլիւթը՝ որ սարդել
էր նորա քամակը, լաց, ասում եմ ք :

Մագթադինէն վեր կացաւ . չար ոգին նոյն պէս շէնջում էր նորա ականջում երկմտութեան վերջին նենգաւոր թելադրութիւնքը , ձեռաց չ'էր թողում չքնաղ հոգւոյ աւարը : Որիորդը չը կարաց յաղթահարել իրան . մի քանի բան ունէր նա ասելու , բայց շատ մօտ լինելով Բարոնին , ստիպուեցաւ փոքր ինչ հեռանալ , խօսելէ առաջ :

« Աղնիւ Տէր , ասաց նա այնպիսի դանդաղ կոտ ձայնիւ՝ որ հաղիւ կարելի էր լսել , ես հարուստ եմ և ձեզ յայտնի է իմ հարստութեան աղբիւրը : Այդ հարստութիւնը այժմ նոյնպէս ձերն է , որպէս եւ իմ անձը , բայց թոյլ կ'ուտայք ինձ յանձնել ձեզ մէկը առանց միւսոյն : Ինձ այժմ բաւական չ'է ցրուել վըշտացելոց այդ անիծեալ դանձու եկամուտը . ես կամիմ նոցա ձեռքը տալ ամբողջ դրամադուխը և ազատել զիս նորա մէջ իմ ձեռները պղծելուց : Այս ութն հարիւր հազար ֆրանք չարաբախտ գումարը ես մտադիր էի գործադրել հարիւր օժիտ պատրաստելու Գէրշի և մօտակայ գիւղերի աղջկանց համար , որոնք ըստ կարգի առաջինքը կր լինէին այդ թիւը լրացնելու համար : Գուցէ թողութիւն գտնէ նա՝ որ ինձ հարստացուց , մինչ նորա կայքը իբրեւ օգնութիւն կը սփռուին խեղճ երեխերքի գլխներու վերայ : Ահա այս էր իմ գիտաւորութիւնը , մինչ ազատ էի , իսկ այժմ ինձ պէտք է ձեր հաւանութիւնը . . . կը շնորհէք :

— Ի՞նչ իրաւունք ունիմ զնանալու , պատաս-

խանեց աղնուականը : Ահա մի բանաստեղծական խորհուրդ՝ որ միայն ձեր միտքը կարէր յղանալ : Հասարակ բարերարները կ'ուզէին հիւրանոց հիմնել ծերոց և հիւանդաց համար , իսկ դուք մտածում էք սիրոյ եւ փոքրիկ երեսերքի վերայ :

Մագթաղինէի սիրտը սառեցաւ , մտածելով , թէ այդ նուիրական վայրկենին անգամ նա ծաղրում էր :

« Այսուհետեւ , կրկնեց Բարոնը զուարճութեամբ , Գէրշի մէջ աւելի բաղձանք կը յայտնուի ծնանելու :

Այս անգամ Մագթաղինէն , ուժգին շարժումն գործելով , դուրս ելաւ հովանոցից :

« Ի՞նչ գործեցիք , աղաղակեց Ժիւլիէթը , Ո՛հ , ձեզ ուղղելու հնար չը մնաց : Չ'էք հասկանում որ՝ դուք և ձեր ժպիտը փախուցիք նորան :

Ժիւլիէթը գնաց Մագթաղինէի հետքից և մտաւ նորա սենեակը :

« Իսկ արդ՝ ասաց նա , այդքան փորձերը՝ որ դու արիր , մի թէ բաւական չ'են քեզ : Մի թէ այլ եւս երկբայելու ես , թէ աղնուականի սիրտը այն անշահասէր սիրտը չ'է , որ դու բոլոր կենացդ մէջ ճգնութեամբ որոնում էիր :

— Այո՛ , պատասխանեց օրիորդ Մարսելէթը , ես լաւ տեսնում եմ որ՝ նա այնքան օտար է շահասիրութենէ , մինչ զի արհամարհում է արծաթը :

— Նմանապէս և առատաձեռնութիւնը այնքան բնական է նորան , որքան շունչը — կեն-

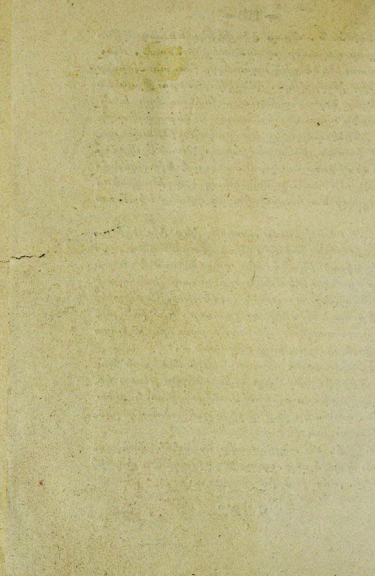
դանութեան , ասաց ժիւլիէթը եռանդագին ,
Որպիսի զարմանք պատճառեցիր նորան , մինչ
հարստութենէ քեզ աղատելու հաւանութիւնը
նրանից խնդրեցիր : Ի՞նչ կարեւորութիւն են
ունեցել նորա համար այդպիսի բաները և ո՞չ
ասպարէն այսուհետեւ պէտք է ներողամիտ լի-
նես , եթէ փոքր ինչ ծաղրականութեամբ ան-
գամ խօսած լինէր քեզ հետ : Մտածէ՛ միայն ,
թէ մի միլիոնը նա կորուսանում է ծիծաղելով :

— Այո՛ , հառաչանք ասաց Մագթաղինէն ,
այո՛ , բայց նա հարիւր հազար ֆրանք եկամուտ
ունի :

— Ի՞նչ ես խօսում , աղաղակեց ժիւլիէթը ,
իսկ եթէ չ'ունենա՞ր : Ա՛հ , Մագթաղինէ , քո
ասելերախտութիւնը զիս զայրացնում է և ես
ահա ցանկութեամբ բորբոքուած եմ գնալ
հարցնել աղնուականին , թէ ինչպէս կը վա-
րուէր նա , եթէ լինէր չքաւոր : Նա ինձ ան-
կեղծ պատասխան կուտայ , ըստ որում նորա
սիրտը և միտքը ստել չը կարեն ր :

Մագթաղինէն պատուհանին մօտեցած՝ նա
յուժ էր Բարոնին՝ որ օրիորդներից յետոյ հո-
վանոցից դուրս ելնելով , անհանգիստ և զղջա-
ցած , դալիս էր իւր վերջին յանցանաց ներու-
մը խնդրելու :

« Զ'է՛ , չ'է՛ , զգուշացիր այդպիսի յիմարու-
թիւն գործելուց , ասաց Մագթաղինէն փոքրիկ
բրոջը , թող ինձ իմ ցնորքը ր :

[15.000]

A

105775